

EX·LIBRIS :
ADOLFO·E·SCHRAMM·

H. 5. 06.

Nº 441.

A digital facsimile of Walters Ms. W.834, Prayer book

Published by: The Walters Art Museum
600 N. Charles Street Baltimore, MD 21201
<http://www.thewalters.org/>

Released under a Creative Commons Attribution-
NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported license
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/legalcode>
Published 2013

This document is a digital facsimile of a manuscript belonging to the Walters Art Museum, in Baltimore, Maryland, in the United States. It is one of a number of manuscripts that have been digitized as part of a project generously funded by the National Endowment for the Humanities, and by an anonymous donor to the Walters Art Museum. More details about the manuscripts at the Walters can be found by visiting The Walters Art Museum's website www.thewalters.org. For further information about this book, and online resources for Walters manuscripts, please contact us through the Walters Website by email, and ask for your message to be directed to the Department of Manuscripts.

Shelf mark	Walters Art Museum Ms. W.834
Descriptive Title	Prayer book
Text title	Prayer book
Abstract	This prayer book was written in Dutch ca. 1475. It is notable for its full-page miniature introducing the prayers, which represents a clock containing the crown of thorns, centered between the names of Christ and the Virgin in gold and blue. Reference to the mystical meaning of the clock is found in the manuscript, which contains Henry Suso's text of the clock of the eternal wisdom.
Date	Dated 1475 CE
Origin	Netherlands, Delft (?)
Form	Book
Genre	Devotional
Language	The primary language in this manuscript is Dutch; Flemish.
Support material	Parchment Thick parchment finely finished, well surfaced on both sides
Extent	Foliation: ii+202+ii Modern pencil foliation; not all leaves have been foliated, with foliation sometimes continuous, sometimes alternating pages; fol. 127 is double foliated, resulting in the second being labeled 127a
Collation	Formula: ii, 1(3), 2-6(8), 7(10), 8-13(8), 14(6), 15-26(8), ii Catchwords: On the versos, bottom right corner; they are not consistent throughout the manuscript Signatures: Modern quire numeration; in pencil, on the versos of the last folio of the quire, bottom right corner Comments:
Dimensions	11.0 cm wide by 16.1 cm high
Written surface	69.0 cm wide by 11.7 cm high
Layout	Columns: 1

Ruled lines: 23
Ruled in brown ink

Contents

fols. 2v - 201r:

Title: Prayer book

Decoration note: One full-page miniature facing folio with decorated border with Christ and the instruments of the Passion; initials with blue and red penwork designs on the external margin mark major divisions of the text (3 to 5 lines); capital letters in blue or red for minor divisions (2 to 4 lines); rubrics in red, text in black ink

fols. 2v - 2v:

Title: Prefatory image

Decoration note: Full-page illumination of a clock incorporating a wreath in the center; a border of scrolling flowers and leaves punctuated with golden bezants frames the page, with imagery including an angel, a peacock, an ostrich, and a pelican feeding its young

fols. 3r - 9r:

Title: Prayer of St. Bernard

Decoration note: Decorated initial "G," fol. 3r; figure of Christ with the instruments of the Passion in the right margin

fols. 9v - 25r:

Title: Prayers on the wounds of Christ

fols. 25v - 35r:

Title: Prayers on the Holy Sacrament

fols. 35r - 42v:

Title: On the Examination of Conscience

fols. 42v - 76v:

Title: Prayers to the Virgin

Contents: Fols. 42v-47r: Prayers to Mary; fols. 47r-50v: Prayer of St. Bernard on the Five Joys of the Virgin; fols. 50v-54v: Benedictions; fols. 54v-56v: Prayer of St. Bernard to the Virgin; fols. 56v-60v: O Intemerata; fols. 60v-76v: On the Birth of Mary

- fols. 77r - 86r:*
Title: Seven Penitential Psalms
- fols. 86r - 96v:*
Title: Litanies
- fols. 96v - 106v:*
Title: Prayers for the souls
- fols. 107r - 115v:*
Title: Prayer of Offering to God the Father and Holy Sacrament
- fols. 115v - 126r:*
Title: Prayer for the soul
- fols. 126r - 139v:*
Title: Clock of Eternal Wisdom
- fols. 139v - 155v:*
Title: Prayers
- fols. 156r - 201r:*
Title: Gospels lections on the Passion of Christ
Contents: Fols. 155v-164v: Matthew; fols. 164v-172r: Mark; fols. 172r-179r: Luke; fols. 179v-201r: John

Decoration

- fol. 2v:*
Title: Mystical clock
Form: Full-page miniature
Text: Prayer book
- fol. 3r:*
Title: Christ with the Instruments of the Passion
Form: Historiated margin
Text: Prayer book: Prayer of St. Bernard
Comment: The inscription around Christ reads: "OMNES DRACHT ALTYT IUDYN LIERT MYN BITTER LYN DEUM EUM SIVART."

Binding

The binding is not original.

Nineteenth-century binding; brown calfskin over wooden boards; sewn on four slit-towed straps; front and back covers tooled in blind; double frame with four leaves tooled in blind

at the corners; four panels on the spine decorated with four leaves tooled in blind

Provenance

Aert de Cort and Elizabeth de Cort, sixteenth-century (inscription on fol. 1v)

Adolfo E. Schramm, nineteenth century (his bookplate on upper board pastedown)

Acquisition

Museum purchase, the W. Alton Jones Foundation Acquisition Fund, 1994

Contributors

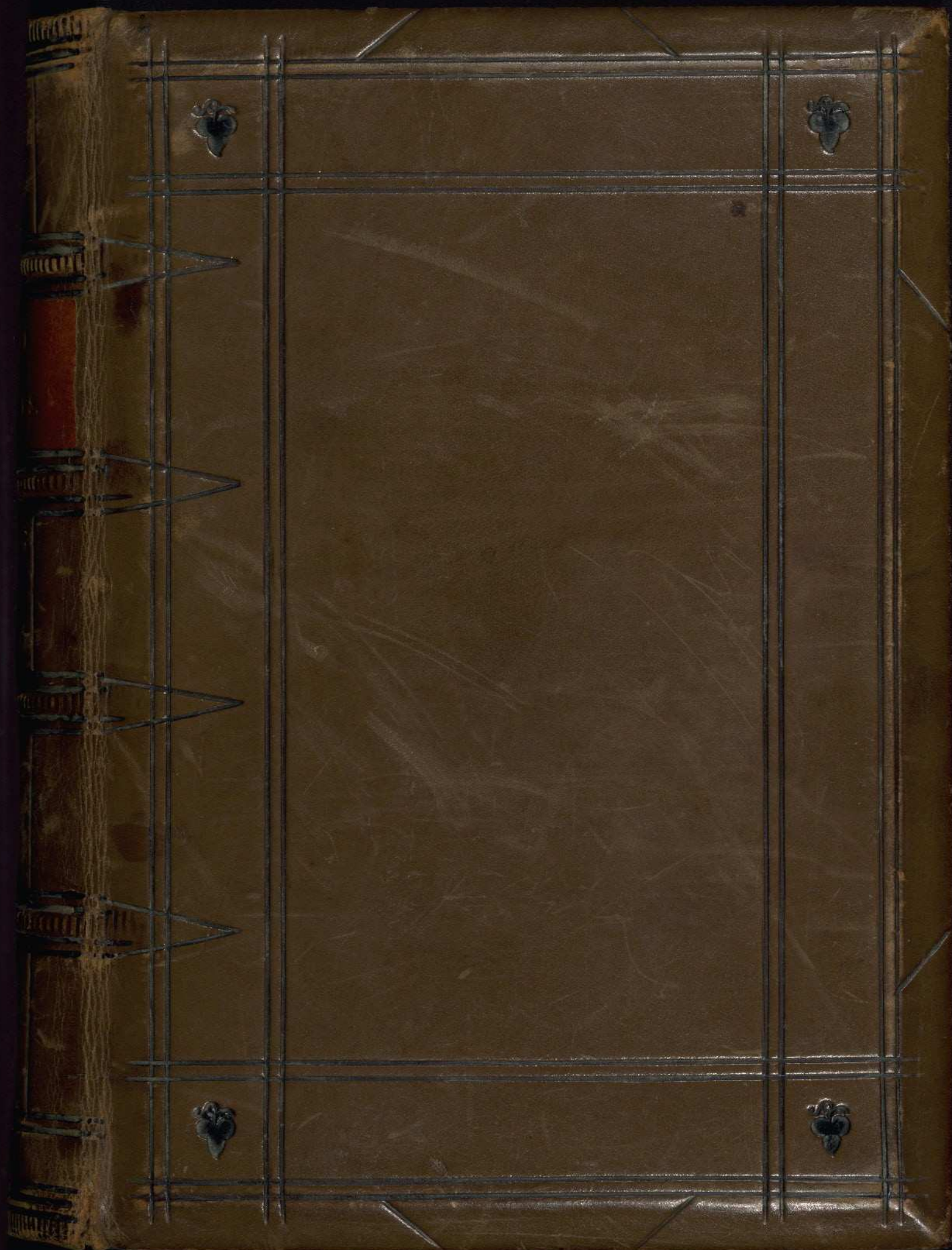
Catalogers: Dutschke, Consuelo; Valle, Chiara; Walters Art Museum curatorial staff and researchers since 1934

Editor: Herbert, Lynley

Copy editor: Dibble, Charles

Conservators: Owen, Linda; Quandt, Abigail

Contributors: Bockrath, Diane; Boot, Christine; Emery, Doug; Noel, William; Pizzinato, Riccardo; Tabritha, Ariel; Toth, Michael B.

EX·LIBRIS :
ADOLFO·E·SCHRAMM·

H. 5. 06.

Nº 441.

1021'

coll. 8159

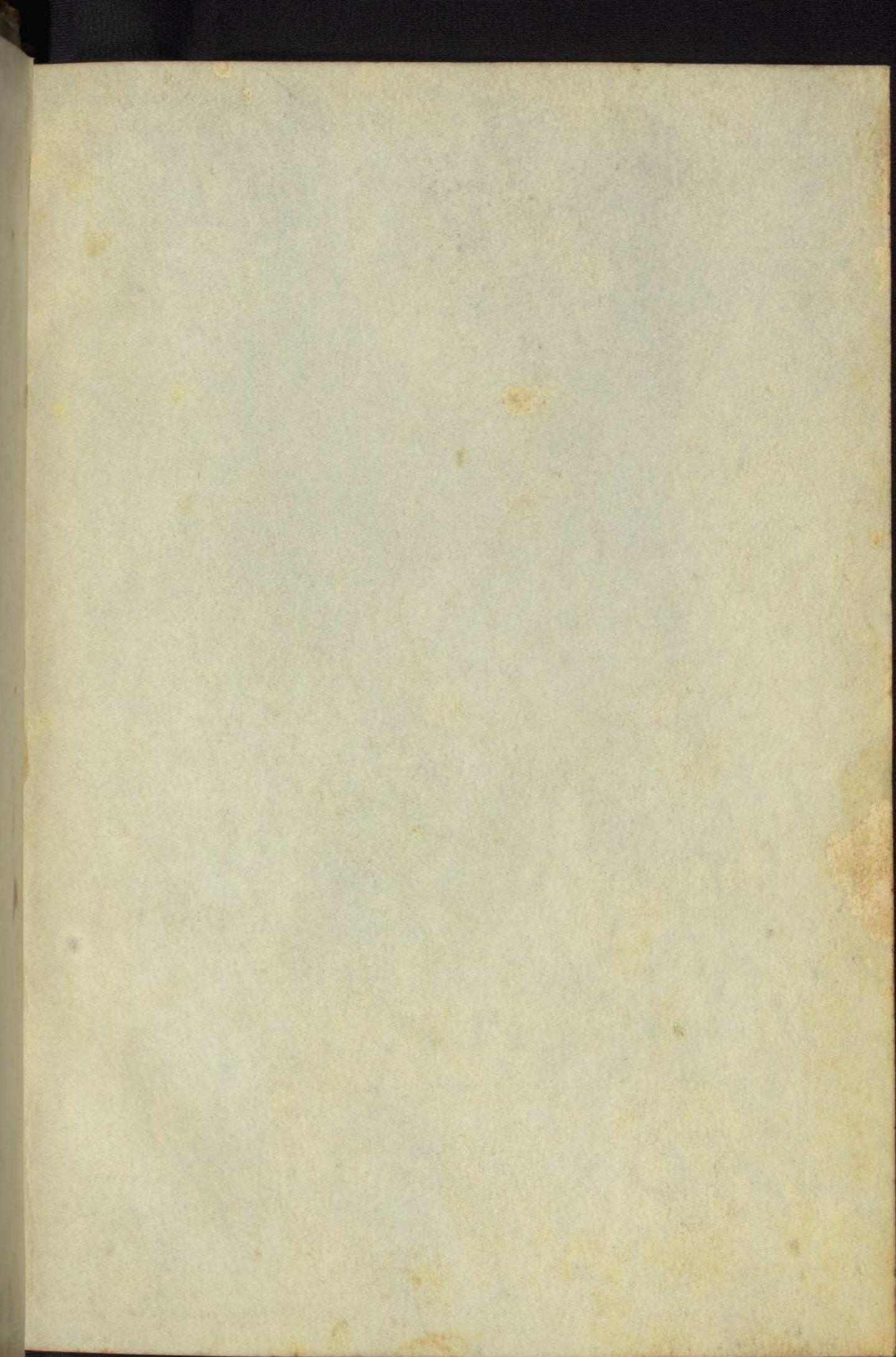
202 BU. + 1 term

W. 834

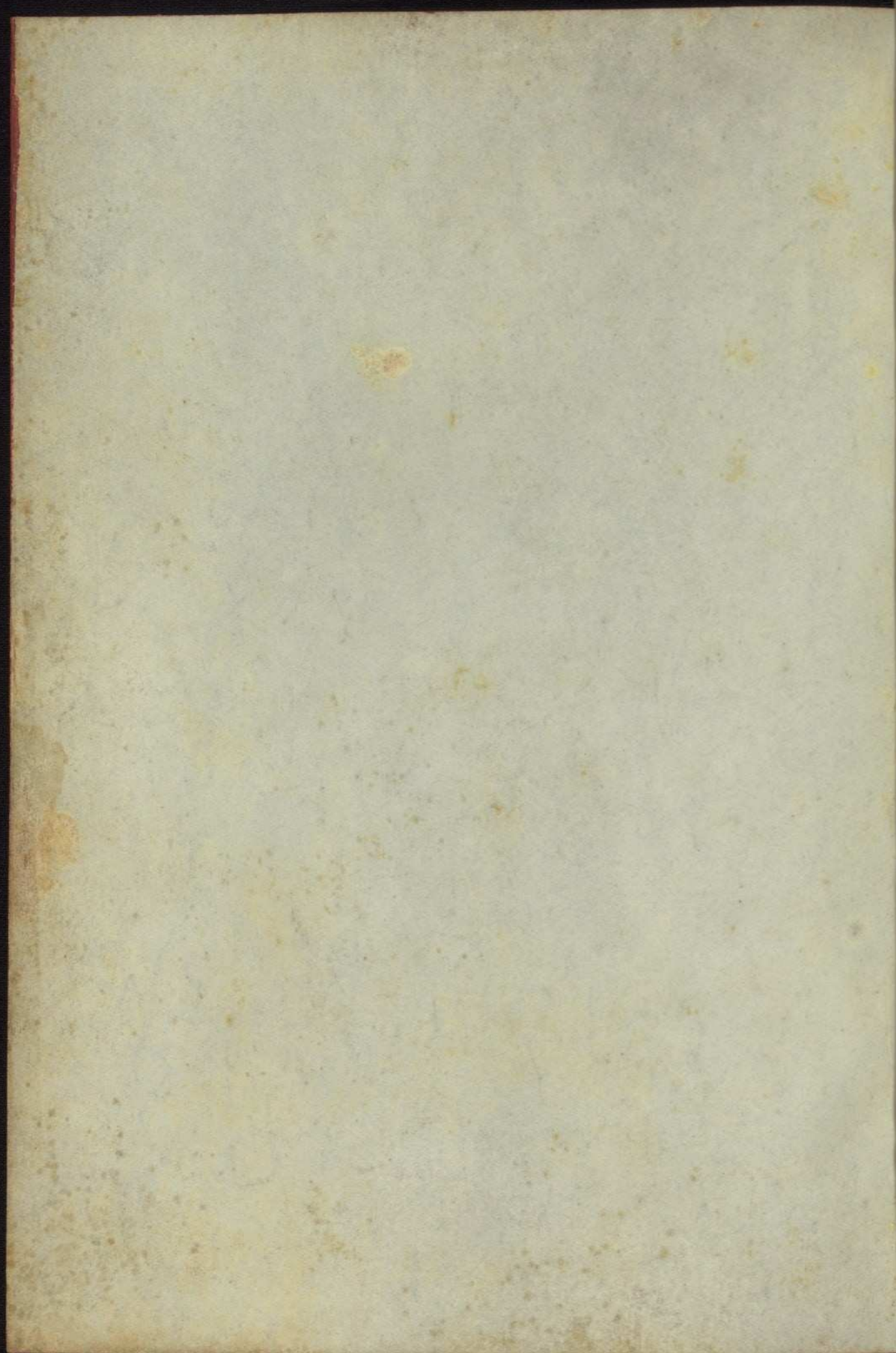

295

15

Handwritten text, possibly a date or name, mostly illegible due to fading.

Handwritten text, possibly a date or name, mostly illegible due to fading.

Brueer Aert de Cort.

Duster Elizabeth de Cort.

Dit ghebet heeft s' bernaert ghemaect
totten ghecruijsten leden ons heren:

O hegruet sijstu mij sal
licheit. O du lieue he
ihu xpe weest ghegruet
en wilt mi bequaem
makē te beden tot di
nen cruce wattu weet
ste wel waer om ic dit begheer. ghif
mi di selue teghewoerdich wat ic gae
tot di ghelouede di hier teghewoordich
te sijn. Och zuete ihu hoe bloot sie ic di
hier. sich ic neyghe mi voer di ghif mi
verlichtinghe dijre ghenade. **Totte voete**

Ic neyghe mi voer dij voete **ons heren**
mit anxte in ghedeckenis dijner
waerdigher wondē. en ic omhelse en kus
se die naghelē dijre voete die di mit gro
ten pinē ware inghedruut. O guediere
vader der armē. mijre der sondarē. een
weder maker der verdoemder. verleen
mi dat ic di deser groter caritate dancke
moet. O lieue suete ihu maket ghesont

dat in mi te broken is en verstroyet is
dat vergadere weder en make dat stercke
in mi mit deser medicinaelre wondē. O
lieue he' ic soeke di in desen cruce mit reyn
re harte also ic beste mach. Du selste mi
ghesont makē als ic hope. maect mi
ghesont mit dinē verschen bloede dan sel
ic waerlic ghesont syn. Dijn rode wondē
en die diepe gaten die scriue in mijre her
ten. op dat ic al hele in di worde gheues
tet en in dijre minen ghesundeert. want
wat siecke mēschē die totti comē en dine
ghetruuste voete in hore harte dragghē en
druckē si sellē ghesont van daen gaen of
latende die sonde oūmits dat aussen dijre
waerdigher wondē. Du lieue he' ihu xpc
en versmaet mi arme sondaer niet die
hier legghē voer dinē cruce en hebbe dine
voete ommebeuagghē. sich mi aen vā di
nē heylighē cruce en begaue mi mitter
ghenadē dyns medelidens. O lieue he' du
die staetste an dese cruce gherect o mij wt
uertore sich op keer di lieue he' tot mi en

spreekt tot mi wes ghesont ic vghene di
alle dyn misdact. **Totten knien ons heren**

Wees ghegruet heyligh coninc der he-
melen een gheloue en hope der
sondare hanghende ande cruce als een
sauldich mensche mit beuninghe der vallen
der knien. Och hoe arm en naect waerstu
lieue he ihu en hoedanich was dat wrede
spel des cruce die bespottighe der ver-
maledider scampers. daer ghi wert ghe-
pynt in alle uwen leden willichlic en on-
ghedwonghe. Dyn bloet wert wtghe-
stort oueruloedelic sond' ophoude daer
du te male in wordes ghewassche. en du
stonste al onberoert ind' bedruetheit. en
om ghegort mit ene linnen dede. O mo-
ghenheit sond' eynde. armoede die wel-
ke hoer gheluyt nye ghechoert en wort. Wie
is nu die om deser groter caritate he di
sueket en syn bloet wtstort om die mi-
ne dyns wtghestorte bloets. **Wat mach**
ic di antwoerde die snede bin van wercke
en hart van harte. **Wat sel ic mine my**

re weder gheue die vercoes te sterue voer
mi arme sondner op dat ic niet tweruarue
en storue. **O** lieue he hoe start is di mine
die welke die crachte des doots niet en mach
breken. **O** guede ihu onder hoe grote goed
tierenre sorgghen voestu mi mit dine wo
den op dat ic niet en worde gheiwont va
den ewighe doot. **Zich** lieue he voer di
mine omme vaet ic di mit scaempte en
du weetste die sake al openbaer mer du
veinst di. **O** heer dat ic nu doe en moet
di niet verswaren. mer di wtuloyende
bloet make mi ghesont en wassche mi
dan va mine smutte der sonde en maetke
mi siecke mensche ghesont. **Heer** wil mi
dwinghe di te soeken inde cruce daer du
staeste bloedich en wtgherect. **Desen** wil
volbrenghen in mi en doch mi al dat ic
begheer. **O** he late dat si mi eerste sorghe
di mit reynre harte te soeken. wan ten
is gheen arbeit noch verswaernisse mer
het is een waskinghe en een reyninghe di
ome te vaten. **Totten side ons heren.**

Wes ghegruet ouste guedticheit du
byste altoes bereit te vergheue. Och
hoe bitterlic wordē dine mīliche ledē wtghe
rect en ghebradē opten roester des cruus.
Wes ghegruet heylighe side ons ghesont
makers indē welkē verborghē is die honich
der suetiche. en wt welkē opēbare die crach
tē der mīnen. en wt welkē springhē die ri
uere des bloets reyn makēde die besun
dichde hartē. **S**ich lieue he' ic gae totti mit
enen besaemendē aensicht vergheestet mi
ist dat ic misdoe. wāt ic gae om te bescouwē
dine mīlike wonde. **W**es ghegruet opghe
loken sueticheit vten welken vloyet een
reine adere der ghenade. een opēbaer dore
zeer root bouē allen rosen en een alte sali
ghen medicine ons sondare. Dine roke gaet
bouē alle wine verdruēde der slanghen
venijn. dyn dranc is een dranc des leuēs
Ohi die dorstet haest v tot haer te comen
en spreect. Opluke di ouer suete wonde. ro
de wonde wort op ghelokē en laet mij har
te dijre pinē gheuoelen. **I**c wil te male in

di gaen. opluke dij armen tot mi die totti
roepē en spreke mit minē monde so naer
ic di en mij harte biede ic tot di. druc mi
mit minē an di en trecke mi alte malen
in di. **Och** hoe suet is desen smaet du lieue
he' ihu xpe die di smaket hi wort verwō
nen vā dijre suetichz vā minen te sterue
om di mij ewighe mīne. **O** lieue he' ihu
xpe inde graue deser dieper side so begraue
mi en trecke mij harte diepe in dine ghe
wonde harte op dattet daer verenicht mo
ghe wordē en onuerscheyden bliuē. so macht
in vreden rusten en nyements ontsien.
Och lieue ihu ic bidde di laet in die vre mij
re doot mij aemtocht gaen in dijre heyli
gher ghe wonder side. En wāneer ic sterue
so laet mi comē lieue he' mitti op dat die
wrede leue mi niet en misdoe en ic altoes
moghe bliuē mit di. **Totter borste ons hēn**

Ood mij heyle ihu xpe mij suete mī
nare dij eerbare borste is een huus
der mīnē dat mi seer mit anxtē is an te
tastē. ic gructe di. **wes** ghegruet throne

6
der dancuoudicheit en̄ wide arke der cari-
taten. vrede en̄ ruste der gheenre die ver-
moeyt sijn. een stercheit der sickē. ende een
camer der oetmoedicheit. **W**es ghegruet in
welker borste rust al tyt vrede guedtierē
vrolicheit sueticheit ghesontheit en̄ mīne
reynicheit waerheit scoenheit sekerheit
wellustichz simpelheit sachtmoedichz ou-
uloedichz ewighe salicheit en̄ veruollighe
van allen dinghē. **W**āneer die vmoeyde
mēschē in alsulke guedtierē camer comē
so ontfanghē si een smake der sueticheit
en̄ een verlichtighe hærre moetheit. **Tot**

Wes ghegruet ouer heyl **ter harte xpi**
lighe harte mīns lieues herē ihu
xpi ouerste coninc mi ghenueghet di mit
blider harte tontsaen en̄ begheer mitt
altoes te spreken. **M**it wat mīne wortstu
ghedwonghē. en̄ mit wat rouwe wor-
destu te broken dattu di seluē aldus al
gheheel wt goeteste ons di seluē medede-
lende op dattu ons vandē dode verlossen
soutste. **O**ch hoe bitter en̄ onsaecht was

die doot die daer in dū minlike herte ghinc
doer die camer dīre waerdigher borste bi
tende dū alre heylichste harte ter doot daer
dat leuē der werelt in is. **O** wtūcorē hart
om dien bitterē doot dien du ledeste doe
du indē cruce storffte sette die begheerte
mīns harte in di. dat is dat ic bouē al vā
di begheer. **D**ine mīne moet ghetoghe wor
den doer dat moech mīre harte ic die een
sonder bin en een suldēnaer. mit welker
mīne gheuwont wordē alle die di ombeuāē
Dine mīne is seer suet dē ghenē diese sma
ket. si en wort hē niet swaer mer oūmits
dien smake dīre mīne so gaet hi in dinē
roke en zoecti wtūcorē lieue heer vermeer
ret en opghelokē als een rose wonderlike
welrukende. **S**ette mi in dīre harte saluet
dat en beruer dat mit dīre ghenadē. **W**aer
lic heer die di mīnet die lidet ghewelt. wāt
wāt hi doet dat en weet hi selue niet noch
hi en can hē selue niet bedwinghe. en hi
en heeft ghene mate der mīne. **w**āt hi gaer
ne menighe doot woude steruē. aldus wort

7
mem verwōnen vand' mīnē. **O** suete hē
ic roepe totti wāt ic di seer mīnē. **Ic** bidde
di wonde mī harte op dattet hē voeghē
moghe totti mit enē ynnighē toekere. **Mī**
harte begheert te leuē in dīre mīnē op dat
tet niet en slap ind' ondoghet. **Het** biddet tot
ti en' saxeet totti het aenroep di het begheert
di in allē tidē. **O** rose des harte mījs lieuen
mīners ihū luke di op en' verhenghe dat
dij welrukede roke vermeert worde in mi
Laet mi harte na di haesten en' set dat mī
int dīn so dattet een mit di moghe sijn daert
hē seluē in nauwe moghe begripē. **In** di
lieue hē moet mī hart altoes rustede bliuē
wāt het wort totti beruert om di mīnēlic
te beuoelē en' opebaer in di te gaen. **O** heer
en wilt mī begheerte nu niet wed' staen mer
hore mi so dat ic dīre gheuoele. **Wes** ghe
gruet guedtiere ihū xpē alte zeer ghemocyt
indē dode **Indē** cruce seer ghelate. **Andē** cru
ce bistu ghehanghē mit wtgherechte hey
lighe handē ende die bitterlic doer ghe
naghelt. **Totten handen ons heren.**

West ghegruet ghi heylighe handen
mijns liefs heren ihu xpi ghenagelt
andere name des bitteren cruce en doorslaghe
mit plompen naghele daer hinghestu
mit wtghestortē bloede. ghedenck mijns
arme sonder. **D**ich lieue he' din heylighe
bloet vloeyet omtrent den cruce vā beide
dine hande oueruloedelic root ghelyc de
rosen ghegeue tot een lone onser groter
salicheit. **D**ine hande door ghebozet mit
yseren naghele gheueruet mit dine heylighe
bloede die drucke lieue he' in mijne
harte om dijne minen. **E**n ghif drinckē
minē dorstighe monde der ziele vanden
dropelen des minlike bloets. **O**ch hoe mil
delic stortestu wt dat bloet en hebset be
reit te gheue den quade en den guede. **D**en
quade roepstu daer mede vande quaetheit
en den guede treestu meer en meer in di
en du settestu di mit op gheloke armen
te ontsaen alle menschen die totti willen
come. **D**aer om lieue he' come u arme
sonder tot di en presentiere mi di daer

8
du hangheste ghewont en bloedich. altoes
hebstu ontfermenusse opten zickē. **Hier**
om en wilt niet verswaert wordē mi tont
fanghē wāt du biste altoes bereit te ont
fanghē die dienes die di minē. **Daer** om
lieue he' trecke in di alle die crachtē mijre
sinne. en trecke mi aldus in dine cruce.
aym vinoghē minē wille en mij wetē
heit laet dienē dinē cruce. en make mi be
quaem in dinē armē ontfanghē te wor
den. **In** deser groter caritatē so trecke mi
lieue he'. **En** om dinē heylighe cruce trec
ke mi totten zeghe des crucen ende daer
wilt mi doen een volcomē ofdoen alle mij
re sonde. **O** heylighe handē mijns liefs ver
lossers ihu ic ōme vaete v en al suchtede
verblide ic mi en dancke di dñre zwaerre
martelien en ic begheer te bewenē en al
wenende te russen die harde naghelen. en
in mijre hartē te ontfanghē die droepelē
dijns heylighe bloets. **In** dinē bloede be
gheer ic ghewasschen te wordē. **En** aldus
ghewasschen beuael ic mi di al gheheel.

Dine heylighe handē moete mi besaerne
vā al dat mi hunderē mach van di. **Totte**

O verbaer ihu weest ghe **aenschijn xpi**
ghruet die waerdich biste dat men
di altoes zoeken denck op mi die hier stae
voer di en ontfanc mi mit dijre ghenaden.
Wes ghegruet suete milike aenschijn
mijns liefs herē ihu xpi. zeer verwādel
wāt dine lieflike scoen daer verue is ver
wandelt om mi in bleetheidē des doots.
Wies scoenheit die enghelē ontsien. Dat
dine verue en dine scoenheit verscheyde
is van di dat en verwondert mi niet.
wāt die doot is dyn aenschijn. **Daer** hinc
stu in dier verdriet ghequelt mit groter
dorheit. **Aldus** ghepinet en versmaect
wortstu om mi arme sondighe mēsche
en oec ghedoot. **It** bidde di lieue he' wil
mi di seluē vrolike tonē noch hude in de
sen daghe mit enen teyken dijre minē
O goede he' wil mi dij bitter lide te ken
nen gheue. wt dinē monde so heb ic ont
fanghē honich mit sueticz der melcke

voer alle woeldē. Och heer en versmaide
 mi arme mēsche niet noch en wil mi
 ymmer niet verghetē mer in dier vre
 als ic nake mīre doot so neyghe dī hoest
 tot mi waerts. Och mīnaer des cruen
 ghif mi dat ic vrolic worde gheset ond'
 dinē lidē. en mi laetste steruē ond' dinē
 cruce mit di op dat ic onder dinē lidē ster
 ue. Och gued'iere ihu xpe du die hier ie
 ghewoerdich sijste in mīre memorien
 Ic dancke di dīns bitterē doots. en en laet
 mi niet steruen sonder di. Alst noot is en
 di behaechlic is lieue he' dat ic sel steruē
 wilt mi dan niet begheue. mer in die
 veruaerlike vre mīre doot so comet mi
 arme sonder te hulpe en verlos mi van
 den bosen gheesten. Och lieue he' ihu xpe
 mī wtūcorē mīnaer staet mi bi alstu mi
 ghebietste vā aertrikē te scyde. Lieue he' ic
 bidde di toen dan mi di seluē in dinē salighe
 cruce du die leefste en regneerste mitte va
 der en den heylighe gheest een warachtich
 god ewelic sond' eynde. Amen. *Oratio.*

O mynlike he ihu xpe ic bidde di dattu
om dier onsprekeliker pine wil die du
ledes ande cruce doe dij reyne harte brac
en dij siele van dine lichaem sayde mi
gheues een salighe voorsienighe doot. en
myre armer ziele dan ontferme wilste
als si wt mine lichaem sayde sel ende be
screme se voer alle des duuels aenuchting
ghe en voer de ewighe brande en nemese
totti in dine hemelsche palaes. Amen.

Dit syn vyf guede ghebede totten vyf wo

Du den ons heren ihesu cristi

O almachtighe he ihu xpe di moet
gheschien lof glorie en eer ouer
mits die alre suetste wonde dijre rechter
hant. So bidde ic di dattu mi alle mijn
sonde vergheue wilste die ic ye misdede
het si mit dencke mit woorde mit werke
slapende of wakende wetende of onwetende
mit wil of mit opset. En ic bidde di oet
moedelic dattu mi verleenste oiumits dij
re waerdigher bitterre passien en dine
goedticre doot dat ic dij heylighe wonde

mit ynnighē ghedachte moet oūdencken
en di rechten lof moet bewise mit enē ster
ue en bedruckē mīns vleyschs ouermits
miltheit dīnre ghenade. **Pater noster**

O alre sachtmoedichste he ihu xpe di
moet gheschen lof glorie en eer ou
mits die heylighe ~~vet~~ wode dīre lusterhāt
So bid ic v suete ihu dattu mīre ontfermē
wilste. En wil in mi verwandelē en wtro
den al dattu in mi wetes dattu onghelijc
is. en ghif mi victorie en seghe teghē alle
mī viandē op dat icse bi dīre macht ver
winnē moghe en verlos mi vā alre scade
en ghebrechtheit des teghewoerdighē le
uens al hier en des toecomendē leuens hier
na. en maec mi waerdich lieue he te ghe
bruikē dīre glorien inde ewighen leue mit
di en mit dinē heylighen. **Pater noster**

O alre goedtierēste he ihu xpe di moet
gheschen lof glorie en eer oūmits
die alre heylichste en suetste honichzaet wt
ten welken mildelikē wtuloyet die honich
alre ghenade en godliker gracen bi miltz

dijre ghenade. **S**o verleen mi lieue hē oū
mits die wonde dijns rechterē voets dat ic
noch waerdighe en̄ voldoende penitencie
doen moet voor mij sonde. En̄ oūmits di
nē alre sachtmoedichste doot so bid ic di
mīnēlike hē mit oetmoedigher herten
dattu mi die dyn arme snode diene bin
behoude en̄ behoede wilste na dinē wil **x**
nacht en̄ dach. En̄ dattu mi wilste vlosse
vā allē onnutte ongodlike wedspoet der
zielē en̄ des lues. En̄ wilt mij siel indē da
ghen des breuende oerdels ontsaen tot dij
re ontfermhichz en̄ wilt mi multi opuoce
ren in dijre gloriaen. Amen. **Pater noster**

O Du alre suetste hē ihu xpē di moet
gheschien lof glorie en̄ eer oūmits
die herlighe wonde dijns lusterē voets
So bid ic di lieue hē verleen mi ghenade
eens volcomē verlatenisse alle mijre
sonde op dat ic oūmits dijre hulpe ontgaē
moghe die sentēcie des strenghe oerdels.
en̄ der godliker wrake. **O** alre guedtiere
ste hē ihu xpē ic bidde di oetmoedelic dat

ic voer die leste vix mijns leuens ontfien
moet dij heylichhe lichaem dijs vleyschs
en dijs bloets mit enē rechte ynnighen
godlike berouwe. en mit daerre biecht
alle mijre sonde op dat ic mit volcomen
penitencie en mit ontfien des heylichhe
olys mach verdienē te comē totter ewi

O gher glorien. *Amē. Pater nost.*
Alre minlicste he ihu xpc di moet
gheschien lof glorie en eer oūmits die al
re heylichste wonde dijre siden. en bider
ouer groter miltheit dynre ghenaden
en ontfermhēdicheit die du ons bewyste
indē doorstekingē dijs minlike herte daer die
ouuloedighe vloet dijre minne wt liep in
den opdoen datse longinus mit enē speer
ontdede. Do bidde ic di alre guetierenste he
mit ynnigher begheerte also gheliker
wijs alstu mi indē doopsel dat ic ind' von
ten ontfinc ghesuuert hebste vandē erfso
den dattu mi oūmits dinē alren duerbaer
sten bloede dat hude indē daghe van dinē
priestere alle die werelt door gheconsecreeert

en gheoffert wort inde outaer wilste v
lossen vā alle minē sonde en vā alle on
ghelychheit dat ic voortijts mach ghedaen
hebben en die ic no doe en noch doen mach
die wilt mi lieue he' vergheue doer dyn
wondlike grote ontfermhichz. En bren
ghe mi als ic van heen seyde sel mitti
in dijre glorien **Amē** **Cotte wonden ons**

O Sucte he' ihu xpē ic bid **heren**
de v oetmoedelic door die waer
dicheit en pynlichz uwer heyl
ligh' vijf wondē die ghi ontfinct inde heyl
lighē cruce mit wtreckinghe en doorbori
ghe der groter naghelē in uwen heyl
ghe handē en voeten en die wrede speer
in uwer heyligher siden. En ic bidde v
lieue heer doer v waerdighe heylighe
passie en pijn die ghi voer mi arme son
der gheleden hebt dat ghi mi alle mijn
sonde vergheue wilt en dat ghi mijn
hart wondē wilt mitter vurighen stra
len uwer heyligher minen. so dat ic
mij hart en mij siele en alle mijn vijf

sinne en al dat ic beleue bekenne beuo-
 len en ondersceyden can altoes tot uwer
 heyligher eeren ghebruke moet inwen-
 dich en wtwendich so dat ic daer of ari-
 ghen moet een stadighe salighe voert-
 ganc in uwer heyligher minne en gra-
 dien van allen doechden. En in myre les-
 ter noot mit volcomen ghebruke myre
 vijf sinne ontfanghe moet dat hoghe
 waerde heylighe sacramet en die hey-
 lighe olye mit waerdigher danckbaerhe-
 ende mit rechte berouwe van alle mine
 sonde. En also moet gaen vand' doot i
 totte leue. vande arbeit totte ruste. van
 der pine totter ewigher vroechde. ende
 vande dale der tranen totte daghe der
 bruiloften die sonder eynde wese sel. Dat
 moet mi gheschien ommits dat waer-
 dighe ghebet der alre salichster ioufrou-
 wen marien en alre heylighe en dat
 verdienst der heyligher kerken en alre
 gueder mesche. en al dat van enigher
 doecht is dat moet mi dan in stade staen

tusschen dyn oerdel en myre armer elle
digher zielē in myre lester steruend noot.
Amen. *Noch ten ghebet totten vader*

O Ghebenedide he' hemelsche vader
edel god. Ic offer di die oetmoedi
ghe wonderlike gheboorte dys soens ons
liefs herē ihu xpi. Syn suete kintscheit
sy mīlike wecht. sy wterlike armoede.
sy versmade leuē. Syn heylighe leuen
en wercken. sy bloedighe sweet. sy bit
ter tranē. Dat vanghen dat bundē. dat
valsche oerdele. dat gheselē dat bespottē.
Dat bespuwen dat druckē syns heylighe
lichaems. dat trecken syns heylighen
baerts. dat scoren syns haers. Dat wt
recken syre adere andē cruce. die langhe
diepe wondē. Syn ontfarmelike haef
sche stēme. sy saxyghe lude roepen. sy
mismaecte bleke aensicht. Dine dorsti
ghen mont. den dranc des suere edics
en der bitterre gallen. Syn ghecroen
de hoeft mitte doornē. syn doerslaghe
handen en voete mit plompē naghele

Dat grote swaer cruce en die scarpe spe-
 re. **I**n opghelokē side daer wt ran
 water en bloet. **S**ijn bittere doot. en alle
 sijn torment en pijn die hi voer ons ghe-
 leden heuet. **D**it offer ic v milde vad' voer
 alle mī sonde. **E**n ic bidde di ontfermhēti-
 ghe god om die waerdicheit deser ghebe-
 nedider offerhande dattu mi arme son-
 dighe mēsche wilste vergheue alle mī
 sonde. en gheuet mi also langhe te leue
 hude en alle tyt dat ic di een waerdighe
 offerhande moet wese in tyt en in ewichz
Amen. **Dit sij drie pat' noster tot onse he'**

Dit pater noster lese ic di lieue he'
 doer die brekinghe dīre heylī-
 gher oghe ande cruce. **E**n bidde
 di lieue he' in dier tyt als mī oghe selle
 breken vand' macht des doots dattu mi
 dan aensien wilste mitte oghe dīnre ont-
 fermhēdichz en wilste mi alle mī sonde ver-
 gheue die ic mit minē sondighe oghen
 ye misdede. en wilt mī oghe behoede voer al
 dat een middel mach make tussche di en mi.

Dit pater noster lese ic di lieue **pz nr**
here ihu xpe doer die brekinghe dijner
ghebenedider ledē andē cruce. En bidde di
lieue he' ind' tijt als mij ledē sellē breken
vand' macht des doots dattu mi dan ont
faen wilste indē armē dijre ontfermh'
tichz en wil mi vergheue alle mij son
den die ic mit minē sondighē ledē ye *
misdede. En wilt mij leden behoede voer
al daer ic di mede verwerckē mach. op
dat ic mij leue in dinē dienst vuolkē mach.

Dit derde pater nr lese ic di lie **pz nr**
ue he' doer die brekinghe dijre ghebene
dider hertē andē cruce. En bidde di lieue
he' inder tijt als mij herte sal brekē vā
der macht des doots. dattu daer in moet
ste vindē ghewaer minē. rechte rouwe
gheheel biecht. vast gheloue. En bidde
di lieue he' dattu mi alle mij sonde ver
gheue wilste die ic mit minē sondighē
hart ye ghedede. en wilt mij hart behoe
den voer al dat mij siele beuleckē mach.
Ame. Dit sijn die vyftien bloetstortinghe

ons hē en sijn sondlinghe guet ghele-
sen om vergiffenisse der sondē te vertri-
ghē en sodatlighe gracie. en oec voer die zielē.

E dancke di hē ihu xpe p̄ n̄r.

dattu wtstortste dū heylighe
bloet doe du besnede wortste mit
enē stene messe doe du achte daghen out

Ec danck di hē ihu p̄ n̄r **O** waerste.

xpe dattu wtstorteste dū duerbac bloet
doe du optē berch vā oliuete swetes wa-
ter en bloet doe aenslaende was dū liden

Ec dancke di hē ihu xpe dattu p̄ n̄r

wtstorteste dū costelike bloet doe du ghe-
uanghe wortste en ghebonde en si dat
haer wt dinē heylighe hoesde en bacerē
toghe dat dym milike aensicht al mit
bloede belopen was. **Pater noster qui**

Ec dancke di hē ihu xpe dattu wtstor-
teste dū duerbac bloet doe du des nach-
tes ghebonde waertste an enē stene sule
also onghenadelic dat dū vleysch swal-
en ouer die harde bande. en dū heylighe
bloet voer wt dinē naghele wtspranc.

Ende ic danck di alder ellendichz die ghi
ind' nacht leet doe si v ogghen verbonden
v aensicht bespoghe en v veel lasters dede.

Ic dancke di lieue he' ihu xpe dat **pz nr**
tu wtstortes dij duerbaer bloet doe du an
die colupne ghebonde waerste en gheghe
felt so onghenadelic datter niet heels an al
le dine heylighe lichaem en bleef. **pz nr**

Ic danck di he' ihu xpe dattu wtstorteste
dij duerbaer costelike bloet doe si die scarpe
doornē arone in dine conūlike hoefde druuc
ten daer dijn milike aenschijn mit bloede
of was beronnen. **Vater noster**

Ic dancke di lieue he' ihu xpe dattu wt
storteste dij waerdighe bloet doe du wtghe
leit waerste totte berghe vā caluarien **x**
mitte swaere cruce daer dij heylighe bloet
aencluede. wāt dij heylighe lichaem al
deersont was. **En** ic danck di der ellendi
gher bloedigher voetstapē die du ghicste
en der groet' scandelik' confusē die du leetste.

Ic dancke di he' ihu xpe dattu **pz nr**
wtstortste dijn ghebenedide bloet doe dij

clader onder de cruce wtghetoghe worden
die in dinē wondē verhart ware dat doe
alle die wondē der gheselighe vnuwet wordē.

Ic dancke di he ihu xpe dattu **pz nost**
storteste dū costelike bloet doe du also on-
ghenadelic andē cruce wtgherect waert
ste en dū heylighe recht hant mit enen
plompē naghel doorghenaghelt wort.

En ic danc di der harder hamerslaghen
die op die naghelē gheslaghe wordē. **pz**

Ic dancke di he ihu xpe der wtstort- **nr**
tinghe dyns duerbare bloets doe dū heylighe
luster hant mit enē grote naghel
doorslaghen wort. **Pater noster qui**

Ic dancke di he ihu xpe der wtstortighe
dys costelike bloets doe dyn heylighe voe-
ten also onghenadelic wtgherect worden
en dyn heylighe rechter voet mit enē plo-
pen naghel doorslaghe wort. **pat nr**

Ic dancke di he ihu xpe der wtstortighe
dys salichmakendē bloets doe dyn heylighe
luster voet ghenaghelt wort mit
enen plompen naghel. **Pater noster.**

Ic dancke di he' ihu xpe der wtstortighe
dins ghesontmakende bloets doe du ne
der vielste mitte cruce dat di heylighe
wonde wed' bloedende worde en di minli
ke aensicht in die aerde stac als die segghel

Ic dancke di heere **pē nē** **O**in dat was.
ihu xpe dattu wtstortste di milde bloet
doe du hingste bloedende mit al dine wo
den ande cruce daer dijn ghebenedide hart
van groter minen en van groter pine
brac. en di waerde siele mit so groot bit
terheit van dine waerde lichaem seide
En ic dane di dier bloedigher tranen die
du ande cruce stortste vā mededoghe mit
dijs ghebenedider moed' en van groten
druue die du hadste dat di heylighe liden
an also menughe mensche vloere soude bliue.

Ic dancke di he' ihu xpe der wt **pē nē**
stortighe dijs minlike bloets doe du in
dijs heyligher side ghesteken worstste
tot dijs soeter herte toe so datter bloet en
water wt liep. **D**o bid ic di lieue he' dattu
mij hert mitter speer dijs minen also

wondē wilste dat ic dij heylighe sacramē
ten die ghelyck eenre riuierē wt dijre heyl
ligher siden vloyen waerdich wordē moet
En ic bid di lieue he' dattu mi wilste ghe
uen di te minen vā alle mijre hertē. vā
alle mijre siele. vā alle minē ghedachte
en vā alle minē crachte. en dat ic niet en
moet minen noch begherē noch zoeken
dan di en om di. Amē. *Een deuot ghebet*

O Afgront *vand' passien ons heren*
alre guetheit heylighe heer. al
machtich vader ewich god die
waerdich biste aen te bedē en billike voer
te beuē. dien die enghelsche hoechedē mit
eersaemhedē dienen en voer wien alle
knyen wordē gheboeghe. sich neer vandē
thronen dijre hogher glorien en sie mitte
oghe dijre barmhertichz dese alre heylich
ste offerhāt die waerdich is alles loues
welke offerhāde du ons ghegeue heues
ghenadelike vand' ouervloedichz dijre va
derliker minen en di gheoffert wort voer
onse sonde. O vader sie aen in dat aenschij

dyne lieue soen die di ghehoorsaem heuet
gheweest totter doot des crucen. **O** he die seer
grotelic biste lief te hebbē dencke aen hoe gro
te en hoe waerdighe voldadichz du ontfā
ghē heues voer onse sonde vā dinē ghemū
den soen en ghif mi oūmits hē te comē tot
dyre ontfermhichz. **O** vader der ontferm
hichz en god alles treest. **O** fonteyne der
oneyndeliker ghenadichz en mildichz tot
ti come ic offerende dinē enighē soen onse
broed en onse vlosser in een begheerte des
ousten loues. in een begheerte des wercs
volcomēre danckaerheit. en in een begheer
te des volcomē ghebeets. op dattu oūmits
dinē soen sūste sachtmoedich ouer die ghe
louighe leuēde en ghestorue. **O** vaderlike
moghentheit ind mīnen in welc du ons
ghegeue heues dinē enighē soen in een tey
ken der versoeninghe en der ewigh salichz
Do offer ic di mit werckē der danckaerhz
syn bootschappighe. sū heylighmakinghe.
sū alre heylichste aennemighe des vleisches
syn wondlike gheboort. sū heylighe mēschz

syn besnidinghe. die wtstortighe des kint-
like bloets. syn milike kintscheit. **D**y ar-
me en vsmade leue. syn alre reynste aen-
dacht. **D**yn godlike sermoene. sy alre heyl-
lichste werke. **D**yn bloedighe sweet. syn
bloedighe tranen. syn langhe ghebet. **D**yn
gruwelike vanghenisse. syn ontcledighe.
syn gheselinghe. **D**yn bespottighe. syn be-
spuwighe. syn kinnebaeslaghe. die wttrec-
kinghe syns haers wt sine hoefde. die wt-
trekkinghe syns baerts. sy halsslaghe. **D**y
verbindighe der oghen. sy gherechte aderen
inde cruce. **D**ie ghescoerde lede van binnen.
die ghescoerde lede van buten. **D**ie wijde die-
pe smartelike wonden. sy gheronne bloet.
syn haessche steme. syn sacpende en syn
crachtighe roep. syn bleec aensicht. **D**y
mont ouloep mit bloede. sy dorre tonghe.
syn dorst. syn dranc edics en galle. **D**yn
verdonckerighe der oghen. sy hoeft doerste-
ken mit doornen. **D**yn dorre lichaem. **D**yn
moeders moedlike tranen. syn kintlike me-
dedoghen. **D**ie hartelike serichz syre vrien-

den. syn alre droeuichste siele. syn weke
hart. dat vuerighe ghesant der minen.
syn seydinghe des heylighe lichaems en
der godliker siele. **D**yn duerbaren doot
syn side doorstekē wtulietende water en
bloet. **D**yn cruce. syn naghelē. sy doornē
roen. syn speer. syn bandē. En syn but
wondē vyf dusent vier hondert en vyf
en vyftich. **I**c bidde di alre minetlicste
vader om die waerdichz deser alre duer
baerster offerhande dattu mi wilste ver
gheue alle miy sonde. En dattu hude en
alle tyt mi also doetste leue dat ic di moet
wordē een offerhande ontfanckelike. **O**
gheuer alre gueder dinghe ic betrouwe
in di ontfermhichz. maec mi dat ic niet
ydel en si in dine aensicht. **W**at wat di
soen ghedaen heeft in die werelt dat heeft
hi doer di ghedaen. en wat hi ghewrocht
heeft dat heeft hi door di ghewrocht. die
dusent gueder wercke ghedaen heeft. en
en heeft gheen guede wercke after ghela
ten. **I**c begheer dat syn ghehoorsaemheit

ontsauldighe mij onghewoensamenheyt. sij
 oetmoedichz mij houerdie. syn lydsaem-
 heit mij toorne. syn soberheit. mij ouer-
 vloedichheit. sij goetheit mij boesheit. syn
 volcomenheit mij onvolcomenheit. Dins
 soens werke toen ic di. syn weldade of-
 fer ic di. syn heylighz set ic voer dine toor-
 ne. sine doot set ic voer den doot dien ic
 verdient heb. die pine die ic waerdich
 bin betael ic mit sijre pine. Ic belie dat
 ic gheen waerdighe penitencie ghedaen
 en heb noch gheen volcomen gheuech
 doen. mer wat mi ghebreect sal hi vol-
 len. Ic soude mi billix seer bedroeft heb-
 ben in penitenciaen te doen. mer sij siele
 is droeuich gheuerde voer mi totter doot.
 Ic soude seer begheerlic bidden mer hi he-
 uet in sine lesten voer sijre doot syn ghe-
 bet langhe vertoghe suetede water en
 bloet. Ic was sculdich mit volcomen vol-
 doen mi te betere. mer hi heeft waerlike
 voldaan voer mi steruende. En ist dat ic
 om mijre sonde wil niet waerdich en

ben ghesont te wordē. nochtan bin ic
sijn lit ghewordē en en mach vā hē niet
sien om sijre minē wil. **O** alre heyl
lichste vader ontfanc mi hude in dijre gra
den en ghif mi oflaet vā alle minē son
den en verlos mi vā allē pinē die ic waer
dich bin voer mij sonde. **W**ien sel ic sen
den die voer mi spreekt anders niemant
dan dinē ghemindē soen die daer is een
ghenadich voer mij sonde. **H**i is god
ende mēsche. hi sel mi absoluere en we
der versoene. hi sel hē in mi groot ma
ken en mi in hē salich make. **O** ihu eni
ghe soen des vaders in dijre minen sel ic
di omgripen. **O** verwinne des doots doe
mi op staen vand' doot. **O** regierre des he
mels doe mi smaken die dinghe die hier
bouē sijn. en ind' aerde te leyden een en
ghels leue. **O**uerste waerheit sich aen
wāt hier niet en is dan ydelheit. en ghif
mi oūmits di mi selue wt te gaen ende
waerachtelic te gaen in di. **D**u die biste
een afgront doch wt mi al dat mi hind'

liken is. **O** heylighe gheest troester maec
heyligh my siel oûmits dij alre heyligh
ste gauē. op dat ic oûmits di ontfanghē
worde vandē vader en vandē soen. en ghe
wassē indē afgroent der godheit daer ic
ontfanghē moghe dat dat oghe niet ghe
sien en heeft. noch oer ghehoert. noch in des
mēschē hart ghecomē is en is dat die glorie
des vaders god en mēsche ons verdient he
uet doe hi hem gaf in die nederhē onser on
salichē. **O** ihu brudegom der ioncfrouwē
verhoer den sāt dyns bloets. **O** drieuou
dicheit waerdich aen te bedē leyde ons tot
ten licht daer du in woenste. **O** alre suetste
ihu xpē in dijre eeren vermaen ic v om
die eerlicheit der minen die du haddes doe
du indē berch vā oliuetē swetes water en
bloet. en om der minē wille die dij vader
had op dat mēschelike gheslacht. **Ten an
den** mael vermaen ic di alre minlicste
ihu alle die tranē die du ye stortste ende
die dij heylighe ghestort hebbē. **Ten derde**
mael vermaen ic di alre soetste ihu alle

der doechdē die du ghewrocht hebste ende
die dī heylighē ghewrocht hebbe. **T**en vier
den mael vermaen ic di alre mīnētlicste
ihū alle dīns bloets dattu heues ghestort
voer salich; des mēschelike gheslachts. en
alle des bloets dat dī heylighē ghestort heb
ben. **T**en vyften mael vermaen ic di al
re suetste ihū alle die tijt en vren daer du
sorchuondich in heueste gheweest voer ons
arme sonder en alle die voetstappē daer
du in dese aertrijc mede ghewandert he
ues. **E**n ic vermaen di alle dīre doechdē
en alle dīre woordē die du ghesprokē he
ues ind' aerde en dīre heyligher werken
Hier om bid ic di alre guetierste ihū
dattu mī hart wilste druckē in dat diep
ste dīre wondē op dat ic daer in moghe
ghewasschē en ghereynicht wordē van
alle mī sonde. **I**c bidde di alre mīnētlic
ste ihū dattu mī siele en mī lichaem wil
ste besprenghe mit dinē rode bloede dat ge
ulotē is van dinē heylighē wondē op dat
tu mi besaermste en verlostē van minē

sonde. Ic bidde di alre milicste ihu dattu mi
volcomē makes in allē doechdē en dattu in
mi dodes alle ghebrekē. Ic bidde di alre min
licste ihu xpe dattu mi verlenē wilste een
guet eynde om die eer dīs heylighē naems
Ic bidde di alre suetste ihu dattu mi gheue
na dese leuē die ewighe vrede te ghebruikē
en dū alre salichste teghewoordich; mit di
nē heylighē en wticorē in ewich; Amen.

Dese na ghesaxuē nutte bedīghe selstu
eyscen rottē wondē ons hēn ihu xpi. wāt
hi heeft se ghelouet te gheue alle dē ghenē
diese mit guedē begherīghe in oetmoedich;
eyschende sijn. Du selste oec tot elker wondē
rustē en bekennē sijn mīne en dū ghebrec.
En du selste dū vule wondē dūre onbekend
onghebeterder sonde tottē hoenichulietedē
soetē wondē ons hēn ihu xpi draghē. en
suekē daer die helende salue die dū vule
wondē te gronde helē mach. Nu val dē he
melschē vad' te voetē en oetmoedelīc
en spreec. p̄r n̄r qui es in celis
Vader alre ontfermhēicheit Ic

arme onghernaecte sondighe mēſche danc
dijre vaderliker ontfermhēghe trouwen
die du mi bewijst hebste menigher weghē
onuerdient. **I**c ouerdenc en bekenne dat
ics niet waerdich en bin dat ic hiet dij kint
wāt ic nie kintlike vrese mine noch dijn
ghebode nye also onddanich en was al ic
di ſauldich bin dat is mi leet. **E**n begheer
nween ganse ſoen mutti te makē oūmits
die waerde betevighe dym eenghebozen
ſoen daer mede hi alle mēſchelike gheſlach
te verſoende doe hi andē cruce ſtont. dat hi
mit ſinē bloede beſoreuē heuet. mit ſinen
dode gheueſt heuet en gheſtadicht heuet.
En mit ſinē vyf wondē beſeghele heuet.
Des vermaen ic di en begheer dattu mi tot
ghenadē ontfaes en laet di ontfermē mij
ſcamel armoede dat ic ſo ghenadeloos bin
en ſo bloet alre duechdē. en gif mi een ael
mis van dinē rikē tafel alle dijre wtūtorē
re in hemelrijc. en in aertrijc dijre ghema
der die du ghepuert verclaert en verheue
hebste ſo dat ſi dij hemel ghewerden ſijn

Dier begheer ic te ghenietē. wāt ic vā mi
seluē niet en hebbe dan ghebret. Ende dat
mij verstant ghepuert verclaert en ver
heue worde. en alle tijt mit uwer minen
opdringhe int vaderlike hart doer die he
melsche poertē der wondē ons liefs heren
ihū xpi so dat alle mij ghebet en mij wer
ken di ontfandic werde in enichz alle des
mūetlike ghebedes en der volcomēre mi
nen dyns eengheborē soens en alle der dij
re in hemel en in aerde dattu mij coude on
nutte ghebet en mij snode mīne en werke
oumuts haer trachtighe mīne ontfāen
wilstē. *Nu spreekt tottē lusterē voet mit
aendachtigher begheertē. pat^r sanctificet^r*

Ouete vader ende **Inomē tuum.**
ghetrouwe mīnaer. Ic arme sieke
ghewonde mēsche vermaen di en danc di
der bitterre smartē dijre doergrauēre die
per wondē die du om minē wil ontfāghē
hebeste en begheer dattu mūtē soetē sape
dijre honichulopend' wonde doerulietes die
oude vule wondē mijre onbekend' vultē

sonde dat die te gronde ghecheelt worden
en mij siel ind' aracht dñs waerde bloets
andwerf ghedoopt worde en so na dine
wonde ghedruct worde so dat ic te grode
gheuoele dñre bittere smarte. en dat ic
mit ene yghelike dropel dyns bloets in
mi ontfanghe een nye aracht eens ware
in werkens tot ene volbrenghe dñs lief
sten wille. op dat dyn naem in mi ghe
heylight worde. en mij begheerighe ghe
puert en mij herte tot alre gunst en mi
ne meer totti ghekeert worde. en alle die
ghebreclike neyghinghe mijre naturen
en mijre sinne te gronde ghedoot worde.
en een begheerlic wellust mit ene bi bli
uende aernst tot al dine dienst in mi ghe
bore worde. *Hi spreect totte rechteren
voet. Pater Adueniat regnū tuum.*

O Vader en he' hemelrycs en aert
rycs. Ic arme snode creatuer danc
di der groter mine dattu mi tot dinen
ryc ghescape hebste. en bekenne dat dy
ryc menichwerue in mi ghestroyet is ou

mits mij menichuoudighe ghebrec. en
 begheer wat dyn rijk nergent en is dan
 inde oetmoedighe sachtmoedighe vreedsa-
 me harte dattu vter sueter wondē dyns
 rechterē voets gheues mi een vmoeghede
 cracht te wedstaen alle beuorighe en te
 verwine alle ondoechde. En ghif mi gro-
 delose oetmoedichz. sachtmoedichz. ghedult
 ghelateheit. langmoedichz. volherdicheit.
 en volcomēheit alre doechde inwendich.
 En begheer lieue he' dattu mij hart besit-
 ten wilste als een coninc syn rijk. alle mij
 sinne en al mij nederste crachte verbinde
 also in dine dienst dat si ghenē ongheorde
 neerde dienst noch wtkeer en coninc doen
 weder dyn eer. *Hi spreect totter luster*

O *hant. pater. fiat voluntas tua.*
 Duete vader en ghetrouwe vrient

It arme onghelate mensche vermaen di
 en danc di des oetmoedighe ond'gancs
 dijx broesker deynliker natuerē die du de
 des mit dine woorde doe du dinen vrien-
 wille opgaeffte inde wil dijns vaders te

lidē den bitterē saamelikē doot. voer al dat
mēschelike gheslacht. en begheer dattu wt
dier sueter wondē dijre luster hant mi ghe
ues enē oetmoedighe ondganc mījs onghe
storuē ghemoets en een ghehoersaem ghe
latenheit mījs eyghe willes onder di en
ond' alle creature. dat mi dij wille smake
moet in allē dat op mi of mij vriendē val
len mach dat ic dat mit minē verdraghe
en mit verduldicheit ontfanghe moghe.

*In spreek totte ghecroende hoofde. Pater
Vader ende sicut in celo et i terra.*

O coninc der ewigher eeren. Ic arme on
waerdighe mēsche danc di dījs bitterē doer
wondē verseerde hoofdes en der verworpe
heit dījs minetlike aensichts dat alle heme
len beroert. dat om dinē wtghedructē bloe
de dīns houets also beronnē was ende be
smit dattet allē mēsche onghelyc was.
En begheer dattu mitte wtghedructē bloe
de dījs hoefts oūliets en vernuwes dīn
worme in mi en in allē dien die du meyn
des doe du andē cruce stondes. en die ouer

mits laeuheit hoers leuens ind' mīnē ver
cout sijn en in goedē leuē dat die cracht
der wondē dīs hoests inulpete een nuwe
leuē. en ons eyghen wil vertien. ende ons
selues ganselic verlochenē in allen sake
lyfllic gheestelic en tijtlic. so dat wi di also
crachtelic moete mīnē en dienē sond' waer
om al en soude wi nymmermeer in dī rijt
comē dat wi di des te min niet en diende.

Nu spreect totter recht' hant. pr. panem

O*nostrū cotidianū da nobis hodie.*
Mīnentlike vad' en trouwe brude
gom. Ic arme onghetrouwe diene ver
maen di dier ewigh' mīnen ind' welken
du mi tot di ghescepe en na di seluen ghe
beelt hebste. en di seluē van mīnē tot mij
re zielen verbondē hebste haer bi staende
in alre noot mit allē ghenadē. En beken
ne dat ic mi di awijl totti verbondē en ver
louet hebbe en dat menichweruē ghebro
ken hebbe mit menighe onbehoede ofkeer
van di tot creature en tot mi seluē mit be
setenre eyghenre mīnē en daer mede ver

duistert en vermuddelt bin vande inlichte
der godliker waerheit. En begheer dattu
mi wt dier soeter wondē dīre recht hant
hūdē gheues waer verlossinghe vā al der
scaedeliker aenheftinghe die du in mi be
kennes in gheest en in natuerē op dat mij
verstant ghebloet en verdaert werde en
ontfandic der liefliker verenighe daer du
nu toe ghescepe en gheroepē hebste. die du
ghemeynt hebste ind' waerd' gauē des ghe
benedide sacraments daer du die seluen
gheuanghe hebste ghegeue tot eenre pant
lossinghe al onser scout. en tot eenre leue
der spise die ons nutti verenicht en in di
verwandelt wāt du onse verstant also edel
ghescepe heues datse gheen creatuer ghe
saden en can dan dat onghescepe licht
dīre godliker wysheit. *Nu spreekt totter
doerstekender side. Pater. Dimitte nob' debi
ta nra sicut ⁊ nos dimittim' debitoib' nris.*

O Ghetrouwe vad' en alre liefste lief
st arme snode en noottrughe cre
aturer vermaen di des rike verborghē on

tallike scats dijre grondeloser onghemete
 der mine die du ons onslotē en gheopent
 hebste ind' mine wondē dīs minenden
 hertē. en daghe die iāmerlike armoede
 mīs coude durre hertē. en alle dier hertē
 daer dī mine vertout en verdurvet is. en
 begheer dattu wter sueter wondē dīns
 minendē hertē geues enē starckē brant
 der mine so dat mī durre hertē en alle
 coude hertē ontfunchē in mine. Ende so
 sterkeliker doet toenemē in ons dī mine
 so dat si mit haerre vurigh' vlāmē of
 berne die oude roest onser menichuoudi
 gher ghebrekē. en mit haerre crachtigh'
 hettē vertere en verswighe al onse grof
 heit en alle muddele die ons hunderē mo
 ghen an onser ewigh' salichz daer wi toe
 gheroepe sijn. **Wāt** onse hert so edel ghe
 scapen hebste dat hē gheen creatuer vol
 comelic rust gheue en mach noch ghe
 noech doen dan die onghescapē mine die
 du selue biste. En begheer lieue hē dat wt
 dien rike sint al onse fault worde betaelt

en al onse armoede worde gherijnt mit al
len godlike doechde. en mit recht broedlik
minen tot alle mensche. Onse souldenaer gan
selic te vergheue. en ons naesten ghebrec
te verdraghe sond' oerdelē. *Nu neyghē di
voer onse lieue he. en spreek. p̄. Et ne nos
inducas in tēptationē. sed libera nos a ma*

O ghilde ontfermhighe va lo. Amen.
der ic bekene dat mij menichuoudi
ghe ghebreke dicke ghehindert hebbe an
der ontfanchelich deser riker gauē. ende
gheue mi di souldich al dier ghebreken
die du an mi bekēnes wattu biste die ou
ste priester vande welken alle die priesters
hoer macht ontfacen. en ic gheloue dattu
niet alleen die sonde ofneme moghste
mer oec neyghinghe totter sonde. En ic
begheer oflaet al mijre sonde wtte rike
scat dym gheopende minende herte. en
enē heten aerust te sterue allen dies dat
in mi leuet weder dij eer. en al mijn leue
te rechten nade oetmoedighe beelde dattu
ons voer ghedraghen hebste op dat ic den

viandē gheen oersaet en gheue mi te bew
rē. en dattu gheen ghewout hē en gheues
te verleydē in enighe betrughe mer verlos
ons van allē quade dat ons hinderē mach
an onser ewigher salichz op dat wi ver
uolghē daer wi toe gheropē sijn. **H**eer
nu begheer ic van gronde mijs hertē dat
die leuēde aracht dijs mīnendē doots dit
volbrenghē moet aen mi en aen alle die
gheen die du tottē ewighē **O** leuē ghe
ordineert hebste dat alle die ghene die
noch in sondē sijn bekeert wordē. die in
gracie sijn gheueft en ghestadicht wordē
die inde vegheuer sijn vlost en gheledicht
wordē vā alre scout mittē rikē scat dijs
mīnentliken verdienens. **Ame.**

Hoe mē dit ghebet mit meerre mīnē en
aendacht spret tottē wondē ons hē ihu
xpi soemē meer gauē ontfaet. **En** daer om
is dit ghebz enē mēsche mittē eerste onsmā
kelic. so hi hē langher daer in oefent soe
het hē smakeliker wort en hi sei een nu
we mēsche wordē gheborē in xpo. **Ame.**

Een ghebet vande heylighe sacrament
datmē lesen sal eermen dat ontfanct.

O heylighe waerdighe en o
ghebenedide sacramēt des
lichaems ons hēn ihu xpi
O leuēde en heylighe broot
O wticore en alre suetsle broot. ic omwaer
dighe sondighe mēsche begheer di tont
fanghe in minē sondighe lichaem. O
here ihu **O**xpe com in mi en make mi
reyn van alle minē sonde vā ghedachte
van woordē en van werke. En wil di dan
ghewaerdighe lieue hē in mi te comē al
en bin ic dīns niet waerdich tontfāghe
Ontferme di mijre heer wāt dīn ont
fermhichz gaet bouē alle uwe werke.
Ic bidde di verghif mi mij sonde om dū
menichuoudighe lidē dattu om mi arme
sondaer gheleden hebste. In hongher in
dorst. in hette in coudē. in vasten en in
waken. In bede. in groter versmaetheit
En ten lesten so wortstu onnosel hē ghe
uāghe. ghebonde. gheleit als een sot be

spot en bespoghe. en bi dinē kinnebackē
 gheslaghe. en ten lesten ghearuust. ende
 ghenaghet in handē en in voetē. en ghe-
 lauet mit edic en mit gallen. en ald' swaer-
 likē ghepinicht gauestu dinē heylighen
 gheest. Daer om so bidde ic di lieue here
 vergif mi mī sondē. op dat ic di waer-
 de lichaem waerdelikē ontfanghe mach
 en di behoude moet ewelic. en ewelic bi di
 bliue moet. en nimmermeer vā di verschey-
 den en moet. Amen. *Noch een ghebz eernē*
Ere ihu dat heylighe sacmēt ontfaet.

Hxpe ic sculdighe mēsche en onsu-
 uer sondaer niet guets vermoedēde van
 mijre verdientē mer alleen betrouwēde
 van dijre guetheit en ghenadē. Beuende
 mit vresen so gae ic tot dijre tafelē dyns
 alre suetsten werfscaps. wāt leyder mī
 hert en mī lichaem sijn besmet mit veel
 sondē. an sijn sinnē en tonghe hebbe ic quac-
 likē bewaert. Hier om o ghenadighe
 guetheit. O ontsienlike moghentheit ic
 arme sondaer loep totti die een fonteyn

der barmhertichz biste. om ghedwoghe te
wordē. **T**otti vlie ic en haeste om ghesont
te worden. **E**n dien ic niet en soude mo
ghen lide als enē rechter. die begheer ic te
hebben vā alle minē binnēste als enen
ghesontmaker. **O** heer di vertoen ic mijn
wondē. di ondecke ic mij scaemte. **I**c sie
mij sonde die groot sijn en menichuou
dich en ic bin seer veruaert. **I**c sie weder
aen di sietichz en barmhertichz dier ghee
ghetal en is en beghin te hope. **H**ier om
ghenadighe troest ihu xpe ewighe conic
god en mēsche ghearuust om salichz der
mēsche. sich mi arme sonder mittē oghe
dijre barmhertichz aen. en verhoer mi ho
pende in di. en ontfermt mij die vol ben
der boesheit en onsalichz du die altoes ouer
uloyende biste inder fonteyne dijre ghenā
den. **w**es ghegruet o alre heylichste offer
hande gheoffert voer mi en voer alle mē
schelike gheslachte inder galgen des cruces
wes ghegruet o alre duerbaerste bloet.
vloyende witten wondē mij ghearuustē

he ihu xpi ofwasschede die sonde der werelt
It weet wel he dat die oghe dyre godliker
moghentheit altoes open op ons sien. ende
dij heylighe enghelē bistaen daermē con
secreert die heylighe hemelsche spise dyne
waerde heylighe vleysch en bloets. mit wat
betrouwē soude ic arme onsalighe mēsche
totti moghē gaen die seer stinkende bin ou
mits sonde. en niet anders inde vleysch dā
assche en een toecomēde aēs der wormē. **O**er
ghedenc dīs creatuers dien du vlost hebste
mit dinē heylighe bloede. wāt mi leet is **16**
dat ic ghesondicht heb. en begheer te beterē
dat ic misdaen hebbe **H**ier om o alre suet
ste he ihu xpe neem vā mi alle mij boesht
op dat ic mit reynre harte en consaenien
ynuentlikē. eerbaerlikē en waerdelic mach
smakē dat waerde sacramēt dīs ghebene
diden lichaems en duerbare bloets. **E**n gon
mi dat dese heylighe voersmakinghe dyne
toecomendē broufens en dīre volcomenre
ghebruikinghe die ic sondaer begheer te sma
ken si in verlatinghe alle mijre sonde. een

verdriuinghe alre quader ghedachte. een
vernijnghe alre goeder begheerte. een salich
volbrenghe der werke die di behaghe. **E**en
vaste besaermighe mijre ziele en liues te
ghens die laghen der quader viande. **O**
soete troester heylighe gheest die den lichaem
der alre reynster maghet marien mit di
re cracht vruchtbaer ghemact heues. en
haer doen bare den soen goods. visitier en
veruol mij hart mit dijre saligher graaien
en gon mi dat ghebenedide lichaem xpi
dat ic gheloue dat oimits di ontfanghen
is en gheborē vand' maghet maria also
waerdelic en onbesmit te ontfanghe ende
te beware. op dat ic oimits dien waerdi
ghen sacramēt mach verwerue verlate
nisse alle mijre sonde. innichz des herten.
siuerheit der consciencien. goedtierēz en
lydsaemheit des sinnes. volstandichz der
gueder werke. en willens waer gheloef.
hoep mine ewighe vrede. Amen. **H**eer
ontferm di onser. **X**pe ontferm di onse
Heer ontferm di onser. **V**ater nr. **ps**

Ic hebbe gheseyt he' ontferm di mynre.
 maet ghesont my siel wāt ic heb di misdaen.
 God scep in mi een reyn hart. En den reth-
 ten gheest vernuwe in minē binneste. He'
 hoor my ghebet. En my roepē come totti. **Col**

Ood die dat alre heylichste auōt **lett.**
 mael dedeste ynnichlike mit dinē ion-
 gherē. en in dien seluē auōtmael in brekē-
 ghe des broots di seluē gaues dinē ionghe-
 ren. wi bidde di ghif ons also diavyl als
 wi ontfanghe dat waerde sacrament mit
 di verenicht te worde mit siel en mit linc
 en onbondē van allē sonde en waerdich
 te comē tot dinē ewighe werfchap. ende te
 ghebruikē die teghewoerdichz dīs godlike
 wesens. Dit gon ons die leues en regneer
 ste een god ihūs xps in ewichz mitten vad'
 en mitte heylighe gheest. Amē. **Rocheen**
ghebet eermē dat heylighe sacmēt ontfact.

O Heer hude begheer ic tontfaen dū
 ghebenedide lichaem also volcome-
 lic als v ontfinc v ghebenedide moed' in
 hare ghebenedide waerdighe lichaem.

also begheer ic tontfaen gheestelc in mij
re sielen. *R*iet op mij rechtuaerdicheit *x*
mer op v grote ontfermhichz. begheer
ic gheselschap mit uwer lieuer moed' ende
mit alle heylighē. *O* he' hude begheer ic
tontfaen dij ghebenedide bloet in een of
dwaen alle mijre sonde. *O* he' huden be
gheer ic tontfaen dinē heylighē gheest
in een volbrenghe alle mijns verlore tijts
O he' hude begheer ic tontfaen dij ghe
benedide siel in een inuloet dijre godlik
minen. *O* he' hude begheer ic tontfaen
dijn waer godheit in een sekerheit des
ewighen leuens. *A*me. *Tot onse vrouwe*
ten ghebz carne te heylighē sacmēt gaet.

O mynnēlike moed' en ewighe ma
ghet maria ic bidde di door die ghe
benedide vrucht dijns lichaems ihus xps
die du ontfingtes witte vaderlike herte.
daer du oūmits den heylighē gheest toe *x*
ghewaerdicht en voer bereit biste na sinē
ewighe welbehaghē tot dijre ewigher ere
en onser alre salichz dattu mi arme son

Dighe mēsche die hude begheer tontfāghe
 dat selue ghebenedide lichaem waerde le-
 uēde god en mēsche niet vā mijre verdien-
 tē mer vullende sijn ghebot. en sinē met
 die ghesprokē heeft. Ten si dat ghi eet dat
 vleysche des mensche soens ghi en selt ghē
 leuen in v hebbē. So bid ic di dat ghi mi
 verarighe wilt an hem mit uwen moed-
 likē ghebede dat mijre arandheit ontbreect
 inder voerbereidinghe tot sulker waerdichz
 dat mi dat oumits uwer volcomēre reyn-
 re minē ind' mededelinghe ghegeue wor-
 de. op dat ic die niet waerdich en bin dinē
 lieue soen mit minē sondighe mont die
 ic mit menigher ydelheit beuleet hebbe op
 te lukē en te aenbedē sinē heylighe naem
 ghewaerdich worde mit uwen hulpe niet
 alleen aen te bedē mer sond' middel te ont-
 faen dien ic niet lide en mach sijre gherech-
 ticheit. Al dorstende begheer ic na sijre ont-
 fermhichz. dien ic vrese toe te spreke. Ic
 come nochtan totti ond' die vloghele dīre
 minē en bidde ghenade vā mijre vsumenisse.

Alstu onse he in dinē monde heueste soe
O *Hebenedyt moctstu les die ghebet*
sijn marien soen die hier coemste
inden naem des heren. *Com ewich licht*
en verlicht die blintheit mijre siele. *Com*
ghewaer leue en verwecke die doot mij
re siele. *Com hemelsche arfater en hele*
die wondē mijre siele. *Com ewighe woort*
en ghif mijre siele te kennē dū alre lief
ste wille. *Com ewighe mīne en vereni*
ghe mi ewelic mitti. *Amē. Dese vyf aue*
marien plach machteld te lese eer si tottē he

O *maria lighe sacramēt ghinc. Aue*
waerdighe coninghine hemel
rycs en aertrycs moed en ma
ghet. *It arme sondighe mēsche verma*
ne v der ontfangenisse dat ghi den soen
goods ontfinet in uwer machdelik puer
heit bi der bootschap des enghels gabriel
doe ghi hē mit afgrondigher oetmoedichz
uten hoechste hemel hier neder tot v to
ghet. *So bid ic v dat ghi mi bi hē verari*
ghet een veyn hert en waernichtich oet

moedicheit. *Aue maria.*

En anderē mael vermane ic v der
hoenichulocypend' ontfangghenisse
doe gi hē in uwen armē ontfinc' doe hi
gheborē was. en bekende hē te wese wa-
rachlich god. en warachlich mensche. *+*
Hier om so bidde ic v dat ghi mi bi hem
vercrighet warachlich bekennē synre
guetheit en mīre ghebrekē. *Aue maria.*

En derde mael so vermane ic v wāt
ghi altoes bereit waert die gracie
en die ghenade goods tontfangghen. en
dier nye gheen hinder en waert. So bid-
de ic v dat ghi mi bi hē vercrighen wilt
dat ic der ghenade goods gheen hinder en
si mit wil woordē of werckē. *Aue maria.*

En vierde mael vermaen ic v der
ynnichheit en der danckbaerhē die gi
hadt als ghi dat heylighe sacramēt ont-
finc' mit anderē kerstē mensche wāt gi
alre volcomelichste bekende hoe grote salu-
heit den mēschē daer of comt. dat hi dat
heylighe sacrament waerdich ontfanc'.

Do bid ic v dat ghi mi bi onse lieuen he
veringhet waerdighe danckaerheit vā
allen gueden die hi mi ghedaen heuet of

En vijften **Aue maia** noch doen sel.
Omael so vermaen ic v der miliker
ontfangenisse dat v onse he tot he ont
finc van deser ellendichz in sijn ewighe
ryc. Do bid ic v dat ghi mi bi he verari
ghet dat ic mit gheesteliker bliscap moet
gaen totte alren heylighsten. waerdich
sten. vruchtbaersten. ghenoechlicste ende
oerberlicste sacrament des lichaems ende
des bloets ons heren ihu xpi. En dat tont
fanghe ter eeren der heyligher drieuou
dicheit en ter bliscap alle des hemelsche
gheselschaps. en ter verlichtinghe der ghe
louigher inde vegheuer. en den leuende
ghenade en ontfermhichz. en tot myre
sielē ewighe salichz. Amen. **Shebet nader**

Ontfāgenisse des heyligē sacmēts
Alre ontfermhichste god he
melsche vader ic belyc en biecht
di neder gheworpē voer die

voetē dynre guederticheit alle mij sonde
en misdaeden. En ic begheer van ganse
harte dattu alle mij sonde wilste werpe
in dit heylighe sacrament. En ouernuts
menichuoudigher gracen die di alleen be
kent syn besloten in desen gloriose bloede
daer ic nu ter tijt alle mij ghebrekē in druc
ke en mede verenighe. Dattu dit mit alle
dynre verdienste wilste setten en nemen
voer een waerdighe boete en penitencie
alle mijns versumende leuens. Amen.

Noch een ghebet nader ontfanghenisse

O heer vader des heylighe sacramēts
en milde god ic danck di al dynre
ghenaden dattu mi arme sondighe mē
sche hebste ghetwoest mit den heylighe licha
em dyns enighen soens ons heren ihu
xpi. Ic bidde di lieue he' dat dit heylighe
vleysch dyns ghebenediden soens mi
moet syn een wapē des gheloefs. te ver
drue den duuel en alle syn becoringhe.
En dattu mi sondighe mēsche moetes
brenghen totter wersep daer dat waer

achtich licht is en ewelike vroechde mit
allen dinē heylighē enghele. Amen.

Noch een ghebz als inē dat heylighe sac

O Ghemide en *ment onsfaghe heeft*
guediere he ihu xpe ic bidde di
oumits dijn suete en gloriose vleysch dat
ic onghenallich en snode sonder ster heb
ontfanghe al te onwaerdelike. oumits
beden en verdienste der glorioser maghet
marien dijre ghebenedider moed. ende
sinte iohānes baptisten en s' iohānes
ewangeliste. en s' fransais en s' au
gustinus. s' vrsula en alle der heyligh
elf dusent maechde. en alre heylighen
te samen dattu oumits crachte heyli
ghen sacraments mi en alle den gheue
daer ic sculdich bin voer te biddē gheue
wulste oflaet vā allen sonde en dijn gra
cie. *Si welker wi also leue moghe dat*
alle onse ghedachte woorde en wercken
en al onse leue altoes moete wesen tot
loue en glorie dijns heylighē naems
tot stichticheit ende exempel ons euen

kersten en tot onser salicheit. Amen. *Ind*

*E*aen *m*issen *a*ls *m*e onse he' heft.

Ibede en benedie di lieue he' ihu xpe die vten hemelschen paradys nu in dit heylighe sacrament neder ghecome syste tot eenre saligher offerhande voer der werelt sonden. En bidde di o lam goods woort des vaders fonteyne der ghenadich waradich mēsche. en leuēde almachtich god. conic der enghelē. en glorie alre heylighe. sich op mi mitte ogghen dūre gued' tierēheit. en vergif mi mij misdaet doer die verdiente dyns salich makēde bittere doots. Amen. *A*ls *m*e die kēlc heft inder

West ghegruet heylighe *m*issen en eerwaerdighe bloet ons hē ihu xpi in desen kēlc onthoude. Die wt die heylighe wijf wondē ons hē an die galge des cruces syste ghestort in een verlossinghe der werelt. Ic bidde ghewaerdighe di mi en alle die hier in dinē naem en loue sijn vergaderd te wese een suuer ringhe van allen sonden. Amen.

Do wie dit nauolghende ghebet spreect
ind' missen mit begheerte hi is der misse
so deelachtich en ontsaet ons here lichaem
also waerachtelike gheestelike in sijre sie
len als die priester die die misse doet.

O Alre suetste he' ihu xpe boue alle ghe
benedijt ic arme sondaer beuele
mij siele en mij lijf in dine heylighe bloe
de dattu alre guederteste god vand' heyl
ligher maghet marien aennaemste. en
alle die heylighe ledē die ande cruce wtighe
rect ware beuele ic alle mij ledē en alle
die aderen mijns lichaems en mijre siele.
En ic bid di alre minetlicste god dattu mi
wulste sijn een hulper. een verlosser. ende
een beschermmer teghe alle vrese. die ghe
leden sijn. die teghewoerdich sijn. en toe
comede. Ic bidde di he' om dijre ghenade
en om dijre onsprekeliker doecht dattu mij
siele verhoechste en verblijste als si vande
lichaem sel sceyden om dij grote ontferm
htichz diemē niet wt spreke en mach. Als
mij hart sel breken. en mi vergaet hore

sien en spreken dat ghi mi dan besceerm
van alle des viants bedriegenisse en van
den ewighen tormenten der hellen. Amen.

*Alstu in dine ghetide of in enighen andere
dinghen versumende gheweest hebste. so leest dit*

O lieue he' voer alle mijn versumenis
se en ghebreken so offer ic v dy ghe
benedide passie en dine bittere doot. ende
die wtstortinghe uwer heylighen bloets
en alle die werken en verdienste uwer
menschelicheit. mitter onsprekeliken min
nen uwer herten. En mit danckaerth alle
dies guets dat ghi mi ye ghedaen hebt
Doe begheer ic mi seluen v te offeren tot di
nen liefsten wille in tijt en in ewich. Amen.

Dit sijn vier beuelighen tot onsen here.

Ic beuele mine doot inden bitteren doot
mijn here ihu xpi. **I**c beuele mijn
menichuoudighen sonde in die menich
uoudighen wonde mijn here ihu cristi.
Ic beuele mijn siel en mijn lijf in die die
pe grondelose ontfermheden mijn here
ihu xpi. en in al dat guet dat god selue

is. dat hi mi behoede en bewaer voer al
dat mi hinderē mach an siel en an lyf
It offer mi arme sondaer mit minē ghe
breken in die diepe wondē ons liefs hē
ihū xpī. **I**t beude mij arme siele in
die bitter martelie ons liefs herē ihū
xpī. **H**e' ic legghe hier in die diepe poor
te dīs mulden harte ghif mi blinde mē
sche een schyn dyns godlikē lights. Ghif
mi roude mēsche een voncke dynre godli
ker minē. En ghif mi onrechte mēsche
een ghebruikē dīre ghenadē. Ghif mi dor
stighe mēsche een dropel dīs godlikē sma
kes en ghewaer ynnichz. **H**e' om dīre on
begripeliker minē wille dattu dī heyl
ghe bloet stortes anden cruce so verleen
mi een guet eynde en coemt mi te hulpe
in mijre lester noot. Amen. **Noch een be**
O he' ihū xpē **uelinghe tot onser god**
du waerste gaende door dat middel
der iode. also moet ic hude wandere in be
scermenuisse des heylighen cruces. en in
die tytē des stridens. **✠** Ihs nazaren?

rex iudeoru. wien ic mi seluē gheheliken
beneel mij siel en mij lichaem. en mijn
vijs sinne bi dijre ontfermhertichz. En bid
de dat ic waerdich moet wese dijre godli
ke bescremenisse. Gumuts xps onse he. almē.

Mijn siel benedic den he. psalmus
en alle dat in mi is benedic sinen
heylighe naem. **M**ijn siel benedic den
he. en en wilt niet verghetē alle sijn we
dergheueighe. **D**ie ghenadich is alle dij
re boesheit. die ghesont maect alle dij siet
heit. **D**ie verlossent vande doot dij leue
die di troent in ontfermenisse en in ontfer
michede. **D**ie veruolt dij begheert in goe
den. dij roeghet sel vernuuet werde als des
aernts roghet. **D**u he die doetste ontfer
michz en oerdel alle dien die liden onghet
lijc. **D**ie he makede bekent moyses sine
weghe. en die kindere vā israhel sine wille
Die he is een ontfermer en ontfermhert
ich. lancmoedich en seer ontfermhertich.
Nien sel niet ewelic toornich wesen. noch
niet dreyghen in ewichz. **N**ien heeft

ons niet ghedaen na onse sonde. noch hi
en gaf ons niet weder na onser boesheit.

Want na hoetheit des hemels vand'aer
den heeft hi starr ghemaect syn ontferm
herticheit op die ghene die hem ontsien.

Also veel als versayde is oest vande wes
ten. so heeft hi verre ghedaen van ons on
se boesheit. **A**lsoe als een vader ontfermt
sijn kindere alsoe heeft die he' ontfermt
ouer die ghene die hem ontsien want hi be
kent onse broesheit. **H**i heeft ghedocht dat
wi assche sijn. die mensche is als hore sij da
ghen vergaen als die bloem des ackers.

Want die gheest sel voer bi in he' gaen.
en en sel niet bliue staen en en sel niet
meer kennen sijn stede. **D**ie ontfermhert
ticheit des heren is van ewen tot ewen ouer
die ghene die hem ontsien. **E**nde sij ghe
rechtich is inde kindere der mensche ouer
dien die sijn testamēt houde. **E**nde die
ghedencke sijn gheboden om die te doen.
Die heer heeft inde hemel bereyt sijn
stoel. en sijn ryc sel heerscappe hebben in

allen **A**lle ghy enghelē benedyt den he
die machtich sijn in crachte die daer doen
sijn woert om te horen die stemme sijner rede.

Alle ghy crachte benedyt den he. ghy dien
res die sijn wille doet **A**lle ghy werken

des here benedyt den he in alle stede sijre
heerlichede mij siel benedic den he **G**lo
rie si den vad en den. **I**st was. **I**st.

*Van ondersoekinghe der eyghenre consaen
aen en opset te betere. Die stemme des ghemū*

Bouen allen dinghe soe **I**den.
ist noot een priester goods te
gaen tot desen heylighe sacra
ment te consecrere te handelē en tontsaen
mit die alre hoechste oetmoedichz mit gro
ter waerdichz mit volle gheloue. mit gue
dertiere menighe der eeren goods. **O**ndsoe
ke naerstelic dijn consaencie. reynse na
dijn vermoghē mit waerachtich berou. **I**
mit waerachtighe biecht en mit voldoen
also dattu niet swaers en selste hebbē noch
wetē dat di knaghe en hinderē sel totten
vrien toeganc tottē heylighe sacrament.

Du selste hebben int ghemeeen mishaghe
alle dijre sonde. En voer dij daghelixe ghe
breke selstu meer bi sonder droenich wesen
en suchte. En ist dat sake dattu tyt hebste
so selstu gode belien in dat heymelic dijns
harte alle die onsalichede dijre passie. Du
selste suchte en droenich wese dattu noch
biste so vleyschelic en waerlic. Do onghe
storue va passien. so vol va beroerighe der
quader begheerte. Do onbehoet in dinen
sinne van bute. so menichwarue inghe
wonde mit veel ydel fantasien. Do seer
toegheneycht tot wtwendighe dinghen.
so verghetel tot inwendighe dinghen. Do
licht tot lachen en onghebonde te wesen.
so bereit tot meerre vriheit en ghenoechte
des vleyschs. Do traech tot strenghtichz en
vuerichz. so auroes tot nye mare te hore.
en scone dinghe aen te sien. Also slap tot
oetmoedichz en verworpe dinghe te beghe
ren. so begheerlic tot veel dinghe te hebbe
Do vrac te gheue. so ghierich te houde. Do
omerkende in spreke. so qualic onthoude

te swighen. **D**o onghesacket in seden. soe
 verdaetelic inde werke. **D**o wtghestort op
 die spise. so doef totte woorde goods te hore
Do snel tot ruste. so traech tot arbeit. **D**oe
 wacker tot clappaetse te hore. so slaperich
 tot heylighe wakinghe. **D**oe haestich totte
 eynde. so wilt tot an te hore. **D**oe versumede
 in die ghetide te betale. so laeu in misse te ho
 ren. **D**oe doech in die ontfanghinghe des
 heylighe sacraments. so haestelic verstroyet
Do selden ghelyc versaemt. so haestich be
 roert tot torn. **D**o licht tot mishaghe eens
 anders. so bereit te oerdele. **D**o strenghe tot
 berispinghe. so blide tot voerspuet. so cranc
 in weder stoet. **D**o menichwerue guede
 dinghe opsettende en die luttel volbrenghe
 de mitte werke. **A**lstu dese en ander dyn
 ghebreke hebste beliet en bescreuet mit gro
 ten rouwe en mit grote mishaghe dyre
 eyghenre crancheit. so selste make een vast
 opset altoes dij leue te betere. en voert te
 gaen in een beter leuen. **D**aer na so offer
 di selue in dat outaer dyns harte in die

eer mijs naems mit ghehele wil di ouer
te gheue. en mit vrien wille tot een ewich
offerhande dij siel en dijn lichaem trouwe
lic mi beuele. op dattu dus mogheste ver
dienen waerdelic te gaen en te offeren gode
offerhande. en te ontfanghe salichlic dat
saaxament mijs lichaems. Daer en is gheen
waerdigher offerhande noch meerre voldoen
voer die sonde of te dwaen dan een he sel
uen gode te offeren puerlic en ghehele mit
ter offerhande des lichaems xpi ind' misse.
en in dien datme dat heylighe saaxament
ontfaet. Is dat sake dat die mensche doet
also veel als in hem is en warachtich be
rou heeft. also dicke als hi tot mi comt om
ghenade en om gracie. die he seit ic leue
die daer niet en wil den doot der sonden
mer meer dat hi wert bekeert op dat hi
sal leue. wat ic sijre sonde niet meer en
sel ghedencke mer si selle he al v'gheue wordē.

Ic bin een mijs *Die stemme des ghemide*
der puerthz en een gheuer alre heyl
lichz. Ic soeke een puer hart. en dat is een

stede mijs rustens. **B**ereit mi een wide
sael en wel verciert en ic sel mitti houdē mij
paesschen mit minē discipulē. **W**ilstu dat
ic come totti en dat ic bliue bi di. so reyn di
vandē oude sondē en maet reyn die wonin
ghe dijs harte. **S**luit butē alle die werelt
en alle opstaen der sondē. sitte als een mus
sche alleen indē dake. en ghedencke ouer al
dijn ghebrekē in bitterheit dijs ziele. **E**en
yghelic mijs bereit sinē lieue ghemindē die
alre beste en die alre soetste stede. wāt hier
in wort bekent die begheert des gheens die
sinē ghemindē ontfanghet. **D**u selste noch
tan wetē dattu niet ghenoech en moechste
doen tot deser bereydinghe vā dinē eyghē
verdientē al waer dat saet dattu een heel
iaer di daer teghen bereydeste en nergent
anders mede becomert en waerste in dijs
harte. **M**er alleen wort di verheghet wt mij
re goedherich en vā mijre gracie tot mijre
tafelē teghaen. **G**heliker wijs als een broot
bidder wort ghenoot tot eens groten rics
mans tafel die daer niet en heeft weder te

gheue van sine gauē dan hē seluē te ver
oetmoedighe en danbaer te wesen. **D**oet
also veel als in di is en du selste gaen wt
ouerich; niet van ghewoentē noch van
dwanc. **M**er du selste ontfanghe dat lichaē
dins ghemindē hē dins gods mit we
sen mit waerdich; en mit begheertē. die
hem waerdicht te comē totti. **I**c ben die
gheen die daer heb gheroepē. **I**c heb ghebo
den te doen ic sel veruollē datti ontbreect.
Coemt en ontfact mi. **W**āneer ic gheue
gracie der deuotien weest danbaer dinē
god niet dattu waerdich biste. mer dat ic
dijre heb ontfermt. **I**st dattu gheen gra
cie en hebste mer beuolste di al droech te
wesen ghif di naerstelic tot dinē ghebede
wene en cloppe en en wil niet oflatē also
langhe wattu hebste verdient te ontfan
ghen een dropel der godliker gracen. **D**u
behoefste mijre ic en behoeue dijre niet. en
du en coemste niet om mi heyligh te makē
mer ic coem om di heyligh te makē en be
ter. **D**u coemste op dattu selste wordē ghe

heyligh vā mi en mit mi wordē vernicht
 op dattu selste ontfanghē nye gracie. en
 op dattu selte werde onstekingē vā nyes di
 te betere. En wil niet versumē dese gracie
 mer bereyde mit alle naerstichz dū herte
 en leyde in totti dinē ghemiden. **H**et is
 noot niet alleen dattu di selte bereide tot
 deuotien eer du selte gaen tottē heylighē
 sacramēt. mer dattu di mede sochtuoude
 lic selte bewarē ind' deuotien na dattu dat
 heylighē sacramēt hebste ontfanghen
 En die na behoede en sel niet mīre wesen
 dan die deuote bereydinghe was te voren
 wāt dese guede na hoede is die alre beste
 weder bereydinghe tot meerre gracie te
 verruyghen. **E**en mēsche wert seer onghē
 sacket vā binne die hē seluē rechte voert
 na al te zeer wtstort tot wtwendighen so
 laes. **B**ewaer di hier om vā veel spreken
 Onthoude di in dat heymelic dūs herte en
 ghebruike dinē god. Du hebste den ghenē
 ontfanghē dien alle die werelt di niet of
 halen en mach. **I**c bin die gheen die du di

al gheheel gheue selste. also dattu voert
meer niet in di mer in mi sond' alle sorch
uoudichz selte leue. *Die stemme des discipels.*

O He' alle dinghe sijn dijn die daer
sijn inde hemel en ind' aerde. Ic be
gheer mi selue di te offeren in een ewich
willich offerhade en di ewich te bliue. He'
in sympelheit mijs herte offer ic mi selue
op dese dach di tot ene ewich offerhade des
ewighē loefs. Ontfanc mi mit dese herli
ghen offerhade dyns duerbaren lichaems
welc ic di hude offer in teghenwoerdicheit
der enghelē die daer onsihlike bi staen.
Of dat dese offerhade si voer mi ende voer
alle mēschen salichz. He' ic offer di alle
mij sonden die ic heb ghedaen in teghen
woerdichz van di en van dinē enghelen
van dien daghe dat ic eerst mocht sondi
ghen tot deser vren toe op dijn vreedfami
ghe altaer. op dattu alle die te same wil
ste verbarnē mitte vuer dyre minen. en
op dattu wilste ofdoen alle vletē mijre
sonde. en mij consaenae wilste reynighe

van alle misdade. en dattu mi wilt we
der gheue di godlike gracie die ic oümits
mij sonde hebbe verlore. **W**ilt mi oec ont
fermelic in een cussen dyns vreedts ontfā
ghen. **W**at mach ic anders doen voer mij
sonde dan oetmoedelic die te behien. en te
bescreyen. en di ghenade altoes aen te bid
den. **I**c bidde di oec verhoer mi ghenadelic
daer ic staer voer di mij god. **A**lle mij sonde
mishaghen mi wt al myre harte. **I**c en
wilse nimmermeer weder doen. mer si be
rouwen mi en sellē mi berouwe also lan
ghe als ic sel leuen. **E**n bin bereyt penitē
cie te doen daer voer en na minē cranckē
vermoghen te voldoen. **O** mij god vergheef
tet mi. vergheeft mi alle mij sonde ouer
mits dinē heylighē naem. **B**ehoude mij
siel die du hebste vlost mit dinē duerbare
bloede. **Z**ich ic beueel mi dijre ontfermh
tichz. ic gheue mi ouer in dinē handē. doet
mit mi na dijre goethz en niet na myner
boesheit. **E**n o lieue he ic offer di mede alle
mij doechde al ist datse zeer luttel sijn en

onnuolmact. En wiltu die verbeterē ende
heyligh makē op dat si di dancbaer sijn.
en ontfaelic en wilse altoes trachē tot
beter. en wil mi traech en onnutte mē-
sche leyden tot een heyligher en loefliker
eynde. Ic offer di mede alle guede begheer-
ten der deuoter mēsche. en die noottrufte
mijre ouders mijre broeders en susterē en
al mijre lieuer vriendē. en al der gheenre
die mi of ander mēsche om dijre minen
guet hebben ghedaen. En der gheenre die
vā mi hebben begheert ghebede of misse
voer hē en voer hē allen te doen sijn si leue
de indē vleysche of doot ind' werelt dat si
alle gader moete beuoelē in hē comē hulpe
dijre gracie. hoep dijre vertroestighe. Be-
sacmūghe vā vrese. vlossinghe vā pine
Op dat si vlosset vā pine di sellē moeten
danckē en louē nu en ind' ewich. Ic offer
di mede ghebede en offerhande des vredes
sondīghe voer den ghenen die mi in e-
nigher manieren hebben misdaen be-
droeft of versmaet. of enighe saade of last

hebbē gheedaen. en oec voer hē allen die ic
 tot enigher tijt mach hebbē bedroeft. ghe-
 stoert belast of scandeliziet mit werken
 of mit woordē wetende of onwetende. op
 dat ghi ons allē wilt vergheue onse sonde
 en dat wi malcander hebben misdaen. O
 here hael van onser herte alle quaet ver-
 moeden. onwaerdichz. toern. alle rudichz
 en al dat hindlic mach wese der mīnen. en
 broedlike mīne mach vermīren. O hē ont-
 fermt v der gheenre die dī ontfarmhichz
 begheerde sijn. Ghif gracie den behoeftighe
 en laet ons also wese dat wi moghē waer-
 dich wese dīre gracie te ghebruken. ende dat
 wi moghē voert gaen tottē ewighē leuen.

Op dien dach als *Nota.* *Amen.*
 een mēsche dat heylighe sacramēt
 ontfant. mochte alle die graeskyns spre-
 kē si soude alle roepē mit hoerre stemē. Ghe-
 benedyt si die hē dat mi also edele voeten
 betreden als der gheenre die mīne scapper
 hebben ontfanghē. *Wat waert dat een*
mēsche bekende hoe grote salichz hē daer

of coemt ons herē lichaem te ontfāen mit
groter ynnicheit. hi soude van groter bli
scap ontbliuen. *Dit selmē lese als mē sanct⁹*

bidde di min singhet of leset ind' mussē.
Bienetlike lieue he' dattu mitter almachtigh
wiser soeter en goedertierere minen uwes
hartē mi bereidet in deser vren dat ic waer
dich si v gheestelic te ontfanghē in mijre
zielen. op dat ghi moghet werckē en vol
brenghen al dat ghi vand' ewichz voerghe
nomen hebste na allē welbehaghē dyns
godlike willes. *Amē. Doe wie dit nauol
ghende ghebet leest ind' mussē als onse he'
gheheue is eermē agn⁹ dei leest die verdient
also menighē dach oflaets als onse he' won
den ontfinc in sinē heylighē lichaem om
onse wil. Dat was v^mccc. en lxxv. :~*

Bidde di minetlike he' ihu xpc om der
hogher minen wil daer du dat mēscheli
ke gheslacht mede mīdeste doe du hemelsche
coninc hingste andē cruce mit godliker mī
nen. mit sachtmoedigher sielē. mit droeu
gheu ghelaet. mit doerghestekenre hartē.

mit bedruuctē sinnē. **M**it doorflaghē lichaem
mit bloedighē wondē. mit vlietendē beken.
Mit wtghestrectē aderen. mit roependen
monde. mit haesscher stemmē. **M**it blekē
aensicht. mit dootliker verwen. mit saey
enden ogghen. **M**it bernēder mūnē. mit such
tender begheertē. mit bitterē smaet der
gallen. **M**it gheneythdē hoefde. mit ver
scaydē des godlikē lichaems en der zielen.
en mittē oorspronck der leuender fonteynē.
In dier seluer godliker mūnen daer du dū
hart om lietste doerstekē so bid ic di min
nēthike he' ihū xpē dattu ghenadich sijste
op die menichuoudichz mūre sonde. en
dattu mi en alle den ghenē daer ic voer
begheer en saildich bin voer te biddē wil
ste verlenen een salich eynde des leuens
En ten ionsten daghe een gloriose opuer
standenuisse wattu leueste en selste reg
niere ewelike. **Ame Kyriel. Xpel. Kyriel.**
Pr nr. Et ne zc. Sz libea. zc. he' verhoer
mij ghebet. En mij roepē come totti. Col.
O Allmachtighe god ic bidde di **lett.**

om dijne vijf wondē wille en om alle dijne
heyligher ander wondē wille die du anden
cruce ontfincste dattu wilste verlichtē die vijf
sinnen mijns hartē in dijne behaechlicheit
Op dat ic nymmermeer en sceyde vā dese leuē
sond' waren rouwe noch sond' waer biecht
noch sond' saeyende tranē. noch sond' dū heyl
lighe ghebenedide lichaem. Amē. *Dit leest*

It loue di tusschē dat cōmuun en der collect.
O alre sterfste mīne. Ic benedie di o alre suet
ste mīne. Ic make di groot o alre gued'iere
ste mīne in allen diendinghē die dym alre
glorioeste godhē en dū alre salichste mēschē
ghewroct heeft in ons. en doer dat alre edel
ste iſtrumēt dymis hartē. en doer dū ghebe
nedide werkē ind' ewichē. Amē *Alsmē die be*

Di moet bene *neditie gheuet leest dit.*
dien dū almachtichē. mi moet lere dū wijschē
mi moet vūolle dū sueticchē. mi moet toe tre
ken en verenighē mit di sond' eynde dū gae
dertierchē. Amē *Die dit nauolghede ghebet*
alle daghe spreet dien verliet god is hi indē
staet der vdoemenis dat si wort vūādelt int

vegheuer. en is hi in des vegheuers staet.
so nemit hē god die pijn des vegheuers of. en
set hē sond' pijn inde ewighē leuē mit cracht
en verdienst ons lieues herē. **Shebet.**

Edanck di lieue he' ihu xpe dattu dū mar
telie begonste crachtelic. en droegheste dū
aruns oetmoedelic. En ledeste andē cruce ver
duldelic. en du wortste andē cruce wtghe
rect ontfermelic. En du hingste andē cruce
swaerlic en du wortste gheiwont pijnlich.
en du spraeste droeffelic. en du weenste bit
terlic. en du riepste crachtelic. Dijn adere
scoerde ganselic. en dū ghebenedide bloet
stortste mildelic. En du storfste den bitterē
doot om minē wil. **Du** beueel ic mi lieue
he' ihu xpe in dier seluer minen daer du
in aennaemste mēschelike natuer. ende
daer du mede leetste die pijn des cruces. **Ic**
beueel mi in die cracht alle dīne liere.
en in die diepheit dīre grondeloser ontferm
hichz. **Ic** beueel mi in die minē die du sel
ue biste. **He' ihu xpe** god vad' en heer. doer
die eer dīns heylighe naems en doer dū

grote ontfermhichich maket dat mi worde
leet alle dat teghens dyn eer en myre siele
salichich gaet. laet mi ghedenckē aen dinen
grote lide en aen dij heylighe vyf wondē.
op dat ic lieue he' inde lesten eynde reyn
moet wordē gheuondē. **Bes**term mi vand'
pinē der hellen op dat ic goede he' voer dyn
godlike aenschijn ewelic vroeylike moet
verschijnē. **N**em mij ziele in dijre hoede.
wat du se soe duer ghecoft hebste mit dinē
ghebenedide bloede. **almē. Een scoen gheb;**
van onser vrouwen. maria.

O Gloriose keyserine der enghe
len. reyne maghet en waer
de moed' des almachtighen
ouerste keyseris. conūghine vā hemelrūt
en gheweldighe vrouwe vā alle aertrijck
dwingherine der boser gheeste. en een seker
toelucht al der bedroefder sondarē. **I**c snode
onreyne sondighe mēsche die niet waerdich
en ben dinē heylighe naem te noemē val
dijre hoechich oetmoedelic te voctē en bidde dij
re ghenade begheerliche bi der onbegripeli

ker vroechde die dijn suete harte ontfinc doe
gabriel die enghel di die bootschap brochte
dattu den soen goods ontfāghē soudes. En
bi dier bliscap die du hadste doe dat ewighe
woert des vaders in dinē suuerē reynē lich
aem van dinē onbeulectē ioncfrouwelike
bloede mēschelike natuer aennam. en ne
ghen maende in di beslotē bleef. dattu di
ghewaerdighē wilstē mi te ontsaen toedi
nē eyghen dienstē. En verwerf mi an di
nen enighē lieuē soen onse munlike seep
per en behouder ghewarē bitterē rouwer
alle mijre sonde. en make mi soene teghē
hem. En vertrighe mi an hē dat hi mi ver
gheue alle daer ic hē ye mede vertoerēde. Voert
so bidde ic suete vrouwe bi dier onbegripeli
ker vroechde die du hadste doe du dinē een
gheborē zoen eerst saghestē vā dinē ioncfrou
welike lichaem gheborē en hē dū balsēm
suete maechdelike melc suke graues. En bi
dier bliscap die dū reyne herte voelde also dic
ke als di dū ghemide kunt mit sinē vroelike
guetlike oghen aensach en toelachte. dattu

hem bidden wilste dat hi hē ghewaerdi
ghe wil mi ontfermhjtelike aen te sien. en
mij doncker laeuwē herte also wil verlich
ten en ontsteken mit sijre vurigher godli
ker minen dat ic hē mit al mijre herten
en mit al mijre ziele en wachte bouē al
minen moet. En voert an alle mij daghe
wt miliker ghehoersaemh3 na sinē ghe
bode en na sinē alre liefften wille leuen
moet. en alle mēschē mit broedliker min
nen lief om sinē wil moet hebben gheluc
mi seluē. **O**ec bid ic di suete maghet bi
dien vroechdē die du hadste doe du dyn ghe
mide kint inde tempel vondeste na dattu
hem drie daghen verlore hadste. dattu
hē bidden wilste dat hi mi voert meer be
hoede voer allen doothiken sonde. en en laet
mi nymmermeer vā hē ghesceyden worden
En gheue mi toe te neme in alle doechden
en oetmoedelic volstandich te bliuē in sinē
dienste ter doot toe. **O**ec so bid ic v ghenā
dighe vrouwe bi dien beuelen datti dyn
suete soen beual sinē gheminde neue en

104
iongher s' Jan ewāgelist. doe hi di hē gaf
tot eenre moeder. en hem di tot enē zoen.
dattu di beuoelē wilste latē sijn mi en alle
die ghene daer ics voer begheer. En besaut
te ons onder den mantel dijre besœrme
nisse voer alle misuallē ziele en lyfs. Voert
mīlike vrouwe so vermaen ic v des scarpe
swaerts des buttere rouwen dat dī reyne
moederlike herte doersneet doe du dinē eni
ghen soen onse minlike behouder voer di
sagheste mit doornē gheavent. andē cruce
ghenaghelt hangghede. en sijn preciose bloet
voer allen tot allē sīdē wtstortē. En hē saghes
te in sinē dorstē mit edick drenckē. en die io
den mit hē spotten. En sond'linghe doe du
hē sagheste steruē en den gheest gheue. en
doe du sijn ghebenedide sīde sagheste mit e
nē speer doorstekē. En dier droeffenisse die du
hadste doe du hē saghes doot vande cruce ne
men. en int groaf legghē en also van hem
sreyden mostes. En bidde di hier bi dattu hē
bidden wilste dat hi sijn duerbaer bloet en
sinē buttere doot an ons gheen vloer en laet.

En dat hi ons gheue mit minliker danc
baerhz en medelidē syn ghebenedide pas
sie en doot ind' hartē te draghē. **O**ec so bid
de ic di gloriose conūcghine der enghelē bi
dier ontsprekeliker vroechdē die dijn moed'
like herte verblide doe du dinē ghemindē
soen eerst saghestē weder opuerstaen vand'
doot in sinē gloriose ontsierfelikē lichaem
En bider vroechdē die du hadste doe du hē
saghestē opuaren ten hemel. en sonderli'
ghe bi dier onbegripelike bliscap en glorie
die dū heylighe ziele verblide doe du als een
moghende conūcghine en een moed' des ou'
sten conūcs eerst in quaemste indē hemel
schen palaes. en van dinē enighē soen en
van al den hemelschē heer vroeylikē ende
minlikē ontfanghē wordes. **D**attu di ghe
waerdighē wilste in die vre onser doot ons
te troestē mit dijre vroliker teghewoerdichz
En besterm ons dan voer alle anuechtin
ghe en ghewelt der duuelē. en voer ons ond'
dijn gheleyde mit di indat ewighe leuē daer
wi onse minlikē ~~scapen~~ en behouder dinē

lieuē soen mit di en al den hemelschē heer
in ewigher vroechdē en mīnen dankē ende
louē moghē in ewichz der ewichedē. Amen.

Een suuerlic ghebet van onser vrouwe

O Glorioso vrouwe en alre suet
ste maghet. heylighe moeder
goods vol alre goedtuerēz. doch
ter des ewighē conincs. O glori
ose moed' maghet voer der gheboortē. ma
ghet ind' gheboortē. maghet na der gheboor
ten. moeder der wesen. troest der hulppelose.
wech der diualender. Salichz der gheenre die
in di hope. fonteyn des leuens. fonteyn der
salichz. fonteyn der goedtuerēz en d' quyt
latinghe. fonteyn des troests en der bliscap
pen. Ic bidde di oūmits die onspreeklike
bliscap in welke dyn gheest hē verblide in
dier vren doe oūmits den enghel gabriel di
ghebootscaft wort dat doe die heylighe gheest
in di wrochte. Ic bidde di doer die grote ont
fermhichz. doer die oneindighe ghe. adichz.
doer die goedtuerē goddienstichz. doer die vrie
righe mīne. en doer die diepe oetmoedichz

die du hadste doe d'yn soen wt die scoet des
vaders neder quam en aen nam mensche-
ke natuer in dinē eersamē lichaem. doe du
den enghel gabriel antwoordeste. siet een
dienstmaecht des herē mi gheschie na dinē
woorde. **I**c bidde di oūmits die onsprekeli-
ke blyscap d'yn ioncfrouweliker en ouer-
wonderliker ontfangenis en der gheboorte
en der verrisenis en hemeluaert ons hēn.
en dyn selues opuarīghe inde hemel. en
der glorificerīghe. **E**n doet alle d'ij ander
blyscappē die du hadste van dinē ghemī-
den soen dattu mi helpste en verblides i
mij siel mit gheesteliker blyscap op dat
mij gheest alleen in gode minē heylighe-
uer ghenuechte hebbe. **O** gloriose maght
maria moed' goods ic vermane di ouer-
mits dat grote medelidē en den bitteren
rouwe d'ys herte die ghi hadt doe ghi di-
nē soen onse hē ihu xpīn voer den cruce
naect saghet en ant cruce op gheheuen
en ghehanghē ghecrucet ghewont ende
verdort. **M**it galle en mit edic ghelaest

en hē hoerdeste wepē mit luder stēmē. en
 in al sulke wreden doot steruē dit iāmerli
 kē aensaghes. **O** moed' du die mitter mar
 telien doerwondet sijste oūmits den heyli
 ghen doot dijns soens. **Ic** bidde di oetmoede
 likē doer sijn heylighe vyf wondē. doer sijn
 heylighe riuierē sijns bloets. en doer dat
 samenarimpē sijre binenster ledē. oūmits
 der groter serichedē sijre wondē. dattu al
 so mij ziele ontfanghe en wondē wilste in
 dijre minē en mitter passien dijns lieuen
 soens ghelike dij heylighe ziele ind' tijt sij
 re passien ghewont wort mitte swaerde
 des rouwen. **En** doer die fonteyne dijre tra
 nen die du storteste indē lidē dijns soens soe
 gheue mi waerachtighe en waerdighe be
 saxeinghe en bekermīghe mijre sonde. **Ic**
 bidde di ynnichlikē o heylighe maghz ma
 ria doer alle dat lidē dijns lieue soens ende
 doer alle dat medelidē dijns hertē en vsmact
 mi niet oūmits mij ontellike sonde. mer
 oūmits dij grote guederticheit ghe mi al dat
 dijn soen vā mi eyscht waerachtelic te be

kennē en mit dīre hulpen vūrichlikē te
beghīnē. volhardelikē te veruolghē. en sa
lichlic te cyndē. **O** bloeme der ioncfrouwe
maria conīgīne des hemels. ic bidde di
oetmoedelic en ynūchlic dattu mit allen
heylighē en den wtūcorē goods haestes in
mīre hulpe. en maecte mi in alle minē lidē
quellinghe en benauwīghe en in alle din
ghē die ic spreke doen of late sel daghes of
nachtes in alle vren of stondē mīns leuēs
En make mi gheleert doet stert en wacker
op dat ic die werelt. en dat vleysch. den bo
sen gheest en alle aenuechtīghe der vande
verwinne moet. **En** verwerue mi dī on
waerdighe deerne aen dinē lieue soen ghe
nade en tyt waerachtigh penitencie. salichz
an ziele en an liue. ende die gracie des heyl
lighē gheests die alle dinghē wel bestēme
mij voerledē quade vergheue. en mij te
ghenwoerdighe quaethz betere. ende die
toecornēde matighe. en wttreke den oude
mēsche en in mi een nye mēsche sceppe in
welkē hi sij wonīghe make. mij ziele be

hoede. mij lichaem regiere. mij ghedachte
regiere. heylighe begheerte en heylighe
opsette in mi storte. **M**y sinnē rechtuaer
dighe. mij zede zatighe. mij werke bestuer
re. den loep mijns leuens te rechte beleide.
en vande seue hoeftsonde totte eynde mijns
leuens mi vrie en besaerme. **P**lante in
mi doechde en recht gheloue. vaste hoep en
volcomē mīne. **E**n weder alle tegghenbede
deser werelt gheeft mi waerachtighe vrede
in gheest. in ziele en in liue oetmoedicheit
reynichz lydsaemichz en volhardighe in al
len guede. **E**n ic bidde di oet goediere ma
ria dattu mi dij ghebenedide aenschij wil
ste vertoghe ind' lester tijt mijns leues. **E**n
dattu mi wilste late wetē den lesten dach
en vre mijns leuens. **O**ntfanghe mijn ghe
bet en helpe mi dat ic dat ewighe leue ver
crighe moet. **O**uer suete maria conūghine
der ontfermhichz en moed' ons hēn ghewaer
dighe mij bede te hore doer dij grote dueghet
Amen. **Dit sij s' bernaerts ghebede vande
vijf blijscapē der glorioser maghz marien**

Hoffer di guedertiere winst goods
maghet maria tot dinē loue dese
viyf woerdē der bliscappē voer die
viyf wondē dijē lieue soens die god en mē
the was. welke wondē hi gheledē heeft en
ontfanghē in sij alre herlichste lichaem om
Verblide di herlige **O**nse salicheit
maghz moed' xpi die ontfanghen
hebeste bi dinē oren. doe die enghel gabriel
di bootsapte. **O** gloriose heylighe maghet
maria hoe onsprekelike gracie hebste ver
dient biden heer. die verdient hebste te wese
ghegriuet vande archangel gabriel mitt
ouerster waerdichz. **H**oe grote vrolichz is
der godliker sueticz is dij hart en dij buick
inghestort doestu spracste. siet hier een deer
ne des herē. mi gheschic na dinē woordē.
En rechte voert mitte alre volcomēste ghe
loue en mīne goods hebstu ontfanghē den
soen goods vand' medewerkighe des heyl
ghe gheests. **W**aer of dat billix alle creatu
ren louē di. ghebenedien en eren di. ende
mit grot' waerdichz sellē segghen. Aue

48
maria. Hoe salich is die bruc die ghedra-
ghen heuet onse he' ihm arstu. En salich
syn die borste die ghesoeket hebbē den he'
en den behouder der werelt. Bi dier volheit
der graen so bid ic di dattu mi vandē he'
ghewaerdichste te v'inghē gracie des waer-
achtichs gheloues der minē. En op dat ic
wel mach vorderē in dinē dienste en salich

Verblide di die **L**ike volbrēghē. **A.**
vol vā gode ghebaert hebste sonder
pyn mitter lepen der scammelhedē. O alre
salichste moed' hoe vol hebstu ghewoest vā
suetichz der ouerster benedictien doestu dinē
soen ghebaert hadste die ghebenedide ihs
O salighe borsten die daer soethdē der en-
ghelē spise. O salighe ogghen die daer sa-
ghen den ghenē daer die enghelē in beghe-
ren te scouwen. O alre salichste lippe daer
du mede tussedes dien honichuloeyendē
mont. O alre salichste armen daer du me-
de omē gheuater hebste dinē enighē soen
O wat vroechde hadstu doe. waer of dat
tu waerdich biste dat alle creature di ghe

benedien en eren en gruetē di aldus. Aue
maria. Oūmits deser bliscap so bid ic di
dat ic wel moet vorderē in dinē dienst. ende
dat ic dien salichlikē voleyndē moet. Amen.

U Erblide di wāt den ghenē die du sa
ghes den doot lidē als dinē enighen
soen die is nu gheglorificiert na dat hi ver
resen was. O conincghine der ontfermhichz
hoe grote bliscap hadstu doe du dinē soen
ihesū xpm na synre verrisenisse sagheste
En dat swaert des rouwē doerghinc dat
ynnerste dyns hertē. doe hi sū pyn doechde
andē cruce en di vmakede mit grote troef
te en soetichz. Oūmits dese ontsprekelike gra
cie so bid ic di dattu mi verlenē wilste cracht
teghē der becorighe myre sonde. en een ewi
ghe boete dyns troestes. En al dat gheschapē
is van gode sel di moete louē en grueten
en segghen. Aue maria. Oūmits dese vrac
de die ontsprekelic is so bid ic di dat ic in
dinē dienste mach toenemē. en tot enē sa
lighen eynde comen. Amen.

U Erblide di dat xpus dij enighe soen

ten hemel gheuare is mit syns selfs cracht
O alre guedherste voerspreester hoe vroel
lic was die bliscap dyns hertē doe die ghe
benedide vrucht dys buuckes ihs xpūs
opuoer inde hemel mit siel en liue mit
grot vroechde en dat selue aensaghes en
biwaerste. en die natuer die hi vā di alre
suuerste en heylichste maghet angheno
men hadde is op gheheue tot die rechtē
syns vaders. en heuet die mēschelike na
tuer so grotelike gheeert dat al dat hemel
sche heer hem daer of verblijt. **Waer of**
dattu heylighe maecht gheeert ghebene
dijt en ghegruet moetste wese van allē
mensche segghende. Aue maria. **Bi deser**
ontsprekeliker bliscap so bid ic di dattu
mi doctste vordere in dinē dienste en tot
enen salighe eynde comen. Amen.

Verblide di o maghet verblide di dat
tu op ghedōmen biste na dinē soen
en grotelic wortste gheeert inde palaes
des hemels daer die ghebenedide vrucht
dys lichaems oūmits di den salighen

wort ghegeue te ghebruikē ind' ewigher
blyscappen. **O** conincghine der hemelē hoe
grote onbegripelike blyscap hadstu doe di
soen ihs xps di ontfinc vand' werelt mit
ter ouster iubilaen der enghelē ende der
heylichē. en die opebarighe sijre glorien
die du lāghe begheert hadste di ewelike
ghegeue heuet te ghebruikē. **En** heuet di
gheset enē gloriofen troen aen sijre recht
hant bouē allen choren der enghelē. **Wāt**
also betaemdet dinē alre goedtierēste soen
te eere indē hemel syn alre goedtierēste moe
der die hē gheuoedet heuet ind' aerde. be
wijst heuet moedlike sorghe bouē alre mē
schen begheertē. **Waer** of dat alle dat heer
der enghelē mit grot' deuocien di moeten
eeren en gruetē segghende Aue maia. **En**
deser onsprekelik' blyscap so bidde ic v dat
tu mi doeste vorderē in dinē dienste en salich
Hier om bid ic v die een **G**lic eynde. **W**
troesterse biste der onsaligher en der ontroes
ter mēschē dattu bi dese vijf bliscappē die
ic tot uwen loue gheseyt hebbe ter eere der

51
vijf wondē dīns soens ihū xpī dattu ontfā
ghē wilste guedtērlīc mī siel als si seyden
sel vā minē lichaem ind' vren mīns doots. en
tonē wilste te bescouwē ewelīc dat aenschij
goods. en soenlīz sijnē glōzien. En begheer he
līghe maghīz maia dattu biddē wilste voer
mī dinē enīghē soen ihū xpī onse hē. Ic
ghetrouwe totti o alre suetste maghet en
moed' dattu dī grācie vā mī niet treckē en
selste. **W**āt wie dī ghenade begheert mit
salīchedē die en can daer niet of ghesceyden
wordē. **D**u hebste den hemel inghebrocht
glōrie. den enghelē blyscap. en die aerde heb
ste ghebenedyt. En den mēschē hebste salīchīz
verreeghē. **V**oert biste een salīchīz allē crea
turen die ontfanghē hebste volheit der be
nedictien. en dē sonderē ghereeghē ghenā
de. den onghelouighē gheloue. die in vrese
staen salīchīz. **D**ie bedroefde troest. en een
haue den ghenē die in vrese sijn vā water.
Die hē tot doecht kerē brenghestu tot volher
dichīz. en die qualikē leuē tot penitēciaen.
En den leuēde grācie. en dē dodē ruste ende

ewighe salichz. Amē.

Bidt voer ons

heylichste winster goods. Dat wi. *2^e. Collect*

Wi bidde di god die der alre heylichster maghet dñre moed' marien een voer deel alre glorien en der godliker minne en der reynichz verleent hebste. en haer op gheueert en gheset hebste boue alle scoenhe' des hemel schen heers ind' glorien. Verleen ons snode sonders en dienres die vblide vā dier onspreekeliker graaen. dat wi moghe gheueriet worde vā alle quade. en den conick der enghelē ind' hemelsch' glorien mit salicheden moghe besouwen. Die daer leefste en regneerste mit gode dē vad' in enichz des heylichē gheests. een god ewelic sond' eynde. *Aⁿ.*

Dit sijn viertien benedictien van ons vrou.

Ghebenedyt so *wen.* *Aue maia* moetstu sij o alre soetste maecht maia ind' ewigh' ewichz daer du ewelike in biste voersien en toe ghehoude dattu souste sij die alre wtuoreste docht des vaders en die alre heylichste salichste moed' ons liefs hē ihu xpi. en die alre glorioeste wel

behagghede vriendine des heylighe gheestes. **Aue**

Ghebenedyt moet sy dij heylighe ontfanghe
nisse die daer wort ghebootsapt vande heylighe
engel gabriel an ioachim dij vad' en an ana
dij eerbaer moed. **Aue**

Ghebndyt moet sy
dij heylighe gheboorte die daer op ghinc daer
als die morghe sterre. de ewighe lichtē dach heb
stu ons gheopebaert ind' werelt onse lieue he'
ihm xps. **Aue**

Ghebndyt moetstu sy dattu
in dijre iongh' ioghet gheoffert wortste inde
tēpel als du out waerste drie iaer. en du hebste
di selue gode gheoffert in enē reyne oetmoedighē
leue en in volcomēre minē en in alre heyligh'
oefenighe. **Aue**

Ghebndyt moet sy dij ioghe
suuer bloeyende reyne maechdelike lichaē
dat daer op wies daer als die dagheract
en suuerlic als die morghe. die clare dach
die ewighe sone onse he' ihc xps is op ghe
ghaen doer dij reyne maechdelike lichaem
en heeft doerschenē die hemel en die aerde
en die helle. **Aue**

Ghebndyt moet sy dijn
heylighe volcomē maechdelike leue scoen als
die volle maen en wtuore als die sone. Du

biste oūuloeynde in weeldē. du heues di ghe
neyghet op dyn lief. en die alre lieffte he
uet hē neder gheneyghet in di en heuet ghe
rust bi viertich wekē in dinē heylighē glo
riosen wel gheacerdē tabernakel. *Aue m̃.*

Ghebenedyt moet sij dij alre lūutterste
gront en dij heylighe verstandnisse dijs
reynē maechdelikē hertē doer welkē du heb
ste ghehoort sprekē dat ewighe woort in
dijre zielē sonder alle hinder *Aue* **G**he
benedyt moet sij dyn heylighe oren daer
du mede heueste ghehoert die louelike gruet
des heylighē enghels gabriel die di die boot
scap brochte dattu soudste ontsaen dien heyl
lighē waerdighē ghebenedide soen goods. *Aue*

Ghebenedyt moet sij dij reyne maechde
like scarnel natuer die daer versarckede
oūmits den inganc des enghels. alstu hoer
ste die stēme sijre gruetē wordstu vnaert
dat hi wel bekēde. en sprac ontsich di niet
maria wāt du hebste gracie gheuonden
voer gode. Du selste ontsaen een kint ende
ghebare enē soen en sij naem sel ghehietē

wesen ih̄us. En̄ dat vā di gheborē sal wor-
 den dat is heyligh. en̄ groet voer alde volke
 vā israhel. en̄ hē sel ghegeue wese den stoel
 dauids op te sittē. en̄ hi sel regnerē indē hu-
 se iacobs ewelic. en̄ sijn rijk en sel gheen ey-
 de werde. **Aue** **G**hebenedyt moet sij dijn
 ghestadighe ghemoede. **O** alre soetste maecht
 maria. en̄ dijn reyne wise herte daer wt i
 dattu wijselike antwoerdeste en̄ spraeste
 totten enghel goods. **H**oe mach dat sijn wāt
 ic nye enich man en meende te hebbē. Die
 enghel sprac. god heuet alles dinghes macht
 en̄ hem en is gheen dinc onmoghelic te doen
Dich elizabeth dij nichte die heuet een kint
 ontsaen in haer outheit. en̄ si is in die seste
 maent. azer die heylighe gheest sel vā bouē
 neder comē in di en̄ die crachte des alre ouer-
 sten sel di ombeuāghē. En̄ dattu ontsaen
 selste dat sel wese den heylighe waerdighe
 ghebenedide goods soen. **Aue** **G**hebenedyt
 moet sijn dinē vrien wille en̄ dijn reyne
 maechdelike consent die du daer toe gaueste
 doe du spraeste dat heylighe oetmoedighe i

woort dat daer opghinc vten diepē oetmoe-
dighe gront dyns reynē maechdelike harte
en doerghinc die trone der hemelē en in dat
aensichte goods des vaders. en opdeetste dat
vaderlike harte. daer wt dattu naemste **x**
dat ewighe woort des vaders. en nederdanc-
sten in dinē reynē suuerē maechdelike lich-
aem. een leuedich ghewaer god en mēsche
mit dien dattu spraeste. **S**ich hier die deer-
ne ~~goods~~ des herē mi gheschie na dinē woor-
den. **Aue** **G**hebenedijt moet sijn dijn heyl-
ghe volcomē maechdelike lichaem o alre
lieffte maghet maria dat indē seluē no **x**
wort opuerheue en gheciert mitter ouster
crachte der heyligher drieuoudichz. doe die
heylighe gheest van bouē neder quam op
di en die cracht des alren ouerste di ome-
uenc. en daer ontfengste in di dien waerdighe
heylighe ghebenedide soen goods. **Aue.**
Ghebenedyt moet sijn dij gheringhe ghe-
moede en dijn soete natuer daer mede dattu
haestelic opstondes en ghincste op in dat
gheberchte indē huse zacharias en groetste

elizabeth dīre nichtē. En̄ alstu in ghinc
ste so wort si veruollet mitte heylighen
gheest si ppheteerde en̄ seide. Ghebenedyt
moetstu sijn die hier ghecomē biste inde
naem des herē. Ghebenedyt is die vrucht
dins lichaems. **Waen coemt mi dit dat**
die moed' goods coemt te gruetē mi. Ende
als ic ghehoert heb die stēme dīre gruetē
ludēde in minē oren so heuet dat kint in
minē lichaem hē verblyt. **Aue** **G**hebe
nedyt moetē sijn dī heylighe lippen ende
tonghe o waerde suuer maecht maria.
daerstu so hoghē lof gode mede gāveste
ende spraeste. **Magnificat.** **M**ij siel maect
groot den here. **leest voort.** **Dit sijn xij grue**
God gruet v **te van onser vrouwen**
maria. o gloriose heylighe hoghe
gheborē wōfrouwe en̄ maecht en̄ waerdi
ghe moed' ons liefs herē ihu xpi. **Aue m.**
God gruet v maia o alre loeflicste vrou
we. vrouwe des hemels en̄ der aerde en̄ al
re creature. **Aue** **G**od gruet v alre lief
ste en̄ alre minentlicste heylighe en̄ waer

Dighe minende siel maria. Die heylighe
drienuondichheit heeft di in ewigher minen
wticore en ghesalicht mit alle doechden.

Aue **G**od gruet alre wonendlicste ende
alre salichste wticore docht des vaders.

Aue **G**od gruet alre heylichste ende sa
lichste ende alre liefste van allen dusende
ende enich wticore heylighe waerdighe
moed' ons liefs heren ihesu cristi. **Aue.**

God gruet v alre trouste en alre minet
licste o gloriose wel behagghende vriendi
ne des heylighe gheests. **Aue** **G**od gruet

v alre louchicste vrou maria du biste op
uerheue boue allen choren der enghelen
du draghes die roen der eeren. O wticore
hemelsche coninghine. **Aue** **G**od gruet

v alre daerste morghe sterre maria du
siste op ghegaen voer die alre soetste da
gheraet dym ghebenedide soens ons
liefs heren ihu xpi. dat ewighe licht heues
tu ons inghebrocht ind' werelt. ende dat
licht des gheloue is alleen in di verbur
ghen ghebleue. **Aue** **G**od gruet v alre

scoenste rose van perico maria du biste
in blenckende in dat alre hoechste besou-
wen ind' ewigher minē goods. *Aue m*

*G*od gruet v alre suetste lelie des daels
maria. O moed' en reyne maghet du
biste wtgheuede dien alre wel rukende
licht bouē allē apoteken der hemelscher
crude oūmits dinē alre suetste balsaem
en nardus die du heueste ghedraghen
onder dinē heylighe waerdighe b reyne
borste een leuendich waer god en mēsche

*Aue G*od gruet v alre aierlicste vryeste
velt bloem des ackers. du bloeiste opten
berghē ende inde dalen op dat alle die
gheen die daer lidēde sijn bi den weghe
pluckē moghē vand' volheit dijre ouer-
uloepender ghenade ende ontfermhichz

*Aue G*od gruet v enighe rode rose bloe-
me maria vā welken die pphete menich
uoudelike hebbē ghesproken en ghepro-
phetiert van di. En mit sonderhede die
ppheet ysaias die seide. daer sel wtgaen
een roede witter wortel yesse daer op sel

wassen een bloem op welken dat sel rusten die heylighe gheest. *Aue* **G**od gruet v alre milste alre guetiereste ende alre ontfermtichste. O alre milste vrouwe reine ghebenedide heylighe waerdighe conidike maecht maria. du biste vol ginaen die heer is mitti. ghebenedyt biste bouen alle wiuen. ghebenedyt is die vrucht dyns lichaems dat is ihus xpus onse lieue here. die moet hē seluen louē ende di ghebenedien en ons alle salich makē. *Aⁿ*

Dit ghebet maecte sinte bernaert totter herten marien daer hi veel ghenade in

Espreke tott dijne *vercreecht.*
herten o maria en aenbede dat als een heilich tempel gods en ic aenbedet wt rechter ynicht wten yndersten yndere minne siele en wten ouersten inwendigē crachte mijns hertē gruet ic dijn onbeuleste hert **O** maria dijn hert gruet ic dat alre eerst onder der sonne waerdich was te outfanghē den eengebore soe

gods wtgaende wten scoet sijns vaders
in dinen ioncferlikē lichaem **G**od
gruet di hart sonderlinge heilighe
sanctuariū gods daer in beslotē was
die heilich der heilige dat die heer hem
seluē heilichde inden heilighe gheest
God gruet di heilige tempel daer in
besloten is alle heilich dat die ouste
cracht en biscop ihs xps mit sinen ou
sprekelike inganc en wonderlike wt
ganc ghewiet en geheilicht yeeft.
God gruet di arke vol alre heilicheit
in di is outhoude alle die scriftuere gods
en der ppheten **G**od gruet v gulden
hemel du hebste in di dat hemelsche
broot vol alre mildich en rijch ont
fange In di sijn alle weelden In di
is medecijn alre gesontich In di is swa
ke alre genade In di yeeft hem die so
ne gods wel behaget In di yeeft hi
een stat der glorie en der bliscappē ver
coren Die eengeboren sone gods yeeft
di genynt en yeeft di voor alle ander

maechde voren gheheilicht en ghecon-
sacreert mitter olyen der bliscappen.
God gruet di hart des groten conincs
sale dijn hert is en heeft geweest een
huys van cederbome hout gemaect de
waren salomon het heeft een roke der
sachter soetich gedragē bouen alle an-
der houten der cederbome **G**od gruet
di hart gulden knetse dijn hert heeft
geweest en is altoes een stede der alre
bequaemster rustelich daer in gerust
heeft die alre begheerlicste en getrou-
ste vrient ihs xps onse heer **G**od gruet
di kelle en apoteke aromatica alre
best rukende van edelen cruden der
doechde des hemelste meesters en arsats en
gesontmakers al onser wondē en cranc-
hedē vol bistu en oinloeyende der crude
alre doechde en genaden **G**od gruet
di poerte des ewigen paradys di en dorste
hi niet bedriegē die scalkē bedriegher
die eua bedroech inden serpent **O** maria
wat salich of wat heilich sel ic gelike

mogen die heilichy dijns hertē **O** maria
 mit wat hoghen lone sel ic gruetē mogē
 dat soete moech dijns hertē en dyure bor-
 sten du leueste leue in ewichy verblide di
 o alre heilichste houchuloevende mynē
 de hert maria daer in gedragē wort vre-
 de doe die godly die menschy custe in lyf-
 liker beuuinghe en dyn hart mit godh-
 ker inbeleringe oninganchker bliscap
 veruuechde **O** alre delste salp daer in
 gedragē wort die alre duerbaerste wit-
 te stenen paerle vande donne des heil-
 gen gheests **O** groene scille welrukende
 naerdus bloeyende roede dyn bloeyen
 en dyn groepē en sel niet veruilliken
 noch vgaen in ewichy **O** maria du heb-
 ste gescent den gulde beke des alren
 sterste geloues den ouerste coninc die
 alte seer dorste na onser ewiger salichy
 in dier vren doe du totter gruetinghe
 des engels gabriels spraeste en wt-
 ruspeste dat goede woert seggende
 fiet hier die deerne des herē in gesce

na dinen woerdē **Och** soete maria en had
stu dat woert niet ghesproken en̄ dijn
consent niet wille gheue so waren wi
alle vloren ghebleuen **Hier** om in dier
vren makestu droncken sijn hert ende
gootste daer in so grote ghenoechte dat
hi doe rechte blide wort en̄ vande hemel
neder riep en̄ sprach het sijn mijn weel
den te wesen mit des mensche kinde
Di maken groot alle sielen en̄ louē di
o moeder der soetich en̄ prisen die sa
lich dijn herte daer ons wtgenloeyt
is alle salicheit **Amen Hier begint**
een ghebet van onser lieuer vrouwe ghe
heten O intemerata en̄ daer is veel oflaets
toe ende een mensche die enighe sake vā
onser lieuer vrouwe begheert die seldit
ghebet y daghen lesen mit vijf aue ma
rien al staende en̄ vijf al knielende en̄
ist dat sake dat hi dat doet mit deuociē
en̄ mit goeder herte so wat hi bidt der
moeder ons liefs heren ihesu cristi dat
sel hem ghesien. O intemerata.

Onbefmette en inder ewichy
ghebenedijt sonderlinghe
gods winster en maget ma-
ria alre bequaemste gods tempel vat
des heilighe gheests En doer des rikes
der hemelen ouermits wien naest go-
de leuet al aertrijck. **N**eyghe die oren
dijne goedertierenly tot mine onwaer-
digen gebede Ende weest mi arme so-
daer een goedertiere hulpster in allen
noden. **O** alre salichste iohanes seer
vriendelike vrient xpi die vande selue
heer ihu xpe maghet biste vcoren en
onder die ander in eer genuyt. Ende
du biste mit hemelscher godliker v-
holently bouen allen andere geleert
en ghemactt sijn ouerclare apostel
en ewangelist. **D**i inrope ic mitter
moeder dies seluen beyouderd dattu
gewaerdichste mit haer dijn hulpe
mi te verlenen. **O** twee hemelsche gen-
men maria en iohanes. **O** twee hemel-
sche lichten die mit godliken licht voer

gode blenit vdrift mit unven radye die
duyfterhede minre sonde **G**hi sijt die twee
in welken god die vader sinen enighe
soen onsen heer ihsu xpm een sonder
linghe huys ghemact heeft **E**n in wel
ken die selue eengheboze soen des va
ders heeft gheuesticht dat voerdeel sy
re liefsten om die verdiente inuer alre
suerster magedoms doe hi inde cruce
hinc **E**n een van v beide aldus toeseide
wijf sich hier dijn soen en daer na totte
anderen sich hier dijn moeder **H**ier o
in deser alre heilichster sueticke der un
uen mit welken ghi ouermits den god
liken monde sijt verenicht recht als
een moeder mit hare kinde so beuele
ic mi arme sondighe deerne v beiden
ynde in desen daghe mijn siel en mi
lichhaem **O**p dat ghi ghewaerdighet
te wesen in allen vren en ogheblicke
binnen en buten mijn vaste behoeders
en voer gode goedertiere verbidder
want ic geloue dat vastelc en belie

sonder twiuel dat uwe wille gods wil-
 le is en dat uwer beider wille niet en
 is dat dat gods wille niet en is **En** so
 wat ghi eyschet dat ghi dat vcrijcht
 sonder merren **Hier** om oñmits soe
 moghender cracht uwer waerdicheit
 so vertrighet mi salich der sielen en
 des lichaems **Ic** bidde v werket mit
 uwer glorioser bedinghe dat mi hert
 gewaerdige te in sien en te in wonen
 die heilige gheest die mi reynicht van
 allen vyllhede der ghebreken en mi v-
 crier mit godliken doechde **En** volcome-
 liken doe staen en volherde in die myn-
 ne gods en mijns euens kerstens **En** dat
 hi naden lope des leuens mi leide wil
 totter bliscappen sijne wticorene.
Die alre soetste goedertierste troester en
 die alre heffte milde geuer der genade
Ic bidde voetmoedeliken en aendachte-
 liken bider alre heilichster mynen oñ-
 mits welken ghi mitten mitte monde
 gods als een moeder mit hare kinde

te gader veruicht sijt Dat ghi mi in alle
noden en bedructhede gewaerdicht te
hulpe te comen en mi te verrighen on
beulecte oetmoedich en reynich des
herten En dat ghi v ghewaerdicht voer
mi te bidden dat ic verrighen moet tijt
tot waerachtigher penitencien en
vergiffenisse alle mijne sonde Ic bidde
voec dat ghi in die vre mijne doot
bi mi wesen wilt en ontfacen mijn
siel mit uwen heilighen hande en ge
waerdighe mi te verlossen en te be
scermen vande engel des duyfsteruis
se En dat ghi v verblijt mi te presen
tieren den alren goedertierensten ont
fermhertichste min xpin so dat ic al
toes te samen mit hem regneren mag
Die mitte vader en mitten heilighen
geest in een wesen en gelijc hem en
in hem leuet en regneert god inder

Gewincheit amen **Collect**
God die inde heiligen cruce han
gende voer onse salich die maghet

der maget die moeder den discipel en den
discipel der moeder beuaelste verleen
goedertierlic o'mmits dijn goetly dat si
mi bewaren en van allen quade vlos
sen en dat si mi bidden willen dijn ont
fermyertich en tot minen wtganc
mi te ontmoet comen en gheleide totte
ewighen leuen O'mmits di ye ihu xpe
behonder der werelt die mitte vader
en mitte heilighen gheest leeft en reg
neert god gebenedijt inder ewich amen

Een scoen ghebet van onser lieuer vrou

O Hoghe coninghine *wen marien*
des hemelschen rijcs O mogende
vorsterinne alder hemelscher scaren
O ghenadighe vrouwe alre vrouwen
en alre creatueren maria moeder gods
O maria moeder gods en reyne ma
get dier ghelijc van gode nye en wort
noch inden hemel noch inder aerden
Open dijn genadige oren en senke
dijn genadige moederlike hert tot
minen armen onwaerdighen ghe

bede ende doet mit mi arme sondighe
creatuer ghenadelike als du lieue vrou
mit alle bedruete sondaren ghewoen bist
te te doen wāneer si dijn ghenade en hul
pe oetmoedelic begheren en du biste dat
oet machtich te doen en willich bouen
allen heiligen en enghelen wanttu ont
fermhertige conighine in dat gronde
lose meer der miltich gods diep biste ver
slonden dan alle ander creatuere Ende
oer daer om wanttu wel weetste oet
moedige vrouwe dattu der sondaren
toenlicht en hulpe biste en nimmermeer
en sontstu vgeten dattu om der sonda
ren wil gods moeder gheworde biste
Ende hier om oet heuestu di selue tot
alre sondare hope en troost properlike
genoeint een moeder der ontfermher
tich En du heueste oet den name also
menichuoudelic an ons bewijst en
verbaert mit so veel groter teykenen
en genade dat nyement billics an di
ontfermhertich twivelen en mach

of mistrouwe Ende op den seluen hope
 en troest o sachte moeder der vernijer-
 ticheit so binghe ic die kinne mijns dorre her-
 ten voor den hoghen thronen dijner ghe-
 naden en opluke alle die begheerten
 mijns herten en ellendigher sielen
 en ic rope mit alle den crachte mijns
 inwendigen mensche totti om genade
 en troest en hulpe. **A**y reyne ryuer en
 suuer milde waterganc der ewiger
 grondeloser fonteynē die hore begiu-
 liken oorsprong ontfange heeft inden
 fonteynlike herten des vaders der ot-
 fermihertich en die ouermits dijner
 ioncferliker dracht ghestort en gegote
 is mildelike in dat aertsche dal tot alre
 sondare troost. **O**ch ontferme di mijns
 o ontfermhertige moeder en conighin-
 ne bestort den gront mijner siele mit
 enen roosuerwighē dropel bloets dīns
 eenghebozen soons ihu xpi dat in mi
 alsoe werken moet mit hulpe dijner
 ghenade dat alle mine voerledē son-

den moeten verghten worden en die
toecomende gescuttet en dat honger die
onreynich gierichheit toorn en nydich
mit alle den andere ondoechde wt mi
moet worde gerodet en dat alle ander
doechden mitter rechter mynen gods
en mijns euen mensche in mi geplact
moet worde en alle droefnisse scade en
scade pijn en schult des lijfs en der sie
len vande van mi moet verdrene worde
en dat alle mijn leuen totter eren dijns
heuen kints en tot stichtinghe mijns
euen mensche geordiniert moet worde
Ic bidde di oec soete moeder dattu mi v
werfste een voersichtich vrolic seker eynde
ende ontfanghe mi dan inden scoot
dijner moghender bescerninghe ende
dijner troesteliker gheleidinge Amen

van onser lieuer vrouwen gheboert wt

Det nakende *machteldus*
was der hoechtijt der geboer
ten der heiligher maget ma
rien also als si als een blenckende da

gheraet in deser werelt gheborē wort
so vraechde haer die heilige maghet
machteldus wat si in haerre hoedytijt
gelesen woude hebben **E**n onse lieue
vrouwe antwoerde haer en seide **I**es
mi also menich Aue maria als ic me
nich dach was inden lichaem mijner
moeder datter sijn twee hondert ende
tweentachtich **E**n vermaen mi dier
bliscap daer ic mi in verblide in dien
dat ic nu sie en bekenne die bliscap
der heiliger drienvoudich dien si had
de in dien behagē in dien dat haer vā
mi behagede inder ewichheit en sonder
linghe in mijne gheboertē also seer
verblide dat wt ouervloedich haer
re bliscap hemel en aerde en alle crea
turen veruuechde al wast dat sijn
selfs niet en wisten **w**ant ghelijc dat
een kunstenāer die malen wil een
wonderlic werc mit groter naerstich
dat voerdenct en mit genoechte sijn
herten te voren beeldet also lustede en

Ublhde die heilige driehondich in mi
want hi woude mi alfulken beelde
maken dat dat beelde sijne wijshe
en sijne macht en sijne goethe alre
edelste in mi soude sinen. En want hi
oec wel wiste dat sijn werc in mi in
mermeer vquaet en soude worden
voert so heeft hi gewaerdicht mit so
groter vrolichhe en genoechte mijn ge
boerte en mijn kintsh te voersien dat
al dat werc mijne kintsh sceen voer
voer hem een genoechlic spul te wese.
Ten anderē male so vermaen mi
dier bliscap die ic heb om dat mi god
bouen alle creatuerē also seer mynde
dat hi eer ic geboren was die werelt
menichwerne spaerde om die myne
van mi want van groter myne
haeste hi mit mijne geboerte. En be
gaefde mi mit sijne gracen in mij
re moeder lichaem. Ten derde male
so vermaen mi dier bliscap die ic
heb van dat mi god bouen alle crea

tuieren en bouē allen enghelē gewaer
dicht en gheert want van dier vrē
voert dat mijn siel in minē lichaem
quam vnoelde hi mi mitte heilighen
gheest en die reynichde mi van alre
erffonden en vercoes mi mit sonder
langer gracie der heilichmakinghe
hem tot enen vate dat ic soude wese
als een rose sonder doorn En als die
dach sterre opgaen soude in die werlt
En machteldus vraechde onser vrou
wen O coninghine der doechde ic bid
de v segge mi welke was die eerste do
get daer ghi v in oefende in uwer kins
heit Ende si antwoerde oetmoedicheit
gehoersaemich en myne want van
mijnre kinthker ionch was ick soe
oetmoedich dat ic mi nye bouen eni
ge creatuerē en settede Ic was minē
ouders gehoersaem also dat ic se nye
in enige dingen en bedroefde En wat
die heilighe gheest mi in mijnre moed
lichaem geheilicht hadde so was ick

also geneeyget tot allen goeden werken
dat ic te hants alle doechde mit wonderli
ker mynen onmeghelsede en volgede. **van**
onser lieuer vrouwen presentacie dat si

Dema **gheoffert wort inde tempel**
ria die moeder ons heren die ier
out was en haer haer moeder gespeent
hadde doe ghinc anna en loachym te
gader tot iherlm totte tempel gods en
deden haer gebede en haer offeryande
en offerden haer ionge dochterkin ma
ria inden tempel onder der maechden
gheselschap die dach en nacht ware inde
loue gods. Doe ghinc si also vroedelijc
op die **xx** trappen des tempels dat si te
male niet meer achterwaert en sach
na vader en na moeder. so dats die pa
pen en alle diet sagen verwonderde
en dancten gode daer of. Doe wort anna
vuult mitte heiligen geest en seide
voer hem allen die daer waren. Heer
god alre heren du biste gedenckende ge
worden dijns heilighen woerts en heil

ste dijn volc geuandet in goetich ende in
heilich en hebste van ons verdreue on-
se viande dat wi ons verbliden mogen
en veruueyde in dinen loue. **Ic** was
ondrachtich en ic ben moeder geworde
en heb ter werelt gebrocht die bliscap
van isrl. **Du** mach ic mijn ghift ten
outaer brenghen want wie selt mi be-
nemē mine viande moete bekeren tot
mi en du moetste hem geue die ewige
bliscap. **Du** was maria een wonder of
te spreken in alle den lande van israhel
want al en was si niet dan drie iaer
out nochtan ghinc si also vromelike
voert in doechde en sprac den lof gods
alsoe wijslike en also volcomelike dat
si haer alle onderdanich ware en daer
of verwonderde en en dochten niet dat
si waer een kint mer dat si dertich iaer
out waer. **En** haer aensichte was wit
als een snee so dat men se nauwe van
claerhede mochte aensien. **En** si begon-
de in bogen te werke en dat ander ma-

gheden niet gedoen en conde dat maect
te maria sonder enighe swaert; in ha
ren kintsche daghe **Epiphanius.**

Dese edele magt maria en was in
gros noch vleyschachtich. mer
saerts smal en swant van line si was
van middelmaet der statuerē vol van
sinne ryp van seden blofende van ver
wen wit van yude cleyne van haer
blenckende van oghe scarp van ghe
sichte als een aern sympel van opslaē
der oghe als een dunne een recht aen
sichte en bruyne wijulbrauwe wel ge
screpen handen lange vingere sonder
houelen luttel van sprake sonder lach
en satich van gelaet sonder coen ghe
baer in cedinge sympel In gaen ghe
latich In staen sedich stil inder strate
dronich alleen blide in geselschap In
voerdeel cleyne In liden verduldich In
geloue seker In nootruste matich In
eten sober trouwe van rade recht ghe
hoersaemich den ousten In werken

weldadich scamel int aensichte lieftijc
 den mensche gunstich den vrienden **I**n
 wtwendich scijn oetmoedich **E**n in ha
 ren inwendigen gront puer hare oge
 waren vol van scamelheden haer
 oren gaff si totter leringhe godes.
 haer mont was vol waerheden. haer
 handen vol aelmussen. haer voete vol gesta
 dichede hoer seden vol eerbaerhede hoer
 lichaem vol sinerlijc haer herte vol my
 nen haer siel vol crachte gods haer we
 sen gods gelukelic hoer werken seer
 vorderlic haer verstant god sconwelic
 hoer meninge heilich hoer wille gode
 enich si sat inden lande der vriheit
 en niet inder consciencie bitterlijc ind
 clusen of gesceidenlijc onder die apote
 ken der gheesteliker sueticlijc **I**nden
 tempel was hoer een stedekijn bereit
 daer si gode diende mit yuich **E**n ver
 beide gods vandinge mit groter be
 gheerlijc si was alre gedaente een
 scone forme alre sinerlijc een beel

de alre doechſaemlyc een duerbaer gem
me alsoe was die conincklike maghet
mit inwendigher en wtwendigher
cierlyc bekennt inder ewichy **M**en viint
bescreuen van onser soeter vrouwen
doe si woende in den tempel dat si om
treut der middernacht totten daech
toe so plach si psalmen en ander be
dinge te lesen **E**n daer na als die noē
tijt aenquam so was dese heilige ma
get maria mit allen in rusteliken
bedinge en daer na quamē die euge
len en vertroestense en brochten haer
dat hemelsche broot want si gheen
ander broot en at **E**n dat si wan mit
hare handen en arbeit dat gaf si alte
male den armen **E**n nader maeltijt
so ghinc si weder totten arbeit ter ves
pertijt toe **E**n te vesperijt so plach si
te lesen psalmen en ander bedinghen
te compleet soe vūulde si al dat gode
toebehoerde en gaf haer seluen mit
allen tot gheesteliker oefeningen en

denocien en comtemplacie haer hart
opheffende totter godliker besconwin
ghe en iubilacien dat sijn geestelike
vrolichede en aldus soe vnuilde die hei
lighe maget maria dat dauid inden
souter seide seuen uerne inde daghe
sel ick gode loue si hadde in haer ghe
selfcap drie maechde en twee heilige
ioncfrouwe weduwe suuer en repne
die haer hulpen en diende. **H**aer cleder
en waren niet seer puutelic noch ghe
ueruet. **D**it waren haer clederē een he
de en enen roc en enen tamelike man
tel alsoe die vrouwe op die tijt te dragē
plagen sonder enighe cedinge van pe
nitencie want si nye sonde en dede mit
ter harten noch mitten lichaem. **H**aer
cleder warē alsoe als haer hart was
scoen claer en repue en vandier tijt dat
onse lieue heer op voer ten hemel en
versleten si niet. **E**en scoen wit hoeft
cleet hadde si op haer hoeft die de hals
en haer hangende haer en die oren en

dat voerhoeft bedecte **E**n een ander ho
uet cleet dat die keel en kinne bedec
te en aldus was die maget maria
haer bereidende tamelic en eersaem
lic haer sceidel vande haer die hingen
altoes en waren bedect mit enen ghe
wrochte gordel so was si gegort. **H**aer
scoen dede si gaern aen als si ergent
glynit. **W**ant dese onnosel scamel ma
get scaemde haer mitten voete bloet
ghesien te worde. **H**oer bedde en was
niet seer verciert. **M**er het was tamel
lic en suuer en si hadde stroe en daer bo
uen een cleet en een hoeft polue ende
daer op so plach si te rusten bi haer bed
de so stont een stede daer si plach te con
templieren die scriftuer en an die ander
side soe stont een setel daer si plach op
te sitten nymermeer so en was dese
heilige maget ledich si en wrochte of
si en bede of en contemplerde of iubi
lierde. **E**n al dat haer gebrac besochte si
an haerre wychte sunte elysabeth. **I**nd

66
nachten doe xps geboren wort van ma-
rien doe was die heilige vrouwe elysa-
beth in groter yuicheit en ouerdochte
die voetscap gabriels hoe dat hi marien
gruetede daer versceen haer die moeder
xpi en sprac tot haer **I**c wil di lere dat
gebet dat ic sprac doen ic inde tempel
woende daer mi mijn ouders in settede
vande eersten so begreep ic in mine
herten dat ic gode woude hebben tot
enen vader en alle tijt dochte ic en peys-
de hoe dat ic behagelicste mochte wese
gode en hem diene op dat hi hem ghe-
waerdichde mi te geuen sijn gracie.
Ende ic dede mi leren die wet **E**nde wt
alle den gheboden die ic vant inder wet
belielt ic dit **D**u selste minen dine lie-
dinen god van al dijne herte van al
dijne sielen van al dijne crachte en
dinen naesten gelijk di seluen en du sel-
ste yaten die souden **D**oe ic dit dede ver-
creech ic alle doechden **W**ilstu gracie
hebben so ordmier dijn mine aldus so

wort di oueruloedige gracie ghegeuen
voert so doch als ic dede **I**c stont op te
midternacht en ghinc voer den outaer
dat inden tempel stont en badt mit al
le mijne herten dat mi god gaue dese
gebode te houden stadelic en alle die ge
boden der wet also badt ic hem seuen
dinghe **T**en eersten om gracie en gode
te minne van alle mijne herte van
alle mine gedachte van alle mijne
sielen en van alle mine crachte **T**en
andere male bad ic om mine naeste
te minen ghelyc mi selue en te beken
nen die wille mijns heren en dat ick
mochte minen al dat hi mynt en hate
al dat hi hatet **T**en derden male badt
ic om oetmoedich en verduldich ende
sachtmoedich **T**en vierde male badt
ic om alle doechde **T**en vijften male
badt ic te leuen die tijt dat die maget
geboren soude worde die xpm baren
soude en ick sien mochte mit minen
ogen en horen mit minen oren ende

dienē mit minē handen en yare heuen
soen mochte aenbeden op minē knien in
yaren scoet. **T**en sesten male badt ic dat
ic gehoersaem waer tot alle den gebo
den en settinghe der bisscopen des tem
pels. **T**en seuende male badt ic om behou
dinghe des tempels en alles volcs ter ere
gods. **D**oe antwoerde die heilige vrouwe
elysabeth. **O** heilige moeder en waerstu
mēt vol gracie en alre doechde in dijner
tijt. **D**oe antwoerde maria nū docht in
mijne herte dat ic waer die alre dūut
ste mensche die op aertrijt was en dat
ic nye waerdich en was der gracie gods
als di oec dūnt. **M**er god heeft gedaen
aen mi als een meyster die spelen wil
op die sanctorie hi speelt daer op een soet
geluyt. **A**lso heeft god mijn siel vande
eersten beghīne mijns leuens minen
gheest en minē siene en mijn hert ge
ordiniert en gemaect na alle siene wil
en dūmits sijn godlike wijshe so wort
ic gendert vande engelen inden scoet

des vaders en daer wort ic mit onspre-
keliker vriechede ommeuangē en daer
hoerde ic die alre suetste stemme en die
alre edelste roec vint mi omme dat mi
dochte dat ic nye gheboren en was in
die werelt noch oec nye die werelt ge-
sien en hadde so grote bliscap en heyme-
lich hadde ic mit gode en mitte engelen
dat mi dochte dat ic daer van ewichede
geweest hadde **E**n doe ic in die vriechede
geweest hadde also lange als het gode
behaechlic was doe wort ic vande enge-
len weder gebrocht op die stede voer de
outier daer si mi name wt minen ge-
bede **E**n doe ic tot mi seluen quam en
ic mi bedochte waer ic geweest hadde
van groter vernender mynen die ick
hadde tot mine heer so yelsede en custe
ic die aerde die steen en dat hout en an-
der creatueren van minen des scepers
En mi dochte dat ic waer een dienstua-
get alle der ioncfrouwen die inde tepel wa-
ren **E**n begeerde van al myne herten ond alle

68
creatuere verworpen te sijn doer die myn-
ne des ouerste vaders voert selstu wetē
dat mi god dede veel troestes en alsoe
dicke als ic berooft was des troestes
des en mochte ic niet ghyedoghe **E**ens
dochte ic dat ic nimmermeer van hem
sceide en woude **E**n nam dat boec en
las op dat ic in mi verwekede die yn-
nich **E**n vant inder pphete ysayas
dat enen maget soude baren ene soen
doe settet ic op in mine herte dat ick
doer die eer van dier maghet repnich
woude houde en woude mi haer gene-
te diene en nimmermeer van haer te
scheiden in ouer alle die werelt mit
haer te wandere waert noot **O**peen
ander nacht doe ic mit vlijt badt dat
mi god gane te leuen also langhe dat
ic die maghet mochte sien en dienen
mit alle mine crachte doe wort ic n-
enen sijn sel ommeuange dat daer-
re was dan der sonne sijn midde inder
claerly hoerde ic een stemme die sprack

Du selste baren mine soen en den dienst
dien du der maget doen woutste die sel
di ghedaen worde. Ende ic wil dattu
biste een moeder mijns soens en een
vrouwe en gebietster op dattu macht
hebste. Ende oec geuestu wien du wil
ste en mijn gracie en mach hem niet
geworden die di niet en mynt. Alle
die des lochens en niet en geloue dat
tu biste een moeder mijns soens die
en moge in mijn rijk niet comen du
baetste dat ic di behagelic soude ma
ken. Die maget die mine soen baren
soude. Nu houde ic van di alsoe veel
dat ic van di ghebozen wil wesen en
van nyement anders. En so wie van
di gheen gracie en bidt die en sel niet
getroest worden van mine soen. Doe
ic dat hoerde van wonder en van vre
sen viel ic neder in onmacht. Doe qua
men die engelen en troesten mi. Ende
hielen mi op vander aerde. Daer na
gaf ic mi nacht en dach tot bedinghe

inden loue gods en en mochte daer niet
of versaet worde en also verbeide ic
des godliken lones Ende doe bad ic den
vader en sprac **O** du mynlike vader
wanttet di behageliken is dat ic vaer
dinen soen so genet in den gheest der
wijshe en der vstandnisse En alsoe
badt ic om alle die gauen des heiligen
gheests sonderlinge badt ic om gewa
re eerbaerhe te hebben tot sinen lieue
soen En dit wort mi ghegeuen vanden
vader alte male Die gracie die ic hadde
vcreecht ic ommits groten arbeit sonder
die gracie dat ic geheilicht was in mi
re moeder lichaem wat stadelic was ic i geue
de in dieper oetmoediche en deuocien in
varneuder begheerte in veel weuens
in castijnges des lichaems en in al dat
ic wiste dat mijn heer behaechlike was
in woerde in werken en in gedachten
dat dede ick altoes.

Du selste weten dat die godlike ma
get alle wege te midder nacht

opstont en haer hart op keerde teghen
den hemelsche vader mit aendachtigē
gebede dat den hemel opdrant en alle
ne eyndende inden scoet des almachtighen
hemelsche vaders en stont inden
gespanne gebede thent die dach begon
de op te gaen **voert** des middernachts
als si eerst opstont soe viel neder op ha
ren knien en danct gode sijns rike wt
vloeyens daer hi hoer so seer mede bego
ten hadde **Ten** anderen male so offerde
si hoer seluen in horen gebede en alle
dat si hadde en warpt in die milde hat
gods dat hi sinen lieffte wille mit haer
dede en mit alle den hore **Ten** derden
badt si voer alle die leiders der heiliger
kerken dat die na hare besten geordi
niert worde inder godliker eren **En** voer
alle die sondare dat hem een gewaer
bekeren verleent worde tot haerre sa
lich **Ten** vierden male sprac si mit
god recht als een kint mit sine vader
of een genyude lief mitten anderen

In dien spreken worde haer ogen op ghe-
 daen dat si dat grondelose wesen scoonve-
 de sonder middel in alre claerlyc en lief-
 lichy. **E**n god sprac mit haer als mit
 sijner lieffter bruyt. **T**otten vyfte male
 nam si aen gode te louen in hoer gebede
 mit leuendige loue dat wten godlike
 bloeyende gronde ghinc. **D**ie lof was
 so soet en so luter dattet gode lusteliker
 was dan dat hi hemel en aerde sciep.
Ten sesten male sanc si neder in haer
 gebet en bekende dat si den hogen god
 niet en conde aenbede na sijner waer-
 dichy en begeerde dan dat hi hem selue
 louede in hoer en dan liet si haer cracht
 sinckē in haeren inwendige gront wt
 welken die ewige god dat lof en gebet
 heffte ontfanget. **W**oert selstu weten
 dat si drie wisen hadde voer den gebe-
 de. **D**ie eerste wise voer den gebede was
 dat si al haer gemoede van alre wt-
 wendichy en alle forme en beelden in-
 toech en vsament stont. **T**en andere be-

dochte si tot wien si beden soude hoe seer
groot die heer was en hoge **T**en derden
vedochte si so seer na horen dunckē van
haer seluen dat si so onnutten creatuer
waer en viel dan in dieper oetmoedich
voer die voete der ewich gods **E**n sprac
dan **T**en eersten mit dier wisen der ver
worpenly haer ghebet **D**aer na ten an
deren male mit aernste vernenden be
gheerte **T**en derden mit geware gela
tenly des herten si beual oec haer ghe
bet der grondeloser goetly gods dat
sijn heffte wille en wiet die hoer voert
ghinc in allen dingē sich mijn alre lief
ste dit was die wise die si hadde in hare
gebede en in deser wisen so bleef si van
der midder nacht tot anden morgen
roet als die dach op ghinc **V**oert selt
ghi weten dat si haer te prijn tijt voech
de inden tempel en onder wege ghinc
si mit neder geslagen ogen en mit ge
decken aensichte so vast dat haer geen
man onder dat aensichte nye en sach

en wie haer dan gruete so neygeden si in
haren hoesde oetmoedelic en sprac god
si geloeft en die hemelsche vrede si mit
v en daer mede ghinc si voer bi hem en
en stont niet stille in de wege **o**er ginc
snellike mit neder geslagen hoesde
weder heen en en vogede haer niet on
dert volc **o**er in enen winckel ende
bleef in den tempel totte middaghe
toe mit wtgespanne gemoede in der
ewich en bedochte die geboden en rede
gods want die waerdige ioncfrouwe
en moeder gods sach mit haren vlijt
in die geboden gods hoe si die mit waer
dich en oetmoedich naden alre hoech
sten mochte honde si sette hoer hoghe
kennisse also diepe in oetmoedich dat
si nye meer en begheerde te wete van
der verborgenth gods dan haer geo
penbaert wort en also snel en bereit
was si tot alle goeden werken en ker
stelike insettinghe recht of si nye doech
den ghe oefent en hadde **E**n hier om

so weet dat si in den tempel hoerde de
dienst gods mit groten vlyte en aen
dachte en si was daer teghenwoerdich
mit groter oetmoedich des herten en
wtwendich schyns in genade en in ge
late en oec mit groter waerdicheit
ganses vlyts want si en sach niet o
me noch en sprac een woert niet in
yement mer si sach alleen die eer
waerdich gods aen si sach daer oec
mit groter begeerten en aerust wat
haer daer niet en verdooet te wesen
in den dienste gods **M**er hi was haer
lustich en begheerlic bouen alle din
gen **D**u selste wetē dat si in hare ghe
bede god nye en noemde si en waer
dichde den godliken name in danc
berhede in allen dingen die haer op
vielen en si en noemde nye si en had
de dan dūe dingē aen haer **D**at eerste
was kintlike auxte **D**at ander diepe
oetmoedich want si haer onwaer
dich achte den ongenoemde god te no

men dat derde vltighe oetmoedich
 mit desen drien sanc si rechte in haer
 seluen neder voer die eerwaerdighe
 voete gods wāneer si sinen name
 in hare gebede soude nomē en mit
 groten kinthike airt en oetmoedich
 so sprac si wt den heilige name des
 hogen gods.

En doe die engel gabriel tot haer
 quam sat si en wrochte mit fide
 en mit purpure en si dochte om den
 psalm *Benedixisti dñe als hier na volgs*
 en die engel seide God gruet di mārā

Du hebste gebenedijt heer *ps*
 dijn aerde du hebste ofgekeert
 iacobs vangemisse **D**u vergaefste
 die boesht dijns volcs du bedecste alle
 haer sonde **D**u maecste sachtmoedich
 al dinen toerne du keerste di of
 vandē toern dijne onwaerdicheit
Bekeer ons god onse heilgeuer en
 keer dinen toern van ons **E**n selstu
 niet toornich wesen ewelic op ons

of selfstu vertrecken dinen toern van
ewen tot ewen. **G**oddu bekeert sel
ste ons leuende maken en̄ dijn volc
sel verbliden in di. **G**oen ons dij ont
fermhertich en̄ ghif ons dijn heyl.
Ic sel horen wat god die heer in mi
spreken sel want hi sel spreke vrede
in sinen volc. **E**n op sinen heiligen
en̄ op dien die hem bekeren totter her
ten. **S**ijn heyl is bi dien die hem ont
fien op dat die glorie inwoen in onse
lant. **O**ntfermhertich en̄ waerly
hebben hem gemoetet die gerechtich
en̄ vrede hebben malcander gecust.
Die waerly is bresen vander aerden
en̄ die gherechtich sach vande hemel.
Want die heer sel gheue goedertiere
en̄ onse lant sel gheue sijn vrucht.
Gherechtich sel voer hem wandere
en̄ hi sel setten inde weghe sijn gange.
Glorie siden vader **en̄ vander ymich**
die onse lieue vrouwe hadde doe si
den sone gods baerde en̄ voertbrochte

De maria sat inder middernacht
in haerre meester vuerich van
binnen en si gedochte des woerts en
des vaders mynne en die gruet des
engels Ende bekende dat ewighe
woert des vaders Doe vant si ym
in haren soet screpende en si myghe
de sijn gloriose godheit en sprack
O wesen des wesens O du licht des lichts
O du ouerscone wijshe O du inghe
dructe ewighe soetich O du ewighe
brant der godliker mynen Du hebste
ghelaten die glorie dijns vaders Du
quaemste neder in dit dal der ellen
dich O heer gewaerdige mi tot diene
dien en make mi outfancht dijn
re ghenaden en outbloet dijn ewi
ge beelde in mi en doct wt mi ver
gaen al dat buten dijne mynen is
offtaen mach amen **E**t is waer
achtelike te gelouen dat doe die hei
lighe maget en moeder gods maria
den sone gods na dat si en ghebaert

hadde eerst mit haren handē begon-
den te handelen dat haer te hants
inden gemoele quam hoe hi die scrij-
tuere der ppheten vullen soude. En
als si hem in doken want so beken-
de si in haerre hertē mit hoe swaren
scharpen slagen sijn heiliche lichaem
mede gequetst soude worden. Dat hi
recht als malaetsche soude sine. En
als maria haer bliues kints hande
kijns te samen bant. En sijn voetkijns
sachtelic mitte swachtel bant. so doch-
te si hoe wredelic dat si noch inden
cruce ghenagelt souden worden. Als
si aensach dat lieflike aensichte haers
soens die scoen was van ghyedaenten
voer alle kinder der mensche. so ghe-
dochte si hoe oneerlike dattet mitten
spekel der ioden beulect soude worden.
Die moeder ouerdochte oec dicwyl in
haerre herten hoe sijn soete wanghen
dicwyl geslaghe souden worden. Ende
hoe sijn gebedide oren vult soude

worden mit menichuoudigen spotte
 en laster **A**endenckende hoe sijn gebe-
 nedide ogen van sijnē eyghenē bloede
 veronnē verdonckeren soude **D**ec so
 dochte si hoe si sinen soetē mont edic
 mit gallen gemenghet gheue soude
Somwile so gedochte si hoe sijn sal-
 ghe armen mit repen soude gebonde
 worde **E**n hoe sijn aderen en senen en
 alle sijn hele lichaem anden cruce on-
 genadelic soude gespanen worden
Ende sijn ghehele gloriose lichaem
 binne en buten mit alre bitterhede
 en vangichheit ter doot toe soude moe-
 ten gecrucet worde **D**ie gebenedide
 maget wiste oec wel dat als haer
 lieue soen inden cruce sijn gheest ge-
 uen hadde dat dat scerpe speer sijn si-
 de doorsteken soude **E**n haer hert door-
 suiden **w**ant gelijc dat si was die al-
 re blytste moeder doe si sach dat die
 sone gods van haer geboren was
Die si wiste dat god en mensce was

sterflic nader menscheit. **M**er nader
godly ewelic ontsterflic. alsoe was si
die alre bedroeffste moeder om dat si wel
wiste dat hi die alre bitterste pijn lide
soude. **I**n deser maten volgede altoes
die meeste bedructly der meester bli
scap. also wort die gebenedide siel der
maget die dat swaert des rouwen
doorsniden soude swaerliker gequel
let eer hoer lieue soen gepijnicht wort
dan enichs moeders lichaem gepin
get wort eer si een kint baert want
dat swaert des rouwe naecte also veel
tot allen vren der herten der maget
als haer genijnde soen meer ghe
naecte der tyt sijne passien en sonder
twiuel ist te gelouen dat die alre goe
dertierenste soen gods medelide hadde
mit sijne lieue moeder en hare rou
mit troestinge al bi tiden temperde
want anders so en mochte sij tot
haers soens doot toe niet gedraghen
hebben. **H**ier om gheliken als haer

soen bouen allen die yeleneden den alre
bittersten doot geleden heeft. Also heeft
sijn moeder in haerre gebenedider siele
geleden en verdragen die alre bitter
ste rouwe en wee.

Den leest van onser lieuer vrou
wen dat si na haers lieues kints
doot vander morgen stout daer na te
pijn tijt en te tertiae tijt plach si haer
te geuen om te peynsen en te mediteren
in haers ghemynde kints leer en ewa
ghen van dier tijt dat hi gewaerdich
de van haer geboren te worde. En ouer
dochte hoe si en sonder pijn droech ende
sonder pijn baerde en hoe dat hi haer
maechdelike borsten soecte. En si ouer
dochte alle sijn pijn die hi leet driender
tich iaer doe si mit hem woende. Ende
hoe hi van pylato en vanden ouden
veel verwyts en onrechts en versma
denisse leet. En gegeselt en gecroent
wort. En verwyft wort totter doot.
En dit leet hi al om die werelt te ver

lossen Daer na so plach si te dencken
hoe hi ten hemel voer en om die hemel
sche dingen Daer na totter noene so
plach si te werken mitten handen al
dat men mitter naelden werke mach
want alle der vrouwe werken ende
aunbochte coude si wel van purpur
van sive en van vlas In dese tijt plach
si oec te spreken en te vermanen of te
verantwoerde den ghenen diet van
haer begheerde In dese tijt plach si te
gaen ten tempel gods ons heren ende
dan en plach si anders niet te doen da
te beden of psalmodie te lesen op dat
si gods lof voldoen mochte en si plach
te dencke gods geboden en geestelike
dingen si en sat niet onder tvolt mer
heymelic alleen Ende als si totte tem
pel of ergent anders waer ghinc so
floech si haer ogghen nederwaerts ta
melic haer aensichte mit ene witten
doke gedect dat si selden die luden aen
sach die bi haer ghinge en al sinense

plach te grueten soe neygede si hoer ho
 uet en seide god si gheloeft en vrede si
 mit v. **D**ese manier hadde si also lan
 ghe als si leuede. Bernaerdis **D**alre
 soetste en alre mynlicste ioncfrouwe
 maria het is di recht als een mynlic
 tussen en omeyelsen des vreden soe
 wanneer dat wi segghen totti mit de
 uocien Aue maria. **E**en leerre spreect
 van onser soeter vrouwen gheen hart
 en can dat voldencken gheen tonge
 en mach wtsprekē hoe grote gracie
 god heeft gegeven den mensche ouer
 mits marien die alre maechde eer is
Ende wanneer datse die mensche aen
 ropen in yaerre droefhede si mochte
 vet vergete al hoerre eren dan dat si
 die luden mochte vergeten die haer
 aenropen in yaerre droeflyz en die
 haer dienen mit gestadiger herten
En also node als si haer lieue kint
 anderwerue doden liet voer haren
 oghen **A**lso node liet si verderue die

haer mit trouwen dienen Ende dat
waer mogeliker dat si haer mit du
sent swaerdē soude laten doden dan
si haer van eens mensche hulpe ver
scheide die haer trouwe diene is Ende
diese mit yuiger herte aenroept in
synre noot si moet sonderlinge ouer
hem ontfermen die haer in synre her
ten heeft dien wil si troesten en wil
syn moeder syn **Bernaerdu** Ma
ria doet hem allen den scoet der ont
fermhertich open op dat van haer
re volly si alle moghe ontfanen. die
genange verlossinge. die sieke gene
finge die bedruete vertroestinge. die
sondare genade. die rechtuaerdighe
gracie. die engelen vliscap. die sone
gods menschelike natuer. die hele
drienoudich glorie. Noch seit Bernaerdu
Die gloriose maget maria is vol van
gracie want si is gracie gode inder
oetmoedich Den engelē inder maechde
lich Den mensche inder vruchtbaerly.

Hier beghint die seuē psalm. mitte gebede diemē voir die ziele leest. Oratio.

Inder eeren en der verenighe der vijf wonde en alle dynre wonde en dyns duerbaren bloets dattu voer die verlossighe des mēschelike gheslachtetes wtghestort hebste he ihu xpe die der oetmoedigher ghebede en begheerte niet en versmades. Do offer ic di ynnichlic een ideyn offerhande deser nauolghender seuē psalmē en ghebede. op dattu die guedtierē biste en vergiffelic op die quaethz wilste delighe oūmits dyn ontsprekelike gueder tierēnz alle die afterlatenisse en sonden die die ziel. En en die ziele alre ghelouigher ghedaen hebben van dier tijt dat si ghe doopt warē tot ind vren hore versierdinghe vā hore lichamē. En ontbintse vā alre bangichz en pine die hē toe ghesacket sijn. En ghewaerdichse te sette in die lustichz des paradys. op dat si vandē gaue dūre guethz voortomē verdiene moeten

dat oerdel der wrakē te ontgaen en crac
like te ghebrukē der saligher rustē. en der
salichz des lichts. Die daer leueste en reg
nierste god in ewichz der ewichz. Amen

Er in dñre Ps. Dñe ne.

Verbolghenich en straffe mi
niet. en in dñre toerne en be
rispe mi niet. Ontferm di

mijre hē wāt ic aranc bin. make mi ghe
sont wāt alle mī ghebeent sijn mede
ghestoert. Ende mī ziel is alte zeer ghe
stoert. mer du hē hoe langhe.

Beer di
ōme hē en trecke wt mī siel. make mi
ghesont om dyn ontfermichichz.

Wāt
hi en is indē doden niet die dñre ghedeckē
sel. en wie sel ind' helle dñre belien. **I**c

heb ghearbeit in minē zuchtē ic sel mī
bedde wasschen op elke nachte mit mi
nē tranē. en ic sel doer ghietē mī ghesprey
de bedde.

Mijn oghe is vā verbolghenichz
zeer ghestoert. ic bin veroudet ond' alle
mī viandē. **G**aet alle vā mi die boestz

werckē. wāt die heer heuet v'houet die

steme mijs screyens. **D**ie he' heuet ver
 hourt mijs bede. en' heuet mijs ghebet ontfā
 ghe. **A**lle mijs viandē moete hē saamen
 en' veel zeer wordē ghestoert. si moete omie
 ghekeert wordē en' saame hē zeer snellike
Heer ghif hē die ewighe rust. en' dat ewi
 ghe licht moet hem lichtē. *Oraio.*

O here ihu xpe die dat suchte eenre vou
 wigher harte verstaeste eer dattet
 vout wort ghebrocht. **I**c bidde di bi dñre
 heyliger godheit en' mēschz. en' bi dñre al
 re oetmoedichste wāderighe dattu niet en
 straffes in dñre verbolghenthz die ziele **E**n
 en' die ziele alle dñre ghelouigher die du
 ghebode hebste ouer te lide vand' onsalichz
 des leuens. **M**ar om dijn ontfermhichz
 soe ontbintse guedertierlic vā allē bandē
 der sonde. op dat alle haer viandē hem
 snellike moete saame en' verwillike. **E**n
 dat si van dijn toern verlost en' vā allē
 vleckē der sonde wtghedaen moete waer
 dich wordē te vernighe die ewichz des sa
 lighen leuens **A**men. *psalm. Eū quoz*

Salich syn die gheen die haer boesht
syn vergheue. en die hoer sonde be
dert syn. **S**alich is die man die god gheen
sonde toe en gheeft. noch en is gheen bedae
ghe in sine gheest. **W**ant ic ghesweghe
heb soe syn alle mijn ghebeente veroudet.
als ic riep al de dach. **W**ant dach ende
nacht is dyn hant op mi beswaert. en
ic ben omeghekeert in mine iamer als
mit doern anghueest wort. **I**c heb di mij
ontblue en mij afterlatenisse bekent ghe
maect. en mij ongherechtichz en heb ic
voer di niet verburghe. **I**c sprac ic sel
weder mi selue den heer belien mij onghe
rechtichz. en du hebste vergheue dattu on
gheoeffent en onghecet biste in mine
sonde. **D**aer om sal bede totti een yghe
lic heylich. in bequameliker tijt dat me
bidde sel. **N**ochtan syn ind grot ouer
uloet veel wateren. die niet en sellen totti
ghe naken. **D**u biste mij toeuclaet ind
bedroeffenisse. welcke bedroefenis mi al om
beleghe heeft. mij hoghe vroechde wt naem

mi vā dien die mi al ombelegghē. **Ic**
sel di gheue verstandnisse en ic sel di leuē
den wech daer du in wandere selste ic sel
mij oghe op di vesten. **E**n wilt niet wer
den als een paert of als een mule. daer
gheen verstandenis in en is. **E**n enē toem
of in enē brydel bedrac hoer wtanghen.
die totti niet en ghenake. **V**eel gheselē
syn den sondare. mer die indē he' hope sel
syn ontfermhichz al omegnen. **G**hi
rechtuaerdighe verblijt v indē he' en seer
veruroecht v. alle ghi rechtuaerdighe vā
hertē hoehlic vdaert v. **H**eer ghif hē zē
O he' ihu xpe die den ghenē die **oratio**
di behen salichz gheueste en die so
den verlaetste. **Ic** bidde di ynnichlic bider
alre volcomēster belinghe dīs willē indē
handē dīs vaders. en bider inwēdigh ban
ghichz dīre borstē doe du vā grotter banghichz
droepelē vā bloede wtgaeffte wer zweet
dat die ziel **N.** en die zielē alre ghelou
gher moete verdienē verlost te worde vā
alle banghichz en pinē. en mit ewigher

bliscappē en vrolichz ouerghestort te wordē
en inder bliscap der rechtuaerdigher ewe
like moete versamet wordē. *Amē. ps. Dñe*

Here in dijre verbolghenthz en straf
se mi niet. en in dinē toern en beris
pe mi niet. *Want* dine ghesautte stekē
in mi. en du hebste ghestadicht dyn hant
op mi. *G*heen ghesonthēit en is in minē
vleysche vā teghēwoerdichz dyns toerns.
gheen vrede en is in minē ghebeente van
teghēwoerdichz mijre sonde. *Wat* mij
boeshede sijn minē hoefde bouē ghegaen
en op mi beswaert als een swaer last.
*M*ijn litteyke sijn vervult en verdorue
vā teghēwoerdichz mijre onwyschz. *O*n
salich ben ic gheworde en bin ghecrōnet
totte eynde. en al dē dach ghinc ic in be
droeft. *Wat* mij lende sijn vervult mit
spotte. en gheen ghesonthz en is in minē
vleysche. *I*c ben ghedruct en ghenodert
alte zeer. en bremede vā suchte mijns herte
Heer alle mij begheerte is voer di. ende
mij suchte en is voer di niet verburghē.

Mijn herte is in mi zeer ghestoert. mij craft
heeft mi begheue. en dat lichte mijre oghe
en is niet mit mi. **M**ijn vriende en mine
naeste. si ghenakede en stonde teghes mi.

En die mi bi ware stonde verre vā mi.

en die mij siel sochte dede mi macht. **E**n

die mi quade dinghe wtsochte die sprake
ydelheit. en dochte alle de dach valscheit.

Mer ic als een doue en hoorde niet. en als
een stome die sine mot niet op en luket. **E**n
ic ben gheborde als een mesche die niet en
hoert. en als die gheen weder sprake en he
uet in sine mont. **W**ant in di he heb ic

ghehoert. en du selste mi vhoere he mij god

Want ic sprac op gheen tijt en moete he
mine viande op mi veruroechde. als mine
voete worde beweghe so sprake si op mi gro
te dinghe. **W**ant ic in die slaghe der pi
ne bereit bin. en mij rouwe is altoes i mi
nen aensicht. **W**ant ic sel vourtkundi
ghe mij boeshe. en om mij sonde dencke.

Mine viande leue en syn ghestadicht op
mi. en si syn ghemenuoudicht die mi

boesclike ghehaet hebbē. **D**ie mi quaet
voer guet weder gaue die hebbē mi of ghe
trent. wāt ic die guethz nauolghede. **E**n
beghif mi niet he' mij god. en gae niet of
vā mi. **G**hedecke he' in mij hulp. mij god
mijns heyls. **H**eer ghif he' die ewighe zc.

O he' ihu xpc een sonclighe toe **ord.**
ulucht der bedroefder. **I**c bidde di yn
nichlic bi die halslaghe en berispinghe
en bi die lasterighe en vrowtighe die du
voer ons ghelede hebste dattu niet en be
rispes in dine toern die ziel **n.** en die zie
len alle dñre ghelouigher. **o**er verlostse
vā alle wrogginghe en verwinghe der
duuele. **E**n verdriue al hoer suchtinghe.
en ghenese mit dñre medicane alle die
litteykene en wonde hoorre sonde. **o**p dat
si ghenome worde vander menichuon
dichz der gheenre die hem ome staen en
he' scade wille. **D**at si moghe mit alle hey
lighe ewelic ghenoecht hebbē. **A**me. **ps**

Ontferme di mijre god. na **misere?**
dñre grot ontfermhichz. **E**nde

na menichuoudichz dīne ontfermenisse
delighe of alle mī boesheit **W**assche mi
wert meer vā mīre boeshz. en̄ reynicht
mi vā minē sonde **W**ant ic mī boeshz
bekēne. en̄ mī sonde sijn altoes teghens
mi **O** alleen heb ic ghesondicht ende
quaet heb ic voer di ghedaen. op dattu
gherechtuaerdicht wortste in dinē woorde
en̄ op dattu verwīnes alstu wordes ghe
rechticht **S**ie an wāt ic in boesheit ont
fanghē bin. en̄ in sonde so ontfinc mi
mijn moeder **S**ie an wāt du die waer
heit ghemūnet heueste. en̄ du hebste mi
die ontkundighe en̄ verholē dinghen
dīre wyshz gheopebaert **D**u selste mi
besprenghe heer mit ysop en̄ ic sel wor
den ghereynicht. du selste mi wasschen
en̄ ic sel wit wordē bouē snee **D**u selste
gheue minē hore bliscap en̄ vroechde. en̄
die oetmoedighe ghebeente sellē hē zeer
vroechde **O**fkeer dī aensicht vā mi
nen sonde. en̄ delighe alle mijn boesheit
God sceppe in mi een reyn hart. en̄ den

rechte gheest vnuwe in mine binnenste.
En niet en werpe mi vā dinē aensicht.
en dinē heylighe gheest en neme niet vā
mi. **G**hif mi weder die vroechde dījs sa-
lichgheuers. en mittē vorstelike gheest
ghestadighe mi. **I**c sel dine weghe de
bosen leren. en die di niet en oefenen sel-
lē totti bekere. **V**erlosse mi vande sonde
god god mījs heyls. en mī tonghe sel ver-
hoghe dī gherechtichz. **H**eer luke op mī
lippen. en mī mont sel voortkundighen
dijn lof. **W**ant hadstu ghewilt offerhā-
de ic hadse di ymmer ghegeue. di en sel
niet lusten inde offer datmē al verbrāt.
Een bedroeft gheest is een offerhāde go-
de. een rouwich en een vernedert harte.
en selstu god niet versmadē. **H**eer doet
guetelike dinē guede wille mit syon. op
dat ghetymert wordē die muere vā iherlm.
Dan selstu ontsaen die offerhande der
gherechtichz en offer geue datmē altemad
vbrant. so sellē si insette op dinē outaer
caluere. **H**eer ghif hē die ewighe **oro**

72
O heer ihu xpe sachtmoedighe vghen
uer onser sonde. aensiet guedertlic
onse arandz en die bede onser oetmoedichz
doer die blasphemie en gheselighen die du
voer ons ghelede hebste. en doer die doornen
troen die du voer ons ghedraghe hebste
ontferme der ziele **N.** en der ziele alre ge
lougher na dijre groter ontfermichtichz
en na veelheit dijre ontfermenisse deli
ghe al hoer boesheit. ontfangse guedert
like in dijre ghenade. op dat si vande so
den worde ghereynicht en wit worde bo
ue snee. **En** vā alle anxtē verlost moete
verdienē gheset te worde in die ewighe
stoelē in dat hemelsche iherlm. Amen.

Here verhou mij ghebet **ps. Dñe ex**
en mij roepē come totti **En** ofkeer
dij aensicht niet vā mi. in wat daghe
dat ic bedruet bin so neyghe dij oren tot
mi. **En** wat daghe dat ic di aenroepē.
so verhou mi snellike **W**āt mij daghe
sijn vergaen als een roet. en mij ghebeen
te sijn verdoort als een dinc dat inder

panne verbrant is. **I**c bin gheslaghe als
hoy en mijn herte is verdorret. wat ic verghe
te hebbe mij broot te ete. **V**ander stemme mijns
sichtens aenhinc mij ghebeente mine vleys
che. **I**c bin ghelyc gheworde den pellucien
ind' enichz. en ic ben ghelyc gheworde als
een nacht rauē in enē veruallē huise. **I**c
wakede en bin gheworde als een mussche
alleen enich een ond' den dake. **A**lle den
dach hebbe mi mine viande lasterlike ghe
straffet. en die mi louede die swore weder
mi. **W**ant ic assche als broot. en heb mij
dranc mit sacryen ghemēghet. **A**ls van
teghewoerdichz dyns toorns dijre onwaer
dichz tot mi. wat vheffende sloechstu mi.
Want mij daghe sijn vergaen als een
scheem. en ic bin verdorret als hoy. **M**er
du he' du blueste ind' ewichz. en daerme
dijre bi bedenit bliuet vā gheboorte tot ghe
boorte. **A**l opijstaende selstu di ouer syon
ontfermen. wat die tyt te ontfermen is
ghecomē. **E**n dym knechte behaggheden
wel syons stene. en selle hem ouer syons

aerde ontfermē **E**n heer dat heyde volc
sel ontfructē dinē naem. en alle conūghe
vā aertrike dym hoghe daer eer **W**ant
die he' heuet ghetymert syon. en sel worde
ghesien in syre glorien **H**i heuet aen ghe
sien dat ghebet der oetmoedigher. en heeft
niet versmaet haer biddē **M**en scruiet de
se dinghe in die ander gheboorte. dat volc
dat noch ghescrepē sel worde sel den he' louē
Want die he' vā sinē heylighe hoghe ghe
sien heuet. die he' vande hemel heeft aen
ghesien inder aerde **O**p dat hi hoorde dat
suchte der gheenre die mit voetbande ghe
bode sijn. en ontbinde die kinder der ghee
re die ghedoot sijn **O**p dat si voertkundi
ghe des herē naem in syon en sijn lof in
iherlm **E**n dien dattet volc te samen co
mē in een. en die conūghen op dat si den
heer diene **H**em antwoerde inde weghe
syre macht. myre daghe deynlyz conduch
mi **E**n roepe mi niet weder in die helste
myre daghen. dym iare sijn in die gheboor
te der gheboorte **O**u heer heueste ghesta

dicht dat aertrike inde boghine. en die he
mele syn werke dijn hande. **S**i sellen
vergaen mer du bliues. en alle selle si
vonde als een cleet. **E**n als een omedleet
selftuse v wandele. en si selle worde vwa
delt. mer du biste een selue en dyn iare
en selle niet ghebreke. **D**ie sonen dijn
knechte selle daer wone. en dat van he
comt sel te recht gheleit worde inder e
wichheit. **H**eer ghif he die ewighe **oro**
O he ihu xpe guede harder die om
der sterflicher mensche vlossinghe
hebeste ghedröcke den kelo der pine. **O**m
die groothz en om die diephz dijn he
ligher wonde. en om die wtstortinghe
dijns duerbare bloets verhou mij ghe
bet en mij roep come totti. op dattu die
ziel **A**. en die ziele alre ghelouigher ou
stortes mit dijn visitacien en vtwesli
ghe. op dat die ghene die in sonde ghe
houden worde en als hoey vdoortet syn
en die tot noch toe als vloze scape ghe
dwaelt hebbe ghewaerdighen wilste te

vlossen vā alre vāghenisse der sonde. en
wed' setten se mit dinē gued'iere sauederē
indē hemelsche paradys. Op dat si die e
wighe wonighe mit alle dinē wtūcorē
moete verdienē te bewonē. Amē **ps. De**

Uandē diepē heb ic gherope tot **ps. De**
ti heer. o heer vhoir myn stēme.

Dine oren moete toehorē. in die stēme
mijns biddens. **O**ftu die booshez vhouste
heer. o he' wie sel dat lidē moghe. **W**at
bi di is ghenadichz. en om dyn ewe soe
vbeide ic di he'. **E**n sinē woordē heeft
mij ziele vdraghe. mij ziel hoepte indē
heer. **W**and' mette tijt wachtēde tot ind'
nacht. hoepte ysrahel indē he'. **W**ant
biden he' is barmhertichz. en bi he' is on
uolle vlossinghe. **E**n hi sel ysrahel v
lossen vā alle sijre boeshez. **H**eer ghif he'.

O he' ihu xpe alre beste salich. **oro**
maker onser droefhez. **D**oir die wt
spreydinghe dijre armen en die wtrec
kinghe alle dijre senen. so moete dij oren
aendeckende wesen in die stēme mijns

ghebedes. En en wilt niet verre makē dī
hulp vand' ziele. **N**. en vand' ziele alle dīre
ghelouigher indē daghe hoere gheselighe
En wāt bi di is ghenadichz der sonde ende
ouuolle vlossinghe soe en wil hoer boeshz
niet vhoude. mer ghewaerdighe hem dī
ontfermhichz mede te deylen. op dat si
vā allē bandē des duuels vlost en indē en
ghele choere gheset di ewelic moghē louē
te samē mit allē heylighe. **Ame. psalm.**

Here verhoor mī ghebet en vernym
mit dinē oren mī bede bi dien daer
ic di bi bidde. in dīre waerheit vhoor mi
in dīre gherechtichz. **E**nde in dat ghe
recht en gae niet mit dinē dienre. want
voor dīn aensicht en sel niet gherechtuaer
dicht wordē al dat leuet. **W**ant die vāt
vvolghet mī siele. en heeft mī leue ghe
nedert ind' aerde. **H**i heuet mi gheset in
duisternisse als een dode der werelt. mī
gheest is op mi mit anxtē begaen. mī
herte is in mi zeer ghestoert. **E**c ghedoch
te der ond' daghē ic pernsde in alle dī wer

ken. ac sel pynsen inde dade dynre hande

Ic heb wtgherect myn arme totti. ende
myn siele is totti als aerde sond' water. **H**e

vhoir mi snellike. wat myn gheest o'tbrest

En keer dy aensicht niet van mi. so wort
ic ghelyc de ghenē die neder gaen in een
neder water. **M**ake dat dyn ontfermh

tichz vroe van mi ghehoert si. wat ic in di
ghehoert heb. **M**ake mi den wech be

kent daer ic in wandere sel. wat ic myn
siele totti hebbe gheheue. **H**eer wt naem

mi van viande wat ic totti gheuloghē
bin. leer mi doen dinē wille wanttu myn
god biste. **D**yn guede gheest sel mi ley

den in dat gherechte lant. om dinē naem
heer selstu mi leuedich make in dyre ghe

rechtichz. **E**nde du selste wt leyde myn
siele van bedruckenisse. en in dyre ontferm

hichz selstu v'store alle mine viande. **E**n
alle die myn siele bedruckē selstu v'hesē. wat
ic dyn diene bin. **H**e ghif hē die ewi. **ā**

O here ihu xpe gloriose god in **oratio**
welke die heylige siele sette alle dat

betroouwen hoere hope. En die comē selste
te oerdele die leuēde en die dode vhoir mi
ghebet mit dinē oren vneem mi bedighe
in dijre waerhz vhoir mi in dijre gherech
tichz. En niet en gae int gherecht mitter
zielē. **N.** en mitte zielē alre ghelouigher
En dien du ghegeue hebste in di te ghelo
uen dien en vonwaerde niet ghenade te
gheue. **S**paer hē spaer en ontfermet hou
en en ghedoghet niet dat si vgaen voer
welke du dij preiuse bloet ghestort hebste
en den alre bitterste doot ghelede. En of in
hem syn enighe saulden die pijn waert
syn die vghif hē mitter alre zordhuou
dichster goetheit dijre ghenade. **N**och en
laet hem niet ontfanghe dat wed' loen der
sonde. mar si moete gheuoelē die guedie
rehz en guethz dijre vghiffenis. En toene
getse goedtuerlic alle den gheselschap dijre
heylighe mit welke si verdienē moete te
ghebruikē die onsprekelike glorie der ewi
gher salichz. Ende mit dinē heylighe en
ghelen vand' soetichz dīs aensichts ver

sadet worde. Amen. *Vetaniën*

Nere. ontferme di onser. *Xpē*
ontferme di onser. *He'* ont
ferme di onf. *Xpē* heur ons

God vad' vande hemel. Ontfme di hoorre. *oro*

O he' god conic des hemels en der aer
den alre gued'iereste vad' die ouer
mits dñre wijshe de mēsche woudeste ma
kē doe hi niet en was *Ik* bidde di ynnichlic
bi dñre heyligher moghēthz. en bider gue
dertierenre merkinghe onser broosheit
dattu die ziel *en* die zielē alle dñre ghe
louigher vand' vleckē der sterflichz ont
deet ontbindes vā allē sonde mit welken
si oūmits mēscheliker crancheit of in eni
gher ander maniere dñ moghēthz vtoerēt
hebbē en vlosse hē vā allē pinē die si ver
dient hebbē en leydesse tottē gheselschap dñ
re wtūcorēre op dat si niet onder dē bockē
mer ond' den scapē moete verdienenē ghe
selschap te hebben inder ewichz. Amen.

Gods zoen verlosser alle der werelt.
Ontferme di hoorre. *Oratio.*

O he ihu xpe des leuedighe goode zoen
alre begheerlicste ons leues onse
zoetichz en onse hope. he des leuens ende
des doots die voer ons inde houte ghestur
ue biste. en hebste die helle beroeft mitter
beten dyns buttere doots. Ghedecke dyre
ontfermenisse en dyre ontfermhichz en
dy passie moet di beweghe te ontfermen
der ziele. En der ziele alle dyre gheloui
gher. Ende doer die bliscap dyre herligher
vrisenisse so vlosse en verleen hem een
deel der ewigher behoudenis. Toen de ewi
ghe vader die litteykenen der naghelen der
glauuen en die wonde die du voer ons
sondare ghelede hebste. op dat so wat si te
ghen horen guetiere maker ghesondicht
hebben als dyn mescheit aenghebedet is
he dat guetierlic vghene wilste. En van
de banden al hoer sonde ontbonde hem die
ewighe rust en salichz des lichts ontferm
hartelike wilste verlenen. Amen.

O God heylighe gheest. ontfine di hoorre
Heylighe gheest troester doer **Oro**

Dijn alre salichste gauē so make salich die
ziel **N**. en die zielē alle dijre ghelouigher
op dat si oumits di vandē vader en vandē
soen ontfanghē moete wordē. en indē af-
gronde der godhz vdronckē daer si ontfac
moete dat dat oghe niet ghesien en heeft
noch ore ghehoert. noch in des mēschen
hart niet ghedōmen en is dat hi schijnsel
des vaders god en mēsche ons verdient heeft
doe hi mit sijre onghemetere goethz hem
nerthde indē afgvont onser onsalichz. **A?**

Heilige dāeuoudichz een god. ontferme di
O Salighe dāeuou **oro** **||** hoorre
dichz dien mit recht louē anbeden
en glorifiaerē alle creature. En wien is
lof glorie en werc der danckbaerhedē door
die ongheeynde wereldē. **S**pau der ziel. **N**.
en die zielē alle dijre ghelouigher. en gif
hē volcomē vlatenisse alle hoorre sonde
en brenghet se tottē licht dattu bewoenste
daer si die ewighe en die salighe salicheit
en die ewighe glorie moghē besittē. **amē.**

Heylige maria. bidt voor hoor.

O Heylige maria sterre des meers
hoep der ellendigher troest der bedroef
der ghemeen bliscap alle der ghelouigh
xpi. Ic bidde di mit sterke roepē der deno
nen dattu den toorn dījs zoens ons herē
ihū xpi. die die ziel **N.** en die zielē alle der
ghelouigher swaerlikē mit sonde onts
te hebben teghē hē wilste sacht maken
en sūre gracie vā welken si ondanckbaer
likē wt gheuallē sijn hē mit dine ghebede
versoenes. En doetse mit dinē gloriose ghe
bede daer te comē daer si den maker des e
wighe lichts moghē ghebruikē. en ind' ghe
bruikeliker enichz te samē mit hē eweliken
salich ghemaect moet wordē. Amen.

Heilighe moed' gods. Bidt voer hem. **oro**

O Guedertiere moed' goods des conincs
der enghelē. troest der onghetroester
die waerdelike verdient hebste te ontfan
ghen die alle die werelt niet begripē en
mocht. mit dīre mulder bedē reynighe die
ziel **N.** en die zielē alre ghelouigher vā
allen sonde en verlosse vande tormentē

88
die hem toe ghesackiet sijn. op dat si ouer
mits di vlost dymen moghe op de stoel
der ewigher glorien. ~~Amen~~ daer du regnier
ste mit dine kinde sond'eynde. Amen.

Heilige iosefrouwe alre iosefrouwe. Bidt
voer he. en voer alle ghelouighe ziele **oro**

O alre liefste maghet xpi troesterine
der onsaligher. hulpter der arme.
Ic aenroep totti mit alre begheerte mijs
haerte dattu hulpe brenghes der ziele **R.**
en die ziele alle der ghelouigher. En toen he
den zuete ihm den ghebenedide vrucht d'ys
bruuts guediere. op dat si ontbonde va al
len sonde waerdich moete worde mitter o
uerster vrede salich ghemaect te worde. daer
si dyns liefs kints gloriose aensicht der
godheit. ende die glorie dynre ouer hogher
waerdichz moghe sien ind' ewichz. Amen.

Sinte michiel. Bidt voer hem. **Oratio**

O Sinte michiel archangel prince der
ridderfchap des heers goods. Ic bidde
di vlosse die ziel **R.** en die ziele alre ghelo
uigher vand' quetsinghe hoorre wed' sake

en mitter enghelscher zegheuetighe ghe
waerdichse dinē conic toe te sackē. Amen.

Sinte gabriel. bidt voer hē. **Oratio**

O Sinte gabriel archangel sturcheit
goods. Ic bidde di mit oetmoedighe
bede. dat die ziel **R.** en die ziele alle der ghe
louigher mit dīre besermēnisse beserm
moetē wordē. En mit bede in die scone stede
des paradijs ougheuoert moetē wordē. **A.**

Sinte raphael. bidt voer hem. **Oratio**

O Sinte raphael medicijn goods. Ic bid
de di dattu alle die machte der duue
len die die ziel **R.** en die ziele alre ghelou
gher willen deren wilste te wruen op
dat si hōr quetsinghe niet en moetē ghe
uoelē. mar dat si mit dinē ghebede moghē
comē tot rustighe en lichte wonighe. **Ame**

Alle heylige enghelē & archāgelē. **G.**

O Alle heylige ghi enghelē ende **oro**
archangelē. ghi thronen en domi
nationen. ghi prinapaten en potestaten
virtuten. cherubin en seraphin. Ic bidde
v dat ghi mit uwen ghebede die ziel. **R.**

en die ziele alre ghelouigher wtneemet vā
der stede der pinē. En dat ghi se niet en laet
vā urwen besiermenisse ter tijt dat ghi se
gode weder brenghet te aconē op dat si mit
v salichlike moghē ontfanghē die ewi
ghe bliscap. Amen.

Inte iohānes baptist. Bidt voer hem.

O heilige iohānes baptista he **oro.**
melsche gēme. en een lantaerne
voer gode daerre lichtende en barnende
dan die sonne. wes een guedieren voer
uechter der ziele **R.** en der ziele alle der
ghelouigher tegghen die princen der duis
ternissen. En vlosse mit dinē goddienslich
ghen ghebede vā al hoire machtē. ende
toeuoghetse den bliscappen des paradys
Ame. **A**lle heylighe patriarchen ende

O ppheten. Bidt voer hem. **Oratio**
he ihu xpe bliscap der patriarchē
en begheert der ppheten. en behoudighe
der ghelouigher ziele doer die verdienste
alle der heyligher patriarchē en ppheten
so vlost die ziel **R.** en die ziele alle dijre

ghelouigher vande perikelē der pinē. En
ghebietse ontfanghē te wordē bidē handē
der heyligher enghele. en te leyden inden
sweet dñre patriarchen. daer si die begheer
lic en die gloriose ghedaente dñs aensichts
moghē aenscouwē ind ewichz. Amen.

Inte pieter. **B**idt voor hem.

Inte pouwels

Inte andries

Inte iacob

Inte iohānes ewāgelist

Inte thomas

Inte iacob

Inte phillips

Inte bartholomees

Inte matheus

Inte symon

Inte thadeus

Inte mathijs

Inte barnabas

Inte lucas

Inte marcus

Alle heilige apostelē en ewāgelistē.

O he ihu xpe scat der apostelē **Orō.**
 erffenisse der ewāgeliste. en vlossin-
 ghe alre ghelouigher ziele. doer die vdiē-
 ste alle dīnre heyligher apostelē en ewā-
 geliste soe vlosse die ziel **N.** en die zielen
 alle dīnre ghelouigher vand' droefheit des
 gruwelike ghesichtes en vand' duuele moye-
 nisse. En doetse indē lesten daghe des gro-
 te oerdels dinē toorn te ontgaen. en ond'
 dinē heyligē en wtūcorē dat deel der ewigh'
 glorien te ontfanghē. Amen

Alle heylige disapulē ons hēn. bidt voer hē.

O he ihu xpe fonteyn en onspronc **Orō**
 der constē en vlossinghe der ghelo-
 uigher ziele. Doer die verdienste alle dīnre
 disapulē so vlost die ziel **N.** en die zielen
 alle dīnre ghelouigher die wt dē karker
 des vleyschs wtgheleit sijn vā alre bangich-
 hedē en pinē. en ghewaerdich in te leyden
 in dat ewighe huus indē hemel dat mit
 ghenē handē ghemaect is. Amē. **A**lle

O heylige onnosel kinderē. **v. Oratio**
 he ihu xpe rechtuaerdich en ghe

Sinte iheroen

Sinte panaraes

Sinte quirijn

Sinte ypolitus

Sinte adriaen

Sinte sebastiaen

Alle heylige martelare. *Oratio*

O he ihu xpe croen der segheuechters
lof der martelare. en ontfermenisse
der ghelouigher ziele. Doer die vdiensste al
le dijn heyligher martelare ontbint die
ziel. **N.** en die ziele alle dijn ghelouigher
vande bande alre sonde. **O**p dat als si ver
scheide syn va alle anxtē en pijnlike slotē
moete verdienen onder die scare alle dijner
heylige gheset te worde. **Amen.**

Sinte martijn

Sinte fransiscus

Sinte barnaerdijn

Sinte niclaes

Sinte seruacs

Sinte gregorius

Sinte augustijn

b b b b b b b b b b b b b b b b

6

O he ihu xpe troen der gheene die
di belien glorificacīghe der prieste
ven en salichz der ghelouigher ziele. Doer
die vdiēte alle dīre heyligher cōfessore
en bisscoppe so vtone der ziele. En en die zie
len alle dīre ghelouigher dīn aensicht
sachtmoedich en versoenlic. Ende verleen

hem die daerheit des lichts en die stede der
hemelscher vercoelinghe. Amen.

Inte maria magdalena
Inte maria van egyptē
Inte vsula mit dinē gheselschap
Inte katherina
Inte barbara
Inte felicitas
Inte perpetua
Inte petronille
Inte aechta
Inte cealia
Inte nytaen
Inte gheertruut
Inte margriet
Inte agniet
Inte elsebeen
Inte dorothea
Inte apollonia
Inte marchia
Inte helena
Inte brigida
Inte clara

S inte luca	b
S inte sabina	b
S inte tede	b
S inte iuliana	b
S inte cristina	b
S inte scolastica	b
S inte ontkuimer	b
S inte kunera	b
S inte anna	b
S inte elizabeth	b

Alle heylige ioncfrouwe en weduwe en
 alle die he hebben onthoude in reynichede
 van leue. **b.** **A**lle heylighen. **b.**

O he ihu xpe troen der maechde **gebz**
 vlossinghe der ziele en bliscap alle
 der heyligen. doer die vdiensste alle der heylighen
 maechde en weduwen soe vlost die
 ziel **n.** en spaertse. en die ziele alle dijnre
 ghelouighen. en delighe ontfermelike al
 hoir vsumenisse. en verleen hem van dijnre
 goethz te come totter ruste de ewigh salichz.

O alle ghy salighe ziele **ghebz** **|| ame**
 die die alre guedtiereste heer van alle

banghichede en pinē vlost heuet. soe bidder
voer die ziel. **N** en voer die zielē alle der
ghelouigher dodē. op dat si vdiene moete
te vertrighe ghenade al hoorre sonde. en
bliscap ind' ewicheit. **Ame. Oratio.**

O Alle ghi heyligē goods. **Ic** bid v dat
ghi die ziel. **N**. ende die zielē alle ghe
louigher doden ontfanghe wilt in uwer
heyligher en sondingher trouwe en be
waringhe. op dat si dijnits uwen ghebe
de die ontfermhichz ons hē ihu xpi vol
comelike moete vertrighe. en in uwen ghe
selschap moete verdienen haestelic toeghe
uoecht te worde. **A.** **W**es ghenadich. spaer
se he. **W**es ghenadich. vlosse he. **V**an
dine toorn. **v.** **V**ander vnaernisse ende
ghesichte der diuelē. **v.** **V**an alle wroe
ghinghe en vrottinghe der diuelē. **v.** **V**a
alle banghichz en pinē des veytheuers. **v.**
Vander sentencien der verdoemnisse en
vand' ewigher doot. **v.** **V**an al hore son
den. **v.** **V**an alle quade. **v.** **G**i dien
dattu mēsche wordes en gheborē worste. **v.**

Bi dinē punē ende dinē cruce. **vl.** **B**i dinē
doot en dattu begrauē wortste. **vl.** **B**i di
re heyligher opuerstādenisse en verclaender
oerliker hemelscher opuaert. **vl.** **B**i der
toecoemst des heyligē gheests des troesters
vl. **B**i der heyligher verborghenth; dyns
hichaems en dyns bloets. **vl.** **B**i der bede
en verdienste der glorioser moeder goods
en maghet marien en alle dijre wtuerco
rēre. **vl.** **E**nde daghe des oerdelis **vl.** **W**i
sondare. **w**i biddē di hoor ons **W**i biddē
di dattu hē ewighe vrede gheues. **hoor ons**
Wi biddē di dattu di ghewaerdighe wil
ste hē te gheue vghiffenisse en volcomen
oflaet al hoorre sonde. **hoer ons** **W**i bid
dē di dattu di ghewaerdighe wilste hem
toe te voeghe int gheselschap alle der heyl
gher enghelē en dijre wtuercoerē. **hoer ons**
he **W**i biddē di dattu di ghewaerdighe
wilste hē ontfermhjtelike mede te dele die
ghebruikinghe dyns gloriose aensichts.
hoor ons he **W**i biddē di dattu di ghe
waerdighes hē te leyden totte ewighe leue

hoor ons hē **W**i biddē di dattu di ghewaer
 dighē wilste ons te hore. hoor ons hē **S**oen
 goods. **w**i biddē di hoor ons. **L**am goods
 die ofneemste die sonde der werlt. Ghif hē
 rust. **L**am goods die ofneemste die son
 de der werelt. Ghif hē rust. **L**am goods
 die ofneemste die sonde der werelt. Ghif
 hē rust. en dat ewighe licht moet hē lichtē
Xpē hoor ons **H**eer ontferme di onser
Criste ontferme di onser **H**eer ontfer
 me di onser. **V**ater nī **E**t ne nos. **H**e
 ghif hē die ewighe rust. En dat ewighe
 licht moet hē lichtē. **H**eer wt trecke hoir
 ziele. vā d' poorte der hellen. **I**c ghelo
 ue te sien die guede des hēn. In dat lant
 der leuender. **H**e' vhoir mij ghebet. En
 mijn roepen come totti. **G**hebet. coll.

O fonteyn der guethz en oir sprong der
 mildichz vader der ontfermhichheit
 en alre guedherēste mīner der mēschen
 die den goddienslighe bedinghe altois be
 reit biste. en die ghebede woude te sijn vā
 den sondare. **I**c bidde di laet mij ghebede

totti op clūmen. En lact die begheertē mīns
hartē comē tottē oren dīre gued̄tierēheit
En oūmits dē conūdikē stoel dīre glorien
en die verwinninghe des heyligē cruas. en
doer dē alre bitterstē doot en die gloriose v̄
risenisse ons herē ihu xpī. En doer die bede
en verdienste der saligher moed' goods en
maghet marien. En doer die hulpe alle der
hemelscher crachtē. der saligher patriarkē
pphetē apostelē martelare cōfessore maech
den en alle dīre wtūcorēre. **D**o vlost die
ziele **N**. en die ziele alle dīre ghelouigher
vand' machtē en v̄uaernisse der duuele
En vā alre banghichz en droeffenisse der
pinē. En ghewaerdichse te leidē totter ewi
gher bliscappē. daer si die begheerlike en
die gloriose scoenhz dīs aensichts moete
verdienē te sien. **S**i onse heer ihu xpī di
nē zoen. die miti leuet en regniert in enichz
des heyligē gheests. god ind' ewichz. **Ame**.

O Alre gued̄tierēste he' ihu xpē **Collect**
v̄gheuer der sonde troester der bedroef
der en vlosser alre ghelouigher dode. en

een enich weder loenre alre heylighe **Ic**
bidde di doer di selue en oec doer die mine
en doir die eer dijre alre guetiereste moed
en maghet maria en alle creaturē hemel
sche en aertsche. en doer die eer dijre onspre
keliker name. En doir die bede alle der u
gheenre die du ye mit dinē eyghenē bloe
de vlost hebste. en verblidē selste mitter **x**
lustichz des paradys. dat so menich warf
yement dese offerhande der voir seyder seuē
psalmen en ghebedē di deuotelikē offert
dat die zielē alle der ghelouigher dodē voir
welke di dit ghecoffert wort moete ontfā
ghe die sadicheit des ewighe weder loens.
en die lustelike scoenhz der ewigher salichz
Die leues en regniers mit gode den vader
in enicheit der heylighe gheests **zē Coll**

Almachtich ewich god die ghewaer
dichste in te gheesten indē mēscheli
kē lichaem die ziel ghesapē tot dijre ghe
likenisse. En alstu ghebietste so keert die
puluer weder tottē puluer. **W**i bidden di
dattu dijn beelt ghebiedes versellet te wor

den mit dinē heyligē en wtūcorē inden
ewighē stoelē. En dattu hoir wed' comēde
vāden lande vā egyptē vriendelike ende
sachtelike ontfacen wilste. en dij enghelē
te moet sendē wilste en wisen den wech
der salichz en op doen alle die poortē der
glorien. Verdrūf vā hōr alle die prince
der duusternissen. O he' bekēne dat trouwe
like op gheleit dat dīn is. Ontfanghe he'
dīn creatuer niet vā vreemde gode ghesce
pen mer vā di alleen den leuēden en wa
rchtighe gode. wāt daer en is gheen an
der god butē di. O alre guedtierēste heer
verblide die ziel dīns dienres en maetse
daer om die menichuoudichz dīre ontfem
hichz. en en ghedencke niet heer hoorre
ouder sonde die veruurt heuet die ver
woethz der quader begheerlichz. Al heuet
si di misdaen si en heuet di niet versact
mer gheteykent mittē teyken des heyligē
gheloues heuet si di altoes aenghebedet.

O Die leues en regneers *in Oratio.*
Vrlosser wi die gheslaghe sijn mit

96
nuldē der weder wondē en die ghetwont
syn een deel ind' hartē aenroepē dñ ont-
fermlytichz mit sacryliker stemē dattu fon-
teyn der gued'tierēz onse vriendē ziel. **N.** tot
ti wed'kerēde vriendelike en sachtelike ont-
faen wylste. en dattu die vleckē die si crech
indē vleysche mit dijre ghewoenlike gued'
tierēz of wassches en vergheues en ewe-
like verghetes. En op dat si di louē mach
mittē anderē heylighe so ghebiede dat si
mit hē verselt worde. Daer du leues ende
reghnerste in ewichz. **Ame.** **H**eer ghrif
hem die ewighe rust. En dat ewighe licht
moet hem lichtē. **A**lle ghelouighe zielen
moete rustē oimits der ontfermlytichz
goods in vreden. **Amen.** **Collecta**

O heylige heer almachtich vader ewich
god. wi die ghedwonghe wordē dñ
ontfermlytichz aen te roepen voer ander
mēschen sonde die niet ghenoech en mo-
ghen bidden voer ons eyghen sonde. noch
tan betwouwen wi vā dijre ghewoenli-
ker gued'tierēz. en bidde di dattu ontfact

ste mit dijre guedertichz die ziel dijre dien
re. **N.** die weder totti coemt. **Si** haur **x**
moet wese michael die enghel des testaments
En ghwaerdichse te sette oimits die hande
der heyligher enghelē ond' dyn wtūcoren.
in die scoet abrahams ysaacs en iacobs dij
re patriarche. En vase vande printen der
duusternisse. **Niet** en moete si ghescent **x**
worde om dwalighe hoorre ydelh' of hoorre
eyghenre quaeth' of hoorre broesh'. mer
meer moete si bekent worde vande dinen
en moete ghebruke die salich' der ruste.
op dat als die dach des groete oerdels toe
coemt dat si dan vurecket vande doot ver
saet mach worde vander glorie des opeba
ren besouwens ond' dine heylighe en dyn
wtūcore. **Ame.** **Ghebet tot onse lieue vrou**

Oure heylichste **we voer die ziele**
moed' goods maria onse eni
ghe hope en troest naest gode
It onwaerdighe sondighe mēsche vliet tot
v om die oueruloedich' uwer barmhertich'
en ghenade te vertrighe voer die ziel. **N.**

En ic die niet te vollen en an bidde voor
mijns selfs sonde en zeer behoefte der heili-
ghen ghebet oimits dijn ontsprekeliker
ontfermhichz so beueel icse uwer goed-
tierenre ghebede. wat ghi vercrighē mo-
ghet wat ghi wilt. en v enughe zoen v
niet weyghere en wil. **H**ier om dan so
beweghet die barmhichz uwer lieues
kints mit uwen ghebede op dat syn crea-
tuer ghetrost en verlost worde vā allen
bittere en onreynē pinen die si verdient
heuet. **G**hedencke o heylige maria der gro-
ter eren daer ghi mede vhoget sijt om der
mēsche wil. wat om hoer vlossinghe soe
worde ghi die moed goods. **E**n en laet dese
ziel niet langher quelle voer welken die
goods zoen hē ghewaerdicht heuet te ster-
uen. **D**elighet hoor sonde op dat hoer pine
op houde. **B**ewiset v te wese onse moed. wat
v enughe zoen heeft hē ghewaerdicht te we-
sen onse broed. **E**n vercrighet der werelt ghe-
nade wtter fonteyne der mildichz goods.
en vlost dese ziel vande bandē der veruaer

liker duusternisse. Ghedenc o waerde
moed' des onfermhitelike staens dat ghi
onder den cruce stont doe v ghemide kint
daer an hinc in groter pine om onse sa-
lichz. *Sijn* heylige lide dat ghi daer voer
uwen oghen saghet. en dat zwaert uwes
heylighe medelides dat als die oude ghe-
rechtighe symeon inde tepel voer hadde
ghesproken dat v ghebenedide ziel butter-
lic doersneet moet ghereket worde vand'
rechtuaerdichz des alre barmhertichste gods
voer al hore misdadighe saildighe sonde
en vsumenisse op dat si vlost worde van
alle droeffenisse. en voert ghebrukē mach
der ewigher bliscap mit v en mit allen
enghelen en heylighe inde clare besou-
wen des godlike wesens. Dat gonne he
en ons die vader die soen en die heylighe
gheest. Amen. *Een ghebet tot onse here*

Lieve he ihu voer die zielen.
Oxpe die grote mine die ghi alle
tijt ghehadt hebt totte menschen
daer ghi om neder quaemt wt de sate

uwes vaders vande hemelschen twen in
 aertrycke en naemt onse mēschheit aen in
 den ioncferlike reyne lichaem der waer
 der maghet marien op dat ghi ons verlos
 sen mochte van der macht des viants vā
 der hellen daer wi in beslotē ware. so bid
 de ic v wāt ghi hebt leren bidden in ghe
 helen betrouwen uwer barmhertichz niet
 in mīre verdienste dat ghi v gheuerdi
 ghet te verlossen dese ziele. **R.** wt allen pi
 nen en verdueten diese beuāghē hebbe
 en diese verdient heuet. **O** lieue heer al
 le die guede werken der verlossinghe die
 ghi om den mēschen hebt ghedaen die
 moētē haer te staden staen en te hulpe co
 men. en moētē in uwen ogghen gheueket
 werde barmhertelikē voer al hoer sculden
 en misdaden en versumenissen. **V** waer
 de gheboert vander kuysscher maghet
 marien inder harden winter en inder
 groter armoeden. inde stinckende stalle
 voerde beesten die moetsē ontbinde van
 alle sculde diese besuldricht heuet mit ho

uedien mit weelden mit onkuyfshz. in
werken in begheerte en ghedachte. Die hey
lighe besnidinghe moetse ontlade van al
hoorre onuloedichz en ontsaetlichz in woer
de in zeden en in werke en in ghedachten
Dijn heylighe doopsel moetse ontreyde en
reyn make va alre onsuuerh. **V** herte
moet al hoer romer veruolle. en al hoer
ghebreke die si ghedaen heeft oimits gul
sichz. En dat si die vaste der heyligher ker
ken niet ghehoude en heeft als si sculdich
was. **V** heylighe predicacie en v heylighe
lere moet volbrenghē dat si versumet heeft
mit hoorre onwetenh der dinghe die si mit
rechte soude ghedaen hebben. **O**we heylighe
auontmael daer ghi dat heylighe sacramēt
uwes ghebenedide lichaems en bloets in
gheuet dat rekent lieue hoer ghenadelike
voer alle die sonde deser ziden. **N** die si ghe
daen heuet. Dat si haer niet waerdeliken
en gaf noch en bereide alst betaemde totte
heylighe sacramēt dyns ghebenedide lich
aems noch en cerdes oec niet. En ander sa

axamentē en heylighe dinghē der heyligh
kerckē als si vā rechte soude. **D**ie wasschi
ghe der voete na den auotmael en v heyli
ghe lere. daer ghi mit exempel. woerden.
en ghebede tot uwen hemelschē vader leer
de die oetmoedichz. uwe vrede. v godlike mi
ne in alre volcomēchz dat rekent lieue heer
guedherlic voer al dat si ghesondicht heeft
mit houerdien. mit onvrede. mit hat ende
nijt. **E**n dat si niet en plach te biddē voer dē
staet der heyligher kerckē. voer leuende en
voer doden. sonderlinghe daer si meest was
sauldich voer te biddē. als si vā rechte soude.
V heylighe ghebet opten berch daer ghi in
zwoetede bloedich zweet. v vanghenisse v
gheeselinghe. v croninghe v crusinghe. v
heylighe wondē. en ghemeenlic al dat lidē
dat ghi voer ons gheledē hebt sonderling
aen den heylighe cruce in dier uren doe
v ghebenedide heylighe ziel scheidē wt
uwen waerdighe lichaem moet dese ziel
purgieren en suuerē van allen quaden.
O lieue heer sietse aen mit uwen mildē

oghen der barmhertichz daer ghi mede aen
saghet marien magdalenen doe si v hey
lighe voete mit hare tranen dwoech. ende
mit hare hare droechde en haer sonden
verghene worde. En sinte pieter in cap
phas huse. En laet hoer die selue ghenade
vinde die die guede sacker want ande
cruce die laet tot rouwe en penitencie qua
op dat si ommits uwer ghenade in uwen
oghen abel en bequaem werde des ewi
ghen leuens. daer si leue en regnere mit
v en mit alle heylighe in ewichz der e
wichheit. Amen. **O** Ewighe godh3 ver
licht al hoer duysterheit. **O** heylighe drie
uoudichz gheest rust al hoer moethz. **O**
waere enichz troest al hoer ellendicheit
O ewighe en ouste god wt doet ende ver
ghoest al hoer quade. **N**och bidde ic lieue
heer ihu xpe dat v heyligh drienoudich
ghebet tot uwen hemelsche vader opten
berch daer ghi in zwetede bloedich zwet
vā anxe der zwaerheit uwer passien na
uwer mescheit moete onthessen dese ziele

van alle anxten der veruacrliker en̄ dōt
keren steden en̄ der boſer gheesten. En̄ ver
leen hoer den troeſt der heyligher enghelē
Almen *Dit is van enen Ridder.*

Der ſtaet ghescreuē vā enē ridder die
gheſturuē was en̄ duſent iaer te ve
gheuer ghewoyſt was. mar om een doecht
die hi ghedaen hadt enē guede gheestelike
meſche ſo hadde hi die ghenade van gode
ſo dat hi weder quam tot ſijre ſuſter die
een ghetwoude nonne was. En̄ hi hadde
verſtaen een ghebet dat hi hoer leerde daer
ſi hem mede verloſte in eenre maent die
duſent iaer ten vegheuer ghewoyſt was
En̄ dit ghebet ſalmen doen inder eleuanen
vander miſſen tuſſchen den kelt en̄ agn⁹
dei. En̄ alſo dicke alſment doet voer hem
ſelue ſox verdient men. *Ghebet.*

Hebt vader lof en̄ dank als des guets
dat ghi ons ghedaen hebt doen ghi
ons ſende iuwen een gheborē zoen wt iwer
godliker hertē inder heylighſter waender
maghet marien lichaem al daer ghi *†*

wout voeghen v godlike natuer in hoer
mēschelike natuer om dat ghebenedide voe
ghen en̄ verenighē dat ghi van haer ghe
bore wort. en̄ dat ghi besnede wort. en̄ ver
rade wort en̄ vercoft wort. also waerlike
heer als ghi ghetruyst en̄ ghedoot wort.
en̄ v ziel wt uwen lichaem schiedt soe ont
fermet deser ziele indē pinē des veygheruers
Ihu xpe ghi die makede hemel en̄ aerde
en̄ al dat daer binne is. wāt ghi heer ver
coft en̄ verrade wort. en̄ ghi den ioden
gheleuert wort. ghetruyst en̄ ghedoot wort
also dat v aderen schoerde. en̄ v oghē ver
ghinghē en̄ v harte brack. **H**eer also waer
lic als v heylighe ghebenedide ziele schiedt
wt uwen lichaem optē guede vradach an
dat ghebenedide cruce. en̄ aldaer grauet v
leuen om den doot. en̄ ghi ons aen naemt
en̄ ons een leuen dat duren sal ewelic gra
uet. heer also waerlike als v ziel schiedt wt
uwen lichaem so ontfermt deser ziele als gi
ouer den staker doet die ter recht hant uwes
cruces hende in goods namen. **Amen.**

Dit ghebet salmē doen voer die zielē en
is ghehete van waerdicheit dat gul
den ghebet. En het is vā sonderlinghe vri
ende gheopebaert diet voer die zielē deden
en die zielē daer mede vlost wordē. En si
opebaerde hem en seiden dat si vlost ware
en dattet omoghelic waer dat enighe ziel
in so grote vegheuer waer daer men die
wer lase dertich daghe si en soude worden

Ontfruitsami **Oratio** verlost.
ghe versarickelike god die die enighe
len ontfruchten en die arthangelen aen
beden. O god dat du woutste mēsche wor
den om den mēschelike kūne te verlosse
wi biddē di heer om dyn duerbaer bloet
en om dyn heylighe lidē ende om dinen
onsauldighē doot. doer die reyne maghet
maria. en doer die enghelē. doer die patri
archen. doer die ppheten. doer s^r Jan bap
tist en ewangelist. en doer die apostelen
doer die martelare. en doer die confessorē
en die ioncfrouwē en doer alle die gheen
die hoer bloet ye goetē doer dinē naem soe

ontfermt di haer ouer die zielē dīnre di
enres en dīre dienstere die du hebste ver
lost mit dinē heylighē blaede. doetse op ver
risen in die verrisenis dīns doedes ende
maeckese een miti alstu een biste mit
dinē hemelschen vader. Amen. En leest
hier nae een anserere mer de 9. al wt 11.

Dit sijn seuē bloetstortinghe ons hēn voer

O mynlike vader ic dīn die zielē
alre onwaerdichste creatuer of
fer di hude dīns enighē soens
heylighe bloet dat hi wtstorte in sijre be
snidenisse mit al den werckē sijre loue
liker kinscheit voer alle die sonde die dese
ziele N. ons vrients ghedaen mach heb
ben in haerre kinscheit. En ic bidde di
dattu die verdeluwen wilste oūmits die
louelike kinscheit dīs enighē zoens. A.

O mynlike vader ic offer v op patet nē
uues enighē soens bloedighe zweet en
die banghighe benaetheit sīns herten
inder bedinghe opten berch van oliuete
En alle die werken sīre heyligher wan

deringhe voer alle die sonde die dese ziele
N ghedaen mach hebben in die tijt des
 dienstes goods en des heylighe ghebeets.
 en in ondanbaerheit. en in allen dien
 daer si van rechter sult toe verbondē was
 en versumede in heuet gheveest. **pat' n'r**

O mynlike vader ic offer v op uwes eni-
 ghen zoens heylighe bloet en pijnlike *
 zeer inder gheselinghe. en alle die pijn en
 confusie die hi leet vand' vanghenisse *
 totter gheselinghe voer alle die sonde die
 dese ziel **N**. ghedaen heuet in dien dat si
 haer lede der onreynichz der sonde heuet
 ghegeue. en sonderlinghe in ghebrokender
 penitencien dat die ommuts pijn ende ze-
 richheit dins enighe zoens moete ofghe

O mynlike **pater n'r** **D**aen worden.
 vader ic offer v op uwes enighe soens heylighe
 bloet dat hi wtstorte in die wtpor-
 singhe en doer stekinghe sijn heylighen
 hoefdes mitter doornē croen voer alle die
 sonde der houerdien daer haer dese ziele
N. in ontgaen heuet vā hare kintschen

Daghe tot hoorre doot toe. En gheuacendi
ghe di oimits die pijn dijs ghebenedide
hoofst haer ontfermelic te vergheue alle
die sonde die si ye ghedede in ydelre vertie
ringhe des hoofst daer si hare ene mensche
tot sonde mede heuet ghebrocht. **Pater nr**

O mynlike vader ic offer v op uues eni
ghen soens heylighe bloet dat hi wtstorte
de ind' wttreckinghe sijre cledere. mit die
lasterlike voerdelinghe en pijnlike ley
dinghe tot sijre doot voer alle die sonden
dye dese ziele **N.** ye ghedede. hoese haer ont
gaen heeft in ydelre behaechlike tieringhe
der cleder. En begheer lieue he' dat ghi dese
ziel **N.** doch wilt trecken wtter helscher
pinen des vegheuiers. en haer cleden mitte
stoel der glorien en der bliscappen. **Pater**

O mynlike vader ic offer v op dijs **nr**
enighe soens heylighe bloet dat hi wt
stortede ind' wtreckinghe sijre ghebene
dide hande en voete die inde cruce doer sla
ghen ware voer alle die sonde die dese zie
le **N.** ye ghedede in sondighe begheerten

en werke en in verkeerde wille. En ic bidde
dat ghise inde arme uwer vaderliker ghe
nade ontfanghe wilt en vrien vā alle pi
nen en rouwen. **Pater noster.**

O mynlike vader ic offer v op uwes eni
ghe zoens heylighe bloet dat hi wt storte
in dier doerstekinghe sijre siden mit dat
reyn water voer alle die sondelike boeshe
des harte voer dese ziele **R.** En ic bidde v
mynlike vader dat ghi dat ghebenedide bloet
wilt setten in een volcomen boet en oflaet
al hoorre sonde. En dat reyn water in een
volcomen quytsceldinghe alder pinen hoer
re sonde. en een middel tussche der gherech
tichz goods en haer sondelike leue. **Ame.**

**Die dese seuē depfundissen leest een iaer x
lanc inder missen voer die ziele die vlost
een ziel wotten veyghenier. De pfundis.**

O lieue he ic beuele dese depfundis di
ne ghebenedide hoefde en der door
nen crone die v daer op gheset wort. En
doer alle die pinen die du ye in dine hoefde
ghelede hebste. dattu deser ziele **R.** vghheef

ste alle die sonde die si mit hare sondighe
hoefde ye misdede en mit hare vijf sinne
teghens dyn eer. **leest twee depfundissen**

Lieue he'ic beuele dese twee depfundisse
dine ghebenedide arme en hande en den
tween plompē naghelē die di door dij ghe
benedide hande wordē gheslaghe dattu
deser zielen **R.** wilste ~~ghene~~ v'gheue alle
die sonde die si ye mit hare hande en mit
hare werke misdede. **leest twee depfundisse**

Lieue he'ic beuele dese depfundissen dij
ghebenedide bene en voeten en den enen
plompē naghel die di door dij ghebenedi
de wetē wort gheslaghe. dattu deser zielē
R. wilste vergheue alle die sonde die si ye
ghedede mit hare bene en voeten. en alle
die onnutte ganghe die si ye ghynt. **een**

Lieue he'ic beueel dese depfun **depfund**
dis der stekē die di wort ghestekē in din
ghebenedide side daer water en bloet rot
van dattu deser zielē **R.** wassche wilste
vā al haren sonde die si ye beghint mit
hooren hte. en mit al hoere lichaem. **al**

Lieue he' ic beueel dese **Een depfundis.**
 depfundis dñre heyligher opuerstadenisse
 en der vroechden die dym lieue moed' maia
 hadde en dym apostele doe du he' v'scheen
 ste opten heylighen paesdach. en vloste den
 heylighen vaderen witten voerburch der helle
Also moetstu dese ziele **R.** vlossen va alre
 pine en vuroechde se en vertroeste alle ghe
 louighe ziele **Amen.** **Collect.**

O heylighe heer almachtich vader e
 wigh god wi die ghedwonghe wor
 den dym ontfermhich aen te roepen voer
 ander mensche sonde die niet ghenoech en
 moghe bidden voer ons eyghen sonden.
Nochtan betwouwen wi van dñre gheuoen
 liker guederticheit en biddē di dattu ont
 faetste mit dñre guederticheit die ziele dñ
 re dienres **R.** die weder totti coemt. **Si** haer
 moet wese' michael die enghel des testamēts
En ghewaerdich se te setten ouermits die hā
 den der heylighen enghelen onder dñ wtuer
 core in die scoet abrahams ysaacs en ia
 cobs dñre patriarchen. en vriesse vander

princen der duusternissen. Niet en moete
si ghescent worde om dwalinghe hoorre
ydelheit. of hoerre eyghenre quaetheit. of hoer
re broesheit. mer meer moete si bekent wor
den vande dine. en moete ghebruke die
salichz der rusten. *Amē. He' ghif he' zc. Al
le ghelouighe zc. Onse he' seide tot machteldis*

Doe wie voer enighe doden bidt wt be
weghen des medelidens of der minne die
sel deelachtich wese alle dier guede ende
weldade die ghesiede ind' heyligher ker
ken voer den doden. en inde daghe sijns
doots so sel hi hem alle die bereit vinde
tot hulpe en salichz sijner zielen om he
weder te helpen wt alle sine node en lide

*Dese nauolgghende lere is ghenome wt r
machteldis boec die onse here haer self leerde*

Onse here seide tot haer. Drie dinghe
sel ic di leren die du alle daghe in
dijre herte ouerdencke sulste. en veel guets
sel di daer of come. Indē eersten selstu mit
danckaerheit ouerdencke wat ic di al guets
ghedaen heb ind' scappinghe ende verlossin

ghe. also dat ic di tot minē beelde en̄ gheli-
kenisse ghescepen heb. en̄ om dinē wil mē-
che ghewordē. en̄ daer na om di ontellike
pyn gheleden hebbe. En̄ om die minē van
di den alre bittersten doot ontfanghē heb.

En anderē mael ouerdenc mit danckaer-
heit hoe veel guets en̄ weldadē ic di bewijst
heb vand' tijt dattu gheborē waerste tottē
daghe van hude. en̄ dat ic di mit sonderli-
ghe verkiesen totter werelt gheropen heb
en̄ heb mi dicke gheneycht tot dijre zielen
vullende di en̄ dronckē makēde mitter soe-
ticheit mijre graaen. en̄ hebse verlicht in
den bekennē. ontfteken inder minen. En̄
dat ic alle daghe come inder mussen bereit
te vervullen dij begheertē en̄ dinē wille.

En derden mael ouerdenc mit danckaer-
heit wat oueruloedicheit vā allen guede
ic di inde hemel gheue sel als ic di bouen
dattu gheloue of denckē mogheste mit al-
len gueden vervullen sel.

Noch op een ander tijt doe si bat voer
een sach si syn ziel voer der godliker ont-

fermhichheit staen als een ionc kindekij
hebbende goods harte in syn hant. **Aldus**
sel die mesche in alle sine liden comen tot mi
ende houden aen mij godlike harte suet
de daer in alleen ghetroest te wesen so en
sel icken in ewichheit niet laten. **En** du
selste hem segghen dat hi die tranen die hi
bi wil onnuttelic wt ~~stort~~ ghestort heeft
toenoege en set bi mine tranen. **W**ouwe
hebbende dat hese niet wtghestort en he
uet voer syn sonde en wt minen. **D**an so
sel hi syn tranen verenighen metten minen
ende presenteren mine vader als hi wil.
Ende wat ic oetmoedich ende onddanich
gheweest heb. so sel hi hem pinen oetmoe
delic te gheuen onder alle creature. en waert
te doen oec ter doot toe ghehoorsaem te we
sen. **D**ese doecht aldus ghedaen watter ver
enighe mit mijre doecht sel edelre wesen
dan dusent doechden die wt alduslanigh
menighe niet ghedaen en syn. **E**n segt **x**
haer dat si mi bidde dat ic door mij guet
heit verwandelen wil alle die tranen die si

onnuttelic wt ghestort heuet en daer voer
neem als of hise wt minen vā deuocien
en vā berouwe hoorre sonde ghestort had
de. En also veel als si mi en mijre guethz
toe ghetrouwet also veel sel ic in haer ver
uollen. Oet mede waer yement also seer
bedroeuuet dat hi lieuet storue dan die be
droeffenisse te liden. also dicke als hi mi
die beswaernisse offert opsettende ende
menende daer in te bliue tot minē wille
alsoe dicke sel ic die offerhande ontfāghē
als of hi om minē wil ghepassyt waer.

Onse lieue he' die sprac tot eenre tyt en
seide. Ic en starf mer eens voer die mens
chen. mer die guede mēsche sterft menig
ghen doot om minē wil. Daer om alsoe dic
ke als die guede mēsche een dinc laet te
doen om minē wil dat hi gaern dede ende
oet wel doen mochte en ic die saet bin daer
hyt om laet. dat en wil ic niet min reke
nen voer minē hemelschē vader dan of
hi also menighe doot storue voer mi ghe
lyt als ic eens starf om sinē wil op den

gueden vridach opten berth van calua-
rien daert menich mensche aensach. **Een**

O Allre ghe **deuoet ghebet voer die zielen**
dertierēste here ihu xpe ic bidde di
voer mīre ouders en alle mīre lieuer
vrienden sielen die int vegheuer sijn en
voer alle ghelouighe sielē dattu hoerre
ontfermē wilstē. en wasschē mit dinen
duerbare bloede al hoer sonde of. ende ver-
lossense wt hare pinen en brenghense tot
ter ewigher vroechden. **Amen.**

*Hier beghint een deuote ynighe offerhāde
totten hemelschen vader. .v.*

Ic bidde di o he' hemelsche vad'
doer dyn almachtich en doer
dine dare eengheborē zoen onse he' ihu
xpīn. En doer dat ghebet dat hi tot v sprac
ind' eenliker noot en stonde. inder nacht an
den berch vā oliuetē daer hi lach mit neder
ghestrecten lichaem. mit bedrueter harten
en bedroefder zielē. mit neder gheneyghden
aensichte in groter verdriet sijns leuens en
sprack. O vader oft mogghelic waer soe laet
dese kelt der pinē en des lidēs mi voer bi li
den. mer niet vader als ic wil mar alstu
wilste. O he' ihu xpē mij tranē en mijnre
zielē bloet verenighe ic mit dijre zielē ghe
benedide bloedighe zweet. En spreet. O vad'
mij oft mogghelic is zē. Mer niet hemelsche
vader als ic wil mar alstu wilste. Ic bidde
v hemelsche vader mitte seluē woerdē daer
v lieue zoen v mede bat andē heylighe cru
ce mit bloedighe lichaem. mit haesker
stēmen. mit wenenendē ogthen. in also grot'

menichuoudigher bitterre pine. so bid
ic v he' dat ghi mi wilt horen in al myre
noet om die waerdichz syns ghebeets. en
laet mi ghenietē sijre heyligher minē en
sintre dyeper wondē. en syns onnoselen
bloets en verlost mi wt alre noot. **O** here
hemelsche vader ic gheloue dat datmē ind'
heyligher misse consecrert uwer lieuens
zoens leuēde vleysche en bloet is indē brode
en wijn in ghechuechmis sijre pine en sye
doots. **Nu** bid ic v zuete he' doer dier eer
dattu sijn gherwonde lichaem en sij saxe
ende bloet wilste horen die daer indē heyli
ghē outaer tot dinē 'oren roepē. **En** laet
mi doer sij heylighe marteli dij minlike
aensicht besouwen en nimmermeer daer
of sceyden. **En** siet aen dat offer dat hi di
offerde indē heylighe cruce voer mij sonde
O he' ihu xpe wanttu van dinē vader en
van di seluen mi ghegeue biste hier in de
ser missen so heb ic den soen goods tot enē
voerspreker. **O** he' god hemelsche vader
ic offer hude enē god en enē gherweldighe

heer voer alle mij scout die ic mit minen
 sonde verdient heb. **I**c gheue he hude tot
 ene verghelder alre ghenade die ic va di
 ontfanghe heb en voer alle die tyt die ic
 van di versumet heb. **O** minlike he ihu
 xpe lessche dyns vaders toern en veruol
 al mij versumenisse. **O** lieue he dyre ghe
 nade dancke ic di. en laet di mine dienst
 ghenaeem wese die ic in deser mussen doen
 sel. **O** lieue he ihu xpe lam goods vlosser
 alle der werelt ontferm di ouer mi arm
 sonderster. **W**assche en reynighe mi van
 alle mij sonde. **B**escherm mi mit uwen
 teghewoerdighe bloede in alle mine node
En gheeft vrede in alle harte en in alle zie
 len. en breeet des viants cracht mit dyre
 wonde macht. **O** heer in al dat die misse
 inhenet beueel ic mij ziel en mij lichaem
 en alle die ghene daer ic voer begheer en
 sculdich ben voer te bidden syn se leuende
 of doot. **I**c bidde v heer voer he allen dat
 ghise verlosse wilt wt alre noot. **I**c ghe
 loue ande ghearuuste god onse he ihu

Jaenbede dyn heylighe martelie. wes mi
hude barmhertich en vergheuet mi alle my
sonde. En verlosse mi he' vand' ewigher pi
nen. *Amē. Dit syn vyf guede punten vā*

Dese vyf puntē sel die *onsen here.*
mīnende siel aendachtelic oefenē en
lesen. Ten eerste ghedencke dat banghe har
te ons herē ihu xpi. welke banghich nye
mēsche op aerde begripē en mochte. die hi
in hē seluē verbarth mit enē vrolikē aen
sicht. Ten anderē ghedenc syn benaude a
demtocht die wyl hi andē cruce hinc. wāt
hi was andē cruce ghespannē dat sy sali
ghe borst niet risen en mochte als hi syn
adem verhalē soude. Ten derde ghedenck
dat ynnighe versuchte dat hē dyn ghemū
de versuchte indē cruus. wāt hi veel sake
ouerdocht daer hi hem wel om versuchte
mochte. Ten vierde ghedenc die mīnende
ghedachte die onse lieue he' hadde anden
cruce. wāt hi voersach alle die deuote stou
wers die noch mit mīnē in syn ghebene
dide wondē hē oefenē soude. Ten vyften

ghedenc dat begheerlike ontfanghē dat
die soen goods den doot ontfinc. wāt daer
en was nix heyligh die wt also grot minē
den doot ontfinc als die soen goods. Ende
daer om ontfinc hi den doot alre begheer
liste wāt dat dat eynde syns leuens was

O here ic dancke *Bernardus* seit.

O di dat ic di in allen steden vinden
mach. **O** heer ic dancke di dat ic di mit mi
nen ghedachte di toe spreke mach. **O** heer ic
dancke di dat ic di mit enē gueden wille
betalen mach. **O** heer ic dancke di dat mi
nyement teghens di belieghen en mach.
O heer ic dancke di dat ic di butē minē wil
le niet verliesen en mach. *Bernardus* op

Des brudegoms *cantica canticor.*
borsten syn twee. inghebornen sacht
moedichedē. dat hi den sondaer lydsaem
lyc verbeit. en guedherlic ontfanghet
als hi coemt. Daer om seit hi voert. slechts
he om der sachtmoedichz wille die wi vā
v ghewaer wordē o he ihu xpe so lopē wi
na di. wāt wi hebbē ghehoert dattu den

armē sonderſ niet en verſmaectſte. Du en
hebbeſte den beliende moerdenaer noch die
rouwighe ſonderſchē noch die biddēde cha
naneſchē. noch dat wiſf die in ouerſpele
begrepen was. noch die man die in die tol
len ſat. noch die iongher die di verſaecte.
noch den veruolgher dīre diſapulē. noch
die gheen die di ſelue cruiſten. Alle deſe en
hebbeſte niet verſmaet noch van di vroorpe
doeſe tot di quamē. **Bernard**. O brude
gom al iſt dat ic wat hoghe en vermete
lic ſchine te ſprekē. het is dyn ſcout. du
hebbeſtet mi ghedaen wāt du mi in die zue
tichz dīre borſten mit alſo groter waerde
hebbeſte inghelatē en te drinckē ghegeuē dat
ic alle die vreſe beſidē gheſet hebbe. en dar
re vā dīre ghenadē en niet vā mīre ver
metelhz licht meer biddē dan nutte is ouer
mits mīre ſtouthet. Slechts gheſeit ic
darvet auonturē en verghetē dīre groothz
en ghedenckē allaen dīre guederticheit.
wāt daer om ophoudeſtu langhe dyn ſen
tentie en ſpaerſte den verſmader op dattu

hem namels dñ ghenade mochtste gheue
als hi tot kennisse quaem. **H**oe menich
werue als ic mit enē dorren harte tottē ghe
bede en totter missē ghinc hebstu mi dijn
ghenade inghestort. en dat hart mit dñre
saluen vet ghemaect. **O** hoe menich warf
hebstu mij ghewonde ziel na veel druckeli
kē versuchte mitter salue dñre ontfermh
tichz ghesont ghemaect. en ghegeue dat ic
vrolie mit groter hope wotten ghebede ghinc
daer ic luttel hope of vermoede inde beghi
ne des ghebedes. **H**ier om mach ic wel mit
recht segghen dat die borste dñs godliken
troests beter sijn dan enich wijn der waer
liker ghenoechte. **Bernard⁹.** Als ic dat
vuerighe verlanghe der ouder vaders na
der teghewoerdigher mēscheit xpi dicwyl
ouidencke so worde ic wemoedich en bscient
in mi selue en en mach mi nauwe vā tra
nen onthoude also zeer verdriet mi der tyt
en der onsaligh lachz die nu is. wat dat bi
weese sijre teghewoerdichz vblidet ons nauwe
also seer als die toetomede hoep die oude vaders

Gede

*Itē dic ewangeli houtmen op des heylighe
sacraments dach. Iohānes in syn vi. cap.*

In dien tidē seide ihūs tot sinē iongherē en
totten scaren der iudē. aijn vleysche is een
warachtighe spise. en mī bloet is warach
tig dranc. Die mī vleysch etet en mī bloet
drinct die woent in mi en ic in hem. Also
mi ghesent heuet mī vader die leuet en ic
leue om den vader. En die mi etet leuet om
mi. Dit is dat leuende broot dat daelde van
den hemel. niet also v vaders aten māna
en si syn doot. Die etet dit broot die sel ewe
liken leuen. *Deo gracias Guede leerre*
Itē indē eerste sellē wi tottē heylighe sa
cramēt gaen mit gheheelre versamīghe al
onser crachtē. en een ofkeer alre tytteliker
dinghē. **T**en anderē sond' vletke der son
den en sond'linghe van doot sondē. En mit
rechten wuue en puer biecht en een vast
opset te beterē. **T**en derde mit oetmoedichz
Ten vierdē mit gheheelre broedliker min
nen. *Dit is een deuoet ghebet. en heeft
ghemaect S^r frānciscus onse vader :*

O he ihu xpe leuen der armen. O licht
ind' duusternisse. Als ic bestae mijn
ghebet te spreken so staen op teghe mi die
quade oer rumers mit hare beelde. Ic bid
de di dattu die almachtelic verdrue wilste
na dyre rechter guethz op dat si niet en
glorieren mi verwonnē te hebbē. O alre
zuetste ihu ontfermt v mījs wāt ic bedruet
bin. Hoer mi om dī ontfermhichz ende
ghif mi groetmoedichz dīns heyls want
die aerde is vol dīre ontfermhichz. Du
weetste dat ic seer bedruet ben hier om bid
ic di dattu mīre verduusterder ziele te hel
pe wilste comē. Help mi alre mīligste he
ihu xpe dat ic mit allē minē crachte di
mīnen moet. na dīnē ghebodē en wille
leuē moet. En verwrect mī ziele in dīre
mīnen wāt sonder di minē behouder bli
ue ic ind' duusternis en in droefheit. Son
der di o alre sachtmoedichste lam bliue ic
in anxe en in vresen. Sonder di o alre
hoechste god bliue ic in confuse en in saem
te. Sonder di ben ic alles guets beuoest.

Zonder di bliue ic blind ind' duusternis
wāt du biste ih̄us een warachtich licht
alre mēschē. sonder di ben ic verlorē ende
verdoemt wāt du syste een leuē der ziele
Zonder di bin ic onueruchtbaer en̄ donre
wāt du syste god der ghenadē. **I**n di ben
ic altemael ghetroest. wāttu syste onse
verlossinghe onse mīne en̄ begheerte.
Du syste mi een voedende broet ende een
vermakelike wijn die vroelic maect die
choren der enghelē en̄ die hartē der heyl
lighe. **w**ilt mi dan vlichtē o alre zuetste
meester en̄ alre guedertierēste heerder
wāt ic ben dyn scape al ben ick onwaer
dich lieue here. **A**men.

Dese vyf puntē leerde onse he^r sū aposto
len en̄ discipulen. **D**at eerste dat si dicke
om hem dencken soude. **D**at ander dat
si gheen dinc so lief hebbe en soude als he^r
Dat derde dat si an nyement troest en
soude soekē dan alleen an hem. **D**at vier
de dat si gaern in enichz soude wese. **D**at
vyfte dat si luttel soude spreke en mīnen

112
shille te wesen en te swighe. **wt machteldis**

Ot eenre tijt doe die lieue maghet mach
teldis dat heylighe ewangelium. Ihus
moed' maria. en haer suster maria cleophe
en maria magdalena stonde biden cruce
ihū 2c las of hoerde lesen mit begheerten
haers harte sprac si totte he'. **L**ieue he' wil
mi beuele dine ghebenedide moed'. ghelick'
wijs alstu haer beuaelste dine wtlicoren
disapel s' iohanes. **T**e hants vhoerde on
se here haer ghebet en gaffe in sijn moe
ders hande. en seyde. **O** lieue moed' ic beue
le di dese ziele als mij bloedighe wonde. en
also du mi woudeste tractere en aueren
of ic ghewont laghe voer di. **A**lso sordhuou
delic besaerme en troeste haer in alle hare
druck en pijn. **V**oert beuele ic di haer lieue
moeder als een loen en stat mij selues. en
heb in ghetueghe hoe duer en costel ic haer
heb gherekent doe ic den bittere doot om
hare wil niet en heb gheroke. **I**c beuel
di oec den derde mael dese ziele als dat ghee
dier ic in gheset heb alle wellust mijns

harte. **A**ls daer ghescreuen staet. anij ghenoech
ten en weelden syn te wesen mitten kinde
ren der mensche. Doe sprach die ziele totte
he en seide. O lieue he wilstu oec in deser
maniere dine ghebenedide moed beuelen
alle den ghenen die des op di begherende
syn. Doe antwoerde haer onse lieue he en
seide. Te mael gaern. wat ic en ben gheen
wtnehmer der personen. **D**ie wise salomon
seit. Die mensche die gode ontsiet ende
syn ghebode hout die sel wel wesen. Ende
inden daghen syns doots so sel hi vande
here des hemels ghebenedyt wese. **H**et
is een gulde maures en een blenckende
margarijt die berispet ene onwise. Gul
den appelen in suluer bedden is die dat
woert spreekt in sine tude. **D**ie veel woer
den besicht die quetst syn siel. En die tot
sijn behoef macht aen neemt. men sel he
haten. **Een capittel dat merckelic is. Nota**
Die ordinancien en die verhenghe
nissen goods syn also onbegripe
lic en also heymelic in he selue besloten

en verburghē datse gheen mēsche mit
sinne of mit verstande reykē en mach.
Daer om sellē ghelouighe deuote mēsche
in hoer ghebedekij wackerlic beghere dat
hoer hart van onsen he' gode mit heyme
liche lichte des kerstelike gheloues vlicht
moet wordē op dat hi alle toeval hoe sulc
dat si oec syn sonder middel vand' verbur
ghenre ordinancien en verhenghenissen
goods ontfanghē moghe. die gheen dinc
sond' saet also en laet gheschien wi en mo
ghen onsen oerbaer daer in werckē. **E**nde
soe wie des gheloeft en dat also ontfanghet
die siet muttē oghē goods wāt god heeft hē
mit sinē licht verlicht. **E**n so wie die ver
henghenisse goods na sinē lieue en na si
nen lede treckē wil die quetsset hē seluen
harde seer en bliuet daer in verduustert
en blind. **w**āt nyement en kent die dinghē
goods dan die gheest goods en die daer of
indē gheest vlicht is. **H**et schene na mēsche
like oerdel den hartelike bedroefden aposte
len een harde groot offslach ia een gheheel

verdeluinghe te wesen. doe onse lieue here
ihus xpūs daer si alle hore troest en toever
laet op gheset hadden ander galghen des
cruces dien vsmadelike ellendighe doot
starf en begraue wort. en het gheleet recht
oft al verlore hadde gheweest. **N**ochtan
wort dat al verwandelt dat si daer na
mutter gaue des heylighe gheestes veel
sterker worde en veel meer vorderde dan
si bi xpūs teghewoerdich dede. **D**es ghe
lyc doe s^r pieter ghecruiust wort ende s^r
pouwels onthoest bleef daer een zeer be
druct volc after. wat si twee sondlinghe
grote starke colūnen der heyligher ker
ken ware. **N**ochtan quam hē onse he
god also te hulpe dat si so lanc so meer
vorderden. **w**at die ghelouighe en hadde
hoer fundamēt niet op s^r pieter of op s^r
pouwels persoē gheset mer op xps sel
ue die hē niet meer of sterue en mochte
Des ghelyc wāneer onse he^r god enē per
soen begaue mit sijre ghenade dat hi guet
willighe en deuote mēschē inden weghe

goods wat behulpelic is. en dien persoē
 dan watter tyt nimit so en is sijn hant also
 niet vercoert hi en mach die selue ghenade
 enē anderē gheue daer mens niet op ver
 moet en hadde. om der ghemeente wille dies
 noottruytich sijn als ic diawile mit onder
 uindē gheuer bin gheuordē. Een pphaet
 seit. **I**st dattu dijn sael wel bewaerste ic
 sel di gheue dier in wonē. **S**oe wanneer
 een yghelic in sinē huus mit sinē huus
 ghenotē een hartich en eendrachtich is en
 laet hē oetmoedelic mit waerder reuerēcie
 onder sinē biechter en onder sijre marthen
 nader ordinācie goods en pine hē sijn de
 le guet te makē en mīnen den ghemeen
 oerber in tytlikē dinghē. en den ghemeen
 gheestelike voertganc en stichtichz en eer
 voer gode en voer dē mensche in minliket
 eendrachtichz. sonder twiuel god sel daer
 mede wonen daer hi alsulke huusgheno
 ten vint en benedien dat huus. **M**er soe
 wāneer si op een onghenoeghē en op een
 eyghen vullicheit vallen en malcander

niet ghetrouwe en sijn mer hē seluē zoekē
so is dat weluare dies huus wt. en die ma-
ledictie goods sel daer op vallē en ghedestru-
cort wordē. *Guede leringhen.*

S*Augustijn seut.* Ey mij heer mij god le-
re nu mij hart waer en hoe dattet di soke
mach. waer en hoe dattet di vindē mach.
He? ic bidde di. *It* heb di hongherich beghe-
nen te soke dat ic niet nochterē van di en
sceyde. *It* bin hongherich totti ghecomē. dat
ic niet onghewoet en bliue. *It* bin ghecomē
als een arm mēsche tot enē rike he. als een
onsalich tottē ontfermhēghe god. *It* begheer
dat ic niet ydel en vsmact vā di en sceyde.
Leer mi di zoekē en toen di seluē den zucker
wāt ic heb di ghesocht mit allē crachte des
ghemoets als ic sculdich was. mer ic en heb
di indē ghewoenhike vernemē dīre heyme-
lichz niet gheuondē. *Gilbr?* *O* guede ihu
waer om spaerstu die lopēde riuierē dīnre
weelden. *O* hoe selde sprūghet dese riuierē in
onse dalen. daer om die dronckē biste nim-
den dorstighen totti en stort een luttelkijn

in sijn ydel vat. **W**aer is nu die groothz dij
re ontfermhichz si hebbē hē te langhe toeghe
slotē ouer mi. **V**erget der groothz een luttel
kijn en ghedenc der ontfermhichz. **w**āt al
le mij begheerte is totti. ic legghē mi seluē
mit allē daer aen te cost om di te zoekē. **E**n
o mij brudegom en mij broeder du verhan
ggeste mi al te lang. **J**elstu ~~+~~ daer om ind'
mīnen te mīre wesen dattu ind' groothz groot
biste. **J**oseph ontfermde sijre broeders dies
nochtan qualic verdient hadde. en en moch
te hē sijre tranē ouer hē niet onthoude mer
alle sijn adere wordē op hē beweghet. ende
gaf hē suetelic en guedtierlic te kennē wie
hi was. **E**n du biste mi ymmer meer dan
ioseph was. **w**āt du biste mij broed' en oer
mij brudegom. **O** salighe dach als mi we
der ghegeuē wort dat ic segghē mach. mij
ghemide mi en ic hem. **A**ugustin? **O** hē
hi mint di te luttel die yet mutti mint dat
hi om di niet en mint. **G**regori' seit. **G**od
die dē mēsche wt sijre guedtierēhz ghescepe
heuet en laets nimmermeer mit onrecht lidē.

Hugo. Niement en mach ghequetst wor-
den dan in dien dinghē die hi munt daer om
die gode alleen munt diemē hē niet ontne-
mē en mach die en plegghet niet ghequetst
te worden

Hier beghint een mīlike daghe der mīnend'
sielē tot hore ghemindē om verlost te worden
vā hoorre dūsternissen ende ghebreken.

Och mīlike suete he' wāneer
sel mi gheschien dat ic ontcom-
mert vā allē hinder en ghebre-
kelichz minē ghemiden scouwē en ghebru-
ken sel moghen. Och wticorē hoe langhe
sel ic bluē en ghehoudē werde in deser dūst-
ternissen die mi vermuddelt also dat ic di
mij enighe een die dat ewighe licht biste
niet ghesien noch ghebrukē en mach na mij-
re begheertē. Och wie sel mi gheue dat ic di
minē ghemindē alleen in mijre slaepkamer
om beuanghē en behoudē sel moghē. Och
mīlike en guedtierre heer laet di doch ontfer-
mē dyns ghemindē en sie aen mit dinen
barmhertighe ogghen dat lidē syns hartē en

sijn begheerte tot di. Och laet di minlike he'
 trecke die begheerlike tranen mijns herten die
 ic storte voer dine voeten. en leggho hier neder
 gheualle en roep mit liden stemme van
 binne tot di en segghe. Och och waneer sel
 ic weder come daer ic gheweest hebbe. Och
 waneer sel mi openbaer worde di minlike
 teghewoerdichz. Och die salighe vze en tijt
 als dat gheschien sel. Och guedtieren he' laet
 di doch beweghen die suchtinghe mijns her-
 ten. wilt dijre groter hoeheit en moghet-
 heit een luttel vergheten en di vermetmoedi-
 gheden tot mi te come wat ic di mij wtuoren
 mit al mijre herten begheer en du mij wtu-
 oren biste. wat minlike he' al dat ic sie dat
 tu niet en biste dat is mi een pine en swaer-
 heit. al ist dat ic aensie die scoenheide ende me-
 nichuondichz dijre creature en dijre won-
 derliker werke die du ghetwocht hebste.
 op dat wi di mij minlike he' daer in mer-
 ken en bekenne soude. Dit trect mi altoes
 guedtieren he' meer en meer in di. wat al de
 se dinghen en moghen mij herten ghenen troest

noch rust gheue mer si vroeckē ende stor-
mē mine binenste en al mī begheerte mer
totti. **W**āt ind' menichuoudichz en scoenheit
dijre creature so merke ic dijn onsprekeli-
ke scoenheit moghentheit en mildicheit.
En hier om mī zuete hē en can mi gheen
dinc versaden noch ghenoech wese dattu sel-
ue niet en biste. En hier om bid ic di mijn
enighe troest en wil niet langher merre
mer come en vande mī siele in vrede wāt
hoer seer na di dorstet die die fonteyn des

Die stēme des ghemindē
leuens biste. **D**ie stēme der torteldiue is ghehoert in
onsen lande. **D**ijn suchte en dij kermē is voer
mi ghecome. **D**ich mī wtūcorē ic bin hier
om dij vuerighe begheerte en oetmoedighe
ghebet heeft mi tot di ghetoghe. **V**ā ewiche-
den heb ic di ghemint en mi wtuertorē tot
eenre wonighen op dattu mi ind' ewicheit
ghebruke soudes. En hier om mī wtūcorē
segghe mi dij ghebrec en wat di hondert
en ic wilt mit mi seluē vernolle. **W**āt dat
is mī vroechde mit di te wesen en in di ind'

ewicheit te wonē. En hier om open mi dīn
 harte en wes du begheerē conste dat sel ic di
 doen of een ander dat di beter is. Want die
 mēsche begheert dicwyl dinghē vā mi waert
 dat ic hē gaue het soude sijn ewighe sūde we
 sen. Mer wāt ic aen sie sijn veyne menighe
 des hertē daer om verwandel ic dat in een
 beter tot sijre ewigher salichz. En hier om
 mij ghemide set alle dine hope en betrouwē
 in mi en wattu begheerste ghelouēde dat sal
 di ghesaen. wāt dat is mij begheerte dattu
 grote dinghē vā mi begheerste en dattu mi
 sond' trouwel betrouweste dat ic dī begheerte
 voldoen sel of dat di beter is. En hier om bid
 de ic en opluke mi dī harte en eysche wat

O du wilste. *Die stēme der ynnigh' ziele.*
 Wtūcorē dī suete mīlike stēme heuet
 mij harte ghesterket also dat ic een coenichz
 gheaxghē hebbe tot di minē ghemundē en
 suetē heer te spreke. O mīlike he' du seggeste
 dat ic di mij harte opēbare sel en mij ghe
 brec wt spreke. O ewighe wijsheit biste niet
 die ghene die alle hertē kent en dien alle

heymelichz opēbaer is. **O**ch my suete he' en
troest my's harte du weetste dat ic lide van
binne en van bute en oec weetstu en di is
kundich my onvolcomēz en my onblijue
in doechde. En oec merke ic my ghedtiere he'
dat ic di niet gheloue noch ghedanche en
aan na myre begheerte en oec als ic souldich
waer te doen. **W**at ic my selue also ghebrec
kelic en onmogghende vinde in dine liefste
wille te volbrenghe en inde doechden te ver
crighe. **D**it en deser ghelike o ewighe goet
ist dat ic claghe. wat mi is swaer die duis
ternisse te lide en die blindheit my's harte
die mi vermiddelt also dat ic di die myn
ewighe licht biste niet souwe noch ghe
bruken en mach na myre begheerte. En
hier om my ghemude en my wtuore saxy
en my ogghen en my hte roept na di wat
du dat ewighe licht biste en een enich troest
en vroechde my's harte. **O** ewighe waerh
com en vlichte my binneste mit di selue
en leyde mi in dine rechte weghe en ghif
mi ancht en sterchz di aen te hanghen

en dine liefsten wille te volbrenghe. wat
 ic sonder di niet en vmach noch en wille.
 wat dat sel mi ghenoechte en vroechde wese
 dat dyn liefste wille altoes in mi ghesaet
 hier en inder ewichz *Die stemme des ghemiden*

O my wtlicore waer om is dij siel droe
 uich en wat is dat di bedruket. *G*la
 op dyn ogghen tot mi die dyn salichz ben.
 Ic ben die ghene die dine quaethz delighe
 en of doe of si nie gherweest en hadde en die
 dyn duustnisse in lichte verwandere wat
 dat in mine hande beslotē is. *W*eetstu niet
 dat hi salich is die becorighe en tegghenheit
 lidet om mine wille. *D*u selste voer waer
 wetē dat dij guede werke die du doetste in
 der tyt der duusternisse en der tegghenlz mi
 veel ghenamer sijn en verdienstliker sijn
 dan die du doetste alset di al wel gaet na di
 nen dunckē. en dattu schijnste inde lichte te
 wesen. *W*eetstu niet dat ic mit den ghenen
 ben die in tribulacien en in teggheden sijn
*D*an sucstu mi en roepste na mi en ic ben
 di dan alre naeste. en ic ben die gheen die

voer di stridet en die di oec behoedet also
dattu niet gheuanghe en wortste. **H**ier om
wes stantastich en en ontsie di niet wat
ic ben mutti en ic sel voer di vechte en al
dine last op mi neme. **D**aer om staet en
laet mi stride wat het waer mi onmoghe
lic te late den ghenē die al sine hope en troest
op mi en in mi settet. **W**eetste niet mij ver
core dat dit der mine spel is en dat ic ald⁹
proeue die gheen die ic mine en hoer stant
astichz ondsoeke. **M**er aen vā beghin sel
der werelt mij oerdele en so selstu ghetroest
worde. **W**at waert so dattu altoes licht en
voerspoet hadste so en souste niet connen
begripe wat duusternisse of tegghenheit
waer en du mochte di licht verhouerdi
ghe en vā di selue wat houdē als of du
wat waerste en yet vmochte vā di selue
en mijs verghetē. **E**n hier om op dattu al
toes in oetmoedichz bliueste en dij guede
werke voer di selue verhudet werde. **E**nde
daer om ist dat ic dicwyl op di en op and^r
mij vercore duusternisse en swaerheit en

becorīghe laet comē op dat si altoes merke
 sellen wat hē ghebreket. en dat hē verholē
 si dat si hebbē. en op dat si niet vertrayhē
 mer altoes in anxte bliuē en hulpe aen mi
 soekē. En oec op dat si altoes meer sellē hope
 op mij verdienste en op mij barmherticheit
 dan in hoer guede werke. En aldus bliuen
 die doethdē behoedet en bedect oūmits oetmoe
 dichz en werde altoes vmeert en vaster ghe
 uesticht in mi daer alle guet in beghint en
 eyndet. Ic en hebbe minē vercore niet ghe
 louet weelde en voerspoet in deser werelt.
 mer dat si sellen saryen en bedruet wese en
 dat die werelt verblidē sal. Hier om pijn
 di te werken en te stridē manlic en dū her
 te sel ghestercket wordē. Du hebste wel ghe
 hoert wat een vā een vā minē ridderē seide.
 Dat dit corte en deyne lidē hier ind' tyt dat
 tu lides niet en is teghens die groothz der
 glorien die di bereit is ist dattu stantastich
 blyfste. wat nyement en sel ghetrent wor
 den dan die stantastelic of wittelikē stridet.
 Hier om hef op dyn ogghen en sich waer si

sitten ind' glorien en onghemetere bliscap
pen die ghene die hier hebbē gheledē. **W**at
saet of hindertet nu hem dat si v'smaet
worpē bedruet en onghedacht gheweest
hebbē en veel **p**inē van butē en van bin
nen gheledē hebbē. **D**it is al ouergheledē
en si hebbē daer voer ewighe rust. en salichz
besetē. en sijn verskeret also dat si nimmer
meer lidē en sellē mer ind' ewicheit mit mi
verblidē. **E**n hier om mij wtuertore ist
dattu di te male lates in mi en dīs selues
wtgaetste so sel ic te mael dū wesen en so
seltu sonder sorghe rusten op mi wāt ic
en slape niet noch en sel niet slapē die dū
behouder ben. **Die stemme der ynnigh' ziele**

O ch zoete milike heer sich nu bin ic
te male verwonnē van dinē min
like woerdē en ic can niet meer sprekē of
claghē wāt dine begheerlike troestinghe
heeft mij herte also beroert en ghesterket
dat ic nu bereit bin mit dīre hulpe al dat
te lidē dattu mij wtuertore op mi ghestades
hier en ind' ewichz op dattu mit mi bliues

als du voer ghesceit hebste en mij behoeder
 biste. wāt ic sonder di niet en v̄mach als
 di kundich is. En hier om mij minlike he
 so gheue ic en offer mi te mael in dinen
 handē also dattu mit mi doetste al dattu
 wilste na dinē meesten loue en d̄yxe eere
 En wāt ic in mi seluē niet en vinde hoe ic
 di minē wticorē waerdich danckē en louē
 mach so roepe ic hemel en aerde water en
 lucht mit al den creature die daer binne
 besloten sijn dat si di minē guedtierē he
 vurichlike danckē en louē van mijre we
 ghen en di benedien vā allen dinē gauen
 en multhede die du milike heer mi arme
 creature bewyst hebste en bewyste en vā
 dinē troestelike woerden daer du mij herte
 mede ghesterket hebste. O ewighe milike
 wysheit die mitte vader en mitte heylighe
 gheest een god biste en bliueste in ewichz
 Di si lof en eer en waerdichz o oūheylige
L Of ten eer *Oratio* O dancuoudichz
 en waerdichz si di o ewighe moghet
 heit. ewighe wysheit mildichz die een *

god biste in ewichheit. **W**at du mi arme **x**
worme en assche vlost hebste vand' macht
der duusterheit en hebste milike heer op
gheloken mij inwēdighe oghe also dat ic
sie waer ic gheweest hebbe. waer ic bin.
en waer ic henen sel. **H**ier om so mach ic
mit recht bedaghe mine onnutte voerle
den tijt en ind' teghewoerdichz aen mer
ken die onsekerheit mijns leuens. mij armoe
de en crancheit en breetheit te valle. ende
altoes mit rechter menighe opssette ouer
mits dijre hulpe mi te betere en te merke
wat mi ghebreect vā guede leue. **W**at als
ic aen merck dyn onsprekelike mine en
goetheit die du mi bewijst hebste en noch
alle tijt bewijste vā recht' goethz sond' mij
verdienste. so werde alle mij adere ontsce
ken vā binnē om di mine ewighen god
te danckē en te louē en roepē mit dinen
trouwē ppheet dauid. **W**at sel ic den here
weder gheue voer al dat hi mi ghegheue
heeft. **M**er wat ic milike he' weet dattu
mijns goets niet en behoefste wat du ouer

uloedich biste in allē goede. en oec selue dat
ewighe guet biste daer alle guet wt vloeyt
so en weet ic di niet te gheue dattu danckbar
re is dan een voetmoedicht en te wreuen
herte. **Wat** dat is dattu vā mi begheerste
dat ic mi sonde bedaghe en belie ende du
wilste guedtiere he' mi die gaerne verghe
uen alstu selue seggste. **Belie** du dū quaeth
en ic wilso di vergheue. **En** hier om gued
tiere heer so bughe ic die knien mijs herte
mit bittere tranē van binnē en van butē
voer dū hoghe onsprekelijke waerdicheit
en roepe mit suchte mijs harte. **O** guedtie
re en barmhertighe heer wie sel minē hoef
de water gheue en minē oghe tranē dat
ic salichlic bescreuen moghe den tijt die ic
dic qualic en onnuttelic onghebrocht heb
O goede en milike heer **he'** ihu waer om
heb ic in al minē leue ye ghemint of be
gheert anders dan di. **waer** om heb ic e
nighe tijt versumet ic en hadde di altoes
in mijs herte ghehadt. en mit al minē
ghemoede ōme gheuadet. **En** waer warē

die ynneste crachtē mijre zielē doe si niet
en waerē mit di. **O** god mijns leuens hoe yde-
lic en onvruchtberlic is mij tyt v̄sletē en
van mi gheledē die du mi ghegeuē hadste
dat ic dinē wil daer in doen soude en ic en
hebbes niet ghedaen. **H**oe sel ic ontherdē
hoe sel ic mij oghe voer dinē aensichte op
moghe buerē in dat strenghe oerdel alstu
mij tyt tellē sulste wat vruchtē daer in ghe-
wrocht syn. **O** mij suete mīlike he' ihu ic
bidde di oetmoedelic en begheerlic dat al
die tyt die ic onvruchtbaerlic v̄lorē hebbe
des leyder al te veel is voer di verghten
moet wordē. en dat si te niete gaen. **O** mī-
like vader ic bid di dat die tyt die ic noch
leuē sel vā dymre ghenadē also ghehey-
licht moet wordē dat si indē daghe dymre
ewichz een stede moet vindē en voer di ghe-
rekent moet wordē ind' ewichz te bliuen
O mīlike he' hoe ic die opebaer teykenen
dymre mīnen meer an mercke hoe ic in mi
seluē meer beweget werde en v̄suchte. **Och**
barmhertighe gnedighe heer hoe veel waer

ic onsalich en arme mēsche di saildich te
 minen en te danckē die also grote barmh
 tichz en goet in mi bewijst hebste in mijne
 gheboortē. en opvoedinghe. en daer na nu
 vā so menighe anxtē en vresen mijne ziele
 en mijns lichaems dicwyl vlost hebste. en
 somtijt also merkelic dattet scken onmo
 ghelic na mēschelike sien daer du mi mi
 like he' nochtan of vlost. En oec vā menighe
 sware sonde daer ic in gheualle soude hebbe
 had mi dij barmhertichz niet behoet. Soud
 menighe and' bewisinghe der minen die
 ontellic sijn. Dijn ghenade heeft mi altoes
 voertcomē en wt vele anxtē vlost. Dese din
 ghen en veel anders goets hebstu mi lieue
 he' bewijst en ghedaen die also mitter blint
 heit mijns herte bedect ware dat icker niet
 en bekende noch oec di daer of en danckte als
 ic saildich was te doen. **O**er dat noch arger
 is so heb ic bouē al dese minē minlike mi
 ner mit vele sonde sonde op sonde leggende
 vtoern. **H**ier om mach ic wel mit rechte
 roepē wt gronde mijns herte mit buteren

trane heer maect mij siel ghesont wat ic
di ghesondicht heb. Och och tot noch toe heb
icken al te laenlike ghesocht en niet gheu
den. gheroepe en hi en heeft mi niet ghe
hoert. **M**er vweke di nu mij siel en mijn
binneste wert ontfuncket in dine ijm di
ne vloffer en seg mit begheerte mijns her
ten. **H**eer dij barmhertich sel ic ind ewich
singhe. **O** ghi heylighe siele die in vrede sijt
gheset tot v wil ic mij toelucht make hebt
medelide mit mi en ontfermt v mijne. en
doet mij boetscap ande guedertere sachtmoe
dighe here te bidde den toernighe te vsoene
en helpt mi mij ghebreke te bedaghe. wat
ic en derf ommits mi selue tot he niet come
sijn guedertere te begheve. En hier om ghi
heylighe siele en besouwers des vrede die
utoen ghemiden alrede gheuonde hebt en
in he en mit he verblijt bootscapt he van
mine weghe wat ic selue niet come en dar
dat ic van minne quelle. **Bernardus.**
Grote lude durre van gode grote dinghen
bidde en so waneer du den voet des betrou

wens goet setste rechteuoert selstu dat besit
ten. **W**at groet gheloef verdient groet gheloen
na dat alsulke grote lude beloeft is. Elke stede
die dij voete betret sel dyn wesen.

Die heer seide op een tyt tot machtelde. **D**o
wie mi des wel gheloest dat ic he na desen
leue boue alle syn verdiente wel doen sel
en daer of mi louede dant in dit leue dat
sel mi also ghenaeem wese dat also veel als
hi gheloue of hope mach also veel en oneyn
delike meer boue al dat hi ymermeer ver
diene mach hebbē sel ic weder lone. **W**at
het is onmogghelic enich guet mēsche dat
hi gheloest en hopet heeft niet tontfāghē
Daer om ist alte groot oerbuer den mens
chen dat si tot grote dinghē te hope mi
wel betrouwe. **W**at mi alte seer wel beha
ghet dat die mēschē betrouwelic vā mi ver
metē. **D**en sulke sel ic een danbaer harte
gheue in welke si mit danbaerhz alle mij
gauē ontfanghen sellē. en een mūnende
hart daer si trouwelic mi mede mūnē sellē
en dat si mi ind mūnen louē sellē als die

in dē hemel sijn die mi in mīnen louēde
sijn altoes benedien.

Op een tijt sprac onse heer tot machteld
Als een mēsche beswaert is. waert dat hi
mi dat in dē beghīne scēkede so soude ic als
ic daer wt droncke also veel suetichz daer
in stortē daert also edel of soude ghemaect
wordē dattet nymmermeer daer na en sou
de moghē vergaen. **M**er wāneer die mē
sche daer eerst selue of drinct so vderuet
hi dat en venynitet. en hoe hi meer drinct
hoe dattet bitterre wort also dattet mi
daer niet en taemt wt te drinckē ten si
dattet mit biechte en mit penitencie ghe
veynicht worde. **D**at is aldus te verstaen
Wāneer die mēsche bedroeft wort so sou
de hi te hant gode alle sine swaerheit of
ferē. so soude god hē die suetichz sijn troests
in sendē en soude start makē tot v̄dul
dichz en hi en soude nymmermeer dē mē
sche die swaerheit sond' vruchte laten ver
gaen al waert oec al dat die mēsche na
maels die swaerheit weder name in daer

op weder te dencke of daer of weder te spreken dat soude lichtelike mit penitencie of ghedaen worde. **M**er wāneer die mēsche sijn swaerheit selue wil draghe so glidet hi in onuerduldichz. en hoe hi dat meer handelt en daer of dencket of spreket hoe dattet he swaerre en bittere wese sel. En als hi dan na tot he selue comt so en daret hi dat gode niet offerē. wantet he niet en betremt. **N**ochtan en sel hi noch niet mistrouwe. mer hi sel dat biechte ende mit penitencien make en so sel hi dat dan gode offerē mit enē oetmoedighē gheeste en bedrueten en rouwigghen herte.

Onse he leede op een tyt machtel en seide. Een mēsche sel in al sijn tribulacie tot mi comē en houdē he an mij godlike herte en soekē daer ghetroest te werde so en sel ic he ind ewichz niet achter laten.

Onse he seide oec tot hoer. mij oer is alre dunste en altoes gheneycht also dat ic in den minste suchten der mēsche meer ghe noecht heb dan in alde sancck der enghelē.

Onse he' sprekt doer den apheet. In wat
vre die sonder sucht voer syn sonde sijre
sonde en wil ic niet meer ghedencken.
Kuchaerd? Een ghemeen berou doet of
alle dootlike sonde heymelic en opebaer
en gheest weder die godlike mine heeft si
verlore gheweest. **Die selue seit.** So wie
enighe doechde niet en heeft die heeft die
sonde die dier doecht contrarie is en aldus
is hi buten der minen. wat die sonde en
die doechden en moghe niet te same wese.
En wie bute der mine is die en mach ghee
tracht hebbe teghe den bose gheest. En hoe
die sonde min ghesauwet worde hoe si mi
bekent worde. wat alst hart verblint is en
die sonde ghewoenlic syn so worde si stant
teghen de mesche dat hise niet lichtelike en
mach late. **Gregori** **an** alre liefste is dat
wi ghedencke wat en hoe veel ons inde he
mel beloest is so vonwaerdet ons alle din
ghe die ind' aerde syn. wat dat lide deser
tijt en is niet waerdich gherekent te worde
teghens der toecomeder glorien die in ons

gheopebaert sel worde. **P**aulus alle din
 ghe heb ic gherekent als misse op dat ic xps
 ghewinne mocht. **P**elgrim God wil ghe
 socht wesen en als hi ghesocht is wil hi
 gheuonde wese. en als hi gheuonde is wat
 isser dan meer te soeke. want god sel alle
 dinc in alle wese. En van hem is waer dat
 woert des wise mans daer hi seit. Den trou
 wen vrient en is gheen ghelikenis. en ten
 is gheen waerdighe ghewichte des gouts
 of des suluers teghe die guetheit sijre trou
 wen. **B**ernard. wie en soude niet hope
 ghenade te vercrighe die die maniere ende
 die sackinghe des lichaems xpi merct.
 wat sijn voete sijn ande cruce ghenaghelt
 tot ene teyke dat hi onser wil verbeide. sy
 hande sijn wtghereet ons tot sijre ghenade
 den tontsinghe. Sijn eerwaerdighe hoeft
 neder gheneyget daer hi ons mede begheert
 te cussen. en sy side op gheloke wat hi ons
 daer in herberghe wil. Hier om o mine
 de ziele leer in die galghe des crucen ende
 dat opghescrijft des gheens die ghearuust

16. **W**aer die rechte wysheit is waer die
rechte doecht is. en waer mē dat rechte ver
stant leuē sel. op dattu na dese leuē verne
mē moghes waer die lantheit des ewighē
leuens is. waer dat licht is. en waer die ewi
ghe salicheit is. **Bernard**? In dese licha
em mach van des brudegoms teghēwoer
dicheit diuile een deyne vrolicheit wese
mer niet altoes in oueruloedichz. wāt al
ist dat die vandinghe sijre toewemst dē
mēsche ond' tīdē vblīyt dat affseyden bi
vlagghen verzwact hē weder. Dit moet
men also langhe līdē thent me die mīnē
de ziel vand' swaerheit des lichaems ver
lost. en mit hare ghemīdē volcomelic
vernicht. Si loept al dat si mach si vliecht
mit vlogghelē der begheerte ouer velt en
ouer campen des scouwende leuens en
volghet den ghemīdē so waer dat hi
heen gaet nochtan en sel hi hoer niet be
reit wesen dan alleen alst hē ghenoecht
Hoe groet hoer begheerte is hoe wacker
die ynnicheit is hi wil gaen en hi wil

comē na syns selues welbehaghē. Daer
om wise mi waer du rustes indē midda-
ghē. dat is als ic in mijre alre meester ar-
moede bin. O ihu guede herder mij hul-
per in alre banghichz wise mi dan hoe
ic mi onder die sceem dijre vloghclē vlech-
ten en besaermen mach. wise mi waer
du hoedes daer ic van di crachtelic besaermt
mach wese. wise mi waer du rustes daer
ic vā di suetelic ghetroest mach wesen
op dat ic indē weghe niet en ontbliue.

Wt dat horologiū der ewighi wijshe. Die

De die oerberlike ghe *wysheit*
denckenisse die pine des veghe-
uiers minnēde is wil ic v seg-
ghen. Die maker der nature en heeft niet
ongheordiniert in sijre nature ghelate
noch die godlike gherechtichz en laet
gheen quaet onghewroke hi en corrigeert
tet hier of indē toecomēden leuē mit be-
hoerliker correctien. *Wāneer* waen di
dan dat die pine eens sondaers die be-
smut is mit veel grote sonde een eynde

hebbē sal die voer elke doot sonde dat duset
ste deel niet ghenoech ghedaen en heeft. dat
hi al gelden moet ist dat hi ter hellē niet
voerdelt en is indē veggheuer tottē achten
sten vierlinghe. **O** alte langhe vberdinghe
eenre onsaligher zielē. **O** daghelix en al
te wrede truinghe. dese biblueēde rouwe.
en onghemetē pine is swaerre dan alle
wereldlike pine. **M**er dese swaer pine mach
hi harde haestelic en mit lichter pinē vol
doen. diese nemē conde wttē saat der pinē
des onbeulectē lams. **W**at dese duerber
saat om groothz der godliker minen ende
waerdichz des persoens en onghemetichz
des torments is volcomē en oueruloedich
En hier om mocht hē een mēsche tot deser
duerber passien also voeghē en hoer ver
dientē en voldoenighe also innichlike aen
hē trecken dat hi in cortē tiden vlosset sou
de wordē al waert dat hi dusentich iaere
na groothz sijre sonde in dese sware peni
Tenac wesen soude. **Die discipel.**
En bidde v mī lieue hē dat ghi mi on

salighe sonder dies bouē al te doen hebbe
 lerē wilt om uwer goethtz wille dese oerber
 like conste. mer leyder mij werke en conne
 niet ghenoech ghedoen ten is harde noot
 dat ic mit vriendē betale dat ic schuldich bin

Wil di die pine des veghe **Die wijshtz**
 uwers die lanc is en al te bitter is ver
 wandelē in ene tytlike pine die cort ende
 licht is so pynit v dit te doen. **I**ndē eersten
 suldi mit enē beroerde hertē en mit enen
 bedroefden gheeste. mit suchtinghe uwer
 hertē die menichuoudichz uwer sonden
 sondlinghe swaer wegghen. en sult teghē
 v belien uwe ongherechtightz gode. **E**nde
 sult mit gueder bitterhtz ouerpeynse wat
 ghi ghedaen hebt. wien ghi verbolghē
 hebt. en wat ghi verdient hebt. en sult **x**
 segghē. **H**eer ic hebbe ghesondicht bouē
 ghetal des sandes des meers. **D**aer na sul
 di v seluē oetmoedelike vsmade voer die
 ogghen des ewighe rechtters en onwaert **x**
 achte. also dat ghi mitte publicane uwe
 onsuuer ogghē niet op en dorret heffe. noch

mit uwen beulectē lippen sinē onbeulecten
naem noemē. noch oet v seluē enē mēsche
mer enē onreynē woeme achte. **E**n die wer
ke vā uwen voldoene die uwe sonde soude
vernien suldi achte als of si niet en sijn
vā enē cleynē deel vā eenre vren. **A**ldus
also snode en ontfermelic suldi voerde doer
te des rechtens der gracen vbeide. en sult
segghen mit enē dyepē versuchte. **M**y va
der ic heb ghesondicht inde hemel en voer
v en ic en bin niet waerdich te hieten v
soen. mer doet mi als een vā uwen huyz
linghe. **D**aer na suldi die verdiente mī
re passien mit uwen hoechste begheren
verheffen en groetmakē. en sult dencke
dat bi mi is ouuloeDIGHE vlossinghe. en
dat die cleynste drope mījs duerbare bloets
dat so mildelike wtuloeyde tot allē steden
mījs lichaems dat mit wondē vuolt was
ghenuetich gheueest voer vlossinghe ende
voldoenighe alder werelt. **M**er ic woude
ouuloeDELIC wtstorte in enē teyken der gro
ter mīne en ouuloeDIGH ghegadichz in een

solaes alre onsalighē. Ten leste suldi mit **x**
 eenre bernēder oetmoedigh^h begheerte uwer
 hulperē hant suckē en dat ongheeynde ver
 dienste des alre barmhertighē vlossers sond'
 enich twiuel v tot eenre hulpe eyse. want
 die fonteyne der ghenadichz die mildelike
 wt gheuet die barmhertichz is bereyder te ont
 ferme dan ghi sijt te biddē. **H**et is wonder
 en seer te verwonderē dat u segghē wille
 nochtan ist seker en sond' twiuel also. **W**aer
 dat sake dat al die werelt ware een vuerich
 doot en daer in middē waer een luttel werts
 so en soude dat also haestelic vā sijre natuer
 likē gheneyghēhedē niet onsteken sij also
 die afgront mijre ontfermhertichz ontfaet
 die sonder die penitēcie doet en die hē wil
 bekerē. **W**at ind' natuerlik' werkighē daer
 hoert tijt of merrighē toe al is si harde **x**
 cleine. mer tusschē den ghenē die penitēcie
 doet en den vghēuer. en tusschē den sucht'
 en tusschē den hore der vsuchtighē en is te
Dmael gheen tijt noch merrighē. **D**ie
 Oe mi die sonē der donkerhē **wijshz**

aen dat cruce ghenagghelt hadde doe en
was hē niet ghenoech dat vuerlike tormēt
dat si mi dedē mer si stonde wredelikē en be
spottedē mi doe ic in grote rouwē was ende
sterv. en al blasphemuerede dedē si mi laster
en pynden mi mit wredē verdriete. **M**er
hier af en werde ic niet bewert mer verdroecht
vduidelikē en sprac. **V**ader vergheuet hem
want si en wetē niet wat si doen. **D**i hin
ghe mi tusschē twee mordenaarē. als of ic
alsulker doot souldich gheweest hadde. **D**ie
een vā hē bespottedē mi. mer die and' badt
dat ic sins ghedachte als ic quame in mī
rike. **E**n hē ontfinc ic te hant in mī ghena
de en ghelouede hē dat hemelsche paradijs
Ic sach omme en daer en was gheen hulper
alle lietē si mi. **M**ij bekende vloeghe als
vreemde mēschē vā mi. **D**ōnighe vā hem
stondē vā verre en merctē wat mi ghesae
de. **M**ij broeders vloeghe vā mi en worden
vstroyet in die bitterhē mīre doot. **D**ie pi
ners toghē mi die cleder wt en lieten mi
naect die oūste mogheith en anchte goods

Die hē cristus stont doe herde wondlike al
 so of hi beroeft waer vā alle sijre crachtē
 wāt sond' bermhēlichz pynidē si mi mit
 herde wredē tormentē. mer ic sweech als
 een sachtmoedich laen dat mē ter doot
 waert draghet en en opende minē mont
 niet. **O**uer al so warē mi bedruchedē. on
 salichedē bedructē mi ouer al. en werwert
 ic mi keerde so vant ic rouwe. **D**oe stont
 bidē cruce des hangghendē soens die bedroef
 de moed' die alle die rouwighe tormētē
 mijre wondē in hore herte en in hore moe
 derlike binnēsten leet en droech mine won
 dē. **A**ls ic hoer weenlike stēme hoerde ende
 hoer ontfermelike sreyinghe en ic wist
 dat hoer serichz also groot was doe wort ic
 mit medelidē beroert en troestese en beual
 mij lieue moed' mij lieue disapel voer mi
 tot enē soen. **H**oe doe dat swaert des rouwē
 doer ghinc die binnēste der soeter moed'
 En hoe oec dat swaert der serichz alle die bi
 nenste vuolde des hāghendē soens des en
 mach nyemēt volcomelike gheghissen.

O alre wreetste rouwe **Die discipel.**
en werdich onvernemende mededo
ghens. **O** alre wreetste en onghemetē hart
heit der gheenre die v dus wredelike pīne
dē. **O** ghi bloedighe beestē stercker dā leuē
wreder dan gripende woluē. hoe mocht
dat alre sachtmoedichste lam die scone in
der forme was voer die sonē der mēschen
edel en ghenoechlic. goddienslich ende sacht
moedich also quelle. **O** god mī god. och of
v knecht daer teghewoerdich gherweest had
de doe dit ghedaen wort. op dat die goddien
stichz en dat mededoghē dat hē ghebrac o
uūts mi vult hadde gherworde. **W**ant
seker haddet moghelic gherweest behoude
lic der vlossinghe mēscheliker nature ic
soude mī siel voer v leuē gheset hebben.
of ic soude mit minē lieue ghestoruē heb
ben. **O**f en hadde ic dat niet moete doen
ic soude doch vā rouwē neder gheuallen
hebbē en soude mitte armē mīs begheer
like mededoghēs den voete des cruces daer
mī lief aen starf om ghehelst hebbē. en

soude also wenēde en mislatēde ghebleuē
hebbē tot dat die aerde beuede en die stene
swoerde. of dat mij minende herte oec had
de moghē schorē. O hoe salichlic soude ic
gheuarē hebbē of ic mede ghestoruē hadde
doe mij lief starf. *Die wysheit.*

Dese vre ~~te~~ steruē heb ic vercore vā
ewichz op dat ic alleen den kelic mij
te passien droncke en voer alle mēsche stor
ue. Mer nu is die tijt ghecomē dat so wie
na mi comē wil vloche sij selues en dra
ghe sij cruce en volghe mi na. Ende weet
voerwaer dat mi dese minighe nauolghē
ghe also ontfandlikē is also of hi doe mit
mi ghestaen of mit mi ghestoruē hadde.

Mer nu die glorie alder *Die wysheit*
werelt hanghende andē cruce en be
druct oumate mit tormentē. Ic henghe
in die galghe des cruces en was so vast
daer aen ghenagelt dat ic mi niet beweē
en conste. En van mi was alle troeste der
mēsche ghenomē. En oec mij hemelsche va
der schene in eenre maniere mi ghelate te

hebbē wāt hi mi niet en halp dien hi had
de moghē helpē grote werkē vertoenēde
mij wondē vloyden vā bloede. en mij oghe
vdonckende vā wenen. en alle mine bīne
ste warē verbaest vā grote tormentē. Ic
breeschede vā grote versuchte mīns hertē
en nyement en was die mi ghehulpen
hadde. Ic weende bitterlic en nyemēt en
was die mine tranē of ghedwoghe had
de. Vericheit en mismaectheit bedrueten
mi en nyement en was die mi sterfte.
Als ic bede so vmaledide si mi als ic sweech
bespottedē si mi. en als ic vduidelic ver
droech hoer tormentē so blasphemeerden
si mi. En also mi dus ouer al die pinen
der doot ommeuenghe so riep ic tot minen
vader en seide. mij god mij god waer om
hebstu mi ghelaten. Nochtan was die wil
le des hanghende soens eendrachtich mit
den wille des vaders. Ic hadde dorst ende
nyement en was die mīnre dorstighē ziele
enē kēlc kouws waters ghegeue hadde.
mer si lauede minē dorst mit edic gheme

ghet mit gallen. **A**l wast dat mij siel on-
 seer mit dorste ghepynnt was nochtans
 dorste hoer meer en bernethiker salicheit
 der mensche. **E**n doe alle dinghe voldoen
 ware die van mi ghescreuen ware wort ic
 ghehoersaem totter doot. en mit gheney-
 ghede heeft gaf ic den gheest. **T**en was he-
 niet ghenoech mi leuedich te pine. mer si
 pynde mij dode lichaem. **w**at si doorstake
 mij side mit ene speer daer bloet en wat
 wt liep. **A**ldus wert dat leue der werelt
 om die werelt ghedodet. en heuet mit si-
 nen duere bloede dat menschelike gheslach-
 te vlosset. en die vleckē vande oude sonde
 heeft hi mit sine bloede of ghedwoghen.

O **W**aerdelike groot ende **Die discipel**
 oneyndelike mine der godlik mine
 O ouer grote en onmetelike pijn uwer
 heyligher passien daer ghi maker der
 werelt ons onsalighe mede vlost hebste
Vergaue god dat ic v hier of waerdighe
 lof gheuen mochte. **V**ergaue god dat ic
 machte hadde die alle mensche ghehadte.

hebbē op aertrike of hebbē sellē en̄ ic dat
grote vordele hadde. op dat icse alle verdoen
mochte en̄ toebrenghē in uwen dienste.

O wie so gheeft mi salomons wijsheit.
sāpsons starcheit. en̄ alle der princen de
ser werlt rīcheit glorie en̄ macht op dat
ic al dit en̄ veel meer vilic offerē moch
te minē vloffer in enē dienste en̄ in enē
roke der soetichz. **A**er leyder wat mach
een doot hont doen. of wat mach ghedac
ken en̄ louē een doof mēsche ende daer
toe stom. *Vā medeformichz der passien xpi*

Al wast dat die soen goods inder
toecoemst sijre ontsienliker passi
en vā swaerre bedruichz des doots die hē
vluchts toe comē soude swetede storte bloe
dighe dropelē in die aerde nochtan be
ual hi vilic sinē wille in die wille sijns
vaders. en̄ dat hi begōnē hadde volbrocht
hi ynnichlike. Aldus sel een yeghelic yn
nich mēsche in alre bedruichz vā yeghē
hede en̄ in alle anxte der verdrietē al ist
dat sijn natuer wederstryt hē beuelen

indē wille des vaders en dat ynnichlic
ontfanghē dat hē toe coemt. En alse xps
gheuāghē en ghebondē was op dat hi
niet en mochte gaen daer hi wilde. also
sel een mēsche hem seluē vanghē op dat
hi niet en volghe die begheertē des vleyschs
en die ghenoechtē der sinlichz die hē trec
ken tot scadelikē dinghē. Voert ind' seluer
nachte vdroech hi verduldelic alle die
scemte diemē hē dede. En alle die bespot
tinghe die hē vande quade ghedaen wor
de. Aldus sel die mēsche vduldelike vdra
ghen alle smalike en verstuerlike woerde
en alle lastere en quade die hē ghedaen wor
den vā onstuerē mēschē om die mūne sīs
vlossers die des ghelycs of veel meer om
hē gheledē heeft. Daer na indē anrte des
doots alse hi tot cayphas gheleydet wort
so en heeft hi die waerheit niet ghelaten
mer doe si hē vmalediden en voerdelden
doe beliede hi mit alle sedicheit dat hi wa
re die sone goods. Aldus en sal die waer
knecht des herē om ghenē tijtlikē anrte

die waerheit late mer tot indē doot ghesta-
dich daer in blauē. **S**ine ouer suete moed
was herde seer bedroeft doe si horē soen sacht
ind' pinē en vā allē hare binnēsten hadde
si medelidē mit hē en screyede herde bitter-
like. **A**ldus sel een ghetrouwe vrient mit
sine ghemide vaende die in lidē is bedroeft
wese en medelidē hebbē. **D**aer na als hi
voer den rechter ghebrocht worde en mit
onrechtē wroeghighe valsclie belastert
wort. doe toende hi alle sachtmoedichz en
verduldichz. **A**ldus en sal die waer vol-
gher xpi niet murmurere of wedroepē
noch yeghe segghe als hi onwaerdlike
vā sine benuders ghequetst en aenghe-
nochte wort. **D**ie godlike wysheit wort
ghedledet mit enē wittē dede en als een
sot wort hi vsmadet en bespot. **A**ldus al-
le bespottighe die die ydele waerlike mē-
schen **d**ie gode niet voer oghe en hebbē ple-
ghen te doen den gheestelike mēsche sal
hi vduddelike vdraghe. **D**ie coninc der glo-
rien wort ghetwoent mit eenre doornen

avone. mitter conincs roede en mitte purpe
 ren dede wort hi vsmadelike bespot. **Ald**⁹
 als die knape xpi in deser werelt veron
 waert wort en verworpe als een die alre
 eren onwaerdich is. en vsmadet wort vā
 den vermetenē mēschē. en mit bespottin
 ghē ghemoeyt wort. so sel hi denckē dat
 die knecht niet meerre en is dan sijn heer
 en en salt voer gheen quaet hebbē of hi
 wat lidet ghelijc den ouerste coninc. Daer
 na wort hi naect gheslaghē en mit knoep
 achtighē ghesclē wort dat alre heylichste
 vleysche en die ghenuechlicste lede iāmer
 like ghescoert. wāt dat scoen lichaem is
 mismaect en onghesien oūmits den wō
 den. en ouer al ist wet vā bloet. **Also** sal
 die vrome ridder oūmits scarpheit ende
 haertheit sijn lichaem behoerlic castien. op
 dattet niet onghehoersaemlike en beghin
 ne weder te stoē. **Ten** leste wort dat oer
 del des doots ghegeue ouer dē scapper des le
 uens. en draghēde sijn selfs cruce so wort
 hi wt gheleit totter stede der pine. als een

bese mēsche die onwaerdich gherekent
wert des leuē deser werelt. Aldus sal die
ware nauolgher xpi sijn selfs verlochenē
en sijn cruce draghē en sal wttē tentē mit hē
gaen sine vsmadenisse te draghē. en als haer
quaet en verwoydinghē der werelt te wese
en sal altoes in sinē lichaem en in sijre her
te draghen die dodinghe ihu op dattet leuē
ihu ten leste in sinē lichaem moghe ope
bare worden. *Vander rouwe marien.*

Die heylighe moed' segghe ons of si
hoerē soen in sulker liefte hadde dat si
vā hē verblift of bedroeft mochte werden.
Di come selue en antwoerde ons ald' mit
leuedigher stemme niet inde lichaem mer
inde gheeste teghewoerdich en segghe. Die
mi oetmoedighe deerne oūmits sine gra
cie ghewaerdichde te verkiesē tot sijre moe
der die hadde mij herte mit berneder mī
nen aen hē gheuoecht also dat mij ghees
te nergent dan in hē en vā hem en moch
te bliscap en droefheit ontfanghē. wāt in
hem besat ic alle dinc. en sine mīne was

mi volcomē bestringhe alle der werelt.
my siel was daer ih̄us was. bet leuede si
in hem dan in mi. Den soenste bouē allen
mēsche aen te sien was myn hertē een gro-
te bliscap. En̄ syn godheit aen te scouwē
was myn sielē een ghenoechlike sueticz
Dat denckē vā hem gaf mi vroechde. van
hē te spreke was mi een ouersuete solas
Die worde wt sinē monde te hore was mi
sueter dan enich suete sanc. **H**i was een
spieghele myn hertē en̄ een aensconwinghe
myn oghē. Dine ghewonschede teghen
woerdichz gaf mi alle hemelsche en̄ aerisch
guet. **H**ier om doe ic mi een gheborē soen
die een duerber scat myn hertē was mit
opgheslaghe oghen also vsmadelike mit
moerdenare sach hanghe inde cruce. en̄ be-
drucket mit bitterhedē der doet. ach hoe on-
waerdelic was mi dit aen te sien. **E** hoe py-
lic en̄ hoe beweënlike was mi dit aen te
scouwē. **M**y siel was vā serichedē ghecrust
myne moedlike bineste wordē ghewont.
en̄ mit hē storuē alle mine ledē. **A**l myn

crachte wort ic quijt en die sinne ginc vā
mī en onghemetē rouwe beuent mī. **I**c
sach opwert mit minē wenendē ogghen
en sach mī lief hanghē. en ic en conste hē
in ghenē dinghē ghehelpē. **I**c sach neder
wert en mit grote rouwe sach ic die mi
nē scat beroeft hadde mit so onmēschelike
tormentē. **O** hoe seer was mine siel in mī
doe bedroeft mit hoe grote rouwe wort si
doe ghearuust. **M**ī herte was mī ghenō
mē wāt hīt selue ghenomē hadde en de
det mit hē ghearuust werdē. **I**c hadde mī
stēme vlozē vā grote wenē en vā roepē
also dat ic nauwe ghesprekē en conde. **I**c
ghebrac vā rouwē. ic viele vā droefhedē
Als ic weder tot mī seluē ghecomē was sei
de ic dese woerde of deser ghelike. **O** vroech
de en bliscap mījs gheests en lichte mīre
oghē wilneer ~~se~~ sach ic v mit grot bliscap
mer nu mit onghemetē rouwe en droefhe
den. **A**ch ach hoe onsalichlic sie ic v hāghē
O twest mīre zielē. **O** enughe twestighe mījs
leuēs. ic bid v nemet mit v uwe bedroefde

moed. wāt ic begheer ouer seer mit v te
steruē. sonder v en can ic niet gheleuen.
ay lieue soen en laet mi niet mer neemt
mi mit v. **O** wie mach mi gheue dat ic
steruē mach voer v. **O** seruychz sond' ghelijc
der moed' die dus haer lieue kint vliessen
moet. **W**āt ic hē steruē sie daer al mij le
uē en alle mij salichz aen gheleghe is.
Doe die bedroefde moed' dese wenedlike woer
de of deser ghelike ghesproke hadde so ver
gat die sone wel na sijn seruychz en troeste
suetelike sij moed'. En steruēde scryvende
gaf hi mi oorlof en beual mi sine disipel
dien hi sondlinghe mīde. **D**oe dat moedli
ke herte des soens stēme hoorde so begonste
ic mit alte grote rouwe te vhetten. ende dat
swaert des rouwē doer ghinc dat herte der
alre ghetrouwester moeder. **V**ā begheerte
mijns herte hief ic op mij handē en begheer
de te tasten minē vriend op dat ic des te bet
minē rouwe en mijre minen ghemaden
mochte. **A**ls ic anders ghenē troest en had
de so nam ic dat werm bloet dat vanden

wondē mījs lieuē kints nedliep ter aer
den en cussede dat mit grot' begeerte en
serichede also dat des moeders aenschijn vā
des kints bloet al bloedich was. **O** of ghi
ghesien hadt ind' wēnetliker vre des moe
ders onsalichz in mededoghe hoirs kints
Die moed' vandē steruendē sone seer be
druuet. den soen die onghetroeste moeder
suetelikē troestende. sond' wondē ynnichli
kens medelidēs en mocht dit niet ghehoert
noch ghesien hebbē. **T**en leste doe mīj soen
sinē gheeste yhegeue hadde en men hem
vandē arua dede. o hoe begheertlic ontfinc
ic doe sijn nederhanghende armē. en nam
minē doden soen in minē moedlike scote
en behelsede hem mit moedlike begheer
ten en maecte mit tranē nat dat aenschijn
mījs doden soens. en cussede menichuon
delike sine versche wondē. **E**en seer won
derlic dinc. **I**c aensach dat leuē mījre
sielē en het was doot. ic besacht weder en
weder en daer en was stēme noch sin. **I**c
sprac aen hē en hi en antwoerde mi niet

Doe berieschede ic vā suchte mījs harte. wāt
si stonde bi mi die minē dode scat nemen
woude en begrauē. Doe weende ic en such
te en gaf een weenlike stēme. **M**ij herte
wert vā serichede ned'gheslaghe doe si mi
minē ghemiden soen dien ic in minē armē
begrepen hadde pynde te nemē. **I**c leyde
mij beweende aenschijn neuē sij dode aen
sichte. **D**ij aensichte nam ic menichwerē
tusschē minē hande en sacht dicwile aen
en ic suchte. wāt ic was v'vollet mit bitt'
hedē en nyement en was diet aensien
woude. en mitter doghender moed' mede
doghen. **T**en laeste na sijre begraui'ghe
wert ic mit ouer grote rouwe wed'gheleit
mer in sijre verrisenisse doe ic hē also glo
riose sacht ontfinc ic volcomelike troest.
En doe wert die materie der droefheit ver
wādel't in materie gheestelik' blyscaps.
En yghelic is oueruloedich in sinen
sinne. mer ic v'moede sond' twiuel
in dese dinghe dat die godlike v'borghentz
des heylighe sacramēts bouē gaet alle *

machte. en verhoghet is bouē alle wonder
like goods in deser werelt. **W**ie ist die in de
ser werelt leuet also puerlic en also onno
selic die een waerdich diener of ontfan
gher wese mach des heylighē sacraments
Of wie dar hē vermetē vā hem seluē. wāt
petrus een prince der apostelē den heer vā
hē woude hebbē en seide. **H**eer ganc wt vā
mi wāt ic een sonder ben. **A**lso dede oec die
ghene wes gheloue die ewighe wyshe son
derhinghe louede in israhel. die seide. **H**eer
ic en ben niet waerdich dat ghi ingaet
sonder mij dac. wie is dan gheborē die hē
waerdelike tot dus grot heylighē bereide
mach. **O**nder alle kinderē der wiue en
is nyement op ghestaen die alleen oūmits
sine verdiente of oūmits groothē sijre gue
der werckē of sijre rechtuaerdichē hē waer
delic ghenoech mach bereyde. **A**l waert dat
een mēsche alle natuerlike puerheit der
enghelē hadde. en reynichē en daerheit al
le der enghelē gheenre die indē hemel be
grepe sijn. en oūmits hertheit des leuens

alle verdienste der mēschē hadde. mit al de
sen sonder die gracie goods en worde hi niet
waerdich ghenoech te ontfanghē die gro
te verborghen heylicheit.

Ert mit groter naerste dat dit sa
ramēt der ghenadichz is gheset tot
enē tweeste. **E**n daer om wāneer een mēsche
doet dat hi v̄mach en maket hē abel tott
gracien dat is ghenoech. wāt god en eys
chet vande mēsche niet dat hi siet dat hē
onmoghelic is. **W**āneer die ontfangher
doet dat hi mach so v̄vultet die godlike ghe
nadicheit mit hore gracie daer mē niet toe
en mochte comē sond' gracie. **E**n daer om
in ghelike dinghē so ist beter te ontfanghē
op dat betrouwē der godliker ghenadichz
dan te deruē om aen te sien eyghenre wāc
heit. al ist dat mē beide in behoerlike din
ghen doen mach. **E**n haest hē die sieke
niet tottē meester vā medicinē. en en clopt
die arme niet voer die poorte des riken

Om veel sake en ma **I**mēsche.
nietē plegt aldustanighe hartz

Die ynnichlike siel te pinighē als si ghe
seit hebbē diet besocht hadde. **M**er hout
dit een vā hē allē dat wāneer ghi nūt
neerstighē ondzockē in v niet en vint
dat ghi hē sake ghegeuē hebt mer dat
ghi ghedaen hebt al dat in v is. **I**st dat v
hieren bouē harteit vā herte coemt ou
mits dat verhenghe goods die sij wtūcorē
indusent maniere pleecht te quellen. so
bliuet onbedruet en en laet daer om niet
te gaen tot dese heylighe sacramēt. **E**nde
dat die godlike ghenadichz diuile hey
melike en ghetrouwelike werket die sa
lichz der ziele wāneer si alleen arbeit in
onderstant des gheloefts niet min dan
of si ouuloeynde vā gheesteliker sueticz
en si hoer daer in also wyslic hulde also
behoerlic waer. **D**aer om wert dusta
nighe gracie bi tide af ghetreckt op dat
si te begheerlik weder ghesocht werde
en als mēse ontfanghet wysliker ghe
hoet werde. en dat die ghemide siel ghe
oefent werde in oetmoedichz. **D**oert

een dinc is dat herde merkelic is en dat
ghi naerstelike merke sult dat dese voer
seide gheestelike sinnet en is niet een be
hoerlic wert des gheloefts noch en behoert
niet tot deser tijt mer hi behoert bouen
ter ewigher salichz. En alse v inde saan
ment of daer bute ghegeue wort so danc
ket gode. Ist datse v oec niet ghegeue en
wort so dancket he oec en verdraecht ver
duldlic. En weet dattet in uwer machte
niet en is mer des onuerste en alre mildeste
gheneers die niet en gheuet als ghi wilt
mer alset he behaechlic is en als hi weet
dattet he loeflic en salichlic is. Ghi selt oec
merke dattet onste guet also onuloeidich
en oneyndelic is hoe met meer ontsaet hoet
sine ontfangher hebbeliker maket meer
te ontfanghe. En het gheschiet dicwile in
den sacramet dat hoe he die mesche merke
liker meer afstreckt mit ongheordineerde
anxte hoe hi va daghe te daghe in meerre
onhebbelichz coemt also hyt niet en ontfan
ghet. Daer om ist beter in ghelike dinghe

datment ontfanghet ~~da~~ vā minen. dan
datment van anre laet. **H**et is beter dat
ment ter weke of elcs daghes ontfanghe
mit ghevarighe oetmoedichz en mit be
kennē eyghēx onvolcomēheir. dan ten iaer
eens mit vermetelz eyghēx rechtuaerdichz

Des saterdaghes voer paesschen. Nota.

DEs morgghens vroe vande saterda
ghe so stonde inde huise iohannis
beslotēder doerre onse vrouwe mit hore ghe
sellinne mit iohānes ghepint en rouwich
als vaderlose kind. vol vā droefhede ende
ghedochte der pine en der tribulacien des
daghes vā ghistere. **S**i saten te gader ende
saghe elc opte anderē so als die gheen ple
ghen die mit bedruethede beswaert sū. **D**ier
na quamē alle die ionghere saryende. **T**e
lesten lieten si of vā saryen en begonste
te spreke van hore heer. en berespede hem
selue dat si hē soe ghelate hadde. en vertel
den te gader wat hem onse hē ghedaen had
de. nu die een nu die ander. **S**ichse naerste
lic aen en doech mit hē wāt si sijn in gro

ten rouwe. **W**at wat wasset te sien dat die
vrouwe der werelt en die printen der heyli-
gher kerckē en alles volkes en die leyders al
des godlycs heers so gheureset en bedruet
sate beslotēre doorre in enē cleynē huyskijn
en niet en wiste wat te doen anders dan te
vertellē en te sterke die een den anderē van
den woordē en werckē ons herē. **O**nse vrou-
we wāt si een sekere hoep hadde vand' ver-
risenis ons herē hoers soens so stont si mit
vreedfamer hertē en in hoer bleef alleen
dat gheloue in dese saterdaghe. **E**n daer om
is sond'linghe die saterdaghe hoer toe ghe-
uoecht. **I**n en mochte nochtan niet blide we-
sen om die ghedachte des doots hoers kints
En als die auont quam nader sonnē ond-
ganc doet gheoorloft was te werckē ghin-
ghē maria magdalena en die ander ma-
rien copen duerber welrukende crude om
salue te makē wāt den saterdach mostmē
viere van allē werckē vand' sonnē ond'ganc
des vradaghes totter sonnē ond'ganc des sa-
terdaghes. **Z**ich hier dese wyfskijns naerste

lic aen hoe si mit droeuighē aensicht gaen
na maniere der weeduwen en der wesen
en tosten die crude en quame weder en be
reyden hē die salue te makē. **S**ich hier hoe
si trouwelike en begheerlike arbeidē ouer
dese salue om hore hē mit saren en such
ten. en hoe si in dese wert arbeidē. **E**nde hoe
onse vrouwe en die apostelē dat aensien
en hē machschien helpē also veel als si
mochtē. **H**ier is te merckē wat onse here
dede in dese daghe wāt althants als hi
doot was clam hi neder ter hellen totten
heylighē vaders en was mit hē ende doe
waren si in glorien. **w**āt dat besouwen
goods is volcomē glorie. **S**ich hier naer
stelic hoe groot sū guederticheit was. sū
mīne en oetmoedichz dat hi selue totter
hellē woude neder dymen. **w**āt hi mocht
enē enghel ghesent hebbē tottē vaders
en hebbense doen vlossen en voer hē bren
ghen als hi hadde ghewilt. hadde sū mī
ne en oetmoedichz dat ghehenghet. **M**er
hi voer selue ter hellē die hē alre creature

en visitierde die heylighe vaders niet als
sijn knechte mer als sijn vriende. en was
daer **X** mit he tot des sonnēdaghes ind' da
gheraet. Die heylighe vaders verblidē he
seer in sijre toecoenst en wordē mit onspre
keliker vroechdē veruolt. en alle onsalichz
was doe verre vā hem. en si quamē ende
beden he aen. en stondē op en louedē he
in sanghe en in onsprekeliker bliscap.
Ende in dese louesanghe en bliscap soe
warē si indē scoot abrahams totter da
gheraet toe des sonnēdaghes. Hier was
oec teghēwoerdich een grote menichte der
engghelen die mit he verblidē en gode lo
ueden. Doe namse onse he en voerde se wt
ter hellen mit groter bliscappen en mit
groter glorien ghinc hi voer he en broet
se indē paradise der glorien en der weel
den. En als hi een wyllken mit hem al
daer gheweest hadde en oec mit helyas
en enoch die he bekende en he aenbedē
en he verbliden so seide hi he dattet tijt
waer dat hi ghinghe en ver. vecte ende

en naem weder aen sijn lichaem. Doe qua-
me si alle voert en aenbede he en bade he
dat hi schier weder quaem wat si seer be-
gheerde sijn gloriose lichaem te sien. Dit
moechste dencke des saterdaghes voer sijn
verrisenis. *Een oerbaerlic guede lere.*

En gheestelic mensche sel altoes
sijn ghemoele aen gode hanghe-
de hebben in lesen in ouerdecke
in bedinghe of in cōtemplacien dat is in
scouwīghe der goethede goods. *Wat so wa-*
neer een knecht goods sijns hē ter worter tyt
niet en ghedēket so sel hi versuchtē en droe-
uich wese als een die veel versuut heeft al
sulke vrient niet te ghedencke die sijre nū-
mermeer en verget. Onse ouste salichz is
gheleghe inde eenpaerlike scouwē der glo-
rien goods. en een ghestadighe ghedēckenis
daer of is die wech daer toe en dat verdienē
mer die glorie is dat loen. En al ist dat wijs
niet teghenwoerdich en hebben wi moghe
doch sijre altoes ghedencke. En so wie dat
sijre in deser ellender alre ynnichlicste ghe-

dencket die sel sijre indē ewighe leuen alre
 volcomelicste ghebruke. Die pphheet inden
souter seit. Ic heb den he' voersien altoes in
 minē aensichte. **W**at is sekerre dan xpm
 te minen. **W**at mach meerre wijshe wesen
 dan hem tontsien. **W**at mach sueter wese
 dan alle ghenuechte in he' te setten. en he'
 alleen eer en reuerencie te bewise. mit he'
 medespraec te hebbē daer en mach nyemēts
 verarghinghe wt comē. Augustin? **O** mī
 god waer bin ic als ic in di niet en bin. en
 wat dencke ic als ic om di niet en dencke.
Doe wāneer du wat vlieste daer du mīne
 toe hadste dan setter also in di of du dat nye
 ghehadt en hadste en oft niet dan een scheem
 en waer dattu sceenste te hebbē en heen **x**
 ghegaen is en te niet ghewordē als die sce
 men plegghen. **D**at begheerde die pphheet
 doe hi seide. **H**e' make hoer beelde te niere in
 dīre stat als een droem der gheenre die op
 staen. **D**it is make alle aertsche dingghen
 te niet in mīre hertē dat dī woenstat wese
 soude dat icse voer niet rekenē moet als een

droem. **I**n so wat dinghē dū ghemoede
gheheft wert daer god die sake niet of en
is daer sel dat inwendighe licht dat een
ghetughe der waerachtigher minē goods
is in di mede verduistert wordē. **V**een op
dinē coninc en alle vrese der werelt sel di
recht als een spinne webbe wesen. **E**nde
keerstu dinē oghe daer of du en selste den
rechte wech niet voert coninc gaen. **D**oe
wāneer du hebste dattu mīst so en ver
laet di niet te seer daer op. mer ghedenct
dat dyn bliscap daer of cort heen sel gaen
en niet achterlatē dan rouwe en serichz

Doe wāneer die mēsche tribulacie ende
banghichheit opuallet so sel hi der nuttichz
ghedenckē die hem daer of coemt. **H**oe si
die sonde purgiert en besermt ons daer
voer. en benemē ons die oorsakē te sondi
ghen. en doen ons die hulpe goods aenroe
pen. **E**n doen ons sū grote goedtiarenheit
ghewaer wordē. **A**lstu ghedenckste om dat
onrecht dat di ghedaen is so en wil di sel
uē mit hate en mit wedsegghē niet pini

gghen op den gghenē diet di dede. wāt al en
hadstuut teghē hem niet verdient du had
stet teghē gode verdient. en god heeft mit
sijre ggherechtighe sijn onrecht op di door die
mēsche gghewroken. Die lydsaemhe is een
sonderlinghe verggheldeste en een dancster
der passien xpi. wāt al sulke dinghē pūnt
si weder te gghenē als si ontfanghen heuet
van cristo die onse quale in sinē lichaem
op dat hout des cruce gghedraghē heuet. En
aldus is druc der liders en der verbliders een
sond'linghe vroechde der heylighe dat si ou
mits den lidē een oersaec hebbē den he' van
den hore wat weder te gghenē voer sijre gro
ter mīnen dat hi sijn siel voer ons ggheset
heeft. En so wāneer hi ten oerdel coemt en
alle mēsche die teykenen sijre passien tonē
so sel den gghenē grote confuse wese die niet
voer hē liden en woude. ende den gghenen
selt een grote eer wese die veel grote dūghē
lydsaemlic om sinē wil ggheliden hebben.
Oet sū sōmighe onbesochte ridders ende
rude mēsche inde weghē goods also schier

als hem die ghenade ontoghe wort so vallē
si in cleynmoedichz en wane voer waer dat
se god mit allē verghetē heeft en mit synre
ghenadē vā hem ghekeert is. **O**nse he' god
wil ons lerē muttē ontreckē des gheestelike
troests dat wi op die waerheit der scrifturē
en op die vastichz des gheloefs meer lerē le-
nen dan op ons selues beuoelē. **W**āt dat ghe-
loue en hadde gheen verdient stonde mit be-
uindē alleen. en hoep en waer gheen hoep
hadnē datmen hoepte. **H**et is veel beter dat
wi oūmits lydsaemichz en troest der scriftu-
ren hoep behoude dan te beuoelē dat wi hoe-
pen. **E**n ghelouets ganselic dat god mit sy-
re ghenadē nymmermeer vā ons ghekeert
en wort het ten si dat onse wille mit consēt
tot sondē eerst vā hem ghekeert stae. **D**aer
om en heb gheen mistrouwe als di den **t**
troest der inwendigher sueticichz ontoghen
wort dat di god ghelate heeft en dī werke
hem niet ontfanckelike en sijn. **M**er heb dī
toeganc tottē ghetughe der heyligher scrif-
turē die hi seer ghebode heeft seer te behoede

En gheloefts der waerheit goods. wāt wi en
 hebbe hem niet eerst ghemint. mer hi heeft
 ons eerst vōre en ghemint eer wi waren
 niet om ons mer syne selfs wille. alleen
 om syne selfs guetheit. En hi en laet nyē
 ment die hem niet en laet. wāt wie heeft
 ghehoept indē hē die ghelate is gheweest
 van hē. voerwaer nyement. Die ghebenedyt
 is van ewen tot ewen. *Ame.* *Dit sijn die x*

roeghen die onse ghemide here ghinc in
pynliker bitterheit om onse wil.

Undē auontmael optē berch van
 oliuetē. daer hi in bittere banghichz siwete
 water en bloet om onse wille. **T**en ande
 ren mael wort hi gheleit tot annas huus
 daer hi den swarē kinnebac slach ontfinc.

Ten derde mael wert hi gheleit tot ayphas
 huus daer hē sū vriendelike oghē ontferme
 lic wordē verbondē om onse wil. **T**en vier

den mael wort hi gheleit tot pilat⁹. **T**en
 vyften mael wort hi gheleit tot herodes tot
 welcs herodes huus en was nyement hi en
 dede hem een sonderlinghe lidē aen in groot⁹

bespottighe. en hietē hem een dwaes te
wesen. en gāue hem een wit lanc cleet
om dattet seer spottelic was daer hi die
wyl ouer viel indē weghe. **Ten seste mael**
wort hi aldus spottelic tot pilat⁹ ghesent
Ten seuende mael leyde hē die ridders
dat ware des ridders knechte biinnen in
dat hof daer des ridders banc was ende
daer bespottedē si hem. **Ten achte mael**
leyden pilatus wt tot dier stede die lico
stratus hiet daer hi te recht ghinc sitten
Ten negghende mael leide hi hē vā daen
en hadde hem een purpuren cleet aen
ghedaen mit enē doornē croen. **Ten tien**
den mael droech hi sinē cruus totter
stat synre pinen.

Die pphēet. Gaet wt ghi dochtere vā
syon ende siet den coninc des vrede inder
cronē daer hē sijn moed mede ghecroent
heeft. **Siet aen sijn oetmoedichz en sijn**
verduldicheit. sijn mūne en sijn menich
uoudighe lide. **Bespot. bespoghe. ghesla**
ghen. ghegheselt. mit doornē ghecroent

en veroordelt. ghenaghelt en ghehaghē
andē cruce. en van minē om di en voer
di ghesturue. En sijn hart mitten speer
latē doorstekē. **D**iet oec aen sijn diepe wō
den. sijn wtghevercte armē. sijn bleke aen
sicht. sijn gheneychde hooft. sijn iāmer
like roepen. sijn harsche stēme. sijn dro
ghe borst. En dat bitter scheidē sijre god
liker zielē van sinē heylighe lichaem.

Bernard⁹. *O mēsche ken dū siel hoe e
del si is. en hoe swaer die wondē dīnre
zielen waren. die daer ware totten ewi
ghen doot daer xp̄us die soen goods om
steruen moste. Dit sijn seuenre hande
manieren daer onse lieue he' hem waer*

D*icht mede inder missen te comen.*
De eerste manier is dat die he' daer
mit so groter oetmoedichz comt dat nye
ment daer so snode en is hi en bughet
hē oetmoedelic tot hē en coemt tot hē al
so verre alst die mēsche wil. Die and' ma
nier is dat hi daer comt mit so grot' lyd
saemhiz datter gheen so groten sondaer en

is noch sijn vianc hi en lidet hē verdulde
like. En ist dat die sonder mit hē versoene
wil so vergift hi hē seer blideliken alle
sijn sault. **D**ie derde manier is dat hi daer
coemt mit so groter mīnē datter nyemēt
so vercont noch so verhart en is hi en mach
ontsteken in sijn mīnen en sijn herte ver
morwē ist dat hi wil. **D**ie vierde manier
is dat hi mit so mildelike vāheit comet dat
daer nyemēt so arm en is hi en mach hē
oueruloedelike rijk make. **D**ie vyfte ma
nier is dat hi hē in al sulker alre soetste
en alre ghenoechlicster en alre voldoenster
spise alle menschē ghift dat nyement daer
so cranc noch so hongherich en is hi en mach
van hē weder ghemaect wordē en oueruloe
delic versadet. **D**ie seste manier is dat hi
coemt mit so groter daerhz dat nyements
herte so blind noch so duuster en is het en
mach vā sijnre teghewoerdichz vlicht wor
den en ghereynicht. **D**ie seuende manier
is dat hi daer comt so vol heylicheit ende
gracien dat nyement daer so laeu noch on

begheerlic en is hi en mach van sijre tinnichz
 wordē verwecket. ende tot ynnichheit ende
 begheerlicheit worden bewoert. **Ghi selt**
weten dat achte salichedē sijn ghelegghen

Dat eerste is als die **inder misse**.
 priester spreekt confiteor. Soe spreekt
 hi wten monde gods **bidt en v sel gheghe**
uen worden. **D**at ander is alsinē singet
 kyrieleyson soe gaet die soen wten stoel
 der moghentz sijn vaders en spreekt
 totten hemelschē choer **coemt en helpt**
mi bidden voer den sondaer. **D**at derde
 is alsinen leest die epistel soe seit onse he
 soect mi en ghi selt mi vinden die tijt sel
 comen dat ghi mi gherē selt te vindē en en
 vindi mi nu niet ghi en viut mi nimmer
 meer. **D**at vierde is alsinen leest dat
 ewangely soe seit onse heer die nu in de
 sen tempel inden name mijns vaders
 op ghestaen sijn die sijn ghebenedijt.
Op dat si die woerdē ghelouen die die
 priester spreekt inden ewangely vande
 aensijn gods en sellen si nimmermeer.

ghesceiden worden. **D**at vijfte is als men
sanctus singhet. soe seit onse heer eysschet
en wat ghy eysschet ist salich in ver sielen
het sel v ghegheuen worden hier in desen
leuen of in dat ewighe leuen. **D**at ses
te is als men die euenatie doet dat als men gods
lichamen opheft soe spreect die gebu'dide
sone gods. siet aen die bitter passie en die
bitter doot die ic om dinen wille geleden
hebbe. **N**och bekeert v en coemt tot mi
ic ben bereit v te ontfangen. **D**at se
uende is als men singhet. **A**gnus dei so
seit onse heer brenghet mine vrienden
mijn vrede en mijn viande paps. **A**l
sijn si nu mijn viande ic selse spare also
dat si mijn vriende worden. **D**at
achtende is als men die benedixie ghe
uet seit onse heer tot alle den gheuen
die dese misse wt hebbe gehoert. **G**aet
in vreden ghy sijt van mine vader ghe
benedyt en v sel ghegheuen worde dat
ewighe leue. **A**men. **vanden waerde
montmael ons liefs heren ihu xpi.**

Ode die tijt sijnus lidens aenstaen-
de was hi die die sijn altoes ghe-
mynt hadde mindese oer totten
eynde toe. En doe hi van deser werelt seide
soude makede hi een groot auontuale
dat wonderlic was en vol swaerre ver-
burghenre sacramenten daer node hi si-
ne apostelen toe. En seide mit begeerten
heb ic begheert mit v desen paessche te
eten. In welken auontuale hi wonder-
like dinghe dede. Ja hi makede een ewi-
ghe gheuechnisse alle sijne wonderli-
ker dinghe. En gaf hem seluen tot eenre
spisen den ghenen die hem ontsien tot een-
re ghedenckenisse alle sijne wonderli-
ker werken. Ende seide doet dit in mijne ghe-
denckenisse. Iheronimus Dese leste ghe-
uechnisse heeft ons xps ghelaten recht
als yement pelgymaedsse voer den gene
die hi mynt een pant of een gaue laet.
Op dat hi soe wanneer hi dat siet sijne
gaue en sine vrienstap mochte gedenk-
ken en ist dat hi den gheuer volcomeli-

ken mynt soe en mach hi die gane sonder
groot verlangen of screpen niet aensien
Hierom heeft ons onsen behouder dat sa-
crament sijns lichaems ghegheue op dat
wi altoes souden ghedencken dat hi voer
ons ghestoruen is. **H**ierom wāneer wi
dat hebben vande priester ontfanghen
so sellen wijs ghedencken dat dat lichaem
en dat bloet xpi is op dat wi dien groten
gauen niet ondancsamich en sijn. **I**n de-
sen auontmale sijn oec veel dinghen
ghelegghen die du mit ynicheden ende
waerdichede sculdich biste te oūdencke
en mit alre goddiensstich te oefene. **D**enck
ke hoe dat die grote heer die also oūloef-
lic is in dien auontmale selue der dis-
cipulen en oec sijns braders voeten
dwoech en hem neder neyghede totter
aerden en droghedense mitten himen
cleder. **O**p dat hi ons exempel sijne oec
moedich bewisen soude. **D**enck om die
manier hoe hem xps van bute en van
binnen in deser wassinghe hadde. **want**

Van buten diwoechhise mit groter vlitigher
 oetmoedichē en van binnen volbrochte hi sijn
 werke mit oetmoedigher ynichheit. **O**erct
 hoe die goedertieren meester en heer an een
 tafel sit en et mitten discipulen wt een
 re scotelen. **D**encke hoe ouervloedelic xps
 in desen auontmale sijne discipulen herte
 versadede en stortede daer ryuleren sijne
 leringhe in. **D**aer na dede hi hem een ser
 monen daer alle die woorden ghegloeyt of
 waren en reyt mitten vuer der inneren
 vernende. **D**at sinte ian ewangelista die
 bouen den anderen scarp sacht en hogher
 vloech alleen ouervloedelic bescreuen he
 uet. **D**encke hoe hi dat lam inder figue
 ren at en hi daer mede bewijst heuet hoe
 du dat waerachtighe lam en dat sacra
 ment des lichaems xpi eten selste. **O**er bo
 nen alle dit so selstu mitten ogghen van
 binnen en mit ynigher begheerte al
 toes ghedencke en tot dijner herte trec
 ken dat alre ouerste der sacramenten
Dat is sijn eyghen lichaem dat hi ons

ghegheuen heeft verwonder di vander
milder goetdadich; ende vander afgrou-
digher waerdicheit des heilighen sacra-
ments Ende wāneer du desen ouerwaer-
dighē sacraments een ghehuenisse doet
ste Dattu dan alle die dingē voeruemes
die xps in sijne menscheliker natueren
ghedaen heeft want dat is daer mede
ghemeent doe hi seide alsoe menichwer-
ue als ghy dit doen selt soe doetet in mijn-
re ghehuenisse alsoe te ouerdencken dat
ic gheleden hebbe en om dinen wille
mensche ghewordē ben en om dinē wil-
le ten lesten ghecruet. Mer want v al
hebstu alsoe veel grote sware opchyn-
ghe bearbeit noch een lanc wech en een
grote opchynninghe toe behoert soe is di
dese spise inden weghe daer du in vander
ste seer nootrustich daer si oec den name
of ontfanghē heeft en is een spise des we-
ghes ghehietē Bernaerdus Dat lichaē
xpi is den sieken een medecijn Den pel-
grymen een spise inden weghe Het ster-

ket den cranchen yet nese die quale yet
onthout die ghesouth; Die mensche wt
daer sachtmoedighe of als hi verispt
wort. lydsamigher inden arbeide vueri
gher inder mynen. cloker inden toefien.
bereider inder ghehoersaemlyc en ymiger
tot alre danckbaerich; Hier om ist noot
dattu di dicwyl tot desen heilighen sacra
ment waerdelic bereitsse. Want gheli
kerwijs als dese spise so wāneer si waer
delic en wel ontfanghen wort veel groter
ghenade geeft. Alsoe werket si inden ge
nen die daer qualic toe ghesickt sijn te
meer die sonde en die doot niet van ha
re wegghen mer oinnits ghebreck des
gheens diet ontfact. Want die vruch
ten der sacramente plegghen te wesen
nader sackinghe der gheene diese out
fanghet dat si hem int goede of int
quade mede plegghen te werken mer op
dattu dit waerdighe heilighen sacrament
waerdelic moechste ontfangen so selstu
di oefenen in drien dinghen die daer toe

behooren en nootruftich sijn **D**at is lichaem-
like reynich; **P**uerly; der conſciencie **E**nde
beuoelike puicheit lichaemlike reynich;
is ſomtijt wel behoerlic **E**n ſomtijt hoert
ſi van node daer toe na dien dat die lichaem-
like onreynich; is alrehande en na dien
dat ſi alrehande oerſake en oerſpronck
heeft **M**er puerheit der conſciencie is di
ſonderlinghe en voer alle dinghe noot-
truftich **E**n hier om ſelſtu eer dattu dat
waerdighe heilighe ſacrament outfan-
geſte di ſeluer nader eerſter en nader
ander onderuindinge als te vorē geſeit
is wel onderſoken en di alſo tot berouwen-
ghe oefenen ende tot beweghinge herē
alſo dat di die ſonden rouwen die du mit
hertē mit monde en mit werke gedaen
hebbeſte **E**n oec van dien dinghe die du v
ſijnt hebbeſte te doen **E**n behide dijn ſon-
den ſonderlinge die meeſte **M**er oeck
moetſtu biechten dijn merkelicſte ghe-
meen ſonde en die verghetē sijn **I**nden
derden male ſelſtu di oefenen in beuoel-

liker yuicheit die in twien dingē schijnt
 ghelegghen te wesen **O**p dattu tot desen
 sacrament vrese en waerdichy hebste
En dattu daer toe tot benoeliker minen
 der eninghe tot xpm mit begheerten be
 weget wortste **H**ier om die vrese sel di
 waerdighe reuerencie maken en dyn
 ghesijte van binnen die afgrondighe
 waerdichy des heilighē sacraments te
 kennen **O**p dattu also die reuerencie
 des heilighē sacraments en sijn waer
 dichy verstaen moggeste **E**n op dattu
 niet onbenoelic sonder vrese daer toe
 en gaeste so merke vlitelic wie dattet
 is die du ontfangeste en wie du biste
 die daer toe gaeste wanttu ontfange
 ste den ghenen daer sinte ian baptista
 voer beuede doe hi hem anroere sonde
Die sinte pieter een prince der aposte
 len badt dat hi van hem ghinge en
 en dorste hem van onsfichlichy niet
 ghenaken **D**oe hi seide heer gauck
 van mi want ic ben een mensch een

soudaer **D**ie engelen aenbeden ende beuen
voer hem daer du toe gaeste om hem te ont-
fanghe **D**ese die du ontfangeste sel selue
dijn redyter wesen en selste voer syn vier-
scer staen als ouer di ghyrecht sel worde
His die gheen in wes hande dijn siel sel
comen als si vande lichaem sceidet en sel
van hem loen ontfanghe na dien dat si
verdient heeft **H**ier om besich mit hoe gro-
ter reuencien du daer sculdich biste toe te
gaen **E**n merck dat gheen dinc gode also seer
en vtoerut als houaerdige vmetelich en
onstamele onwaerdich **H**ier na bedenc
en besich di seluen wie du biste een lare
mensche en vsmende en vol gebreken
Dencke voert al waert dattu di dusent
iaer bereitste so en waerstu nochtan geen
sins waerdich na waerde eens daer toe
te gaen **J**a al waert dattu alre heiligher
verdient hadste en mit alre engelen en
mensche puerly verciert waerste hoe doe
stu dan sonder vrese en sonder reuerencie
daer toe gaen die namme een corte tyt in

dijne herte daer toe di seluen bereideste.
Hier om ontfich di op datmen niet en seg
ghe die hant des braders is mit mi op
die tafel dat sonder twiuel ghesiet is
dattu als sinte bernaert seit xpm dien
du ontfanghe hebste den sonden der ho
nerdie der nydich en des ghelycs ouer
leuerste ontfich di hem onwaerdelic te
ontfangen op dattu di dat oordel niet en
eetste noch en drinstste. **H**ier en moet
nochtan die vrese also groot niet wesen
Op dat si die begheerte des ontfanghens
mit dallen niet wt en slute en die yndich
niet en verdrine want dat broot als
sinte augustijn seit eyschet en begeert
honger des menschen van binne. **E**n
hier om ist oec noot dattu begheerte en
nyune daer toe hebste. **I**n veel manie
ren moech di teghens dat ontfanghen
des waerde heilighen sacraments dijn
begheerte verwackere. somtijt die ny
ne die du hebbē selste mit xpo verlicht
te worde. **O**p dattu hem die also dicwyl

totti coemt mit alsoe inliker begheerten
dijns herten mogeste omenaten **S**omtijt
sel di die begheerte der ghesondich daer
toe trecken op dattu alstu di seluen vol
crancheden en passien sieste en di seluen
ontbliuende en gheen goet ouermits di
seluen en moghste volbrenghe **D**an sel
stu den heer iijn recht als een goedertie
ren meyster totti halen wies name ijs
ghieten is. dat beduyt also veel als een
behouder **S**omtijt sel di dat wrogen der
sonde in dijne consciencie daer toe ver
wackerē **W**ant alstu gendelste dattu
dinen god mit swaren sonde vertoert
hebeste en weetste dat xps dit heilighe
sacrament in verlatenisse der sonden
ingeset heeft so en ist gheen wonder
dattu mit groter begheerte hem be
gheerste te ontfangen **D**ec seldi daer
toe trecken myne en mededogē des naef
ten op dattu mit deser offerhande den le
uende en den doden te hulpe comen mo
geste **E**nde also van veel reden des gheli

kes di seluen daer toe v̄wackere. **O**nte
 meerre begheerte daer toe te crighe soe
 mogestu dat leuen xpi aernstelic ouer
 dencken hoe dat hi die serichede en cranc
 heden alle der gheenre die sijne begerē
 en aenbedē en in hem ghelouē selue ge
 draghen heeft. **W**ant dat wijf die van
 achteren quam en oetmoedelic mit gro
 ten betrouwē den soem van sinen dede
 roerde die wort ghesont ghemaect. **D**ie
 sondaersche ruste sijn voeten ende haer
 sonde worden haer vergheue. **D**at tya
 naneensche wijf doe si na volgens ende
 roerens niet of en liet wort si gehoert.
Die malaetsche die tot hem quamen
 wordē ghenesen. **D**ie beseten en die v̄
 gichtighe mensche en mit hoe wonder
 liker siecheit yement v̄last was op dat
 se tot hem quamē ende hem geloueden
 si worden ghenesen. **W**ant die godlike
 cracht ghinc wt hem en makede se al
 ghesont. **D**ie publicanē en die sondaers
 quamē tot hem en v̄creghen ghenade

Der en versmaede huse niet mit hem tott
werfscappinghe te comen. **H**ier om alstu
ghedaen hebste dat in di is so coem tott hē
mit waerdigher reuerenciē en mit vre
sen en oec mit begheertē en mit minnē
en hebbe hope op die ongemetē goedertie
renhē gods. **D**er mede alstu di tottē heili
ghē sacrament bereitste so selstu di in
die gehuechnisse des lidens ons heren
aerustelic oefenen. **T**usschen dese twee
voerseide beuoelinghe als nyman en
vrese sel dat gemoede en die oefeninghe
der deuoter mensche wesen. **D**ie sōmige
begheren mit grote begheertē dat hei
ghe sacrament te outfaen en gaenre
dickē toe. **S**ōmige ander sijn van vre
sen en van waerdichedē des heilighen
sacraments vuaert en sien aen sijn
waerdichē. **E**n haers selfs snoetheit en
den scade der gheene diet onwaerdelic
outfanghē. **E**nde die houdē hem seluē
daer meer of en gaenre ouermits annt
uondichedē seldene toe. **E**nde elc van

desen twee is te prisen als somtijt wt
begheerte daer toe te gaen en somtijt na
vreesachtiger waerdich; dat te laten en
is louelic na dien dat stede en stonde ey
schet. En ene yghelken als sinte augus
tijn sett sijne consciencie te beuelen
watmen daer in doen sel. Nochtan son
der twiuel is een dinc seker als dat wi
ouder waerdich; wille begheerte ende
hope niet wt en setten. En dat wi oec
ouermits hopen en begheerte die reue
rencie en die vrese niet achter en late
mer tussche desen twee beuoelen in
dat middel bliuen staende. En hebben
somsijt wat meer vande enen en som
tijt vanden andere als sinte gregorius
seit dat ons niet sekerre en is dan al
toes mitter hopen vrese te hebben.

Dit was ons heren leste testament.

An vint inder heiliger scrifte
rij testamentē en cleynode
die onse heer voer sijne doot
besprak en besette. Die testamenttoers

waren die xij apostelen want si van be-
gynne in hem waren die in wter we-
relt hadde vercoren scaffenaers te wesen
des woerde en der goede gods. **D**ie no-
tarisen waren die vier ewangeliste die
daer instrumente der ewangelie op ge-
maect hebben als dienes der sermoe-
nen xpi en selue gehandelt hebben dat
woert des leuens. **D**at vleysche en bloet
gheworde is. **D**ie ghetuge die daer ouer
geropen waren dat waren die drie pa-
triarchen. **A**braham ysaac en iacob wat
tot hem allen beloften van god gesiede
mede erfgename te wesen. **D**ese waren
vanden ioetsche gheslachte. **E**n vanden
heidenen waren. **N**oe. **J**ob en darius die co-
ninc van persien en alle die ander ppe-
ten. **D**at scrift dat van xps testament
ghescreuen wort is dat naecte lichaem
dat anden yarden hout des crucen ghe-
naghelt stont ghespreyt an allen leden
en ghescreuen mit vyf rode letteren sijn
re wonden. **D**ie officiael daer dit scrift

voer gheopenbaert wort was die heilige
 gheest die daer om een legiet vande he-
 mel ghesent was inder aerden dat te co-
 rigieren en te erequiere **W**ant hi leerde
 die waerheit en te doen al dat xps leerde
 en troeste alle bedroefde herten en wroch
 te veel inpracule **D**at eerste testamēt
 dat onse heer besette was dat ewige le-
 uen en dat gaf hi alle gelouige mensche
Doe hi seide en weest niet versaget d'eyne
 cude het heeft den vader behaget v dat
 rijk te gheuen **E**n ic ordiner v dat rijk
 alst mi mijn vader geordiniert heeft
 dat ghi moget sittē tot mijne tafelē en
 eten en drincken in mijn rijk **D**at an-
 der testament dat xps gaf was hēd' d'inc
 en persecucie en dat gaf hi sine iongeren
 doe hi seide **E**n verwondert v niet al haet
 v die werelt want si heeft mi eer ghe-
 haet hadt ghi vander werelt geweest
 die werelt hadde ghenynt dat haer ge-
 weest hadde **M**er ic hebbe v vercore van
 der werelt daer om haet v die werelt

Ist dat si mi vernolghet hebben si sellen
voer vnuolghē. En salich sijn si die perse-
cutie liden om die gerechtich want
dat rijt der hemelen is haer. **D**at der
de testament is vrede en dat gaf hi si
nen iongeren. Doe hi seide minen vrede
laet ic v minē vrede gheue ic v niet alsē
die werelt gheuet en gheue icse v. **Au-**
gustinus vrede is een woensat gods
een leuen der mensche een arbeit der
engelen. **B**ouen vrede en is niet ghe-
noechliker te horen niet mynliker te
begheren niet salighers te besitten.
Want si is geeert inden ewighē leuen
voer gode gheprijsst vanden menschen
gheloeft si woent inde hemel si is ghe-
sent inder aerden en si leuen inder me-
schen borste. **D**at vierde testament
dat xps gaf sinen eyghen natuerliken
lichaem en dat gaf hi den ioden dien
crupsten als hi doer ysayas spreect. Ic
gaf minē lichaem den slagghers ende
mijn kinnebackē den ropers. Dit selue

testament heeft ons xps ghelaten inden
heilige sacrament. Doe hi sprac tot si
nen ionghere doet dit in mijnre ghe
denckenisse. **D**at vyfte testament
was sijn eyghen gheest en dien gaf hi
sinen vader doe hi inde cruce sijn ho
uet neygede en beual sinen gheest in
sijns vaders hande een onderpant te
wesen voer allen ghelouighe gheesten
op dat si inden hande gods seker bliuen
en nymermeer en worde verloren ende
vegheuwoerdich sine aensichte op dat si
nymermeer en worden vghete. En als
een costelic inweel in cierich ontfange
tot groter waerde. **D**at sesste ceymoet
was sijn lieue moeder dien hi beual sin
te ian sinen discipel doe hi seide. **W**ijfi
sich hier dijn kint. **T**otten discipel sich
dijn moeder. **W**ant hi woude die ewe v
nullen die hi ons gheboden hadde onse
ouders te eren en soch voer hem te dra
ghen en want hi die tederheit sijner
moeder wel kende so gaf hi se in iohes

hoede dat hi haer in dienst souden staen
Dat seuende testament was dat aert
sche paradys en dat gaf hi den moerde
naer doe hi seide ic segge u voerwaer hi
den selstu mit mi wesen inde paradys
hoe mochte meerre sekerlyz wesen dan
xps mit sinen monde selue te segghe
Voerwaer hoe mochte meerre suelheit
wesen dan doe hi seide lude hoe mochte be
ter gheselschap wesen dan doe hi seide mit
mi hoe mochte sekerre stede wesen dan
doe hi seide inden paradys **D**ese troest
is ons alle bereit als wi rouwe van on
sen sonden hebben **D**at achtende testa
ment was die helle en die gaf hi en ghyst
noch alle daghe den sondaer die hem n
en willen bekeren als gestreuen straet
Gaet van mi mit ewighe vuer dat
den duiele bereit is en alle sijn engelen
Hoe mochte iamerliker seiden wesen
dan van gode te gaen hoe mochte qua
der vloec wesen dan van gode vmaale
dijt te wesen hoe mochte pijnliker stat

wesen dan te bliuen inden vuer hoe mocht
 te langher tijt van rechte wesen dā ewich
 hoe mochte quader tyran wesen dan dē
 duuel. hoe mochte wesen quader en felre
 gheselschap dan mit sinen enghelen te
 versellen. **D**at uegghende testament
 was dat heilighe cruce. **E**n dat graf hi
 alle die ghene die willichlike penitencie
 voer haer sonde doen. **D**oe hi seide so wie
 na mi come wil die versake hem selue
 en voer op syn cruce en volcht mi na.
 want inde voet nederwaerts is oetmoe-
 dich. **E**n indat hoghe opwaerts is in-
 ne. **E**n ter rechterfiden is gehoersaemheit.
En ter lichterfiden verduldich. **A**ldus
 is dat cruce der penitencie diep hoghe
 wijt lanc en breet wtgemeten daer al-
 le die gene ingheset sijn die haer sonde
 vergheuen sijn. **H**oe mochtme ymermeer
 sekerre gaen dan xpin te volghē wat
 machynen bet draghē dan syn cruce.
 waer mach ons bet in deser tijt na v
 langē dan inde cruce waerre penitencie

onse sondē te beteren. **D**at tiende is
die heilighe kerc en die benal hi sinte
pieter doe hi seide. Du biste pieter en op
desen steen sel ic tynieren mijn kerc en
die poertē der hellen en sellen teghens
di gheen macht hebben. **W**ant die
vgaderinge alre ghelouiger mensche
is die heilighe kerc daer xps dat hoeft
of is want hi is die wijshe gods en in
hem wordē wi alle gerecht. **H**i is die
cracht gods en in hem wordē wi ghe
sterct dat is dat hups der kersten ghe
louen dat ghefondiert is op euen vaste
steen en van veel waters en selt niet
verderuen en veel wints en sels niet
omkeere. **D**at elfte testament was
die roc ons heren en sijn omecleet die
gaf hi der heren knapen dien cruysten
daer si lot om worpen wien hebben sou
de. **D**esen rocke beteykent die tijtlike
goeden die den wāerlike mensche ghe
gheuen sijn. **W**elken roc of tijtlike goet
die sulc te seer knopen. **A**ls die gheen

die die dinghē mit onrecht vertrighē en
vergaderen **als** die mensche dede die seide
myn siel du hebste veel goets vergadert et
en drinct. **S**ulc scoeren desen rock als die
gheen die haer goet qualic ouer bren
ghen **als** die verlore soen dede **S**ulche
worden den roc te nauwe als die geen
die vrac sijn als die rike man was daer
men inder ewangelie of seit **S**ulc bes
ghen den roc als die gheen die haer goet
mit gode en mit eren vertere en den ar
men mede deelde als iob dede **D**at
twalefte testament sijn die wapenen
ons herē sijne heiligher passien en die
gaf hi alle gheestelike lude **als die pphē**
te seit **H**eer dijn roede en dijn staf troestē
mi **D**at sijn die nagelē der gehoersaem
heit die ons vast an gode houden **als**
die spongie der verduidich die al onse le
uen can temperere en matighe **E**n die
geselen der disciplinen die die quade
aert onser natueren can bedwingen
En dat witte cleet der reynich dat onse

wesen van vleckē der sonden bedect. En
alle die ander wapenen ons heren sijn
mit verburgē des gheests beteykent. Dit
is dat testament inden ghetael van xij
dat xps doe hi wechuarich was heeft
after ghelaten daer is dat eerste deel vā
desen boec als een winter stuc mede wil
eynden. **B**idden wi den heer dat hi van
sijn heilighē testament ons gewaer
dich te gheuen mittē ghelouigē bōul
dich in liden. **G**itten apostelen vrede in
onse leuen. **E**nde sijn heilighē lichaem
tot boet onser sonden. **S**ijn eygē geest
tot onser sielē onderpant. **S**ijn lieue
moeder tot onser alre behoetster. **D**at
hemelsche paradys tot onse woensstat.
Dat cruce der penitencie tot onser sou
den boet. **E**nde verbidie helle te comen.
In die heilighē kerc te ghelouē. **D**ie wa
penen sijnre passien te oefenē. **I**n alle
gheesteliken doechdē. **O**p dat wi dies wa
den testaments in tijt en in ewich mo
ghen deelachtich wordē. **A**men. **O**pten

palm dach die passie ons heren ihu xpi.

In dien tiden seide **matheus.**
 ihs tot sinen discipulen Ghi
 weet dat na dese twee dage
 sel wesen paessche Ende des
 mensche soen sel sijn gheleuert om te
 crucen En doe vergaderde die princen
 vande priesters in dat hof eens prin-
 cen der priestere die ghehete was cap-
 phas en si maecten enen raet dat sy
 ihu soude houden en doden En si seide
 niet inden feestdaghe op dat gheen
 gheruchte en ghesce onder den volck
 Ende ihs was in bethania in symon
 des lazarus huys daer quam tot hem
 een wijf hebbende een vat van precio-
 ser saluen Ende si stortse op ihs hoeft
 die daer sat ten eten Ende als dat sage
 sijn discipulen hadden sijt onwaert en
 seiden **waer om verhestme dit want**
men mochtse vercoft hebben en den
armen ghegeue En ihs die dat wiste
seide hi tot hem waer om si di pijnlic

desen wijf **S**i heeft ghewrocht een goet
wert in mi want altoes hebdi die ar
me mit v mer mi en seldi altoes niet
hebben dat dese dit heeft gedaen dese
salve in minē lichaem soe heeft si mi
berent ghemaect te granen **I**c segghe
v voerwaer so waermen predikē sel
dit ewangelii in alle die werelt soe
selmen segghen dat sijt dedē in dier
ghedenckenisse. **D**oe ghinc een vande
twaleuen en hiete iudas scarioth tot
ten princen vanden priesters en seide
tot hem wat wil di mi ghenen dat ic
ken v leuer en si loueden hem dertich
sulveren penninghe **E**nde van dien ma
le sochte hi die stede en stonde om hem
te leueren **E**n opten eerste dach doe haer
hoechtijt aenstaende was quamē die
iongeren tot ihs en seide waer wil
stu dat wi bereiden te eten dine paes
schen **E**nde ihs die seide gaet in die
stat tot enen man en segt hem die
meester seit mijn tijt is na bi mit di

wil ic doen mijn paesschen **En** die disci-
pulen deden also als hem **ih̄s** beual **En**
si bereiden den paesschen **En** alst anot
was ghinc **ih̄s** sitten mit sinen discipu-
len ten eten **en** als si aten so seide **ih̄s** **Ic**
segghē v voerwaer een van v sel mi ver-
raden **en** si worden bedroeft seer **Ende**
elc begonde te segghē ben ic **ih̄e** **En** hi
antwoerde **en** seide **Ic** segge v voerwa-
die mit mi sijn hant steect inden nap
hi sel mi vraden **En** des mensche soen
gaet also ghescreuen is van hem mer
wee den mensche biden welken des
mensche soen wort verraden hem had-
de beter geweest en hadde die mensche
niet geboren gheweest **En** doe antwoer-
de iudas dien verriet **en** seide **meester**
ben ic **ih̄e** **En** **ih̄s** seide tot hem du heb-
stet gheset **En** als si aten nam **ih̄s**
broot **en** ghebenedidet **en** bract **en**
gaft sinen discipulē **en** seide neenit
dit **en** etet dit is mijn vleysche **Ende**
hi nam den kelt louende gode **en** gaf

fen hem en seide **N**eeint en drinct daer of
alle want dit is mijn bloet vanden nu
wen testament dat voer veel mensche
wtgestort sel worden in vlatenisse van
haren sonden **E**n ic segghe v dat ic niet
en sel drinckē voertmeer van dese dranc
ke vande wijngaerde tot dien daghe
dat ic drinckē sel mit v den nuwe wij
in mijns vaders rijck **E**n als hi sijn gra
cie hadde gheseyt ghyngē si wt inden
berch van olyueten **D**oe seide ihs tot
hem ghi selt ghesandaliziert wde alle
mij in deser nacht want yet is ghesae
uen ic sel slaen den herder en die scapē
sellen worden verstroeyt mer achter
dien dat ic sel verrisen sel ic v voergaē
in galileen **E**n doe antwoerde pieter
tot ihs en seide **E**n al worden si alle
ghesandaliziert in di **I**c en sel n̄ wde
gesandaliziert in di **E**n ihs antwoerde
en seide **I**c segghe v voerwaer want
in deser nacht eer die haen sel craeyen
selstu mijns dierwarf verlochenē **E**n

pieter seide tot hē en al waert dat ic moeste
 steruē mitti ic en sel v niet lochen en
En des ghelijcs seiden alle die discipulē
 Doe quam ihs in dat dorpe dat men
 niet getsemani en hi seide tot sinen
 discipulen sit hier en gaet in bedinge
 en hi nam petru en zebedeus twee
 kinder en begonde te drouē en seer be-
 druut te wesen Doe seide hi tot hem
 mijn siel is bedruut totter doot blijft
 hier en waect mit mi **E**n hi ghinc een
 luttel bet voert **E**nde viel mit sijn aen-
 sichte in die aerde en badt ende seide
 mijn vader of mogelic is so moet de
 se passie voer bi mi liden nochtan is
 soe ic wil mer alstu wilst **E**nde doe
 quam hi tot sinen discipulen en hi
 vantse slapende en hi seide tot petru
En moechdi niet een vre mit mi wa-
 ken waect en bidt op dat ghi niet
 en valt in becoringe want die geest
 is bereit mer dat vleysche is cranc
En noch ghinc hi anderwerf ende

badt en seide mijn vader of desen kelt is
hiden en mach ic en moet hem drinckē
dijn wille moet ghesien En hi quam
noch en vantse slapende want haer
oghen waren beswaert en hi lietse
slapen En hi ghinc noch derdewerne
en badt die selue woerde doe quam hi
tot sinen discipulen en hi seide tot hē
Slaept u en rust **S**iet die vre sel na
ken en des mensche soen sel worden
ghelenuert inden hande des sondaers
Stact op en gaen wi **S**iet hi comt
die mi braden sel En als hi noch sprac
fiet een vande twaleue comt mit
eenre groter saeren mit swaerde en
mit stocken wtgesent vande prince
der priesterē en vanden oude des volcs
En die hem verriet gaf hem een tep
ken en seide den ghenen die ic tassen
sel die ist hout hem Doe quam hi voert
tot ijm en seide **w**eest ghegruet
meester En hi heeft hem ghecust En
ijs seide tot hem vriend waer toe bis

tu ghecome **D**oe quamen si toe en sloge
die handen an ihs **E**n si hielden **E**nde
siet een van hem die was mit ihs
en rechte sijn hant en toech een swaert
en hi sloech een knecht der prince van
den priesters en hi sloech hem of sijn
oer **D**oe seide ihs tot hem steect weder
in dijn scede dijn swaert alle die nemē
dat swaert sellen mitte swaerde ver
derven **E**n en weetstu niet dat ic mach
bidden mine vader en hi gaue mi meer
dan twalef legionen van enghelen
hoe soude dan worden vernult die
scriftueren want aldus moet gesche
In die tyt seide ihs totte scare vande volc
Ghelyc als tot enen moerdenaer si
di wtgegaen mit swaerde en mit stoc
ken om mite vaen **I**c was bi v dage
lix lerende inden tempel **E**nde ghi en
hielt mi niet dit was al ghedaen
om dat soude wordē vernult die scriftue
ren der ppheten **E**n doe lieten hem al
le sine ionghers en vloghe wech **E**nde

die ander hielden ih̃m eñ brochten tot
cayphas hups des ouersten priesters eñ
die scriben eñ die pharizeen eñ die out
ste vande volc waren vergadert. Ende
petrus volghede van verren tot in dat
hof eens princen der priesterē. Ende
pieter ghinc in eñ sat mitte diennes
om te sien dat eynde. Die prince vande
priesters eñ alle die niet sochtē valsche
ghetugē yegen hem om dat si hem bren
ghen mochtē ter doot. Eñ si en vonden
gheen nochtan datter veel getugenisse
die valsche waren toe quamē. Eñ ten
lesten quamē twee valsche getughen
eñ seiden. Dese seide. ic mach breken dē
tempel gods eñ in drien daghē weder
maken. Eñ doe stont op die prince van
den priesters eñ seide tot hem. hoe en
antwoerstu niet tot desen woerdē die
dese tegen v tughē. Eñ ih̃s die swaech.
Eñ die prince vande priesters die sei
de tot hem. Ic besweer di inden leuendē
god dattu ons segges oft u biste x̃p̃e

die gods soen **E**n ihs seide **D**u segstet **N**och
 tan seg ic v dat ghi noch selt sien des
 mensche sone sitten ter rechte hant go
 des en comende inden wolke des he
 mels **D**oe scoerde die prince der prieste
 ren syn cleder en seide hi heuet blasphe
 mie ghesproken wat hebbe wi meer
 tughen te doen **S**iet want ghi nu hebt
 ghehoert blaspheemie wat dunct v **E**n
 si antwoerde en seiden hi is sculdich der
 doot **D**oe spoghen si hem in syn aensich
 te en si sloegen in syn hals en die ander
 sloghe mit palmen in syn aensichte
Ende si seiden xpe pphetier ons wie he
 uet di geslaghe **E**nde pieter stont bute
 int hof **E**nde een wijf quam tot hem
 en seide du waerste mit ihs van naza
 renen **E**n hi lochendet voer hem allen
 en seide **I**c en weet niet wattu segste
En als hi wter doren soude gaen qua
 een ander ioncavijf en seide du waer
 ste mit ihs van nazarenen **E**n hi loche
 de des mit ede en seide **I**c en kenne de

man niet. Ende een luttel daer na qua-
men ander die daer stonde en seiden
tot petru waerlike du biste van hem
luden want dijn sprake maect di ope-
baer. Ende doe begonste hi te lochenen
en te sweren dat hi den man niet en
kende. Ende te hant sanc die haen. En-
de petrus gedochte van ihs woerden
die welke hi seide. **E**r die hane singet
selstu mi driewerne lochenen. En hi ginc
wt en weende bitterlic. En tfinorgens
vroe maecte si enen raet die princen
der priesteren en die ouden vande volc
legghen ijm hoe si hem mochte brenge
ter doot si leiden al ghebonde en gaue
poncio pylato den rechter. En als iudas
sach dien briet dat hi was geleuert
den rechter doe beroudet hem ende
brochte weder die dertich penigen den
princen der priesteren en die ouden en
seide. **I**c hebbe gesondicht ic hebbe ver-
raden dat onnosel bloet. En si seiden
wat gaets ons an besich di selue. En

hi warp dat gelt inden tempel Ende hi
ghinc wech en verhinc hem seluen En
die princen der priesteren namen dat
ghelt en seiden Het en is niet gheoor
loft dit ghelt te doen inder steden daer
men doet dat ghelt vanden tempel wat
het is dat loen des bloets en doe worde
si te rade dat si daer mede costen enen
acker om die pelgrynē in te graven
En daer om inete die acker achgelde
mach dat bediet die acker vande bloe
de al totten daghe van hyden Doe was
veruult dat gheseyt was bi yheremija
den propheet En si name xxx fuluere
penninghe en costen enen scat dien si
kosten vande kinderen van isrl ende si
gauen se om enen acker des pottema
kers alsoe die heer gheordiniert had
de Ende ihs stont voer pylatu Ende py
latus vraechde hem en seide bistu een
coninc der ioden Ende ihs seide tot hem
du segste dat Ende als hi was ghevro
ghet vande prince en vanden ouden

des volcs hi en antwoerde niet. Doe seide
pylatus tot hem en hoerstu niet hoe veel
ghetugghen dese teghen di segghē. Ende hi
en antwoerde hem niet. In hoghē fees-
ten was een ghewoente dat pylatus
gaf den volc enen ghenangē man
wien dat si hebben woude. En hi had-
de doe ghenanghē enen groten man
en hiet barrabas. En als v̄gadert wa-
ren die ioden seide pylatus wien wil
di dat ic v̄gheue of ijm diemen hiet
xps of barrabam want hi wiste wel
dat si hem bi tyde hadde ghelenert.
En als hi sat in sijn vierstaer sende
sijn wyf tot hem en seide. En onder-
wint di niet van dien gerechtighen
man want veel ben ic ghepijnt van
hem in visioen in deser nacht. Ende die
princen vande priestere en die ouden
rieden den volc dat si souden eyschen
barrabam en men ijm soude doden.
En doe antwoerde pylatus en seide
wat sel ic dan doen mit ijm diemen

niet xps En si seiden alle men sellē cruce
 Doe seide pylatus tot hem wat he
 uet hi quaets gedaen Ende si riepē veel
 te meer men sellen cruce En als pyla
 tus sach dat het niet en halp nam hi
 water en dwoech sijn hande voer alt
 volc en seide Ic ben ontsuldich vande
 bloede des geredtigē mans Ende doe
 antwoerden alt volc en seide sijn bloet
 si op ons en op onse kinderē Doe liet
 hi barrabam gaen En ius dede hi ghe
 selen an een colūne daer na gaf hi
 hem te cruce Doe namen die ridders
 ijin in die vierstaer en vgaerden al
 haer geselschap en gingen mit hem
 wt en dede hem een pellen cleet ende
 setten op sijn houet een croen van doer
 nen en gauen hem een riet in sijne
 rechterant En si kuyelde voer hem
 in spot en seiden weest gegruet coninc
 der ioden En si spoghen op hem en na
 men een riet en si sloghē daer mede
 op sijn houet En achter dien dat si ius

hem hadde ghespot deden si hem wt de
mantel en cleden weder mit sinen cle-
deren en si leide wt om te cruce En als
si wtwaert ghinge vonde si ene man
van syrenen diene hiet symeon die
dwonge si hem te draghen syn cruce
Ende quame in een stede diemen hiet
golgata dat is die stede van caluarie
en si gauen hem wijn te drincken
ghemenghet mit gallen En als hyt
smakede en woude hi niet drincken
En als si hem gecrupst hadde deelden
si syn clederen mit lot om dat soude
worden vervult dat geset was biden
propheet Si hebben gedeelt mijn cle-
deren En op mijn cleet hebben si lot
gheworpe En si saten en wachte Ende
si makeden op syn houet een gescrij-
te dit is ihs der ioden coninc En doe
waren gecrupst mit hem twee diene
Den enen ter rechterhant en die ande-
ter linkerhant En die daer leden be-
spotten en scilde haer hoefden en sei-

den vach die soude breken den tempel go-
des en binnen den derden daghe weder
maken behoude di seluen oft u die soue
gods biste dale vande cruce En des ge-
lijcs die prince vanden priesters die
scriben en die ouden bespotten en seide
hi heeft ander mensche behoude hem
seluen en mach hi niet behoude oft u
coninc van isrl biste gaet nu vande
cruce en wi sellen nu an di gheloue
hi betrouwet gode hi verlossen of hi
wil want hi seide ic ben die gods soen
En dat selue verweten hem die dieue
die mit hem ware gecruyst En van
den middage totter noen tyt wort het
duyster ouer alle die werelt En om
trent noen riep ihs mit eenre groter
stemmen en seide hely hely lama zaba-
tani dat is mijn god mijn god waer
om hebstu mi gelaten En soninge die
daer stonde en dat hoerden seiden hi
roept hely am En te hant liep een van
hem en nam een spongie en volde se

mit edic en hi stac se op een riet en gaf
hem drincken En ander seiden ontbeit
sien wi of helyas sel comen en hem b
lossen En ihs riep noch ander werven
mit eenre groter stemmen en gaf sinen
gheest En dat cleet dat inden tem
pel hinc is ghescoert in twee stucken
van bouen tot beneden En die aerde
benede en die stene scoerde en die gra
uen worden ontdaen En veel mensce
die doot hadde gheweest si verresen
en ghinge wt haren grane en quame
na sijne brisenisse in die heilige stat
en openbaerde hem voer veel mensce
Centurio en alle die mit hem ware
om ihs te wachten als si saghen dat
die aerde benede en die ander dinghe
die daer gheschiede ontsaghe hem seer
En si seiden waerlic dese was die gods
soen nu ware daer veel vrouwe die
stonde van verre die ihs ware ghe
volghet van galilea En die hem pla
ghen te diene onder die welke was

maria magdalena en maria iacobs
 en iosephs moeder en die moeder van
 sebedeus kinder **E**n alst auont was
 quam een ryc man van armathia
 diemen met ioseph **E**n hi hadde ihs
 discipel gheueest dese quam tot pyla-
 tus en badt hem om den lichaem ihs
En pylatus heeft hem den lichaem gegeue
En ioseph nam den lichaem en wat-
 tet in een suuer cleet en leiden in een
 nuwe graf dat hi hadde doen maken
 en hi wentelde enen groten steen voer
 dat open voer den graue en hi ghinc
 wech en maria magdalena ende die
 ander marien waren daer sittende
 bi dat graf **D**es andere daghes nade
 goeden vridaghe quamē te samē die
 priuce vanden priesteren en die pha-
 riseen tot pylatu en seiden **H**ie ons
 ghedenct dat dese bedrieger seide
 doe hi noch leuede na drien dagē sel
 ic verrisen **H**ier om ghebiet te wacht-
 ten dat graf totten derden daghe.

toe dat bi auentuerē niet en comen sijn
discipulen en hem stelen En segghen
den volke hi is vresen vander doot
en dan soude die leste dwalinghe ar
gher wesen dan die eerste En pylat
seide hebt die wacht Gaet en wachtē
so ghi best weet en sigginghe en ver
sekerden tgrafi en teykende den steen
mitten wachters. *Des dursdages die*

passie ons herē ihu xpe marcus
In dien tiden wast paesschen
na die twee daghen en die
ouerste priesters en die scriben soch
ten raet hoe si ihu mochte houden
en mit vradenisse verslaen en seide
niet inde feestdaghe op dat gheen be
roeringe en worde onder den volc En
als ihs was in bethanua in symon
des lazarus huys Ende hi daer was
geseten ten eten Quam een wijf heb
bende preciose salue en si brac op dat
vat van albaster en si storte die salue
op sijn houet En daer waren sonige

diet qualiken vdroghē in hem seluē
en seiden **waer** om is dit verlies van
deser saluen ghesciēt want mē mocht
tēse hebben vercoft meer dan om
dne hondert penningē en wordē ghe
gheuen den armen **En** alle grēmedē
si op haer **En** ihs seide tot hem **laetse**
verwordē waer om si di haer pijnlijc
Een goet iwerc heeft si ghedaen in mi
want altoes hebdi die arme mit v
En als ghi wilt moechdi hem goet doe
mer mi en seldi altoes niet hebben
Dat si heeft gehadt dat heeft si ghe
daen si is te voren ghecomen om te
saluen mijn lichaem ieghen mijn be
grauninghe **Ja** segghe v voerwaer so
waer ghi predict dit ewangelie in
alle die werelt dat si dit dede sel wor
den inder gedenckenisse der begrau
ghe **En** iudas scarioth een vande twa
leuen ghinc totten ouerste priesters
En vraechde wat wildi mi gheuen
dat icken v leuer **En** doe si dat hoer

den waren si blide en loueden hem der
tich suluerē penningē en hi sochte hoe
hi hem mochte verraden. En ten eerste
daghe vander ioden feesten als si hare
paessche offerde seiden hem syn disci
pulen waer wilstu dat wi gaen ende
gereide dinen paessche. En hi sende
twie van sinen discipulē en seide hem
gaet in die stat. Ende het sel yegen v
comen een mensche die een lagelijc
waters draghet volghet hem en so
waer dat hi ingaet segt den yē van
den huse. Die meester seint mijn tijt
is nakende waer sel ic eten den paes
schen mit minē discipulē. En hi sel v
tonen een grote stede daerme in pleget
te eten wel ghestroeyt en daer seldi
ons reden. En syn discipulē ghingen
wech en quamen in die poerte en von
dent also als hi hem hadde gheseyt en
si bereden dat paessche. Ende alst a
nont was quam ijm mit hem twa
leuen en sat an een tafel en at mit

166
hem **E**n ouer den eten nam **ih̄s** dat
broot **e**n gaff sinen discipulen ende
sprac **N**eemt **e**n eet hier alle want
dit is mijn lichaem dat voer v ghe
gheue sel worden **E**n daer na nam
hi den kielc **e**n dancte gode **e**n benedide
en gaffe sinen discipulen **e**n sprac **N**e
met **e**n drinct hier of alle want dit
is mijn bloet des newen testaments
dat voer v **e**n voer veel mensche sel
wordē ghegeue in verlatenisse der
sonde **E**n ic segghe v voerwaer dat ic
voert an met en sel drinckē van deser
vruchte des wijngaerts tot in den
dach dat ic den nuwe sel drinckē in
den rike mijns vaders **E**n also dicke
als ghi dit doet so doetet in die ghe
denckenisse van mi **I**c segge v voer
waer **E**en van v sel mi verradē **e**n
si begonste te drouen **e**n te segghen
elcs bi sonder meester ben ict pet **E**n
hi seide een van v twaleue die steect
sijn hant int in die scotel **E**n des

mensche soen gaet also ghescreuen is
van hem mer wee hem bi welke des
mensche soen sel worde verraden
goet hadt hem gheweest waer hi
nre geboren **En** als si dat lof hadden
gheseit ghinge si wt inden berch va
olyneten **En** ihs seide tot hem alle
wordi gescaudelisiert in mi in deser
nacht want het is ghescreuen ic sel
slaen den herder **en** die scapen sellen
worden gedeelt mer after dien dat ic
sel verrisen sel ic voergaen int lat
van galilea **En** pieter seide tot hem
En al worde si alle gescaudeliziert
ic en begeue di nimmermeer **En** ihs
seide tot hem **Ic** segge di voerwaer
huden in deser nacht eer die haen twee
werf sel craeyen selstu mi driewerue
lothenen **Ende** hi seide ic soude eer mit
ti steruen eer ic dijs vskede **en** des
ghelijcs seiden si alle **En** si quamen
int hof dat men niet getsemam **En**
hi seide tot sinen discipule sit hier tot

dat ic sel bidden. **E**n hi nam petru iaco
bu en iohānem en hi begonste te vrese
en te drouen en hi seide tot hem mijn
siel is bedrouet totter doot blijft hier
en waect. **E**n als hi een luttel was vā
hem gegāen viel hi op die aerde ende
badt vader oft wesen mach soe bidde
ic di dat voer bi mi lide desen kelt mer
niet minne wille mer alstu. **E**n hi quā
en vātsē slapende. **E**n hi seide tot pe
tru **S**ymon slaepstu en mogestu niet
een vre mit mi waken waect en bidt
op dat ghi niet en valt in becoringhe
want die gheest is bereit en dat vles
sche is cranc. **E**n noch ghinc hi wech
en badt mitten seluen woerde en sei
de als hi te voren hadde gebeden. **E**nde
quam noch weder en vātsē slapende
want haer ogghen waren vswaert.
En si en wisten hem niet wat te ant
woerde. **D**oe liet hi se en ghinc ten der
den male en badt die selue woerden
daer na quam hi weder tot sine disci

capulen en sprac nu slaept en rust het is
genoech. **D**u coemt die tyt dat des meke
soe sel ude gegene inde yade der sondaer
Saet open gaen wi hi is nakende die
nu leuere sel. **B**innen dit dat ihs dit sprac
qua iudas scarioth die hadde geweest ee
vade twaleue. **E**n mit ihe een grote scaer
volcs mit lataerne en mit swaerden
en mit stocke die gesent ware vande
vorsten der priesteren en der scriben
en vanden outsten des volcs. **E**n die
hem verriet hadde een teyken ghe
gheuen en seide. **S**o wie dat ic cusse
dat is in hout hem en leet hem wijs
liken. **E**n doe ghinc hi te hant tot ihm
en sprac. **G**hegruet sijstu meester
en mit dien trat hi an om ihm te
cussen. **E**n ihs sprac iuda du verra
deste des mensche soen mit ene cus
sen vrient waer toe bistu gecome
En iudas custe hem. **E**n ihs wiste
wel wat hem te gesien was ende
trat voert en sprac wien soecti en

si antwoerde ihu nazarenu En hi
 antwoerde ic biut en soecti mi so laet
 dese wech gaen En si sloghen haer
 handen aen hem en hilden gheuaen
 En die daer onttrent stont toech een
 swaert en sloech des ouerste priesters
 knecht sijn oer off En ihs antwoer
 de en seide hem Ghi sijt peghen my
 wtgegauen mit swaerde en mit stoc
 ken om mi te vange als of ic waer
 een moerdenaar Ic was alle daghe
 mit mi lerende inde tempel en ghi
 en hielt mi niet mer om dat die scrif
 tuer worde vernult so lieten hem sijn
 iongers en vloghen van hem En een
 iongelinc volgede hem gedect boue
 mit een sindael op sijn blote huys
 En si hilden en hi warp neder dat sin
 dael en liep naect van hem Ende si
 leiden ihu totten ouerste priester en
 si vergaderde alle die prince der pries
 teren en die scriben en die ouderinge
 En pieter volgede hem van verren

tot binne des ouersten priesters hof en
hi stont biden knapē en warmde hem
biden vier. En die ouerste priesters en
alle den raet sochte ieghen hem val
sche raet om hem te brengē ter doot
en si en vonden niet. Ende veel seiden
valsche getugē teghen hem en die ge
tugē en waren niet bequaem. Ende
sōnighe stonden daer op die valsche
getugenisse tegē hem droghē en sei
den wi hoerden hem seggen. Ic mach
den tempel die mit handē gemaect
is breken en binne drien iaren enē
anderē tynieren die niet mit handē
gemaect en is en haer ghetugenisse
en was niet ghenoech. En die ouerste
priester stont op in dat middel ende
vragede ihm en seide. En antwoerstu
niet tot desen dinghē die di sijn op
gheseit. En ihs swaech en en antwoer
de hem niet noch vraechde hem die ou
ste priester en seide oft u bistu xps die
leuende gods soen so segt ons. En ihs

antwoerde en seide **I**c vent **E**n ghi selt
noch sien des mensche soen sitten ter
rechtterhant sijns vaders en comende
inden wolken vanden hemel **E**n die
ouerste priester scoerde sijn cleder ende
seide wat begheren wi nu meer ghe-
tughen ghi hebt ghehoert blasphemie
wat dunt v **E**nde si riepen alle hi is
sculdich der doot **E**n somighe begonste
te bespinwen en te decken sijn aensicht
En si sloghen inden hals en seiden pro-
phetier wie di sloech **E**n die knechten
sloghen onder sijn kinnebacke **E**n als
pieter was achterwaerts int hof qua-
een vande ioncwinne des ouerste prie-
sters en doe si sach dat hem pieter war-
mede sach si hem aen en seide en du
waerste mit ihu van nazarene **E**nde
hilochende en seide **I**c en weet noch
ic en kenne wattu segges **E**n hi ginc
buten den hof en te hant sanc die haer
En daer sach hem een ioncwiif ende
seide totten genen die omtrent hem

stonden want dese is van hem inden
en hi versaetes anderwarf. Ende een
luttel daer na die daer bi stonde seide
tot petro **waerlic** du biste van sinen
discipulen want du biste van galilea
want dijn sprake wroghet di. En hi
begonste te sweren en te v sake dat hi
niet en wiste noch en kende den men
sche die ghi segt. En anderwarf craepe
die haen. En pieter gedochte van dien
woerde die hem ihs hadde geseit. **Eer** die
haen twiwarf craept so seldi mi drie
warf versaken. En hi ghinc wt en be
gonste bitterlic te screpe. En daer na ti
delic maecte die ouerste priesters enen
raet mit den oude en mitten scriben
en mit haren gemenen rade so bonden
si ihs en leiden gebonde voer pylatu.
En pylatus vragede hem bistu coninc
vanden ioden. Ende hi antwoerde ende
seide du segstet. En die outste priesters
wroechde hem in veel dingen. En pyla
tus vragede hem en seide **waer om**

en antwoerste niet siestu niet i hoe veel
 dinghen si di vroghē **E**nde ihs en ant
 woerde noch niet so dat pylatus hem
 woderde **E**n op dien dach der feesten was
 hi gewoen hem een genangen quijt te
 laten die welke si eyschende warē **D**o
 was daer een en hiete barrabas die vā
 manslachte genangen was **E**n doe die
 scaren quamē ter feesten began si te bid
 den also si ghewoen waren **E**n pylatus
 antwoerde hem en seide wildi dat ic
 v geue den coninc der ioden want hi
 wiste wel datten die onerste priesters
 benide **E**n hem onermits uyde gele
 uert hadde en die priesters rieden dē
 scaren vandē volc dat si ropen soude
 om barrabam **E**n pilatus antwoer
 de noch anderwerue en seide tot hem
 wat wildi dat ic doe mitten coninc
 vandē ioden en si riepen cruyste cruy
 sten **E**nde pylatus seide tot hem wat
 heeft hi quaets gedaen dat ic cruce
 sel **E**n si riepen noch meer cruysten

cruyſten en pylatus woude den volck
genoech doen En hi liet hem barrabā
gaen En hi gaf hem ihs ouer gegeſelt
dat men ſoude cruce En die ridders lei
den mit hof vander vierſaer En ſi rie
pen al tgeſelſcap en cleden mit purpur
Ende ſi ſetten hem een doornē crone op
ſyn houet en ſi groetē en ſeiden wes
gegruet coninc der iode En ſi ſlogen
hem op thoef mit enen riede ſi beſpo
gen en knielden voer hem en aenbe
den in ſpote En achter dien dat ſi hem
haddē beſpot deden ſi hem wt dat pur
pur cleet en deden hem an ſyn cleder
en leiden wt om te cruce En ſi dwon
gen daer enen liet ſimon van ſyre
nen die quam vande dorp en was alex
anders en rufus vader Dat in ſoude
dragen ſyn cruce en ſi leiden in een
ſtede diemen liet golgata Dat bediet
die ſtede van caluarian en ſi gauen
hem drinckē wijn gemenget mit mir
ren En hi en namſ niet En ſi cruyſtē

en deelden syn clederē en worpenre lot
op wat hem soude geboerē **E**nde het
was omtrent tercie tijt dat si hē cruyf-
ten **E**n daer was een titel gescreuen bo-
uen hem **C**oninc vande ioden ende si
cruyften mit hem twee dienen ene
t^r rechterhant en enen ter luyt-
hant **E**n doe was vult die scriftuer
die seit **E**n mitten quaden was hi ge-
reket **E**n die daer voer bi ledē bespottē
en scadden haer hoefde en seide **v**ach
die destrueerste den tempel **E**nde in drie
dagen wedermakeste behoude di selue
en dael vanden cruce **D**es geliyt die on-
ste priesteren al spottende tot malcan-
der mitten scriben seiden **A**nder luden
heeft hi behouden xps coninc van is-
rahel dael in vande cruce om dat wijt-
sellen sien en ghelouen **E**n die mit hē
waren gecruyft verwerent hem oech
En alst quam ten middage wortet
doncker ouer alle die werelt **E**nde te-
noen riep ihs mit eenre luder stemmen

Helop helop lamazabatani Dat be
dient mijn god mijn god waer om he
uestu mi ghelaten En sonige die
daer omtrent stonde die seiden Wi
roept helayam Doe hep een en volde
een sponge mit edick en vestet op
een riet en gaf hem drucke en doe
seiden si ontbeit besien wi of helayas
comen sel en hem of doen En ihs gaf
ene grote steme en hi gaf den gheest
En dat cleet dat inden tempel hinch
dat scoerde van boue tot benede Ende
als centurio sach die van vren stont
dat ihs also ropende den gheest gege
uen hadde seide hi waerlic dese was die
gods sone En daer ware vrouwe die
stonden van verren onder die welke
was maria magdalena en maria
iacobs moeder die myrre en iosephs
moeder en salomee En wanneer hi
was in galilea volghede si hem ende
diende hem En ander veel die mit
hem ghinge te iherlm En alst auont

was want het viden paesschen was
quam ioseph van aromathia een edel
man en was ontbeidende den rike
gods Ende hi ghinc stoutelic tot pila
tus en eyschede hem den lichaem ihu
En pylatus verwonderde hem dat hi
al nu doot was En doe hi centurio tot
hem geropen hadde vraechde hi of hi
oec doot waer En als hijt wiste van
centurio gaf hi ioseph den lichaem
Ende ioseph coste een wit cleet en na
men of Ende wantten in dat cleet
en leiden in een graf dat gehouwe
was in een steen. En hi wentelde ene
groten steen op dat open vande gra
ue *Op den scortelwoensdach die passie*

In dien tide na ons heren
In dien tide na ons heren
ket den daghe vander feeste
van paessche Ende die priuce
vande priesters en die scriben sochte
hoe si iys mochte verslaen mer si ont
saghen tvolc En satyanas ghinc in
iudas die was getoenaemt scariot

een vanden twaleuen **E**n hi ghinc ende
sprac mitten prince vande priesters en
mitten meesters hoe hien hem mochte le
ueren en si waren blide en gelouede hem
gelt te geuen **E**n hi ghelouede hem we
der en hi sochte tijt en stede dat hien he
leueren mochte buiten den scaren **E**nde
doe quam die dach vander hoedicht
dat men sculdich was te slaen dat paes
lam **E**nde hi sende petru en iohanem
en seide gaet en redet dat wi eten mo
gen onse paessche **E**n si seide waer wil
stu dat wi en reden **E**n hi seide tot hem
Siet als ghi gaet in die stat sel tegen
di comen een man dragende een canne
mit water volget hem in dat huys
daer hi ingaet **E**n ghi selt segghen tot
ten heer vande huys **D**ie meyster seit
di waer is die canne daer ic mach eten
mine paessche mit mine discipulen
En hi sel v wisen een scone stede gestroen
daer reden ons **E**n si ghinge en von
dent also en si gerede den paesschen

En als die tijt was gecome gyhinc hi
sitten ten eten **E**n syn twalef discipulē
mit hem en hi seide tot hem **M**it be-
gheertē heb ic begheert desen paessche
te eten mit v eer ic lide want ic segge
v dat ic hier na niet en sel eten voer
dien dat v wilt sel syn mit rike gods
En hi nam den kelc en hi louede gode
en seide **N**eeemt en deelt onder v wat
ic segge v dat ic niet en sel drincken
vanden wijn deses wyngaerts tot
ter tijt dat dat rike gods comt en
hi nam dat broot en louede gode en
hi bract en gaf hem **E**n hi seide dit
is mijn lichaem dat om v wort ge-
geuen dit doet in mijn gedenckenis-
se **E**n dies gelijs den kelc na dat hi
ghegheetē hadde en seide hier is die
kelc des newen testaments en myns
bloets dat voer veel menschen wort
gestort nochtan is die hant des ge-
uen mit mi an die tafel die mi ver-
raden sel **E**n des mensche soen gaet

also ghescreuen is van hem **En** nochtan
wee den ghenen viden welkē die sone
gods wort vraden **Ende** si begon den te
vragen onder hem wie dat soude wese
van hem dien soude vraden **Ende** een
stryt wort onder hem wie van hem
sceen te wesen die meeste **En** ihs seide
tot hem **Die** coninge vande mensche
hebben macht ouer hem. **En** die macht
hebbē ouer den anderē nietē die voer
baerste mer ghi en doet niet also mer
die meeste is onder v worde ghelyck
die ioncsten en die bouen is worde
ghelyc den ghenen die dient want
wie is meerre die sittet ten eten of die
diēt. **En** is hi niet meerre die sit ten etē
Ic ben in dat middel van v ghelyc
den genen die dient **En** ghi sijt die mi
ni sijt geblenen in mijne temptacie
En ic disponier v also mijn vader mi
heeft gedisponiert **Op** dat ghi moget
eten en drinckē op mijn tafelē in mij
rijc **En** dat ghi sit op die stoelē oordele

de die xij. geslachten van isrl' en onse
 heer seide tot symon sich sathanas he-
 uet di begheert dat hi di moet siften
 gelijc den tarwe mer ic hebbe ghe-
 beden voer di dat dijn geloue niet en
 sel ontbreken En alstu bekeert biste
 sterc dijn broeders En pieter seide heer
 ic ben bereit mitti inde kerk er te gaen
 en inde doot En ihs seide Ic segghe di
 pieter die haen en sel yuden niet sin-
 gen eer du driewarf hebste versaket
 mijns En hi seide tot hem als ic v seu-
 de sonder sac en sonder scarpe en son-
 der scoen ontbrac v enich dinc. si seide
 neent En hi seide tot hem mer nu die
 heeft een sack hi nemē op en des ge-
 lijc vanden scarpe En die gene en he-
 uet hi vercope sijn roc en cope een
 swaert want ic segghe w want dat
 ghescreuen is van mi moet worden
 vervult En hi is gherekent mitten
 ongherechtigen Ende die dingen die
 sijn bescreuen sellen een eynde hebbe

En si seiden heer hier sijn twee swaer-
den **E**n ihs seide tot hem yet is genoeg
En hi ghinc wt na sijn gewoente inde
berch van oliueten en sijn discipulen
volgeden hem **E**n als hi quam ter ste-
den seide hi tot hem sijt wakende
ende weset in bedinghen op dat
ghi niet en valt in becoringe **E**nde hi
is gegaen van hem also veer als men
worpen mochte mit enen steen **E**nde hi
bogede sijn knien **E**n vadt en seide
vader oft u wilste vdracht in dese kelc
mer niet mine wille mer die dijn
moet gesien **E**nde die engel vanden
hemel openbaerde hem en sterctē **E**n
hi wort inde wtersten stride geset
en sijn sweet wort gedaen gelyc dro-
pelen van bloede lopende in die aer-
de **E**n als hi opstont van sijner bedi-
ge en hi quam tot sinen discipulen
vant hise slapende van droefheden
Ende hi seide tot hem **W**at slaep-
st niet op en bedet op dat ghi niet en

valt in betoringhe Ende als hi noch
sprack fiet daer quam een scier en
een diene hiet iudas een vande twa
leuen quam voergaende En hi gena
kede ihs om dat hien soude cussen En
ihs seide tot hem Judas du verradeste
des mensche soen mit cussen En als die
ghene saghe die omtrent hem waren
wat toecome soude seiden tot hem ye
willen wi slaen mitte swaerde Ende
een sloech een vande knechte des ouer
sten priesters en hi sloech hem of sijn
rechtter oer En ihs seide ontbeit noch
En hi heeft ghenome sijn rechtter oer
en genas hem Ende ihs seide totten
princen vande ~~princen vande~~ pries
ters en totter meesters vander wet
en totten ouderinge Ghelijc totten
moerdenaer so sidi wt gegaen mit
swaerde en stocken en ic hebbe alle
tijt mit u geweest inden tempel gi
en sloecht gheen hant an mi mer dit
is v vre en die macht der duysternisse

en si namen en leiden ten huse des pri
sten der priestere. en pieter volghede
hem van verren. En daer was een
vuur ontsteken in t'middel vanden
hous daer si alle omtrent sate daer
was pieter onder hem staende. En als
hem sach een ioncwijs sitten biden
vier. En si seide dese was mit desen
man en hi vsake de des. En seide wijs
ic en kerne hem niet. Ende een luttel
daer na een ander dien versach en
seide du biste vande genen. En pieter
seide ic en bens niet. En noch een lut
tel daer na omtrent een vre noch een
ander riep en seide waerlic dese was
van dien want hi is van galilea. En
pieter seide O mensche ic en weet
niet. wattu seggeste en te hant als
hi noch sprac craeyde die haen. Ende
onse heer keerde hem omme tot pieter en
pet gedochte d'woerde die onse heer also
seide eer die haen sel singe selstu drie
werue mijns vsaken. En hi ginc wt

176
en weende bitterlic. En die manne die
hem hielden si spotten mit hem ende
decken en sloegen in sijn aensicht en
vraechde hem en seide. Prophetie wie is
die di sloech en veel ander blasphemie
seiden si tot hem. En alst dach was qua
men te gader die ouden vanden volc
En die prince vande priesters En die
scriben en leide in haren raet en seide
Oftu biste xps seghions. En ihs seide
tot hem. Al seide ic u ghi en geloues
mi niet. Ende ist oec dat ic vraghe gi
en berecht mi niet noch en laet mi
oec niet gnen van nu so sel des men
sche soen wesen en sitten ter rechter
hant der mogentz gods en doe seide
si alle. Bistu dan die gods soen en hi
seide ghi segtet dat ic ben. En si seide
Wat begheren wi noch getuge want
wi hebben selue gehoert van sinen
monde. En si stonde op nu al haere me
nichte en leiden tot pilatu en si be
gonde te wrogen en seide. Dese hebbe

wi gheuondē vkerende onse volc en
verbiedende den tribut te geuen den
keyser En hi seit dat hi xps en coninc
is En pylatus vracchede hem en seide
bistu coninc der ioden En hi antwoer
de en seide du seghest Doe seide pylatus
totten prince vanden priesters en totte
scaren vande volc Ic en vinde geen
sake in hem mer si riepen sterker en
seiden hi heeft veroert alt volc leren
de int lant van iudea en beghinende
van galilea tot hier En als pylatus
hoerde seggen van galilea vraghede
hi of hi een man waer van galilea.
Ende als hi kende dat hi was onder he
rodes macht so sende hi en tot herodes
die tot dien tiden was tot iherlm Ende
als herodes iherlm sach was si seer blide
want hi hadden begheert van lange
tiden te sien om dat hi veel van hem
gehoert hadde En hi hoepte enich tey
ken van hem te sien En hi vraghede
hem mit veel woerde en ihs antwoer

de hem niet. **D**oe stonde die prince van
den priesters en die scriben en wroech
den openbaerlike. **E**nde herodes ende
sijn volc veronwaerde ihs en spotten
mit hem. **E**nde deden hem aen een wit
cleet en senden weder tot pylatu en
doe worden si vriende herodes en py
latus in dien dach want te vore wa
ren si manden onderlinge. **E**n pilatus
riep die princen der priesteren en alt
volc. **E**n seide tot hem. **G**hi hebt mi ge
leuert dese man als enen diet volc
verkeert. **E**n siet ic hebbe hem ge
getuor v en ic en vinde gheen sake
in dese man of enige dingē daer ghi
hem of hebtigewroecht noch oec hero
des mede want ic sende v tot hem. **E**nde
siet niet en heeft hi gedaen des hi
waerdich om is den doot wil ic hē dā
castien en laten gaen want hi mos
te hem enen laten gaen inden dach
van haerre feesten. **E**n doe riepe alle
die scaren gemeenlic doch wech dese

En laet ons gaen barrabam die was
om een vechtinge die gheschiede inder
stat en een manslachte ghedaen inde
kerker **E**n noch sprach pylatus tot hem
en woude ihm laten gaen **E**n si riepen
crupste crupsten **E**n pylatus seide der
denwarf tot hem wat yeeft hi quaets
gedaen dese gheen sake des doots en
vinde ic in hem **I**c sel hem geselen en
laten gaen en si riepen mit groter ste
men dat hi soude worden ghecruyst.
En pylatus gaf oerlof datme soude
doen haer begheerte **E**n liet he quijt
barrabam en ihm gaf hi hem tot ha
ren wille **E**nde doe si hem soude leide
namen si een en yete symeon die
was van syrene die quam vanden
dorp **E**n si gauen hem dat cruce te dra
gen na ihm **E**n hem volgede een gro
te menichte van volc en van vrou
wen die hem beweende en bedlaechde
seer **E**n ihs keerde hem tot hem waert
en hi seide **G**hi dochtere van ihm

niet en weent op mi mer op v seluen
 weent en op v kinderen **w**ant siet
 die dagen sellen comen in die welken
 si sellen seggen salich sijn die ondrach-
 tige en die lichame die ghene kinder
 en hebben gewonnen en die borste die
 niet en hebben gesoget dan sellen si be-
 ghinne te segghen totten berghē valt
 op ons en totten huenele bedect ons
Of si dit inde groene hout doen wat
 sel worde inden dorren **E**n twee ander
 bose scalcke waren geleit mit hem
 dat men se doden soude **E**n als si totter ste-
 den quame van caluarie daer hebbe
 si hem gecruysst **E**n die twee moerdena-
 ren mit hem enen ter rechterhant en
 enen ter luyterhant **E**n ys seide va-
 der vgeestet hem want si en weten
 niet wat si doen **E**n si deelden sijn de-
 der **E**n worpe daer op lot en dat volc
 stont en beide **E**nde die prince spotte
 mit hem **a**nder heeft hi beyonde hi
 beyonde hem seluen of hi is xps gods

wticoren soen **E**n die ridders die daer
quamen spottē mit hem en boden hē
afijn en seiden **O**ftu biste comint van
den ioden beyoude di seluen **E**nde daer
was gescreuen bouen hem in griex
in latijn en in hebreuschē **D**ese is comint
vande ioden **E**n een vande moerdners
die daer hingē bespottedē en seide **O**f
tu biste xps beyoude di seluē en ons
mede **E**nde die ander antwoerde ende
scout sinen ghesel en seide du en ont
fieste god niet **I**c en du hebbē den doot
wel verdient en wi ontfaen rechte loē
van onsen werke mer dese en heeft
niet misdaen **E**n hi seide tot iijn **H**e
gedenct mijns alstu comes in dijn ri
ke **E**n ijs seide tot hem **I**c segghe di
voerwaer du selste huden mit mi we
sen inden paradys **E**n yet was om
trent fertyt **E**nde het wort grote dys
ternissen ouer alle die werelt al totter
noenen **E**n die sonne wort al verdon
kert **E**n dat cleet dat inden tempel

hinc scoerde in dat middel **E**n ihs riep
mit eenre groter stemmen en seide **va**
der in dinen hande beueel ic mine
gheest **E**n in dit segge gaf hi den
gheet **+** **E**n als sentuerio sach wat
daer gesiede louede hi gode en seide
waerlic dese man was waerachteli
ken die gods soen **E**n als die scaren
vande volc die daer ware sagen die
dinge die daer gesieden keerde hem
weder hem slaende voer haer herten
En alle die waren van synre kensse
stonde van verren **E**n die vrouwen
die hem gevolget ware van galilea
en sagen dit **E**n siet een man die hiet
ioseph die on **r**idder geset was die
was een goet ma en gerechtig dese en
gseuerde in hare raet noch ha **w**ke **E**n hi
was va armathie eenre stat va india **E**n
hi was outbeide dat rike gods dese qua
tot pilat **E**n badt he on den lichaen ihs
Doe hiete hem pylatus geuen dat
lichaem en hi deden of en hi wanten

in een wit cleet en leiden in een graf
dat in een steen was gehoude Daer
nye mensche te voren in was geleit
Op ten goeden vridach die passie ons he

ren Jolyānes
In dien tiden is *Ihs* wtgegaen mit sinen ion
geren ouer dat water van
cedron daer een yof was En hi ghinc
in dat yof mit sinen iongeren Ende
udas wiste wel die stede dien verriet
want Ihs placy dicke daer te wesen
mit sinen iongeren En alsudas
hadde genomen een geselschap vande
bisscoppen en knechte vande pyari
seen Quam hi daer mit lantaerne
en mit fackelē En mit wapenē *Ihs*
wiste alle die dingen die hem toecome
de waren Doe quamē si voert tot hē
En hi seide wien soecti En si antwoer
den ihm van nazarenē En *Ihs* seide
tot hem Ic ben Enudas dien vriet
stont mit hem En doe hi hadde geset
tot hem luden Ic bent traden si after

waert en vielen in die aerde En noch
 so vragede hi hem wien soect. en si
 seiden ihu van nazaren En ius ant
 woerde Ic hebbe u geseit dat ic ben
 En of ghi mi soect laet dese vrie wech
 gaen om dat vnuut soude worden dat
 woert dat hi sprac want die du my
 hebste ghegeuen ic en hebber een niet
 vlozen van hem En pieter hadde een
 swaert en hi toech dat wt en sloech des
 biscops knecht of sijn rechter oer ende
 die knecht hiet malcus En ius seide
 tot peter steec dijn swaert in dijn scel
 de Dien kelc dien mi mijn vader heeft
 ghegeuen en sel ic die niet drinke En
 dat geselschap en die ridders en der iode
 knechten Die vingen ihm En si bonde
 en leiden tot annan ter eersten En die
 annas was caphas swagher Die
 was bisscop in dat iaer En caphas
 was die gheen die den niet hadde ghe
 geuen den ioden want het is v mitte
 dat een man sterue voer twolc En pet

volgede iſum en die ander ionger oer
die ander die was bekenit mitten biſ
cop en hi ghinc mit iſum in des biſſcops
hof Ende peter ſtont voer die doer En
die ander iongher ghinc wt die be
kent was mit den biſſcop. En hi ſei
de totten ioncwiſſe die die doer wachte
dat hi peter in het gauen En doe ſeide
dat ioncwiſſe tot petru en biſtu niet
een van des mans iongers En hi ſeide nee
ic. Doe ſtonde die knechten en die die
res biden tolen en warmde hem Ende
petrus ſtont mit hem liden en war
mede hem En die biſcop vragghede iſe
van ſine iongers en van ſijner lern
ghe En iſe antwoerde hem Ic heb
openbaerlic geſproken der werelt
Ic leere altoes inder ſynagoghe En
inden tempel daer alle die ioden ver
gadert waren en gheendinghe en
ſprac ic bedette ic wat vraechſtu
mi vraecht hem liden diet hoerden
wat ic tot hem ſprac deſe wetent wel

wat ic hebbe geseit. En als hi dat ghe-
seit hadde. een van des bisscops knech-
ten gaf ihs een kinnebaerslach ende
seide soutstu dus antwoerden onsen
bisscop. En ihs antwoerde hem of ic
quaden hebbe gesproken ghyf getuge
vande quaden. En of ic wel ghespro-
ken heb waer om slaestu mi. En an-
nas senden ghebonde tot caphphas de
bisscop. En symon pieter stont ende
warmede hem. En si seiden tot hem en
bistu oec niet van sinen iongeren en
hi lochendes en seide ic en kens niet.
En doe seide een van des bisscops knech-
ten malcus neue dien peter of sloech
sijn ore. En sach ic di niet int hof mit
desen man. En peter swaer mit ede
en seide waerliken ic en kens mans
niet. **Lucas.** En noch een luttel daer na
ontrent een vre. Noch een ander riep
en seide waerlic dese is een van dien
Want hi is van galilea. En peter seide
mensche ic en weet niet wattu segste

En te hants als hi noch sprac so sanc
die haen **E**n onse heer keerde hem om
tot petru **E**n peter gedochte der woer
den die onse heer also seide eer die haen
sel singhe selstu mi dnewerne loche
nen en hi ghinc wt en weende bit
terlic **D**es anderē dages broe broch
ten si ihs voer pylatus in die vier
scier **E**nde die ioden en ghingē niet
in die vier scier om dat si niet en sou
den wordē besmet **E**n pylatus ghinc
tot hem wt en seide **W**at reden segdi
tegen desen man **E**n si antwoerden
En waer hi niet een quact mensce
wi en hadden di niet gelenert **E**nde
pylatus seide tot hem neemt ghi en
na iwer wet en oerdelten **E**n die iode
seiden ons en is niet geoerlost yemēt
te doden **O**p dat vernult soude wordē
dat woert dat hi sprac hem belien
de wat doot dat hi steruen soude **E**n py
latus ghinc noch weder in die vier
scier **E**n hi riep ihs en seide tot hem

182
Bistu der ioden coninc **E**n ihs antwoer
de segstu dit vandi senuen of hebbent
di ander luden geseit van mi **E**n pyl
latus antwoerde ben ic een iode dijn
volc en dijn bisscoppen hebben di mi
geleuert **W**at hebstu gedaen **E**n ihs
antwoerde **M**ijn rijc en is van deser
werelt niet hadde mijn rijc geweest
van deser werelt mijn knechte hadde
voer mi gestreden dat ic niet en hadde
ghelenuert geweest den ioden **D**u en is
mijn rijck niet van deser werelt **E**n
pylatus seide so bistu dan een coninc
En ihs antwoerde du segstet **W**ant
ic ben een coninc **I**c ben om dat gebo
ren en quam in dese werelt dat ick
ghetuge soude geuen der waerh **E**n
elc mensche die is vander waerh die
hoert mijn steme **E**nde pylatus seide
wat is die waerheit **E**n als hi dit had
de gheseyt ghinc hi weder wt totten io
den **E**nde seide tot hem **I**c en vinde ge
ne sake vander doot in hem **H**et en

een gewoente dat ic enen moet late
gaen tot mynen paessche **W**ildi dat ic
vlaet gaen den coninc vanden ioden
Ende si riepen alle mit luder stemme
en seiden **S**iet dese mer barrabam.
Nu was barrabas een moerdenaar
en hadde een dootslach ghedaen in ihe
rusalem **E**n doe nam pylatus **J**hⁿ
en bauten an een colupne en deden
gegeselen. **S**o dat hi van bouen tot
beneden niet heels en behielt **A**lsoe
veel als daermen een naelde op had
de gheset **D**ie ridders vlochten een
croen van doernen en setten se op syn
hoest **E**nde gauen hem aen een purp
cleet en een riet in syn hant en kniel
den voer hem in spot en seiden **W**es
gegruet coninc der ioden **E**n noch ginc
pylatus tot hem wt en seide tot hem
Siet ic brenge v enen mensche bute
tot u gedeet dat ghi moghet kennē
dat ic en vinde gheen sake in hem **E**n
Jh^s quam wtgegaen en droech een

doernen croen Ende een purpur cleet
En pylatus seide tot hem luden Siet
hier desen mensche En als si en sage
die bisscopen en haer dienes riepē
si en seiden Cruysten Cruysten Ende
pylatus seide tot hem neemten selue
en cruysten want ic en vinde gheen
sake in hem Ende die ioden antwoer
den hem wi hebben een erve en nad
erwen is hi sculdich te steruen want
hi heeft hem gemaect die gods soen
En als pylatus hoerde die woerden
ontfack hi hem te meer En hi ghinc
weder in die vierstaer En hi seide tot
hem waen bistu En ihs en gaf hem
gheen antwoert En pylatus seide
tot hem hoe en spreekstu niet teghen
mi En weetstu niet dat ic die macht
hebbe di te cruceu en ic machte heb
di te laten gaen En ihs antwoerde
du en souste gheen macht hebbe ouer
mi en waert di niet gegeneu van
bouen En daer om die mi di heeft ge

leuert heeft die meerre sonde **En** hier
na sochte pylatus hoe hi en mochte
laten gaen **En** die ioden riepen ende
seiden **I**st dattu desen laetste soe en
biste des keyfers vrient niet **Ac** me-
sche die hem seluen coninc maect die
weder seide den keyser **Ende** als pyla-
tus hoerde dese woerden leide hi ihm
wt en sat inder stede vande vōnisse
In een stede diemen het licostratus
En in hebreusche gabatha **En** het
was anout vander ioden paesschen
ontrent sextijt **En** hi seide totte iode
fiet hier uwen coninc **Ende** si riepen
doeten wech doeten wech en cruysten
En pylatus seide tot hem selic uwen
coninc dan cruyten **En** die bisscoppen
en dat gemeen volc riepen wi en heb-
ben ghenen coninc dan alleen den
keyser **Ende** doe gaf hi ihm ouer dat
hi sonde wordē gecruyst **Ende** si na-
men ihm en leiden wt en dragende
sijn cruce ghinc hi wt tot die stede

dieme caluaria niet en in hebreusche
golgata En daer hebben sien gecrucet
Ende mit hem twee ander an beiden
siden En ihs in die middewaert Ende
pylatus screef een tytel en settet bo
nen den cruce Daer was in gescreue
Ihs van nazarene coninc der ioden
En veel der ioden lasent doe desen tytel
want die stede daer ihs gecrucist wort
was bider stede Het was gescreue in
hebreusche in griex en in latijn Ende
doe seiden tot pylatus die prelaren
vanden ioden En scrijft niet coninc
der ioden **mer** hi seide ic ben coninc der
ioden En pylatus antwoerde dat ic
gescreue heb dat blijft gescreuen En
Ende alsen die ridders hadde gecrucist
namē si hem sijn cleder en maecten
vier deel elken ridder een deel En si
nen roc die ongenaeyt was **mer** vā
bouen al gewene Ende si seide onder
hem luden en syden wi en niet **mer**
werpen wi lot daer op wie hi si soe

dat die scriftuere worde vervult. Si
hebben onder hem ghedeelt myn cleder
En op myn cleet worpen si lot. En die
ridders deden dese dinghen. En neffens
den cruce so stont syn moeder en synre
moeder suster maria cleophe en maria
magdalena. Ende als ihs sach staen
syn moeder en dien ionger dien hi myn
de. Ende doe seide hi tot synre moed. **W**yf
sich hier dine soe. En daer na seide hi totte
iong. **S**ich hier dijn moed. En daer na
van dier wile namse die iong. in synre
hoede. En daer na als ihs wiste dat alle
dic was volbrocht. En o dat die scriftuer soude
widen. **V**uolt seide hi mi dorst. **N**u was
daer geset een vat vol van afyn. En
si namen een spongie vol mit afyn
gemenghet mit gallen. En bodent ye
voer sinen mont. En als ihs den edich
gesinaect hadde seide hi het is al vol
brocht. En hi neyde mitte hoefde en
hi gaf den geest. **+** En die ioden om
dattet vridach was. En om dat die lich

amen niet en souden bliuen inde cruce
opten saterdach want het was haer
paesschen **D**oe baden si pylatū datmē
breken soude haer been **E**nde datmēse
of soude doen vande cruce **D**oe qua
men die ridders totten eersten en bra
ken syn been en des anders die ghetru
cet was mit hem **E**n si quamen tot
ihū en doe sien doot vonde **S**oe en
braken si hem niet syn been **M**er een
vande ridders ondede syn sīde mit een
re glauuen **E**n te hant hep daer wt
bloet en water **E**nde die dit sacht ge
uet getuge daer of en syn ghetuge is
waer **E**n hi weet dat hi waer seit.
Op dat ghi oec gelouet dat dese din
gen syn gesiet **E**n om dat die scrif
tuer soude veruult worde die seit.
Ghi en selt gheen been quetsen in hē
En noch een ander scriftuer seit si sa
ghen in wien si doorsteken hebbē **E**nde
na dese dingen badt iosep van arna
tia pylatus omdat hi hadde geweest

ijes iongher bedertelic om die vrese vande
ioden dat hi moeste of doen den lichaem
ijhu Doe quam oec nicodemus die tot
ijm eerst was ghetome bi nachte En
brochte een menghinghe van mirre en
van aloes Ontrent hondert pont.
Ende si namen ijes lichaem en won
dent in linne wade also alst costume
was die ioden te begrave En daer was
bider steden daer ijes gecrupst was een
hof en in dat hof een nye graf In wel
ken nye nyement en was geleit Ende
daer om dattet was die feestē vande
ioden En om dat daer dat graf bi was
so hebben sien daer in geleit *Een deuoe*

Sermoen vander passie ons here
De eerste stemme heb ic wtghe
geuen screyende gelijs alle den ande
ren cleynen kindere Dit sprac salomo
van hem seluen na dat hi sach en beke
de Dat hi soe tederlic opgenoet was
van sijne moeder Ende toenloeyende
was in groter weelden en rijcheden

Ende hi sach dat nochtan sijn geboorte ge-
 lyk geweest hadde allen anderē kindere
 der menschen **E**nde sprac die eerste heb-
 ic wtgegeuen screyende geliyk allen
 anderen kindere **w**ant als hi voert
 seit **D**aer en is gheen ander geboorte
 der kinderen der mensche want sijn
 wi rijk of arm ons allen is al enē in-
 gang en enen wtgang in desen leuen
Salomon voerscreuē bekende dat op
 dese werelt alle die kinder der mensche
 al screyende voert comē **E**n dat heeft
 god der natueren alsoe ingeplant dat
 sijn doen moeten al onuerende **E**nde
 bescreyde adams sonde **O**uermits
 welken si tot so groter onsalich ghe-
 comen sijn **S**alomon heeft dit oeck
 gesproken inden persoē onser alre
 mer dat hi seide daer en is gheen and-
 gheboorte der conighē **D**aer in bewi-
 set hi die gheboorte ons lieue cleyne
 conincs **i**hu xpe die coninc is alre con-
 inge **w**ant doe onseliene he eerst gebore was

vande reyne maechdelike lichaem sy
re moeder **D**o wt gaf hi die eerste stem
me screpende **o**er niet als onwetende
ghelijc dat wi kindere der menschen
doen **o**er hi bescrepde onse onsalich
daer wi ouermits adam in genallen
waren **H**i intoech in hem seluen in
sinen godliken gedachten alle die per
sen en pijn die sijn reyne maechdeli
ke lichaem liden soude **E**n sach in die
licht van onder opsiende die sonne en
die maen en die sterren bekennende
alle die ellendich daer hi nu ingeco
men was **H**i die cort geweest hadde
in soe groter weeldich mit sinen he
melschen vader **E**n bekende daer toe
mede dat sijn reyne menschelike na
tuer in also veel persen en ellenden
wesen soude in deser werelt **E**n dat
sijn godlich hoer also verbergē sou
de dat si mit geuen troest noch mit
genē vlichtinge vlieten en soude in
sijnre mensch **o**er al sijn leuen sou

de wesen vol persen en ellende **want**
dat wise kint als vernardus seit
datter hadde wetentheit en gebruke
sijne sijnen **En** die daer bekende
guet en quaet en alle dat inder we
relt was en haddet al in sinen han
den also dat hi kiesen mochte wat hi
woude **Die** heeft vercoren pers ende
liden dat hem alre moelicste was en
ons alre oerberlicste. **want** hadde hi
yet beters geweten dan liden hi had
det voer ons angenome. **Wi** en vin
den niet veel vande screyen ons liefs
heren dan inden begijn sijne ghe
boerte en int eynde inden cruce en
ouer die stat van iherlm doe hi se sach
en hi rydende quam opten eselen oer
ouer lazaru doe hi hem vand' doot v
loste en hi martye en marien sach
screyen **want** doe stoerde hi hem sel
uen en screyde **Mer** hier en tusschen
heeft hi nochtan dicwyl gescreyt om
veel saken **al** en wasset niet van

buten so wasset nochtan stadelic van
binnen **w**ant alle dat liden dat hi
eens in hem toech in sinen godlike
ghedachte dat behielt hi altoes in
hem sonder vgeten ouermits sterck
sijne memorie **w**ant doe hi eerst ge
boren wort doe toech hi in hem alle
dat liden en die vsmact die hi li
den soude opter aerde **xxxiii** iaer
lang **E**n mer om creech hi een dinc
keike iamerhertich op hem selue
om dat syn reyne maechdelike na
tuer die hem also wel te wille wese
soude **E**n also volghsamich en onder
danich tot alle dien werken die hi
werken soude totter salicheit der me
schen **D**at die alsoe gepassyt en on
menschelic gehantiert soude worde
aldus hadde hi properlike medelide
op hem selue want syn eygen natuer
is te ontfermen en te sparen **D**aer
om was syn edele menschelike na
tuer vol ontfermherticheit en barm

121
hertiger dan ye mensche was oer ter
stont doe hi eerst geboren was Doe
toech hi in hem seluen mit medeli
den alre goeder mensche goddiensti
ge liden die gheweest hadde die te
genwoerdich ware en die noch ghe
boren soude worde Die so vduidelic
en so veel om hem geleden hadde en
noch liden souden En mercte en be
kende alle dat liden also claerlic va
hem allen en van elken bi sonder
recht of op die tijt een mensche voer
hem gestaen hadde die so belast had
de geweest mit groten drucke ende
bangich van binne die dat wtghe
baert hadde mit grote screpen en
myssbaer van buten en hi dat dan
aengesien hadde Also claerlic en be
scheidelic kende hi elcs mensche lide
die toetomende ware Dit is nu wel
die eerste sake sijns screpens Die
ander sake sijns screpens was dat
hi an mercte sijn vriende die inde

voerburch der hellē waren genangē
die hem also trouwelic gediēnt had-
den opter aerde en also wel te wil
geweeft **A**ls iob en die ander heil-
ge vaders die hi also gaerne vluschs
mede vloft hadde die noch mosten
beidē omtrent **xxxiiij** iaer dat hem
seer druckelic en perselic was **E**he-
likerwijs als of een moeder waer
die een enich kint hadde dat nē om
sijn misdaet rābrakē soude en vande
lue brenge **E**n sijt dan daer toe ghe-
brocht hadde dat nient copen soude
en verlossen mochte **E**n si daer toe
tgelt rede bi haer hadde en yet dan
noch een iaer inder vangemisse sou-
de moete bliuen **H**oe druckelic soude
dat dier moeder wesen elken dach
waer haer wel een iaer **veel** te
meer wast onsen heuen heer druc-
kelic van sinen heuen vriende die
hem mit also groter mynen ende
gunsten gediēnt hadde **E**n die hi meer

mynde dan enige moeder haer lie-
ue kindt mynen mochte En hi hadde
oec alrede bi hem daer hi te vollen
en al mede betalen mochte En dat
was sijn heilige bloet dat hi begeer-
de gehele en al wt te storte mer hi
moste nochtan tonen tot xxxij iaer
omgecomen waren En hier om soe
wasset dat wt grooth der mynen
en begeerte die hi hadde tot sinen
vriende te verlossen En hijs niet
vluchts doen en mochte dat hem el-
ken dach wel hondert iaer dochte
wesen gyt dien tijt moste hi verbei-
den die hem sijn hemelsche vader
geset hadde **D**ie derde sake sijn
scryvens was dat hi aenmercte
sijn vriende die noch tegenwoer-
dich waren opter aerden io hanes
baptista die oude symeon ende an-
ders alle sijn vriende die hem soe
trouwelyke diende mit so groter
gunst en mynen Dat die steruen

souden eer hi den doot geleden hadde
en dan moesten varen int voerburch
der hellen. **H**ier of hadde hi groten
druce en perse. **D**ie vierde sake sijns
scryuens was wt aenmerkinghe
alle des goddienstige liden dat sijn
wtucoren vrienden liden soude welc
liden hi oec in hem seluen willichli-
ken aen nam want kinder geloef
des dat hi alle die druckelike perselid
alle des liden dat enich goet mensche
ghelede heeft of noch hude des dages
lidet. **D**at nam hi al en volcomelic
in hem seluen aen. **W**ant wi moge
dat vriliken dencken als wi enighe
perse of liden hebben oec wattet si
cleyne of groot. **S**iet dit heeft god ge-
leden in hem seluen en lidet noch
daghelics in hem seluen sinen wt-
uercoren. **O**ec hadde hi grote druce
en medelide mit sinen vriende als
mit sinen apostelen en sonderlinge
mit sijne lieue moeder die hi wel

wiste dat hi also groten druc also lan-
 ghe laten soude in deser ellenden.
 als die som **xl** of **l** iaer meer ende
 myn die hem so trouwelike en ver-
 duldelike dienē souden in deser elle-
 den **En** so groot verlange ende be-
 gheerte tot hem soude hebben en si
 noch so lange van hem gesceiden
 mosten bliuen. **S**onderlinge nadie
 dat hi alle dinc volbrocht hadde en
 ten hemel geuaren was **D**ie vyfte
 sake sijns scrypens was dat hi aen-
 sach sijn lieue moeder en bekende in
 wat groter drucke en perse dat si
 noch comen soude ouermits hem
 in alle den liden ende drucke ende
 banghicheit die hi noch liden sou-
 de voer die salich des mensce **En** als
 huse aensach so dochte hi mit groten
 druc sijns herten en medelidē sijns
 gemoedes **L**ieue moeder ghi sijt nu
 herde welte punt en te passe **w**ant
 si was verblijt dat van haer gebo-

ten was ouernut welken die werelt
soude vlost worden. **D**aer om so doch
te hi **A**l si di nu aldus verblijt het sel
noch al anders gien als dat swaert
des rouwē v siel doorsnide sel. **B**ekenne
de dat al haer bliscap in groter droef
heit v wandelt soude worden. **D**ie ses
te sake syus screyens was ende dat
hem bouen al beswaerde dat was
dat hi aen merkede dat syn oū gro
te nypne die hi hadde totter mensche
salichz syn swaere passie en menich
uoudige liden en bitteren doot die
hi noch liden soude dat die aen soe
menigē mensche vloren soude bliue
Die alsoe vhart soude wesen in ha
re boesht dat si hem niet en soude
willen diene. **O**er hem also ondanc
baer soudē wesen. **E**n gelijc dat die
dunelē syn vhardē soude in haer
re quaetht. **D**ese mensche die gode
haers dancs niet dienen en wille
en niet berueect en worde van syn

re groter mynne die en wil hi tot haers
oudancs niet trecke mit geweldē
Want so waer hi ongerechtich en
in gode en mach geen ongerechtich
wesen en hi bekende dat hi ouer vol
gedaen hadde voer alre mensche son
den **S**o wast hem so perselic ende so
hartserich dattet mymermeer men
sche te vollen en sel begripen noch v
staen **G**helikerwijs dat een moeder
die een hef kint hadde en saghe dat
legghen inde meer en woude vdrē
ken en si op die wal stonde en hem
also gaerne hulpe en niet en mochte
Dat en mach alfulken moeder niet
so hertserich wesen alst onsen lieue
heer was dat hi dat sach dat wi me
schen mer inden meer deser werelt
leggen recht als te verdrencken in
haren sonden die hi also gaerne ge
hulpen hadde en die niet geholpen
en woude wesen en yet was hem
also bitter en swaer dat hi mit soe

groter begheertē so groet en so veel
voer ons geleden hadde en wi dat
selue cleyu des lidens dat hi ons me
de deelt also onwillichlic en cronen
de liden **w**ant hi heeft dat liden al
geheel gehad en hi ginstet ons slechts
bi dropen. Die ghenynde seit tot
ter minnender sielen in cantica **D**ij
wangē sijn als een stucke appels vā
gervaten **D**aer ons ryckaerdus su
uerlic op scrijft en seit dat dat wel te
recht geseit wort **w**ant die appel vā
garuactē is van buten root en he
uet van binne bleuckende corlen
Dat is die mynende siel die ommits
druc en scaemte root wort in hore
wangen wel te rechte seit hi een
stucke appels en niet een hele ap
pel **w**ant al onse liden en is niet
dan als een stucke en een dropelkij
bi dat lide dat onse lieue heer gele
den heeft **w**ant hi is beteykent bi
den helen appel **w**ant in hem heeft

geweest geheelz en volheit alle sijns
 liden. Die coninc salomon maecte hē
 een throen mit trappen en den opganc
 liet hi maken purpuren purpur is
 een besprenkelde verwe als mit bloe-
 de besprenket. **B**i desen throen is oec
 beteykent onse heer **ih̄s xp̄s** sijn rey-
 ne maechdelike lichaem an welken
 throen die godheit heeft opgedōnen
 tot inden oūsten. **B**i desen graden die
 bestroet waren mit purpur is be-
 teykent die voertganc sijns leuens
 want alle die tijt die onse lieue heer
 was op deser aerden in sijne mensce-
 liker natuerē. Doe was hi alle die
 tijt wassende in meerre voertganc
 en volcomeniz der verdiente. **E**n in
 alle die tijt sijns leuens en was hi
 nye half vre noch ceyne tijt sonder
 perse en liden want hi heeft alre mē-
 schen perse en liden mede gesmaect en
 in hem seluen begrepen en mede ge-
 dragen. Hierom ist wel recht dat hi

alre mensche vroechde en bliscap me
de deelachtich wesen sel want van
elken wtincoren die totten ewigen
leuen comen **S**o sel van elken ende
van hem allen te samen die vroech
de en bliscap in hem verhoept wese
in sijner menscheijker natuerē **V**i
desen purpure opganc is beteykent
alle die voertganc sijns leuens **v**an
dat hi outfange was in sijner moe
der lichaem thent hi anden cruce
starf **D**at vol persen en lidens was
want alle sijn voertredinge waren
hem so pijnlic recht of alle die wege
bestroet hadde geweest mit scarpe
doorne of tacken en hi die tot elken
voertredinge doer sijn heilige voete
gesteken hadde **E**n dat en soude hem
also pijnlic niet geweest hebbē als
hem was alle die voertganc sijns
leuens **E**n doet naecte sijne passie
en hi om onsen wil den doot hde wou
de nam hi mit hem petru iacobum

en iohānem en leideso an die een side
En doe toende hi hem bedruet/ende be-
suaert van aensichte **A**lso als hem
van binne was also dat si hem ver-
wonderende aensagē en dochte hoe
hi nu also besuaert seen en si hem
nye also gesien en hadde **w**ant hi hē
altoes mynlic genoechlic en toespree-
kelic ghyweest hadde **D**oe onse lieue
heer dat mercte dat si hem aldus aē-
sagen dat hi aldus bedruet was vā
buten meer dan si hem tot anderen
tide gesien hadde doe woude hi hē
oec openbare inde gesichte van bu-
ten **E**nde sprac mijn siel is bedroeft
totter doot recht of hi seggē woude
kinder ghi siet mi aen en verwon-
dert v dat ic nu meer besuaert seijn
dan ic plege **M**er dat en is geen won-
der want ic voel mi nu al anders
en also benauwet en besuaert recht
als een mensche die sterft **D**oe viel
hi neder in syn aensichte en badt

en seide vader mijn ist mogelic soe
laet desen kielc ouer ghen van my.
Dit sprac hi na synre menscheliker
natuerē om te tonen die grote ban
ghich die hi hadde in aendeuckinge
syns liden daer hi toe ghinc. **E**n die
perse en bangicheit syns herten
was alsoe groot dat gelikerwijs
als wi arbeit doen of bangicheit
hebben dat wi si weten **A**lso dranc
dat bloet doer syn heilige vleysche
en myt also ouervloedich dattet ne
der liep in die aerde. **K**inder dit en
is also niet te verstien alsuē ple
get te seggē. **I**n yeeftet mit sinen
bloedigen sweet vercregē. **O**f hi
heester bloedige tranen om gescreit
want yet was inder waerh waer
achtich natuerlic bloet. **N**ochtan
wast hem also begeerlic te doen dat
om getomen was **A**ls om ons te
verlossen dattet hem dusentuerne
swaerre soude geweest hebbe dat

194
sijn hemelsche vader hem den kelt
sijns liden en der pinen vdrage had
de Ende tot hem geseit dat hi dese doot
niet steruen en soude dan dat hi hem
seide dat hi tot salich der menschen
voert soude gaen tot sijner passien
en den doot liden Hier in is te mer
ken sijn ouergrote mynne die hi
hadde te liden om onser salich En
hoe weynich dattet is dat wi weder
om sinen wille moge liden Och kin
der hier na volcht een punt dat seer
te bedagen is En wi billix in soude
trecken en aen nemen dattet myn
mermeer also lange als wi leefden
wt onser memorie en soude sceiden
als dat wi die sake sijner passie ghe
weest hebben Want doe die diennes
der ioden quamē om hem te vange
sprac hi tot hem Als tot enen moer
denaer si di wtgegaen om mi te vā
gen mit swaerde en mit stocken x
Hi en sprac niet tot enē moerdenaer

mer als tot enen moerdenaer want
hi en was gheen moerdenaer want
als sinte pieter seit. Hi en hadde geen
sonde gedaen noch loeshz en was in
finen monde want wi hebben alle
onse fielen gemoert. mer hi heeft al
onse moerderie op hem genome. En
hi woude gepijnt wesen als een moer-
denaer. Ende om dat te bewisen wou-
de hi gehangē wesen tusschen twee
moerdenaren andē cruce. En doe slogē
si haer handen aen hem en vingen.
Siet alleen si die daer toe tegenwoer-
dich waren. mer wi sijn alle gader
hantdadich an hem geworde want
onse sonden hebben hem gepijnt en
gerryft. Och kinder kinder denct hoe
druckelic en hertserich hem dat was
dat wi hem dat doen sōdē daer hi om
getomen was. Ende die hi begheerde
te verlossen en geheelic haer moerde-
rie en sōdē of te doen. Also dat si daer
vri en los of sonden wesen ende hem

dat nimmermeer en soude staen tot
enigen verwijt. **H**ier na doe hi ver
oordelt was totter doot **a**ls datmen
crucen soude **D**oe nam hi seer begeer
lic dat cruce op sijn scuderen **I**n ysay
as staet aldus gescreuen. **W**ie is dese
die daer op comt van edom mit ghe
vervede clederē van bosra. **E**dom be
duyt so veel als bloedich **D**ie heilige
gheest antwoerdet **D**it is hi die in
sijne stalen scoen voertgaende is in
veelheit sijne stercheit **w**ant star
keliken nam hi die pijn aen voer
ons **o**en mach vragen en segghen
Hoe is dese scoen in sinen clederē die
aldus vestort is mitte bloede en mis
maect is recht als die gheen die die
perse ghetreden heeft **H**i antwoerde
en seide **I**c hebbe die perse alleenge
treden en van alle den luden en is
een man niet mit mi **w**ant onse
heere recht gedaen heeft mit
onsen sonde of hi genonde hadde veel

drunen te samen en heeftse geleit in
die perse des cruten en heeftse alsoe
starkelic opgetredē **E**nde also ghehe-
lic wtgedruet also datter nye dropel
in en bleef als een dagelike sonde **W**ant
een dagelike sonde en liet hi niet on-
ghecastiet noch ongewroken **M**ar
in sijner verwoethy heeft huse al ver-
treden **W**ant hi hadde also groten
toerne en haet tegen die sonden dat
huse gehele woude verdeluwe en te
niet maken **E**n daer volcht die dach
der wraken en des wedergeuens is
bi **W**ant die tyt was ghecome daer
die sonde ingewroken soude worden
die hi ghehele op hem genome hadde
En die dach des vergeldens of des we-
dergeuens is bi **D**at is die tyt daer on-
se lieue heer vol en al in betale soude
want onse lieue heer heeft die sonde
also geheel vergonden en wtgedaen
Waert dat een sondaer die veel sonde
gedaen hadde fiet laech op sijn bedde

en van cranchede niet een treden scryp
en en conde voer sijn sonde **S**o heeft
hi nochtan daer al gheheel en vol
voer ghedaen **D**oe onse lieue he sijn
cruce droech mit groter pinen **E**nde
onse lieue vrouwe hem gemoete **S**o
vertoende hi hem haer in sulker per
selych van aensichte daer hi haer
mede bewisen woude die bangich
sijns herten van binne **D**ie hi haer
wel hadde moghen verberge **A**ls hi
oec dicke gedaen hadde **M**er hi wou
det haer doe openbaren **O**p dat sine
dinc en hertseer oec te meerre wese
soude **V**an welken aensien dat si ne
der viel en beswijnde **A**lso meester
yubertinus sett **w**ant si en mochte
dat aensien niet verdraghe **D**oe
ghinc onse lieue heer voert mit si
nen cruce haer voer bi **E**n iohanes
en die ander vrouwen volchde hem
na **E**nde doe vermande haer onse
lieue vrouwe en stont weder op

en volghde hem mitten anderē **w**ant
si hadde een stark gemoede daer si in
gode in verenicht was daer si wil
lichliken mit hem in dogen woude
aldus is si hem willichliken mede ge
volcht mit groten medelidē en druc
haers harten **D**ec doe hi dus ghinc
en droech sijn cruce so sach hi sine en
sprac totten vrouwe die hem na vol
geden **G**hi dochtere van iherlm en
wilt niet screyen op mi **o**er screyt
op v seluen en op v kindere. **w**ant
ist dat si inden groenen dit doen.
wat sel dan inden dorren ghesien
alle dit liden en cructinge die onse
lieue heer geleden heeft **E**nde die na
gelen daer hi mede anden cruce ge
nagelt wort **D**at was al deyn bi
dat liden en perse die hi binē ind her
ten gedoechde want die was onspre
keliken en ghinc bouen alle sijn
liden welke liden ons deelachtich
moet makē onse lieue heer ihs xps.

Onse lieue heer sprac tot eenre tijt
en seide Ic en starf mer eens
voer die menschen mer die goede me-
sche sterft menigen doot om minen
wille Daer om also dicke als die goe-
de mensche een dinc laet te doen om
minen wille dat hi gaerne dede en
oec wel doen mochte en ic die sake
ben daer hyt om laet dat en wil ic
niet myn rekenen voer minen he-
melschen vader dan of hi also men-
gen doot storne voer mi gelijc als ic
eens starf om sinen wille opten
goeden vndach opten berch van cal-
uarien daert menich menschen aen-
sach **D**ie houchvloeyende leerre
sinthe augustinus seit vande liden
ons heren Die mynlike ogghen die
claer waren als die sonne die sijn
vswart die blosende wanghe sijn
bleec gheworden. Dijn mynlike
mout is vernaeft Dijn borst die
claer was als een cristall is vdoort

Al sijn lichaem is ghespannen aen
den cruce als een pees opten boghe
daer sel di v hert vieden en gevoelen
de worden der godliker mynnen nu
hebdi onsen heer ghesocht en hebt
geuonden Sinte augustinus spre
ket inden boeck der ioncferschap **O**
mensche aensich die woude des geens
die daer hanghet dat bloet des geens
die daer sterft dat loen des gheens die
daer verlost die lyttenken des geens
die daer opstaet hi heeft dat hoeft
geueget totti te cussen dat hert ge
opent totti te mynnen die armen
wtgerecht om di te ommeaen Alle sijn
lichaem wtgeset te verlossen **D**enck
hoe groot dese dingen sijn aengrijp
se in die waghe dyns herten op dat
hi te male v worde geuest in hert
die te male voer v heeft gheweest
geuest anden cruce. Sinte vernaert
seit **D**ie ewige god wort v ganch
ken doer ons. die onsterflike god

148
wort sterfiken doer ons die ouerste
wort die nederste die selue god die he-
mel en aerde gheweldich was woude
sijn lichaem ongheweldich worden.
Ende gaff te doden opten goeden vry-
dach anden cruce Dit dede hi daer om
dat hi ons weder gheuen soude sijn
godlike beelt Ende dat weder in ons
eerde dat wi gheoneert hadden mit
sonden Sinte bernaert want mi
god ontfanghe heeft mit also groten
aerte dat water en bloet van sijner
heiligher harten vloeyde en sijn siel
van sijn lichaem seide so en wil ick
daer niet an twiuelen hi en sel mi
ontfange in sijn godlike bliscap. No-
ta O mijn siel in uwer meester van-
ghichheit so piyn v te vlien in die ste-
nen gaten der leyen v seluen noden
de ende seggende ganc in ganc in O
mijn siel ganc in die side dijns ghe-
mynde heeren ihu xpi die doer gracie
aerde die daer is gheopent om di daer

in te rusten van allen ynder dijne
sielen **O** mijn siel ganc totten hogen
harten gods daer die doer di geopent
is ganc in in dat ghebeuedide hert
dijns heren **O** mijn siel waer om staet
di buten v is gheopent die hemelsche
ader der ghenaden die wech waer o
staet di buten die hemelsche ader vloeyt
van allen suete cruden **O** mijn siel
ganc in doer die doer der heiligher
wonden totten yndersten innes ver
lossers hi nodet di dattu ingaeste hi
bidde di dattu bi hem blijfste hi be
gheert dattu een hart mit hem heb
ste seggende kint ghif mi dyn hert
Sinte bernaert seit **W**ilstu gode he
melic wesen inder contemplatie soe
selstu mitter herten gaerne alleen
wesen en du selste alle dinc van di
sceiden sonder gode alleen hoe oerber
liken dattet is weet ic want ic heb
bet beuonde. Augustinus seit **O** he
y wort alte soeteliken van binnen

gheuoet die van buten niet en heeft
Sinte bernaert seit. **O** ghelouighe
siel aensich xpm mit wtgerecten ar
men hangende anden cruce. **O** si hi
segghen woude. **O** siel waer om ver
beitstu. **O** si hoe mogestu dus lange
van dinen sueten en alren getrou
sten god versceiden bliuen. **D**ie nu op
gheloken armen mit screyende ogen
mit doer gewonden lichaem. **M**it ge
neygeden hoefde ontferm hertelic
verbeit om dat hi di vaderlike ome
helsen wil ende ghenade gheuen
wil van dinen sonden. **E**nde di een erf
gename en een wtuercore burgher
inden ewighe vaderlande maken
wil. **O** siel waer om en werpstu niet
of dijn last van dat middel dijner
ghebreken en die ongestormenheit
dijns ouden menschen. **E**n aenden
die groothet der onspreekeliker my
nen dijns waerdighen en alre suet
sten brudegom. **N**ennemende gul

den penuen der leuender godliker
mynnen Ende vlieghe daer du rust
ten moggeste **D**at is inden wensce
licsten ende alen begheerlicste suet
sten armen des ghecruyste iiii xpe
Bernaerduis **S**alich is die siel die
god mynt Ende salich is die siel die
mynt suueryheit als die diue mer
noch salgher is si die van mynne
quelt als die leuere **S**alich ende
alre salichste is hi die van minen
sterft ghelyc die nachtegael also
starf des mensche soen an die gal
ge des cruce om onsen wille.

Inte augustinus seit dat ind
mertehen xpi sonderlinghe
sijn rij punten of pinen die hem
gaue den doot **A**ls dat iamerlike
herde binden **D**at outfermlike slaē
Dat wrede trecken **D**at stinckende
bespien **D**at scandelike verspreken
Dat claechlike gheselen **D**ie door
nen croen **D**at bitter cruce **D**at

doerslaen der nagelen in sinen hei-
ligen handen en sijn ghebenedide
voeten **Der gallen dranc** **Der moeder**
medeliden **Mer oec bi sonder wat**
mochte die moeder liden Als orienus
seit **Si sach aen sijn grote sware bit-**
ter ellende **Sijn verduldicheit** **Sijn**
stille swigen **Sijn ghelatenheit** **Als**
een dode mit hem te doen al dat men
hem woude doen. Nota **Duse lieue**
heer sprac anden cruce **mi heeft ghe-**
dorst en ghi hebt mi gelauet **Coemt**
en drinct den wijn die ic u gemaect
hebbe Gloes **Dat is gebruyt die god-**
heit mit die menscheit Bernaer
dus seit **Dat strenghe leuen** **Die oet-**
moedighe gelatenheit **Die goeder**
tieren grout en die vuerighe gepen-
sen pruten die mynnen teykenē der
wonden xpi inden ghelouigē herten
Nota. Sinte augustinus seit **O du**
kersten mensche die gheciert biste
mitter doot **dijns salchmakers en**

ghewassen biste mit sinen rosen
wigghen bloede Ende gebreidelt mit
ten hoghen gheloue Ghetrouwet mit
ten heilige gheest Ende verweect van
den swaren doot Du verwecke dijn
crachten en dijn machte Denck aen
dijn verlossinge en besich dijn behou
denisse en waer die cracht si der ver
lossinghe Du selste altoes in dier be
droefnisse veruuechde Ende laet di
wel wesen in desen ghedachte werpt
van di die traechheit en verwin dijn
hert keer dijn sinne al an gode Aen
denct die goetich dijn verlossers Ghe
noele die mynne dijn behouders
want die ghesalfde xps heeft di ver
lost Ende die goede samaritanen heeft
di gheheelt Ende die ghetrouwe vnet
xps heeft mit sijne sielen dijn siel v
lost Amen.

In seuen manieren Worden daghelix
sonden vergheuen Ten eersten dat een
mensche dat heylighe sacrament waer
deliken ontfanghet Ten anderen dat
een mensche dat heylighe wywater ont
fanghet Ten derden ouermits dat een
mensche sijn handen wtrect tot ael
mussen te gheuen Ten vierde dat een
mensche mit aendacht sijn pater nos
ter spreect Ten vyften dat een mensche
sijn gheloue nae spreect nade sermoen.
Waer mede niet alleen daghelix son
den vergheuen en worden. mer oec
dootlike sonden die een mensche i sijn
ghedachten niet en heeft mer verghe
ten sijn Ten seften dat een mensche
die benedixie ontfant vander mussen
Ten seuenden dat een mensche voer sijn
borst slaet Ende oec soe worden daghe
lix sonden vergheuen. datmen dat
heylighe olyles ontfant.

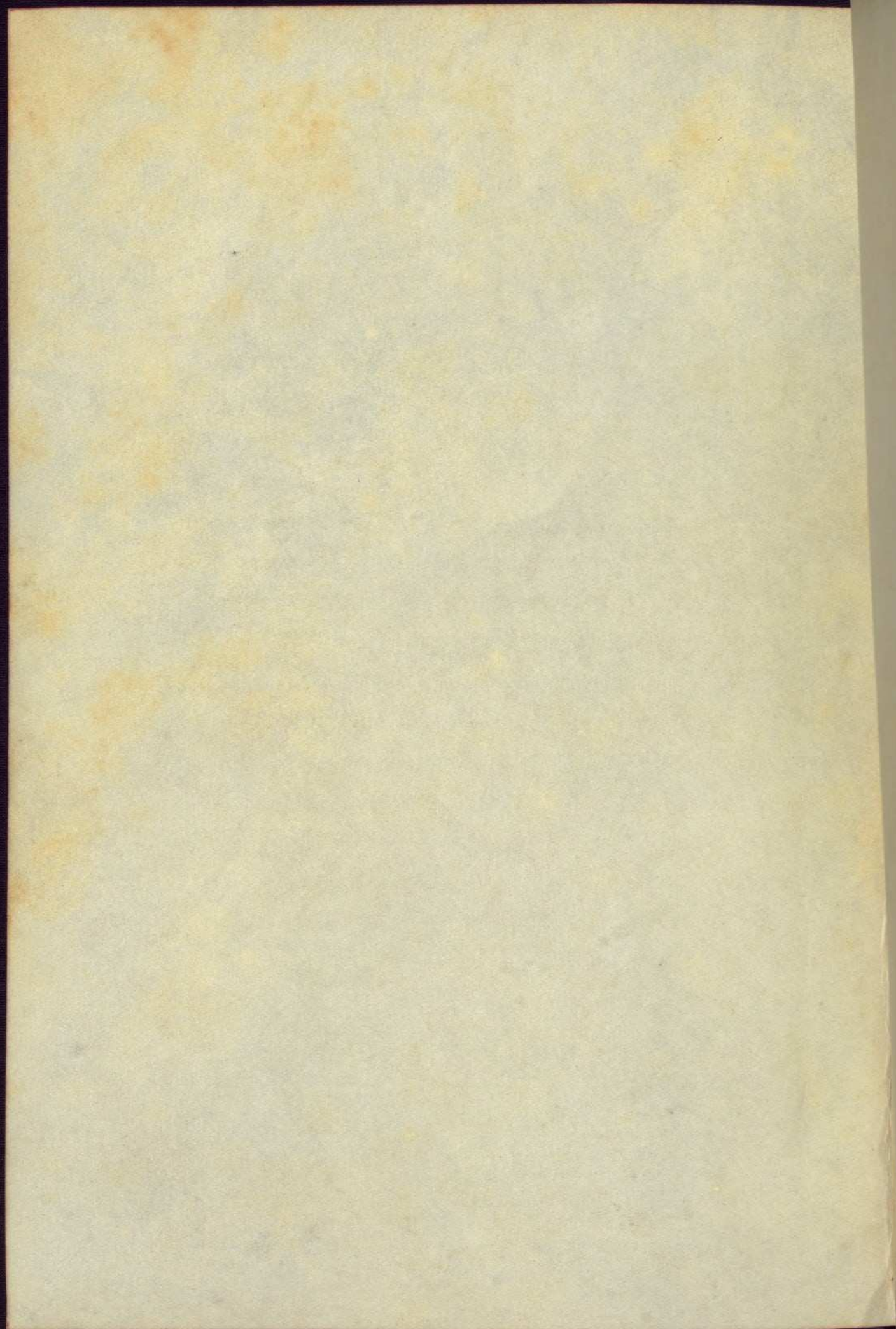

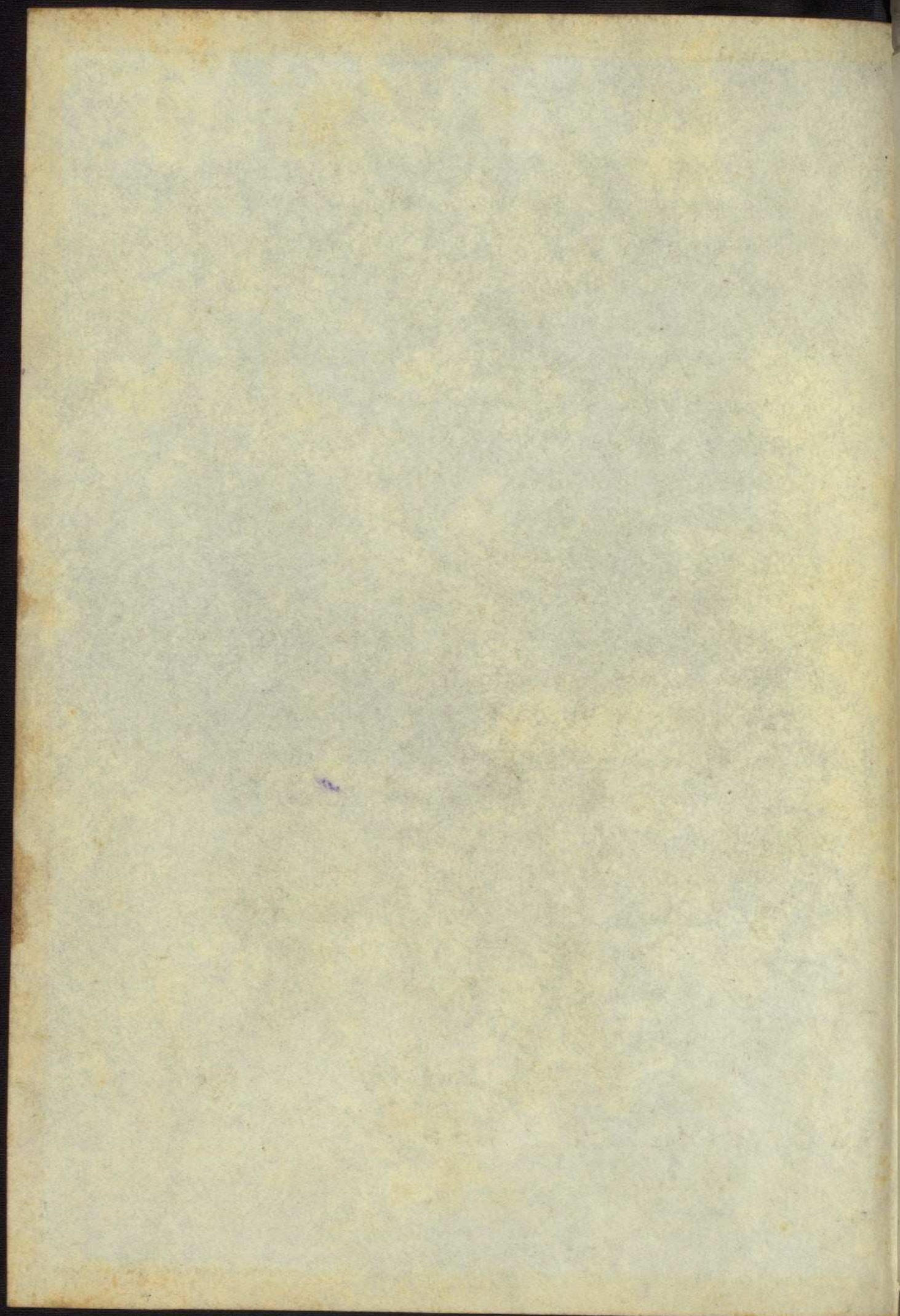

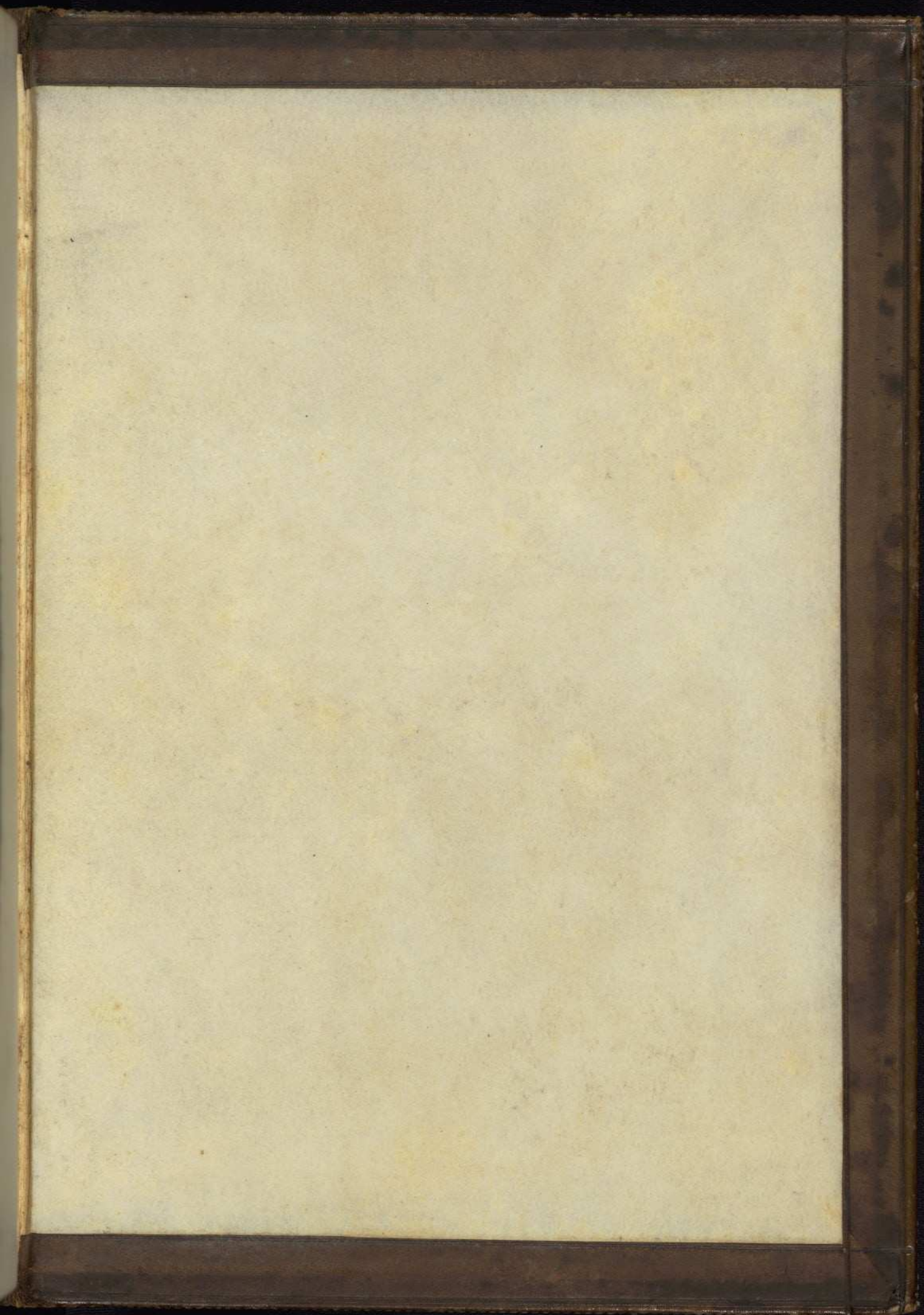

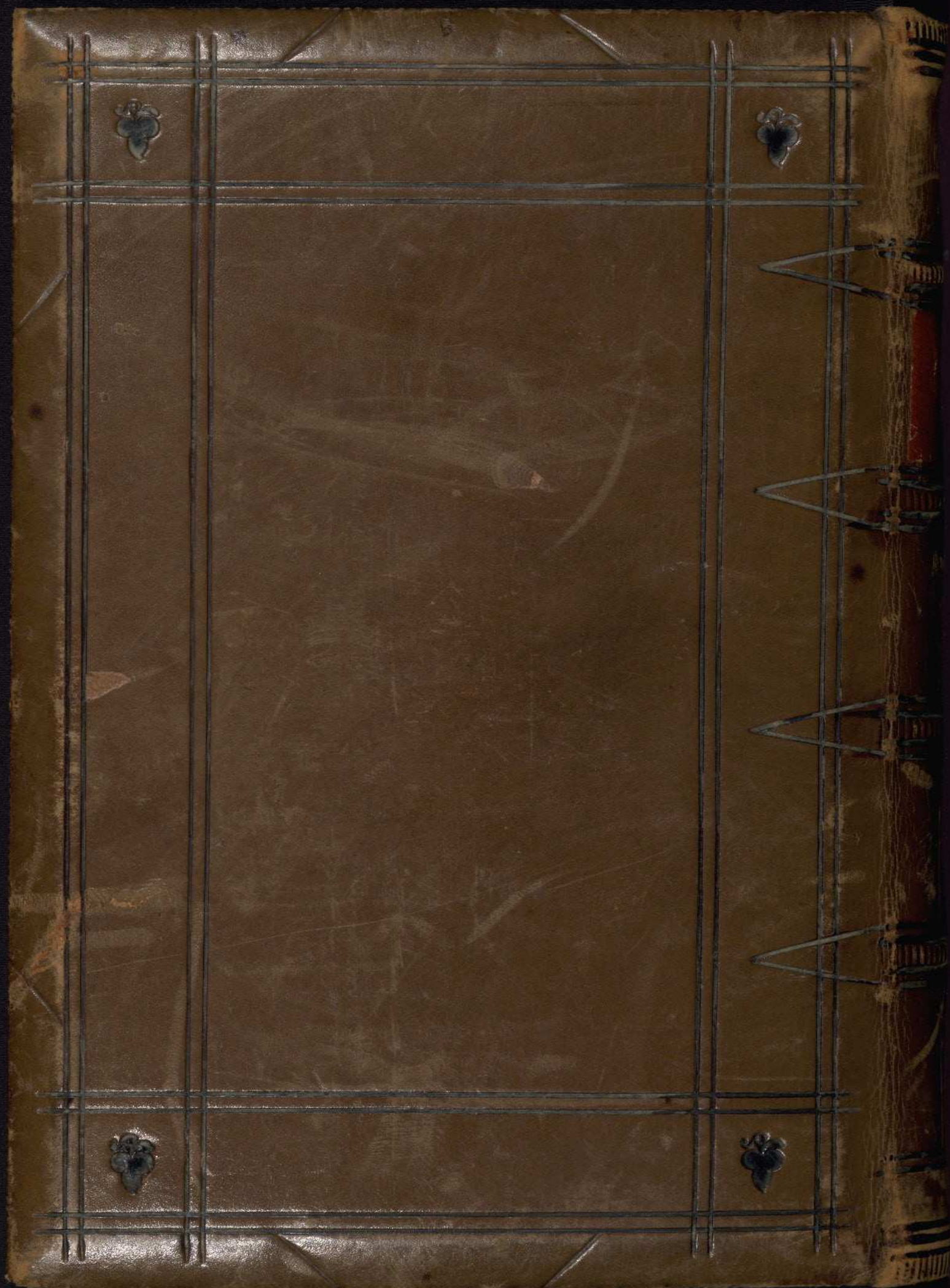

LIVRE
DE
PRIÈRES.

This document is a digital facsimile of a manuscript belonging to the Walters Art Museum, in Baltimore, Maryland, in the United States. It is one of a number of manuscripts that have been digitized as part of a project generously funded by the National Endowment for the Humanities, and by an anonymous donor to the Walters Art Museum. More details about the manuscripts at the Walters can be found by visiting The Walters Art Museum's website www.thewalters.org. For further information about this book, and online resources for Walters manuscripts, please contact us through the Walters Website by email, and ask for your message to be directed to the Department of Manuscripts.

The Walters Art Museum
600 N. Charles Street
Baltimore, Maryland
21201

<http://www.thewalters.org/>

Released under a Creative Commons Attribution-
NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported license
<http://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/3.0/legalcode>
Published 2013